

Regeringens proposition

1975/76:135

om den statliga kulturpolitiken 3;

beslutad den 26 februari 1976.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

G.E. STRÄNG

BERTIL ZACHRISSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram en rad förslag om förbättringar av konstnärernas villkor. Nuvarande stipendiesystem föreslås bli ersatt av ett nytt system med direkta bidrag till konstnärer. Syftet med bidragen skall bl. a. vara att ge möjligheter till kontinuitet i den konstnärliga yrkesutövningen och skapa förutsättningar för experiment och nydanande.

Konstnärerna föreslås själva få det dominerande inflytandet i det nya organ, konstnärsnämnden, som från den 1 juli 1976 får ansvaret för fördelningen av bidrag. Nämnden skall fördela bidrag till bild- och formkonstnärer, tonkonstnärer samt scen- och filmkonstnärer. De nuvarande stipendieorganen Konstakademien, Musikaliska akademien och Konstnärsstipendienämnden upphör med sin stipendiegivning vid halvårsskiftet. Styrelsen för Sveriges författarfond föreslås liksom hittills ha hand om uppgiften att fördela olika bidrag till författare, översättare och kulturjournalister.

Konstnärsnämnden föreslås få stor frihet när det gäller valet av bidragsform. För direkta bidrag till konstnärer föreslås att ca 16 milj. kr. anvisas för nästa budgetår, vilket innebär en ökning med 8 milj. kr. i förhållande till vad som innevarande budgetår kan disponeras för stipendier.

Utöver direkta bidrag föreslås konstnärsnämnden få disponera 2,4 milj. kr. för projektbidrag, som skall underlätta för konstnärerna att utveckla nya tekniker och arbetsformer eller att använda de konstnärliga uttrycksmedlen i nya sammanhang.

Nuvarande konstnärsbelöningar behålls men kallas i fortsättningen inkomstgarantier för konstnärer. Garantierna skall ge ekonomisk trygghet åt dem som gör en framstående konstnärlig insats men ändå har försörjnings-

svårigheter. Garantiernas storlek är beroende av konstnärernas övriga inkomster. Inkomstgarantier, som i princip utgår på livstid, skall i första hand tilldelas bild- och formkonstnärer, tonkonstnärer samt film- och scenkonstnärer. För författare och andra upphovsmän till litterära verk kommer den garanterade författarpenningen att fungera som en motsvarighet till inkomstgarantierna. Garanterad författarpennning är en garanterad årlig minimisättning som beviljas av styrelsen för Sveriges författarfond. Styrelsen förvaltar de medel, f. n. ca 20 milj. kr. årligen, som tillförs fonden genom den s. k. biblioteksersättningen.

Propositionen innehåller också förslag om en kraftig ökning av de statliga insatserna för bildkonsten. Möjligheterna att införliva konstverk i den offentliga miljön föreslås öka väsentligt. Anslagen för inköp av konst till statliga byggnader fördubblas i det närmaste och utgår enligt förslaget med 8,7 milj. kr. Härav föreslås 1 milj. kr. för folkparkernas och de samlingslokaläggande organisationernas konstinköp. Möjligheterna att med lån och bidrag av statsmedel finansiera konstnärlig utsmyckning och gestaltning vid ny- och ombyggnad av allmänna samlingslokaler föreslås öka avsevärt.

En ny organisation för statens konstmuseer föreslås från den 1 juli 1976. Nationalmuseet, moderna museet och östasiatiska museet blir självständiga enheter under en gemensam styrelse. Samtidigt med omorganisationen tillförs museiverksamheten ökade resurser.

Den konstbildande verksamheten inom Konstfrämjandet får enligt propositionens förslag en kraftig förstärkning. Också Sveriges konstföreningars riksförbund får ökat stöd.

Riksutställningar, vars verksamhet hittills har bedrivits försöksvis, får fr. o. m. nästa budgetår en permanent organisation.

Statligt stöd föreslås till Litteraturfrämjandet för utgivning av kvalitetslitteratur till låga priser.

Riktlinjer föreslås för kulturminnesvårdens regionala organisation i samband med att länsstyrelsen den 1 juli 1976 blir regional myndighet för den statliga kulturminnesvården. Formerna för bl. a. samarbete och ansvarsfördelning mellan länsstyrelse och länsmuseum behandlas i propositionen. Beslutanderätten i ärenden om bl. a. fasta fornlämningar, byggnadsminnen och begravningsplatser förs över från riksantikvarieämbetet och statens historiska museer till länsstyrelsen.

För utbyggnaden av de statliga insatserna på kulturområdet föreslås för nästa budgetår en sammanlagd ökning av 39,8 milj. kr., varav 15,5 milj. kr. i budgetpropositionen och 24,3 milj. kr. för ändamål som behandlas i denna proposition.

Lagförslag

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1942:350) om fornminnen

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1942:350) om fornminnen¹

dels att 21 § skall upphöra att gälla,

dels att i 6 och 7 §§ ordet "riksantikvarien" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "länsstyrelsen" i motsvarande form,

dels att i 7 § orden "lagen om expropriation" skall bytas ut mot "expropriationslagen (1972:719)",

dels att i 9 b, 11, 13 och 16 §§ ordet "kronan" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "staten" i motsvarande form,

dels att i 11 och 13 §§ ordet "riksantikvarien" skall bytas ut mot "riksantikvarieämbetet och statens historiska museer",

dels att i 13 § ordet "Konungens" skall bytas ut mot "regeringens",

dels att 1, 3, 5, 8, 9 a, 10, 12, 14, 15 och 17–20 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Fasta fornlämningar, bevarande minnet av fäderneslandets tidigare inbyggare, äro ställda under lagens hägn.

Ej må någon utan tillstånd enligt denna lag utgräva, rubba, överhölja eller eljest genom plantering eller bebyggelse eller på annat sätt förändra eller skada eller borttaga fast fornlämning.

Tillsyn över fasta fornlämningar
utövas av riksantikvarien.

*Länsstyrelsen utövar tillsyn över
fasta fornlämningar i länet.*

*Riksantikvarieämbetet och statens
historiska museer har överinseende
över skyddet och vården av de fasta
fornlämningarna i riket.*

3 §

Till fast fornlämning hör så stort

Till fast fornlämning hör så stort

¹ Senaste lydelse av

6 § 1971:1163

9 b § 1967:77

11 § 1967:77

16 § 1967:77

Nuvarande lydelse

område på marken som tarvas för att bevara fornlämningen och bereda med hänsyn till dess art och betydelse nödigt utrymme däromkring. Har mark för fornlämning undantagits från delning vid lantmåteriförrättning eller tagits i anspråk genom expropriation, gälla de gränser som därvid bestämts.

Är ej området bestämt genom lantmåteriförrättning eller expropriation, äger länsstyrelsen att på framställning av riksantikvarien eller markens ägare fastställa gränserna för området. Gör riksantikvarien framställning härom, skall framställningen genom länsstyrelsens försorg delgivas ägaren på sätt om stämning är stadgat. Göres sådan framställning av ägaren, skall länsstyrelsen bereda riksantikvarien tillfälle att yttra sig. Länsstyrelsen skall i övrigt sörja för fullständig utredning i ärendet.

Med avseende å fideikommiss eller fastighet som innehaves under därmed jämförliga förhållanden eller med ständig besittningsrätt skall vad i denna lag sägs om markens ägare gälla innehavaren.

5 §

Riksantikvarien äger att låta undersöka, iståndsätta och inhägnat fast fornlämning ävensom å därtill hörande mark verkställa röjning eller vidtaga annan åtgärd som prövas erforderlig för fornlämningens skydd och vård. Riksantikvarien må ock medgiva annan att under villkor som riksantikvarien bestämmer företaga undersökning av fast fornlämning.

Om det finnes nödvändigt, må riksantikvarien låta omhändertaga

Föreslagen lydelse

område på marken som tarvas för att bevara fornlämningen och bereda med hänsyn till dess art och betydelse nödigt utrymme däromkring. Har mark för fornlämning undantagits från delning vid lantmåteriförrättning enligt bestämmelser som gällde före ikraftträdandet av fastighetsbildningslagen (1970:988) eller tagits i anspråk genom expropriation, gälla de gränser som därvid bestämts.

Är ej området bestämt genom lantmåteriförrättning som avses i första stycket eller expropriation, äger länsstyrelsen fastställa gränserna för området. Upptages ärende härom anordnades än på framställning av markens ägare, skall denne underrättas om ärendet. Underrättelse skall delgivas ägaren på sätt om stämning i tvistemål är stadgat.

Länsstyrelsen äger att låta undersöka, iståndsätta och inhägnat fast fornlämning ävensom å därtill hörande mark verkställa röjning eller vidtaga annan åtgärd som prövas erforderlig för fornlämningens skydd och vård.

Länsstyrelsen må ock medgiva annan att under villkor som länsstyrelsen bestämmer företaga undersökning av fast fornlämning.

Om det finnes nödvändigt, må länsstyrelsen låta omhändertaga

Nuvarande lydelse

fornlämning eller del därav för dess uppställande eller vård på annan plats. Vad nu sagts äger jämväl tillämpning å fornlämning eller del därav som inmurats eller intimerats i hus, bro eller annan byggnad.

Föreslagen lydelse

fornlämning eller del därav för dess uppställande eller vård på annan plats. Vad nu sagts äger jämväl tillämpning å fornlämning eller del därav som inmurats eller intimerats i hus, bro eller annan byggnad.

Undersökning eller annan åtgärd som avses i första eller tredje styckena må vidtagas även av riksantikvarieämbetet och statens historiska museer.

Före vidtagandet av åtgärd som i denna paragraf sägs skall markens eller byggnadens ägare underrättas. Medför åtgärden att kostnad eller skada åsamkas ägaren eller annan, skall skälig ersättning därför givas.

8 §

Vid planerande av väganläggning eller annat arbetsföretag bör i god tid inhämtas, huruvida fast fornlämning kan beröras av företaget, samt, där detta finnes vara förhållandet, samråd så snart ske kan äga rum med riksantikvarien eller ombud som denne utsett därtill.

Anträffas under grävning eller annat arbete fast fornlämning som ej förut varit känd, skall arbetet i vad det rör fornlämningen omedelbart avbrytas och den som leder arbetet utan dröjsmål göra anmälan om förhållandet hos riksantikvarien eller ombud som denne utsett.

Ansökan om tillstånd att rubba, förändra eller borttaga fornlämning som beröres av arbetet skall skyndsamt prövas enligt vad i 6 § stadgas.

Vid planerande av väganläggning eller annat arbetsföretag bör i god tid inhämtas, huruvida fast fornlämning kan beröras av företaget, samt, där detta finnes vara förhållandet, samråd så snart ske kan äga rum med länsstyrelsen.

Anträffas under grävning eller annat arbete fast fornlämning som ej förut varit känd, skall arbetet i vad det rör fornlämningen omedelbart avbrytas och den som leder arbetet utan dröjsmål göra anmälan om förhållandet hos länsstyrelsen.

9 a §²

Bestämmelserna i 1 och 6–9 §§ gälla i tillämpliga delar i fråga om skeppsvrak, om minst etthundra år kan antagas ha förflutit sedan skeppet blev vrak, samt om föremål som påträffas i eller i närheten av sådant

Bestämmelserna i 1 § första–tredje styckena och 6–9 §§ gälla i tillämpliga delar i fråga om skeppsvrak, om minst etthundra år kan antagas ha förflutit sedan skeppet blev vrak, samt om föremål som påträffas i eller

²Senaste lydelse 1971:1163.

Nuvarande lydelse

vrak och har samband med detta. *Bestämmelsen* i 6 § andra stycket *gäller härvid* även ägare av vattenområde.

Riksantikvarien får låta undersöka och bärga skeppsvrak och annat föremål som avses i första stycket samt vidtaga annan åtgärd för föremålets skydd och vård. *Riksantikvarier* får medgiva annan att under villkor som *riksantikvarien* bestämmer företaga undersökningen och bärgningen.

Före vidtagandet av åtgärd som avses i andra stycket skall markens eller vattenområdets ägare underrättas. Medför åtgärden att kostnad eller skada åsamkas ägaren eller annan, skall skälig ersättning därför givas.

Tillstånd till åtgärd som avses i 6 § första stycket får lämnas vrakets eller annat föremåls ägare även om det icke föreligger sådant skäl för åtgärden som angives där.

10 §

Föremål, som påträffas i fast fornlämning och har samband med denna, skall tillfalla *kronan*.

Skedde fyndet vid vetenskaplig undersökning vartill *riksantikvarien* givit sitt tillstånd, må *riksantikvarien* tillerkänna den som låtit utföra undersökningen skälig ersättning för nödiga kostnader och med undersökningen förenat arbete. Påträffades föremålet utan samband med sådan undersökning, äge *riksantikvarien* förordna att hittelön skall utgå, om det finnes skäligt.

Föreslagen lydelse

i närheten av sådant vrak och har samband med detta. *Därvid gäller vad som sägs*

1. i 1 §, 6 §, 7 § första stycket och 8 § om länsstyrelsen i stället *riksantikvarieämbetet och statens historiska museer*,

2. i 6 § andra stycket *om markens ägare* även ägare av vattenområde.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer får låta undersöka och bärga skeppsvrak och annat föremål som avses i första stycket samt vidtaga annan åtgärd för föremålets skydd och vård. *Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer* får medgiva annan att under villkor som *myndigheten* bestämmer företaga undersökningen och bärgningen.

Föremål, som påträffas i fast fornlämning och har samband med denna, skall tillfalla *staten*.

Skedde fyndet vid vetenskaplig undersökning vartill *länsstyrelsen* givit sitt tillstånd, må *riksantikvarieämbetet och statens historiska museer* tillerkänna den som låtit utföra undersökningen skälig ersättning för nödiga kostnader och med undersökningen förenat arbete. Påträffades föremålet utan samband med sådan undersökning, äge *riksantikvarieämbetet och statens historiska museer* förordna att hittelön skall utgå, om det finnes skäligt.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

Om fynd av föremål som enligt vad ovan sagts skall tillfalla eller hembjudas *kronan* skall den som hittat föremålet utan dröjsmål göra anmälan hos *riksantikvarien* eller ombud som *denne* utsett eller hos polismyndighet. Han vare ock pliktig att på anmaning utlämna föremålet mot bevis samt noggrant uppgiva platsen för fyndet och omständigheterna därvid.

Om fynd av föremål som enligt vad ovan sagts skall tillfalla eller hembjudas *staten* skall den som hittat föremålet utan dröjsmål göra anmälan hos *riksantikvarieämbetet* och *statens historiska museer* eller ombud som *denna myndighet* utsett eller hos polismyndighet. Han vare ock pliktig att på anmaning utlämna föremålet mot bevis samt noggrant uppgiva platsen för fyndet och omständigheterna därvid.

14 §

Vill den som påträffat föremål, varom i 11 § förmäles, hembjuda det till *kronan*, oaktat skyldighet därtill ej föreligger, göra anmälan om fyndet hos *riksantikvarien* eller *dennes* ombud eller hos polismyndighet.

Vill den som påträffat föremål, varom i 11 § förmäles, hembjuda det till *staten*, oaktat skyldighet därtill ej föreligger, göra anmälan om fyndet hos *riksantikvarieämbetet* och *statens historiska museer* eller ombud som *denna myndighet* utsett eller hos polismyndighet.

15 §³

Riksantikvarien äger att låta undersöka eller medgiva annan att under villkor, som *riksantikvarien* bestämmer, undersöka plats för fornfynd, ändå att den ej är att hänföra till fast fornlämning.

Länsstyrelsen äger att låta undersöka eller medgiva annan att under villkor, som *länsstyrelsen* bestämmer, undersöka plats för fornfynd, ändå att den ej är att hänföra till fast fornlämning. *Sådan undersökning må vidtagas även av riksantikvarieämbetet och statens historiska museer.*

Å sådan undersökning skall vad i 5 § sista stycket är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Länsstyrelsen äger att vid vite fridlysa platsen intill dess undersökningen utförts, om det kan ske utan att därigenom vållas väsentlig olägenhet. I fråga om kungörande av länsstyrelsens beslut äger 4 § andra stycket motsvarande tillämpning.

³Med nuvarande lydelse avses lydelsen enligt prop. 1975/76:112.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*17 §⁴

Fråga om ersättning eller kostnad enligt 5 § tredje stycket, 7 § första stycket, 9 § första stycket eller 9 a § tredje stycket prövas av den fastighetsdomstol inom vars område fornlämningen är belägen.

Fråga om ersättning eller kostnad enligt 5 § femte stycket, 7 § första stycket, 9 § första stycket eller 9 a § tredje stycket prövas av den fastighetsdomstol inom vars område fornlämningen är belägen.

18 §

Riksantikvariern äger i angelägenhet som avses i denna lag påkalla nödig handräckning hos överexekutor.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer samt länsstyrelsen äga i angelägenhet som avses i denna lag påkalla nödig handräckning hos överexekutor.

I fråga om handräckning som nu sagts gälla i tillämpliga delar de bestämmelser som äro stadgade för de i 191 § utsökningslagen avsedda fall.

19 §⁵

I ärende som enligt denna lag ankommer på länsstyrelsens prövning äge länsstyrelsen, om så finnes påkallat, meddela föreskrift att gälla tills vidare i avbidan på ärendets slutliga avgörande.

I ärende enligt 3 § andra stycket, 4 § eller 15 § tredje stycket äge länsstyrelsen, om så finnes påkallat, meddela föreskrift att gälla tills vidare i avbidan på ärendets slutliga avgörande.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

20 §⁶

Talan mot riksantikvariens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Talan mot länsstyrelsens beslut i ärende enligt 3 § andra stycket, 4 § eller 15 § tredje stycket föres hos kammarrätten genom besvär. Mot beslut i övrigt enligt denna lag av länsstyrelsen eller riksantikvarieämbetet och statens historiska museer föres talan hos regeringen genom besvär.

⁴Senaste lydelse 1971:536.

⁵Senaste lydelse 1971:589.

⁶Senaste lydelse 1967:77.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer äger föra talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976. I fråga om talan mot myndighets beslut som har meddelats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

2 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1960:690) om byggnadsminnen**

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1960:690) om byggnadsminnen¹

dels att 21 § skall upphöra att gälla,

dels att i 1, 3, 7, 9, 13 och 15 §§ ordet "riksantikvarien" skall bytas ut mot "länsstyrelsen",

dels att i 1, 5 och 9–12 §§ ordet "kronan" skall bytas ut mot "staten",

dels att i 16 § ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",

dels att 4, 8, 14 och 18 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 1 a §, av nedan angivna lydelse.

1 a §

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer har överinseende över frågor som rör tillämpningen av denna lag.

4 §

Försummar ägare av byggnadsminne den vård, som enligt meddelade skyddsföreskrifter åligger honom, äger länsstyrelsen, *på framställning av riksantikvarien*, förelägga honom att inom viss skälig tid vid-

Försummar ägare av byggnadsminne den vård, som enligt meddelade skyddsföreskrifter åligger honom, äger länsstyrelsen förelägga honom att inom viss skälig tid vidtaga erforderliga åtgärder. Sådana åt-

¹ Senaste lydelse av

5 § 1972:777	11 § 1972:777
7 § 1972:777	12 § 1972:777
10 § 1971:540	13 § 1971:540

Nuvarande lydelse

taga erforderliga åtgärder. Sådana åtgärder som med hänsyn till byggnadens användning och omständigheterna i övrigt äro oskäligt betungande må dock ej åläggas honom. Fullgöres icke föreläggandet, må länsstyrelsen låta utföra åtgärderna på ägarens bekostnad.

Föreslagen lydelse

gärder som med hänsyn till byggnadens användning och omständigheterna i övrigt äro oskäligt betungande må dock ej åläggas honom. Fullgöres icke föreläggandet, må länsstyrelsen låta utföra åtgärderna på ägarens bekostnad.

8 §

Innan *riksantikvariens* i ärende angående byggnadsminne fattar beslut av beskaffenhet att kunna medföra rätt till ersättning för ägare eller annan, har *han* att förvissa sig om att för sådant ändamål avsedda medel finnas tillgängliga.

Innan *länsstyrelsen* i ärende angående byggnadsminne fattar beslut av beskaffenhet att kunna medföra rätt till ersättning för ägare eller annan, har *länsstyrelsen* att förvissa sig om att för sådant ändamål avsedda medel finnas tillgängliga.

14 §²

Talan mot *riksantikvariens eller länsstyrelsens* beslut enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot *länsstyrelsens* beslut enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer äger föra talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag.

Beslut enligt 1 eller 7 § skall lända till efterrättelse utan hinder av fördraget.

18 §

Har byggnadsminne ändrats i strid mot föreskrift, som meddelats med stöd av denna lag, och kan ändringen återställas, äger länsstyrelsen, *efter framställning av riksantikvariens*, vid vite ålägga ägaren att vidtaga åtgärder härför.

Har byggnadsminne ändrats i strid mot föreskrift, som meddelats med stöd av denna lag, och kan ändringen återställas, äger länsstyrelsen vid vite ålägga ägaren att vidtaga åtgärder härför.

Överexekutor äger meddela handräckning för att avbryta pågående förstörelse av byggnadsminne eller

Överexekutor äger meddela handräckning för att avbryta pågående förstörelse av byggnadsminne eller

²Senaste lydelse 1971:590.

Nuvarande lydelse

återställa detta eller om eljest så erfordras till efterlevnad av denna lag. Ansökan om handräckning må göras av *riksantikvarien* eller allmän åklagare. Begär utmättningsman att kostnad för förrättningen skall förskjutas, må det ske av allmänna medel. I övrigt gälla enahanda bestämmelser, som äro stadgade för det i 191 § utsökningslagen avsedda fallet.

Föreslagen lydelse

återställa detta eller om eljest så erfordras till efterlevnad av denna lag. Ansökan om handräckning må göras av *länsstyrelsen* eller allmän åklagare. Begär utmättningsman att kostnad för förrättningen skall förskjutas, må det ske av allmänna medel. I övrigt gälla enahanda bestämmelser, som äro stadgade för det i 191 § utsökningslagen avsedda fallet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976. I fråga om talan mot myndighets beslut som har meddelats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

3 Förslag till**Lag om överlämnande av förvaltningsuppgifter till föreningar, samfälligheter och stiftelser inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde**

Härigenom föreskrives följande.

Enligt de närmare föreskrifter som beslutas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får föreningar, samfälligheter och stiftelser inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde fullgöra förvaltningsuppgifter enligt följande, nämligen

Förening, samfällighet eller stiftelse

Musikaliska akademien

Uppgift

1. Prövning av frågor om statsbidrag till musikpedagogisk utbildningsverksamhet inom privata musikskolor i Stockholm och om villkor för detta bidrag
2. Prövning av frågor om statsbidrag till orgelspelarkurs och om villkor för detta bidrag
3. Handhavande av orgelspelarkurs enligt 2
4. Handhavande av kurser för av-

*Förening, samfällighet eller
stiftelse*

Uppgift

läggande av organist- och kantors-examen, för avläggande av pedagogisk examen för kyrkokantorer samt för utbildande av kyrkomusiker vid Svenska diakonsällskapets diakonskola

Sveriges författarförbund

Prövning av frågor om fördelning av statliga medel till författare och översättare för utnyttjande av deras verk i form av talböcker och i taltidningar

Stiftelsen Institutet för rikskonserter

Prövning av frågor om statsbidrag och förlusttäckningsgarantier av statliga medel till regionala och lokala musikaktiviteter samt statsbidrag till svenska musikers utlandsverksamhet

Stiftelsen Sveriges fria konstskolor

Prövning av frågor om stöd av statliga medel åt verksamheten vid vissa konstskolor i Stockholm, Göteborg och Malmö

Svenska föreningen Norden

1. Prövning av frågor om lärarutbyte mellan de nordiska länderna
2. Prövning av frågor om statsbidrag till resor och statliga stipendier inom föreningens verksamhetsområde

Stiftelsen Svensk-norska samlingsfonden

Prövning av frågor om statliga stipendier inom fondens verksamhetsområde

Sveriges hantverks- och industriorganisation

Prövning av frågor om statsbidrag till kostnader för granskning av gällprovet

Handelshögskolan i Stockholm

Prövning av frågor om doktorandstipendier till studerande vid högskolan

Riksföreningen mot cancer

Prövning av frågor om anslag av statliga medel för forskning inom föreningens verksamhetsområde

Bestut som enligt denna lag ankommer på Musikaliska akademien eller Handelshögskolan i Stockholm skall fattas av akademiens styrelse respektive av högskolans lärarråd.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976 då lagen (1975:351) om överlämnande av förvaltningsuppgifter till föreningar, samfälligheter och stiftelser inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde skall upphöra att gälla.

Förkortningsförteckning

ABF	Arbetarnas bildningsförbund
AMS	Arbetsmarknadsstyrelsen
BONUS	Bild Ord Not – Upphovsrättslig Samorganisation (BONUS)
KF	Kooperativa förbundet
Klys	Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd
Konstakademien	Akademien för de fria konsterna
KRO	Konstnärernas riksorganisation
LO	Landsorganisationen i Sverige
MUS 65	1965 års musei- och utställningssakkunniga
NUNSKU	Nämnden för utställningar av svensk konst i utlandet
OLAF	Utredningen (In 1970:29) rörande arbetsförmedlingen inom vissa yrkesområden m. m.
Rikskonserter	Stiftelsen Institutet för rikskonserter
RRV	Riksrevisionsverket
RSV	Riksskatteverket
SACO	Sveriges akademikers centralorganisation
SACO/SR	Centralorganisationen SACO/SR
STIM	Föreningen Svenska tonsättares internationella musikbyrå, STIM, u. p. a.
SÖ	Skolöverstyrelsen
TBV	Tjänstemännens bildningsverksamhet
TCO	Tjänstemännens centralorganisation
TCO-S	TCO:s statstjänstemannasektion
TRU	TRU-kommittén
UKÄ	Universitetskanslersämbetet
Vitterhetsakademien	Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien
FotoL	Lagen (1960:730) om rätt till fotografisk bild
URL	Lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

1 Inledning

År 1974 beslöt statsmakterna om mål för den statliga kulturpolitiken (prop. 1974:28, KrU 1974:15, rskr 1974:248). Riktlinjer drogs upp för de statliga insatserna på kulturområdet ur ett långsiktigt perspektiv. Planeringen av reformverksamheten för i första hand en treårsperiod presenterades. Förslag till nya insatser på kulturlivets område som inneburit en fortsatt utveckling efter 1974 års riktlinjer har därefter lagts fram och antagits av 1975 års riksdag genom dels budgetpropositionen (prop. 1975:1 bil. 10, KrU 1975:4, rskr 1975:46), dels en särskild proposition (prop. 1975:20, KrU 1975:12, rskr 1975:201). Även årets budgetproposition (1975/76:100 bil. 10) innehåller en rad förslag som har betydelse i det pågående reformarbetet. Enligt vad jag uttalade i tidigare propositioner förväntades under de närmaste åren ytterligare utredningsförslag inom olika delar av kulturområdet. De förslag som jag nu inför det tredje året lägger fram är baserade på det utredningsarbete som har bedrivits av Kulturrådet¹, 1965 års musei- och utställnings-sakkunniga (E 1966:52)², organisationskommittén (U 1974:07) för riksantikvarieämbetet och vissa museer³ samt arbetsgruppen (U 1974:11) för vissa kulturminnesvårds- och museifrågor⁴.

Kulturrådet har i september 1974 avgett betänkandet (SOU 1975:14) *Konstnärerna i samhället*.

MUS 65 har i juli 1974 avgett betänkandet (SOU 1974:43) *Utställningar och betänkandet (Ds U 1974:5) Offentlig konst: Överväganden och förslag beträffande konst i statliga byggnader och lokaler*.

Organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer har i december 1975 avgett betänkandet (Ds U 1975:16) *Statens konstmuseer*.

Arbetsgruppen för vissa kulturminnesvårds- och museifrågor har i maj 1975 avgett betänkandet (Ds U 1975:9) *Regional kulturminnesvård och museiverksamhet*.

Från styrelsen för Sveriges författarfond har i juni 1975 kommit in en skrivelse angående införande av garanterad författarpenning.

De betänkanterna m. m. som jag tidigare har nämnt har remissbehandlats enligt följande.

¹ Direktören Paul Lindblom, ordförande, bildningskonsulenten Bengt Andersson, sektionsschefen Henry Björinder, redaktören Rune Blomkvist, professorn Hans-Erland Heineman, museidirektören Bengt Häger, kulturchefen Bertil Jansson, fil. lic. Bo Lagercrantz och förbundsdirektören Rolf Rembe.

² Generaldirektören Lennart Holm, ordförande, överantikvarien Margareta Biörnstad, museichefen Bengt Hubendick, f. d. organisationsdirektören Elof Jerdenius, fil. lic. Bo Lagercrantz, överintendenten Åke Meyerson, landsantikvarien Sven Noreen, konstnären Kurt Ullberger och direktören Gunnar Westin.

³ Departementsrådet Gunnar Svensson, ordförande, avdelningschefen Jan Engman och kanslirådet Gunnar Petri.

⁴ Departementssekreteraren Jan-Mats Lindahl, ordförande, överantikvarien Margareta Biörnstad, ombudsmannen Stig Gustafsson, landsantikvarien Björn Hallerdt, kanslirådet Curt Tornborg och departementssekreteraren Stig Wandén.

Efter remiss har yttranden över kulturrådets betänkande *Konstnärerna i samhället* avgetts av kriminalvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, riksförsäkringsverket, kammarkollegiet, statskontoret, byggnadsstyrelsen, RRV, RSV, statens kulturråd, konstnärsstipendienämnden, statens konstråd, styrelsen för Sveriges författarfond, Rikskonserter, nationalmuseet, Konstakademien, Musikaliska akademien, SÖ, UKÄ, bibliotekshögskolan, AMS, bostadsstyrelsen, statens planverk, företagsskatteberedningen, mervärdesskatteutredningen, 1972 års skatteutredning, folkhögskoleutredningen, K 73, arbetsmiljöutredningen, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Stockholms, Järfälla, Nacka, Malmö, Bengtsfors, Karlstads och Lycksele kommuner, Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd, Svenska museiföreningen, Konstfrämjandet, Sveriges konstförningars riksförbund, Konstnärscentrum, Svenska slöjdföreningen, Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund, STIM, Svenska artisters och musikers intresseorganisation, Sveriges orkesterföreningars riksförbund, Riksförbundet Sveriges amatörorkestrar, Musikcentrum, Sveriges allmänna biblioteks-förening, Författarcentrum, Stiftelsen Skådebanan, Teaterforum, Danscentrum gemensamt med Teatercentrum, Fotograficentrum, Stiftelsen Svenska filminstitutet, Sveriges Radio AB, Folkparkernas centralorganisation, Folkets husföreningarnas riksförbund, Förmedlingsbyrå för kulturprogram, ABF, Studieförbundet Vuxenskolan, TBV, LO, TCO, SACO/SR, Klys, Sveriges författarförbund, Sveriges dramatikerförbund, KRO, Föreningen Svenska tecknare, Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare, Svenska fotografernas förbund, Föreningen Svenska tonsättare, Föreningen Svenska populärauktorer, Svenska musikerförbundet, Föreningen Sveriges jazzmusiker, Svenska tonkonstnärsförbundet, Svenska teaterförbundet, Teatrarnas riksförbund – som bifogat yttrande från Svenska riksteatern –, Folkpartiets ungdomsförbund, Svenska arkitekters riksförbund samt Sveriges Radios tjänstemannaklubb (SIF-klubben vid Sveriges Radio).

Svenska folkhögskolans lärarförening samt universiteten i Lund, Göteborg och Umeå har genom SÖ resp. UKÄ beretts tillfälle att komma in med synpunkter.

Härutöver har skrivelser kommit in från Svenska konstkritikersamfundet, Kulturarbetarcentrum i Uppsala län, Grafiska sällskapet samt Textil- och klädformgivargruppen.

Efter remiss har yttranden över MUS 65:s betänkande *Utställningar* avgetts av styrelsen för internationell utveckling, armémuseet, kammarkollegiet, statskontoret, byggnadsstyrelsen, RRV, nämnden för samhällsinformation, statens kulturråd, statens konstråd, styrelsen för Sveriges författarfond, Rikskonserter, riksantikvarieämbetet och statens historiska museum – som bifogat yttrande från SACO-föreningen vid riksantikvarieämbetet, historiska museet och medelhavsmuseet –, nationalmuseet, livrustkammaren, naturhistoriska riksmuseet, etnografiska museet, statens sjöhistoriska museum, styrelsen för Skoklosters slott, Stiftelsen Nordiska mu-

seet, Stiftelsen Tekniska museet, NUNSKU, Vitterhetsakademien, Konstakademien, Musikaliska akademien, dramatiska institutet, SÖ – efter hörande av vissa länskolnämnder, lärarhögskolor och folkhögskolor samt konstfackskolan –, statens naturvårdsverk, konsumentverket, AMS, statens invandrarverk, hemslöjdsnämnden, massmedieutredningen, kommunalekonomiska utredningen, utredningen angående den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet, Svenska kommunförbundet, Stockholms, Eskilstuna, Norrköpings, Gotlands, Kristianstads, Malmö, Lunds, Göteborgs, Uddevalla, Åmåls, Skövde, Arvika, Örebro, Västerås, Borlänge, Sundsvalls, Skellefteå och Luleå kommuner, Landstingsförbundet, LO, TCO, SACO, Klys, Stiftelsen Svenska institutet, Föreningen Varbergs museum, Stiftelsen Musikhistoriska museet, Stiftelsen Sveriges arkitekturmuseum, Stiftelsen Upplandsmuseet, Södermanlands hembygds- och museiförbund, Östergötlands fornminnes- och museiförening och Linköpings stads museum för skön konst, Jönköpings läns hembygdsförbund, Kalmar läns fornminnesförening, Kalmar konstförening, Föreningen Gotlands fornvänner, Blekinge musei- och hembygdsförening, Skånes hembygdsförbund, Hallands museiförening, Bohusläns hembygdsförbund, Älvsborgs läns museiförening, Västergötlands fornminnesförening, Värmlands fornminnes- och museiförening, Örebro läns hembygdsförbund, Västmanlands fornminnesförening, Dalarnas fornminnes- och hembygdsförbund – som bifogat skrivelse från kulturnämnden i Falu kommun –, Gästrik-Hälsinge hembygdsförbund, Stiftelsen Jämtlands läns museum, Stiftelsen Västerbottens museum, Föreningen Norrbottens museum, Konstfrämjandet, Föreningen Konst i skolan, Riksförbundet för bildande konst, Sveriges konstföreningars riksförbund, Sveriges allmänna konstförening, Folkbildningsförbundet, Folkparkernas centralorganisation, Folkets husföreningarnas riksorganisation, Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd, Föreningen Sveriges landsantikvarier, Svenska museiföreningen, Föreningen för undervisning och information vid svenska museer, Svenska riksteatern, Sveriges allmänna biblioteksförening, Stiftelsen Svenska filminstitutet, Svenska slöjdföreningen, Föreningen Norden, KF, ABF, Studieförbundet Medborgarskolan, Studieförbundet Vuxenskolan samt KRO – som bifogat yttrande av Konstnärscentrum.

Härutöver har skrivelser kommit in från Sveriges civilingenjörsförbund CF-STF, Regionsföreningen Konstfrämjandet i västra Sverige, Dansmuseet, Kulturarbetarcentrum Västerbotten, Stiftelsen Smålands museum, Sveriges museimannaförbund, personalen vid Riksutställningar, Skaraborgs läns landsting, Unga örnars riksförbund, Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare samt Grafiska sällskapet.

Efter remiss har yttranden över MUS 65:s betänkande Offentlig konst avgetts av fortifikationsförvaltningen, armémuseet, nämnden för sjukvårds- och socialvårdsbyggnader, postverket, kammarkollegiet, statskontoret, byggnadsstyrelsen, RRV, statens arbetsmiljönämnd, statens kulturråd, statens konstråd, riksantikvarieämbetet och statens historiska mu-

seum, nationalmuseet, livrustkammaren, naturhistoriska riksmuseet, etnografiska museet, statens sjöhistoriska museum, Stiftelsen Nordiska museet, Stiftelsen Tekniska museet, Konstakademien, SÖ, UKÄ – som bifogat yttranden från universiteten och de båda tekniska högskolorna –, utrustningsnämnden för universitet och högskolor, bostadsstyrelsen, länsstyrelsen i Uppsala län – efter hörande av Uppsala kommun –, länsstyrelsen i Östergötlands län – efter hörande av Norrköpings kommun –, länsstyrelsen i Malmöhus län – efter hörande av Helsingborgs, Malmö och Lunds kommuner –, länsstyrelsen i Norrbottens län, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, LO, TCO, SACO/SR, Klys, Södermanlands hembygds- och museiförbund, Kalmar konstförening, Örebro läns hembygdsförbund, Stiftelsen Jämtlands läns museum, Konstfrämjandet, Folkparkernas centralorganisation, Folkets husföreningarnas riksorganisation samt Svenska museiföreningen.

Härutöver har skrivelser kommit in från Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare, KRO samt – för "Galleristerna" – från Galerie Ahlner, Galerie Doktor Glas, Lilla Galleriet och Galleri Prisma gemensamt.

Över betänkandet **S t a t e n s k o n s t m u s e e r** har efter remiss yttranden avgetts av statskontoret, RRV, statens personalnämnd, statens kulturråd, statens konstråd, nationalmuseet, Konstakademien, LO – efter hörande av Statsanställdas förbund –, TCO-S, SACO/SR samt KRO.

Härutöver har skrivelser kommit in från Föreningen Sveriges landsantikvarier, Bo Ahlsén m. fl., Fotograficentrum och Svenska fotografernas förbund.

Över betänkandet **R e g i o n a l k u l t u r m i n n e s v å r d o c h m u s e i v e r k s a m h e t** har efter remiss yttranden avgetts av kammarkollegiet, statskontoret, byggnadsstyrelsen, RRV, statens personalpensionsverk, statens kulturråd, riksarkivet, riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, statens naturvårdsverk, AMS, statens planverk, samtliga länsstyrelser, decentraliseringsutredningen, Svenska kommunförbundet, Stockholms, Nyköpings, Jönköpings, Gotlands, Kristianstads, Malmö, Varbergs, Göteborgs, Uddevalla, Karlstads, Falu, Gävle, Sundsvalls, Skellefteå och Luleå kommuner, Landstingsförbundet, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, LO, TCO, SACO/SR, Föreningen Varbergs museum, Södermanlands hembygds- och museiförbund, Jönköpings läns hembygdsförbund, Skånes hembygdsförbund, Hallands museiförening, Bohusläns hembygdsförbund, Älvsborgs läns museiförening, Dalarnas fornminnes- och hembygdsförbund, Gästrik-Hälsinge hembygdsförbund, Stiftelsen Västerbottens museum, Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd, Föreningen Sveriges landsantikvarier, Svenska museiföreningen, Riksförbundet för hembygdsvård samt Klys.

Landstingsförbundet har avgett yttrande efter hörande av vissa landsting. Flertalet länsstyrelser har i länen inhämtat yttranden från vissa kommuner, landsting och organisationer.

Härutöver har skrivelser kommit in från Stiftelsen Jämtlands läns museum, Svenska arkeologiska samfundet, institutionerna för arkeologi särskilt nordeuropeisk och medeltidsarkeologi vid Lunds universitets historiska museum, institutionerna för arkeologi särskilt nordeuropeisk vid universiteten i Uppsala, Stockholm, Göteborg och Umeå, Stiftelsen Upplandsmuseet, Upplands fornminnesförening, Kalmar läns fornminnesförening, Blekinge musei- och hembygdsförening, Västmanlands fornminnesförening, Vitterhetsakademien, Stiftelsen Nordiska museet, Örebro läns hembygdsförbund, Stiftelsen Smålands museum, Malungs hembygdsförening, statens humanistiska forskningsråd, Östergötlands läns landstings utbildningsnämnd, Kalmar konstförening med Kalmar konstmuseum, socialdemokratiska gruppen i Örebro kommuns kulturnämnd, Stockholms läns landsting och Stiftelsen Sveriges arkitekturmuseum.

Över skrivelsen från styrelser för Sveriges författarfond angående införande av garanterad författarpenning har efter remiss yttranden avgetts av riksförsäkringsverket, kammarkollegiets fondbyrå, RSV, statens kulturråd, Sveriges författarförbund, Föreningen Svenska tecknare och Svenska fotografernas förbund.

Klys har i en skrivelse i maj 1975 till justitie-, social-, finans-, utbildnings- och arbetsmarknadsdepartementen fört fram vissa synpunkter angående bl. a. kulturarbetarnas skattesituation, pensions- och socialförsäkringsavgifter, arbetsmarknadspolitiska åtgärder och upphovsrättslagstiftningen. Skrivelsen har behandlats vid överläggningar mellan företrädare för de olika departementen.

En skrivelse i september 1975 från Klys angående prioriteringarna av bl. a. insatserna för konstnärerna för budgetåret 1976/77 har behandlats vid överläggningar mellan representanter för utbildningsdepartementet och Klys.

Jag avser att i detta sammanhang till en samlad bedömning ta upp det redovisade utrednings- och remissmaterialet samt vissa förslag som kommit fram vid överläggningar bl. a. med kulturarbetarnas organisationer och vissa andra organisationer.

För överblickens och sammanhangets skull berörs, i anslutning till de förslag som tas upp till behandling, även vissa förslag som inte fordrar beslut av riksdagen.

I enlighet med Artikel 14 i det nordiska kulturavtalet har som ett led i beredningen representanter för utbildningsdepartementet haft överläggningar med representanter för utbildnings- och kulturdepartementen i Danmark, Finland och Norge.

I prop. 1975/76:100 (bil. 10 s. 21) har regeringen föreslagit att, i avvaktan på särskild proposition angående en fortsatt reformering av den statliga kulturpolitiken, för budgetåret 1976/77 preliminärt beräkna till *Vissa åtgärder inom kulturområdet* ett förslagsanslag av 121 485 000 kr.

2 Allmänna utgångspunkter för kulturrådets förslag

2.1 Kulturrådet

Kulturrådet behandlar huvudsakligen frågor som direkt rör konstnärernas ekonomiska och sociala villkor. Rådet utgår därvid från de mål för den statliga kulturpolitiken och den avgränsning av det kulturpolitiska området som statsmakterna fastställde våren 1974. Som konstnärer betecknar kulturrådet skapande och utövande konstnärer inom olika områden, t. ex. författare, bildkonstnärer, tonkonstnärer och scenkonstnärer.

Kulturrådet betonar att konstnärernas insatser är oundgängliga när det gäller att uppnå målen för samhällets kulturpolitik. Åtgärder för att ge konstnärerna goda arbets- och utkomstmöjligheter är därför en självklar del av kulturpolitiken. Samhällets ansvar för konstnärerna skiljer sig härvidlag i princip inte från dess ansvar för andra yrkesgrupper även om ansvaret i vissa avseenden måste ta sig speciella uttryck.

De åtgärder som kulturrådet föreslår syftar till att ge konstnärerna ekonomisk trygghet under deras yrkesaktiva tid och på ålderdomen. Även om ålderdomstryggheten främst bör säkerställas inom ramen för samhällets allmänna åtaganden för medborgarna, är konstnärernas speciella förhållanden motiv för kompletterande insatser. En förbättring av konstnärernas ekonomiska villkor under deras aktiva tid bör främst uppnås genom att konstnärerna tillförsäkras arbetsuppgifter och skälig ersättning för sina prestationer och/eller för utnyttjandet av dessa prestationer.

Kulturrådet konstaterar att åtgärder som ökar aktiviteten inom olika sektorer av kulturlivet också leder till nya arbetstillfällen och därigenom förbättrade försörjningsmöjligheter för konstnärer. Kulturrådet anser att samhället bör ta ansvar för att fler arbetstillfällen skapas såväl inom konstnärernas traditionella verksamhetsområden som inom nya arbetsfält. Som exempel på sådana nya områden nämner kulturrådet miljöutformning, skola, folkbildning, kulturförmedling och vårdsektorn.

Vid sidan av åtgärder som syftar till att skapa fler arbetstillfällen och förbättrad ersättning för konstnärer finns ett behov av speciellt utformade insatser.

För vissa konstnärsgupper, t. ex. författare, tonsättare och musiker, baseras den viktigaste möjligheten till ekonomisk ersättning på överlåtelse av upphovsrätt eller upphovsrätten närstående rättigheter. Däremot har upphovsrätten enligt kulturrådet i allmänhet ringa ekonomisk betydelse för bildkonstnärer och konsthantverkare. Kulturrådet refererar den diskussion om s. k. kulturell allemansrätt som pågår i Sverige. Kulturrådet anser det önskvärt att sådana överenskommelser uppnås mellan samhället och upphovsmännens organisationer att samhället ersätter upphovsmännen och därigenom befriar de enskilda medborgarna från att erlägga avgifter för nyttjandet av upphovsrättsligt skyddade verk. Överenskommelserna och arrangemangen bör vara sådana att allmänheten på ett smidigt och lättad-

ministrerat sätt får tillgång till konstnärernas verk och tjänster. Detta torde bl. a. förutsätta en ökad samordning av förhandlingar om förvärv eller utnyttjande av upphovsrätt mellan samhällets organ å ena sidan och konstnärernas organisationer å den andra. Kulturrådet understryker också vikten av att villkor för bl. a. anställningar av konstnärer i samhällets tjänst utarbetas genom överläggningar med de berörda konstnärorganisationerna. Därvid får bl. a. prövas om och i vilken utsträckning upphovsrätten skall övergå till arbetsgivaren.

Kulturrådet betonar att det konstnärliga skapandet har en särställning och stryker under betydelsen av att med kulturpolitiska åtgärder ge den konstnärliga yttrandefriheten reellt innehåll. Variationer i fråga om uttrycksformer, möjligheter att framföra olika åsikter och möjligheter att erbjuda ett rikt varierat innehåll måste vara ett grundläggande värde. Samhället har ett ansvar för att främja mångsidighet i och spridning av kulturutbudet och för att begränsa eller upphäva de negativa konsekvenser som marknadsekonomin kan ha. Kulturrådet finner det angeläget att samhället utformar sina insatser så att de främjar konstnärlig utveckling också inom sådana genrer som hittills inte alls eller bara i ringa omfattning har fått stöd. Det är enligt kulturrådet viktigt att de organ som fördelar bidrag inte har möjlighet att direkt påverka utformningen av enskilda konstnärliga yttringar utan att ansvaret bör ligga hos den eller dem som har det konstnärliga ansvaret för verksamheten i fråga.

Kulturrådet konstaterar i fråga om kommersialismens negativa verkningar inom kulturområdet att förståelsen för konstnärliga värden ofta är ringa i det kommersiella systemet. Detta gäller särskilt i fråga om nydanande och kontroversiella insatser. Genom att samhällets insatser i stor utsträckning har inriktats på de områden där verksamheten inte längre är ekonomiskt lönande och på att stimulera intresset för konstnärliga manifestationer har de minskat kommersialismens skadeverkningar.

Kulturrådets förslag om att ge konstnärerna ökade arbetsuppgifter inom bl. a. miljöutformningen och skolväsendet bör enligt rådet kunna fylla ytterligare sådana luckor. De föreslagna åtgärderna är emellertid enligt kulturrådets mening inte tillräckliga för att ge förutsättningar för konstnärligt nydanande och experimenterande av önskvärd omfattning.

De institutioner som samhället stöder har enligt kulturrådet i stort sett lyckats tillgodose anspråken på förnyelse och frihet när det gäller konstnärlig verksamhet i kollektiva former. Fritt verksamma konstnärer, såsom författare, tonsättare och bildkonstnärer, som söker sig fram längs nya konstnärliga vägar har ofta enligt kulturrådet stora svårigheter att försörja sig genom sin konstnärliga verksamhet. Kulturrådet anser att även konstnärer som genom sin experimentella inriktning inte har ett omedelbart gensvar på marknaden måste ges möjlighet att arbeta under ekonomiskt trygga förhållanden. Det är vidare nödvändigt att konstnärer får möjlighet att genom konstnärliga experiment utveckla sitt konstnärsskap. Kulturrådet framhåller

också att konstnärer som drabbas av blockeringar i sitt arbete bör ges möjligheter att komma igenom perioder av sådana svårigheter.

Kulturrådet anser att åtgärder som syftar till att ge konstnärerna arbete och skälig ersättning för detta arbete bör utgöra huvuddelen av samhällets insatser för att ge konstnärerna rimliga levnadsvillkor. Dessa insatser måste emellertid kompletteras med andra som inte hänförs till konkreta mål eller klara samhällsbehov på kort sikt. Det är viktigt att dessa åtgärder utformas så att de ger konstnärerna möjligheter till ett obundet sökande och experimenterande.

Kulturrådet framhåller att behovet av kulturpolitiska åtgärder ofta kan sammanfalla med rent socialpolitiska motiv. Åtgärder med social inriktning bör i princip ses som en del av socialpolitiken. Konstnärerna bör genom socialpolitiska insatser ha samma sociala trygghet som övriga medborgare. Under en övergångstid kan det dock enligt kulturrådet vara befogat att ett visst socialt ansvar för konstnärerna tas inom ramen för kulturpolitiken.

2.2 Remissyttranden

Flertalet remissinstanser ansluter sig till huvuddragen i kulturrådets förslag till åtgärder för att förbättra konstnärernas sociala och ekonomiska situation. Kulturrådets utredning utgör enligt bl. a. *statens kulturråd, styrelsen för Sveriges författarfond, Malmö kommun, Konstfrämjandet, STIM, LO, Sveriges författarförbund, Föreningen Svenska tecknare och Svenska fotografernas förbund* en värdefull kartläggning av konstnärernas situation i samhället.

På några punkter ställer sig dock en del remissinstanser kritiska till betänkandet. *Folkets husföreningarnas riksorganisation* och *ABF* efterlyser mer utarbetade förslag till åtgärder för att motverka kommersialismen inom kulturområdet.

Vidare kritiseras kulturrådets bruk av begreppet konstnär. *Statens kulturråd* och *styrelsen för Sveriges författarfond* hävdar att kulturrådets terminologi inte motsvarar svenskt språkbruk. *KRO* uppfattar kulturrådets konstnärsbegrepp som godtyckligt och hävdar att det inte finns anledning att ändra benämningen författare till "ordkonstnär", musiker till "tonkonstnär" osv. *Sveriges författarförbund* förordar de beteckningar som används inom *Klys*, där "konstnär" står för dem som är medlemmar i *KRO*, medan "kulturarbetare" täcker alla grupper som är medlemmar i *Klys*-organisationer. *Rikskonserter* anser det mindre lämpligt att till gruppen tonkonstnärer hänföra musikpedagoger och populärauktorer.

Statens kulturråd, Konstnärscentrum och *Föreningen Svenska tecknare* beklagar att kulturrådet inte närmare kunnat behandla ansvarsfördelningen mellan stat, kommuner och landsting i fråga om de kulturpolitiska insatserna och påpekar i likhet med *Fotograficentrum* att omfattningen av kommunernas och landstingens insatser kan bli avgörande för realiserandet av kulturrådets

förslag till förbättring av konstnärernas ekonomiska förhållanden. Konstnärscentrum framhåller att det inte är möjligt att bedöma huruvida de föreslagna statliga insatserna är tillräckliga eller ej innan det kommunala området inbegripits i beräkningarna av kostnaderna för kulturrådets förslag.

Behovet av en genomtänkt och fungerande arbetsmarknadspolitik inom kulturområdet framhålls av *statens kulturråd*, *Musikcentrum*, *Studieförbundet Vuxenskolan*, *TCO*, *Svenska musikerförbundet* och *Svenska tonkonstnärsförbundet*. Frågan om arbetsförmedling är därvid av särskild betydelse. *Statens kulturråd*, *Musikcentrum* och *Svenska tonkonstnärsförbundet* förordar en samordning av arbetsmarknadspolitiska och kulturpolitiska insatser. Denna samordning är enligt Svenska tonkonstnärsförbundet särskilt viktig mot bakgrund av kulturområdets känslighet för konjunkturedgångar.

LO betonar vikten av en utvecklad kulturförmedling för att göra konstens värden tillgängliga för alla människor enligt jämlikhetens principer. En delvis annan uppfattning har *Föreningen Svenska populärauktorer* som framhåller att en för stor maktkoncentration till kulturförmedlande organ rimmar illa med ett fritt kulturliv. Föreningen varnar vidare för att en överdriven satsning på amatörismen kan bli ett hot mot sysselsättningen för etablerade konstnärer.

Folkpartiets ungdomsförbund vänder sig mot vad förbundet i kulturrådets förslag uppfattar som tendenser till att koncentrera avgörandena i viktigare kulturpolitiska frågor till statens kulturråd.

3 Konstnärerna i samhället

3.1 Nuläge

3.1.1 Konstnärsgруппerna

Den vida innebörden av begreppet kultur som numera används medför att en entydig avgränsning av grupperna konstnärer och kulturarbetare inte kan göras.

En vanligt förekommande indelning av gruppen konstnärer är i skapande och utövande konstnärer. Den förra gruppen bedriver sin verksamhet utan något underlag av någon annan konstnär, medan den senare i huvudsak ägnar sig åt att gestalta andra konstnärers verk. Exempel på skapande konstnärer är författare, bildkonstnärer och tonsättare och på utövande skådespelare, dansare och musiker.

En annan indelningsgrund är den som Klys tillämpar för sina medlemsorganisationer. Enligt denna indelas konstnärerna på konstområden i fyra olika grupper:

ordkonstnärer omfattande författare och översättare,

bild- och formkonstnärer som omfattar målare, skulptörer, grafiker, tecknare, stillbildsfotografer, konsthantverkare, formgivare, arkitekter och inredningsarkitekter,

tonkonstnärer innefattande tonsättare, musiker och sångare samt film- och scenkonstnärer, till vilka räknas konstnärer som sysslar med film, teater, dans, mim etc. Även dramatiker och filmfotografer räknas till denna grupp.

Utöver konstnärerna finns flera yrkesgrupper som på olika sätt arbetar inom det kulturella området. Det gäller t. ex. dem som innehar olika servicefunktioner inom kulturområdet, men också dem som arbetar med kulturförmedling och pedagogisk verksamhet. Även administratörer, som arbetar med kulturfrågor, kan i begränsad utsträckning hänföras till denna grupp.

Som en gemensam beteckning på gruppen konstnärer och dessa senare yrkesgrupper har beteckningen kulturarbetare kommit att användas.

Kulturrådet följer i sitt betänkande i huvudsak Klys terminologi, vilken också tillämpas i det följande.

Problemen med att klart avgränsa konstnärsgруппerna får konsekvenser när det gäller att ange antalet konstnärliga utövare.

Enligt folk- och bostadsräkningen år 1970 var antalet litterärt och konstnärligt arbetande på minst halvtid ca 16 000, journalister, dekoratörer och förlagsredaktörer undantagna. Av dessa 16 000 hänför sig 54 % till bild- och formområdet. Fotografer ingår inte i detta antal utan redovisas särskilt i folkräkningen. Antalet fotografer som arbetar minst halvtid var ca 4 500, varvid alla slags fotografer medräknats.

Ett annat mått på konstnärskårens storlek än folkräkningen är medlemsantalen i konstnärernas intresseorganisationer. Dessa redovisas i tabell 3.1. Uppdelningen i olika konstområden är den som tillämpas inom Klys.

Tabell 3.1 Antal medlemmar i konstnärsorganisationer anslutna till Klys 1975-07-01¹

Organisation	Medlemsantal	Procentuell andel
<i>Ordområdet</i>		
Sveriges författarförbund	1 528	1 528
<i>Bild- och formområdet</i>		
KRO	2 621	
Föreningen Svenska tecknare	270	
Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare	289	
Svenska fotografernas förbund	900	
Svenska arkitekters riksförbund	2 850	6 930
<i>Tonområdet</i>		
Föreningen Svenska tonsättare	94	
Föreningen Svenska populärauktorer	280	
Svenska musikerförbundet	2 780	
Svenska tonkonstnärsläroverbundet	163	3 317
<i>Film- och scenområdet</i>		
Svenska danspedagogförbundet	120	
Svenska teaterförbundet	3 350	
Sveriges dramatikerförbund	330	
SIF-klubben vid Sveriges Radio	820	4 620
Totalt	16 395	100,0

Källa: Klys verksamhetsberättelse år 1974/75

¹ Uppgifterna gäller antalet medlemmar inom Klys verksamhetsområde. Vissa av organisationerna organiserar även andra yrkeskategorier.

Viss dubbelanslutning förekommer mellan olika organisationer, varför siffrorna bör reduceras något. Reduktionen bör vara av storleksordningen 500, varav hälften hänför sig till tonområdet. Det totala antalet konstnärer enligt denna definition kan således efter att hänsyn tagits till dubbelanslutning beräknas uppgå till ca 15 900.

På o r d o m r å d e t grundas ca två tredjedelar av medlemskapen i Sveriges författarförbund på skönlitterär verksamhet. Övriga medlemmar är fackförfattare och översättare. Antalet medlemmar i Författarförbundet är emellertid inte identiskt med antalet heltidsarbetande författare, bl. a. beroende på dubbelarbete. Kulturrådet uppskattar att ca 600 personer har skönlitterärt författarskap som heltidssysselsättning.

Antalet medlemmar i organisationer inom bild- och formområdet bör kompletteras med det antal personer som ägnar sig åt industri- och textildesign samt inredningsarkitektur. Dessa grupper beräknas uppgå till 400 resp. 500 personer.

Till de förtonområden redovisade medlemssiffrorna bör läggas 150 medlemmar i Föreningen Sveriges jazzmusiker, som inte är ansluten till Klys. Utanför Klys står också Kyrkomusikernas förbund med 2 500 medlemmar. I stor utsträckning bedriver dessa musiker sin verksamhet på deltid.

3.1.2 Ekonomiska och sociala förhållanden

Konstnärernas arbetsmarknad är mycket oenhetlig. Skiftande anställnings- och inkomstförhållanden råder för olika grupper av konstnärer. Flera undersökningar har gjorts i syfte att klarlägga dessa förhållanden. Kulturrådet genomförde år 1969 tillsammans med 1968 års litteraturutredning och låginkomstutredningen en enkätundersökning angående sysselsättnings- och inkomststrukturen för konstnärer. KRO beställde år 1968 av Svenska institutet för opinionsundersökningar en undersökning av bildkonstnärernas sociala och ekonomiska förhållanden. Dessa undersökningar redovisas i Kulturarbetarnas inkomster. Filmarbetarnas situation har klarlagts av filmutredningen i en enkätundersökning år 1972, redovisad i betänkandet (SOU 1973:16) Samhället och filmen 3. Slutligen undersökte kulturrådet år 1971 de dubbelarbetande författarnas, bildkonstnärernas och tonsättarnas situation.

Formerna för anställningar liksom anställningarnas längd varierar starkt mellan olika konstnärsgrepp. På ordområden arbetar de flesta skönlitterära författare och översättare som fria yrkesutövare. Anställningar är ovanliga, men många, speciellt bland översättarna, är fast knutna till något förlag. Det är tämligen vanligt att författarskapet kombineras med ett annat yrke. Detta gäller i än högre grad fackförfattarna, vilkas litterära verksamhet vanligen är en konsekvens av det yrkesarbete de har.

Konstnärerna inom bild- och formområden har regelmässigt inga anställningsförhållanden av permanent natur, utan är beroende av försäljning av sina produkter. Denna sker i stor utsträckning via gallerier eller i samband med utställningar. Anställningar kan dock i viss utsträckning förekomma för illustratörer som arbetar för tidningar eller förlag samt för formgivare och konsthantverkare. En speciell ställning har arkitekterna, som antingen är anställda av stat, kommun, landsting eller privata arbetsgivare, eller själva är företagare som arbetar på uppdrag.

Anställningsförhållanden är vanliga inom tonområdet, där t. ex. musiker inom de regionala musikinstitutionerna eller regionmusiken samt kyrkomusiker har fasta anställningar. Kortare anställningar tillämpas för flertalet underhållnings-, dans- och restaurangmusiker. Solister och dirigenter har i regel mycket kortvariga engagemang. En grupp som i regel helt

saknar anställningsmöjligheter är tonsättare och populärauktorer, även om vissa försök har gjorts att knyta tonsättare till olika musikinstitutioner.

På film- och scenområdet är ungefär hälften av skådespelarna och regissörerna fritt arbetande konstnärer. Huvuddelen av filmarna utanför Sveriges Radio saknar anställning, medan dansarna till övervägande del är anställda vid någon av de musikdramatiska institutionerna. Förhållandena för dramatiker och koreografer liknar dem som gäller för författare.

Förekomst av anställning inom det konstnärliga området undersöktes för vissa kategorier under år 1968. Den andel av de olika konstnärsgrupperna som haft någon form av anställning inom det konstnärliga området utgjorde av författarna 14 %, av konsthantverkarna 38 %, av musikerna 60 % och av skådespelarna 68 %.

Många konstnärer har en sysselsättning vid sidan av den konstnärliga verksamheten. Olika aspekter på detta dubbelarbete har belysts av kulturrådet i en undersökning som omfattar grupperna författare (utom fackförfattare), bildkonstnärer och tonsättare. Ungefär hälften av konstnärerna arbetade dagligen eller så gott som dagligen med sin konstnärliga verksamhet. Den icke konstnärliga verksamheten bedrevs i stor utsträckning som deltidsarbete. Emellertid hade 20 % av bildkonstnärerna, 28 % av tonsättarna och 44 % av författarna heltidsarbeten som inte var av konstnärlig art. För majoriteten av konstnärerna var dubbelarbetet av permanent natur; det för alla tre grupperna vanligaste sidoyrket var lärare. För 65 % av författarna, 94 % av bildkonstnärerna och 67 % av tonsättarna var motiven för dubbelarbetet i första hand ekonomiska. Inkomsten av det utomkonstnärliga arbetet, beräknad som medianbruttoinkomst, var för samtliga grupper större än inkomsten av det konstnärliga, och uppgick till ca tre fjärdedelar av den totala inkomsten.

Arbetslöshet för konstnärer tar sig olika uttryck för olika grupper. För anställda och på uppdrag arbetande konstnärer innebär arbetslöshet avsaknad av både ordinarie sysselsättning och inkomster, medan de fria yrkesutövarna mister sin inkomst, men kan fortsätta sin konstnärliga yrkesverksamhet.

F. n. finns två arbetslöshetskassor för konstnärer, Musikernas m. fl. erkända arbetslöshetskassa och Sveriges teateranställdas erkända arbetslöshetskassa. Dessa omfattar emellertid även andra grupper än konstnärer, varför en exakt siffra för konstnärernas anslutning är svår att få. Uppskattningsvis är dock medlemsantalen för konstnärsgrupperna ca 2 100 i musikernas arbetslöshetskassa och ca 2 200 i de teateranställdas.

Den oenhetliga situationen på konstnärernas arbetsmarknad ger upphov till en i motsvarande grad splittrad bild vad avser inkomststrukturen. Inkomsterna varierar beroende av om konstnärerna har anställning eller är fria yrkesutövare. För den senare gruppen kan variationerna mellan olika år vara mycket stora. Den grupp som har de högsta totala inkomsterna är fackförfattarna, medan bildkonstnärer och konsthant-

verkare har de lägsta totala inkomsterna.

Enligt kulturrådet har författare och tonsättare lättare att få stipendier än övriga konstnärsgupper. Av dessa båda grupper erhöll 40 % resp. 50 % något stipendium under år 1968, medan siffrorna för övriga grupper var 15–20 %. Författarna och tonsättarna var särskilt gynnade i fråga om de statliga stipendierna. Av dessa grupper fick 30 % sådant stipendium eller konstnärbelöning mot 4–6 % för övriga konstnärsgupper. Bidrag och stipendier har under senare år fått ökad betydelse för konstnärernas försörjning. Jämfört med budgetåret 1967/68 är anslagen till de statliga stipendierna fyra gånger och bibliotekersättningen åtta gånger högre under budgetåret 1975/76.

Reglerna för beskattning av konstnärer överensstämmer i huvudsak med dem som gäller för övriga yrkesgrupper. I fråga om mervärdesskatt finns dock särbestämmelser för vissa konstverk, nämligen för målningar, etsningar, litografier och andra konstgrafiska verk samt skulpturer. År 1973 beslöts (prop. 1973:163, SkU 1973:62, rskr 1973:350) att all försäljning av sådana konstverk skulle befrias från mervärdesskatt, under förutsättning att verken tillhörde konstnären eller dennes oskiftade dödsbo.

Även beträffande socialförsäkringsavgifter gäller samma regler som för övriga grupper i samhället. Genom beslut i riksdagen (prop. 1975/76:46, SfU 1975/76:17, rskr 1975/76:67) gäller sedan den 1 januari 1976 vissa nya regler för uttagande av socialförsäkringsavgifter. Enligt dessa är uppdragstagare befriad från skyldighet att erlägga socialförsäkringsavgifter. Denna skyldighet har övergått till uppdragsgivaren. För egna företagare, som fortfarande själva skall erlägga egenavgifter, bibehålls möjligheten att för visst uppdrag teckna likställighetsavtal. Genom detta övergår skyldigheten att erlägga socialförsäkringsavgifter som hänför sig till ersättningen för uppdraget på uppdragsgivaren.

3.1.3 Utbildningsförhållanden

Med undantag för kyrkomusiker och för viss pedagogisk verksamhet inom det konstnärliga området finns inte några krav på särskild yrkesutbildning för att bedriva konstnärlig yrkesverksamhet. Konstnärerna genomgår dock vanligen någon form av konstnärlig utbildning. Deras utbildningsbakgrund är dock mycket oenhetlig. Utbildningsmöjligheterna är många och kan variera från kortare kurser till studier på högskolenivå. I det följande ges en översikt över den konstnärliga utbildning, som är yrkesinriktad. Översikten gör inte anspråk på att vara fullständig.

Ord om rådet skiljer sig från övriga konstområden däriigenom att det för litterära konstutövare saknas möjligheter till särskild yrkesutbildning. De litterära yrkesutövare har naturligtvis tillgång till viss grundutbildning genom den allmänna skol- och universitetsutbildningen. Detta gäller främst översättarna, för vilka akademiska språkstudier innebär en kvalificerad ut-

bildning på språksidan. Vid journalisthögskolorna och i särskilda kurser vid universiteten ges undervisning i stilistik. Egentlig yrkesutbildning med sikte på att utveckla ordet som konstnärligt uttrycksmedel saknas dock.

Av de skolor som bedriver högre konstnärlig utbildning på bild- och formområdet är konsthögskolan och konstfackskolan i Stockholm statliga. Valands konstskola i Göteborg är en del av den kommunala förvaltningen. Konstindustriskolan i Göteborg är privat och erhåller statsbidrag som enskild yrkesskola.

Grundutbildningen vid *konsthögskolan* omfattar fem år och sker inom målarskolan, skulpturskolan och skolan för grafisk konst. Vidareutbildning av redan yrkesverksamma konstnärer bedrivs i form av särskilda kurser.

För antagning till målar-, skulptur- och grafikskolorna krävs konstnärlig begåvning. Denna bedöms med ledning av inlämnade arbetsprov. De som antas till konsthögskolan har i regel omfattande konstnärliga studier bakom sig.

Påbyggnadsutbildning för arkitekter bedrivs vid konsthögskolans arkitekturskola. Utbildningen av konservatorer vid konsthögskolans institut för materialkunskap har f. n. karaktär av vidareutbildning och sker i form av särskilda kurser.

Konstakademien svarar för den centrala ledningen av konsthögskolan. Förhandlingar med akademien pågår vad gäller följderna för såväl akademien som konsthögskolan av den år 1975 beslutade reformeringen av högskoleutbildningen (prop. 1975:9, LibU 1975:17, rskr 1975:179).

Vid *konstfackskolan* ges utbildning för konstindustri och konsthantverk. Dessutom utbildas teckningslärare. Skolan omfattar konstindustriella dagskolan, konstindustriella aftonskolan, högre konstindustriella skolan och teckningslärarinstitutet. De konstindustriella skolorna är uppdelade i sju fackavdelningar.

Den konstindustriella utbildningen omfattar i regel fyra år. Studietiden vid teckningslärarinstitutet är tre år men de studerande genomgår dessförinnan i regel en förberedande ettårig teckningslärarutbildning vid konstindustriella dagskolan. Antagningen till konstfackskolan grundas på arbetsprov.

I 1976 års budgetproposition dras riktlinjerna upp för en genomgripande omorganisation av den konstindustriella utbildningen vid konstfackskolan.

Valands konstskola i Göteborg består av en avdelning för vardera målning, skulptur och grafik. Intagningen baseras på arbetsprov och de studerande har i regel någon form av konstnärlig förutbildning. Studietiden är i allmänhet fem år.

Konstindustriskolan i Göteborg bedriver utbildning med olika inriktning och längd och på olika nivåer. För antagning krävs konstnärlig begåvning, som bedöms på grundval av arbetsprov.

Den fyraåriga konstindustriella dagskolan kan sägas motsvara konstfackskolans konstindustriella fackavdelningar. Vid konstindustriskolan finns

även skolan för bokindustri, den högre grafiska kursen, byggnadsritarkursen, guldsmedsskolan, inredningsritarkursen, kartritningskursen samt aftonskolans konstyrkesavdelning.

I 1976 års budgetproposition aviseras förhandlingar om ett förstatligande av Valands konstskola och Konstindustriskolan.

Ärligen antas till konsthögskolans avdelningar för måleri, skulptur och grafik ca 30 studerande, till Valands konstskola ca 10 studerande, till konstfackskolan (exkl. teckningsläroutbildningen) ca 70 studerande och till motsvarande utbildning vid konstindustriskolan ca 50 studerande.

Utöver ovan nämnd utbildning finns inom bildområdet *konstskolor* som drivs av kommuner, bildningsorganisationer eller som är privata yrkesskolor. Dessa utbildningar har skiftande inriktning och målsättning men syftar i allmänhet till att ge viss yrkesutbildning och/eller att förbereda fortsatt konstnärlig utbildning. Flertalet har statligt och/eller kommunalt stöd.

Den grundläggande yrkesutbildningen för *fotografer* är förlagd till gymnasieskolan. Vid konstfackskolan ges också viss fotografisk utbildning.

Vad gäller t o n o m r å d e t finns statliga *musikhögskolor* i Stockholm, Göteborg och Malmö. Vid samtliga dessa anordnas utbildning av instrumentalister och sångare, kyrkomusiker samt musiklärare och musikpedagoger. Vid musikhögskolan i Stockholm finns dessutom utbildning av tonsättare, dirigenter och pianostämmare.

Organisationskommittén (U 1970:60) för högre musikutbildning (OMUS) är f. n. tillsynsmyndighet för musikhögskolorna.

Utbildningen är f. n. treårig för instrumentalister, sångare, tonsättare, dirigenter och musikpedagoger, fyraårig för kyrkomusiker och tvåårig för pianostämmare. Utbildningen av "ettämnesmusiklärare", dvs. lärare som undervisar bara i musik, är fyraårig. Sedan hösten 1971 bedrivs vidare på försök tvåämnesutbildning för blivande lärare i musik och ett annat ämne. Därvid skall ämnesutbildningen i musik omfatta minst tre terminer.

Antagning till musikhögskola sker på grundval av särskilda inträdesprov.

Det totala antalet studerande uppgår innevarande läsår till ca 480 vid musikhögskolan i Stockholm, ca 190 i Göteborg och ca 180 i Malmö.

Utbildning i rytmik bedrivs vid *Svenska Dalcroze-seminariet*.

Vissa folkhögskolor har särskild musiklinje. Vid *Folkliga musikskolan Ingesund* i Arvika och *Framnäs folkhögskola* i Öjebyn finns musiklinje med såväl grundutbildning som yrkesutbildning. Yrkesinriktad musikutbildning bedrivs även vid *Örebro musikpedagogiska institut*, som står under statlig tillsyn genom OMUS, *Stockholms musikpedagogiska institut* samt vid vissa *kommunala musikskolor*.

Det bör också nämnas att Sveriges Radio har en musikskola.

Vad gäller film- och scenområdet finns för den sceniska utbildningen fyra statliga *scenskolor*, två i Stockholm, en i Göteborg och en i Malmö. Tillsynsmyndighet för skolorna är statens kulturråd.

Vid scenskolorna utbildas skådespelare och musikdramatiska artister. Utbildningen är treårig. Till utbildningen skall årligen antas tolv studerande vid var och en av skolorna med undantag av musikdramatiska skolan i Stockholm, som skall anta åtta studerande. Antagningen sker på grundval av särskilda inträdesprov. Dessutom förekommer fortbildningsverksamhet i olika former.

Skara skolscen, som är kommunal, ger viss yrkesutbildning men fungerar i huvudsak som förberedelse för studier vid någon av statens scenskolor. På liknande sätt ger några folkhögskolor med särskild teaterlinje scenisk förutbildning.

Vid *statens dansskola* utbildas danspedagoger och koreografer. Till utbildningen på danspedagoglinjen antas ca tolv och på koreograflinjen ca tre studerande per år. Utbildningen är treårig. Vidare meddelas utbildning i mim i form av särskilda kurser. Statens kulturråd är tillsynsmyndighet för dansskolan.

Utbildning av dansare sker vid *balettelevskolorna* vid Operan, Stora teatern i Göteborg och Malmö stadsteater. Utbildningarna tillgodoser främst teaternas egna behov av dansare.

Balettakademiens yrkesskola inom Kursverksamheten vid Stockholms universitet har under flera år anordnat treårig utbildning för dansare och danspedagoger.

Dramatiska institutet utbildar personal för produktion av program för teater, film, radio och television. De studerande antas på grundval av särskilda antagningsprov.

Undervisningen bedrivs vid följande tvååriga utbildningslinjer: allmän linje, administrativ linje, bildteknisk linje, ljudteknisk linje, scenograflinje och maskeringslinje. Vid institutet anordnas också verksamhet med vidareutbildningssyfte, dels i form av ettårig allmän produktionsteknisk utbildning, dels i form av kurser.

Till den allmänna produktionstekniska utbildningen antas minst 16 studerande och till övriga utbildningslinjer läggs 24 och högst 30 studerande årligen.

Utbildningen inom det konstnärliga området har på senare tid varit föremål för en rad utredningar.

Konstnärsutbildningssakkunniga (U 1968:52) och *1973 års expertgrupp för konstutbildning* (U 1973:05) har arbetat med utbildningen inom bildkonst, konsthantverk och design. De båda utredningarnas förslag har behandlats i innevarande års budgetproposition. Konstnärsutbildningssakkunniga kommer inom kort med sitt slutbetänkande om bl. a. konservatorsutbildning. Expertgruppen kommer under våren 1976 att lämna förslag rörande den högre utbildningen av fotografer, vidareutbildning och fortbildning av konstnärer på bild- och formområdet samt dimensionering av den högre utbildningen på området.

Organisationskommittén för högre musikutbildning (OMUS), tillkallad år 1970, har som huvuduppgift att arbeta med en successiv reformering av den högre musikutbildningen. Under våren 1976 kommer kommittén att i ett samlat förslag redovisa huvudprinciperna för det fortsatta reformarbetet.

Dansarutredningen (U 1973:09), tillkallad år 1973, skall avge förslag om dels en förberedande dansarutbildning för elever i grundskolan, dels en därpå följande tvåårig yrkesinriktad dansarutbildning.

Det finns i dag inte någon längre sammanhållen utbildning exklusivt inriktad på k u l t u r f ö r m e d l i n g. Eftersom kulturförmedling förekommer som en del av arbetsuppgifterna för en lång rad yrkesgrupper har de som är verksamma inom området en mycket varierande utbildningsbakgrund. De kunskaper som har direkt relevans för kulturförmedlande uppgifter har ofta inhämtats genom praktiska yrkeserfarenheter eller genom intern utbildning i arbetsgivarens regi.

I *konstnärsutbildningen* finns f. n. inte någon systematiskt ordnad undervisning med sikte på kulturförmedlande uppgifter. Musiklärar-, teckningslärar- och danspedagogutbildningarna är dock organisatoriskt knutna till institutioner med konstnärlig utbildning.

Vid dramatiska institutet bedrivs vid sidan av den utbildning av programproducerande personal för teater, film, radio och television, som är institutets huvuduppgift, även allmän produktionsteknisk utbildning. Den senare innehåller lärostoff som kan få betydelse för kommande arbete med kulturförmedling.

Inom de större *organisationerna* och då främst inom folkbildningen bedriver man kontinuerligt ledarutbildning för den egna verksamheten. Studieförbunden har bl. a. kurser för cirkelledare i kulturämne. Dessa kurser ger såväl ämnesutbildning som metodisk utbildning. Man har vidare kurser för organisatörer av olika slag. Dessa kurser tar t. ex. upp kulturlivets organisation och pedagogisk anpassning av kulturutbudet för den egna organisationen. Vid vissa av de nämnda kurserna har avsevärt intresse ägnats åt kulturförmedling.

Ett antal av landets *folkhögskolor* har inriktat sig på undervisning i estetiska ämnen. Till viss del är denna utbildning tillämplig på kulturförmedlande verksamhet. Det förekommer även kortare kurser kring teman med anknytning till kulturförmedlande verksamhet.

Centrumbildningarna har genomfört viss kursverksamhet som berör kulturförmedlingen. Ett exempel är kursen "Konstnär i socialt arbete" som genomfördes i samarbete med socialstyrelsen våren 1973. Syftet var att belysa olika problem och erfarenheter för bildkonstnärer som skulle arbeta på ungdomsgårdar.

3.1.4 Upphovsrätt och fackliga förhållanden

Upphovsrättslig lagstiftning

Bestämmelser om den rätt som tillkommer upphovsmän till litterära och konstnärliga verk, utövande konstnärer, fonogramframställare m. fl. finns i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (ändrad senast 1973:363). I lagen (1960:730) om rätt till fotografisk bild (ändrad senast 1973:362) regleras den rätt som tillkommer fotografer. Konsthantverk och annan brukskonst skyddas enligt mönsterskyddslagen (1970:485, ändrad 1971:627) men kan även vara föremål för upphovsrätt.

Den svenska upphovsrättslagstiftningen har tillkommit i nordiskt samarbete och har dessutom stark internationell prägel. Upphovsrättskyddets utsträckning till förmån för utländska verk sker genom internationella konventioner. I fråga om upphovsrätten och fotografirätten grundas det internationella skyddet främst på 1886 års Bernkonvention för skydd av litterära och konstnärliga verk (reviderad senast åren 1967 och 1971) samt 1952 års Världskonvention om upphovsrätt. Det internationella skyddet för de s. k. närstående rättigheterna regleras i 1961 års Romkonvention om skydd för utövande konstnärer, framställare av fonogram samt radioföretag. Fonogramframställare skyddas därutöver genom den s. k. fonogramkonventionen av år 1971. Sverige har anslutit sig till dessa konventioner.

Lagstiftningen bygger på principen att den som har skapat ett verk har ensamrätt att förfoga över verket och göra det tillgängligt för allmänheten. Detta är upphovsrättens ekonomiska sida. Dess ideella sida innebär bl. a. att upphovsmannen skall anges i överensstämmelse med vad god sed kräver och att verket inte får ändras så att upphovsmannens anseende kränks.

I URL finns bestämmelser om upphovsrättens föremål och innehåll. Upphovsrättsligt skyddat är ett verk "vare sig det utgör skönlitterär eller beskrivande framställning i skrift eller tal, musikaliskt eller sceniskt verk, filmverk eller alster av bildkonst, byggnadskonst eller brukskonst eller kommit till uttryck på annat sätt". Särskilda bestämmelser finns rörande översättningar och bearbetningar, samlingsverk samt verk av flera upphovsmän. År 1973 infördes visst upphovsrättsligt skydd beträffande vissa handlingar som upprättats av myndighet.

Lagen knyter olika rättsverkningar till att ett verk offentliggörs eller utges. Ett verk anses offentliggjort när det lovligen gjorts tillgängligt för allmänheten. Det anses utgivet när exemplar därav med upphovsmannens samtycke förts i handeln eller på annat sätt blivit spridda till allmänheten. Rätten att förfoga över verket innebär att upphovsmannen har ensamrätt att framställa exemplar av verket, offentliggöra det och sprida det samt låta översätta eller bearbeta det. Den som översätter eller bearbetar ett verk eller överför det till annan litteratur- eller konstform har upphovsrätt till verket i denna form.

Ensamrätten är dock underkastad en rad inskränkningar till förmån för huvudsakligen religiösa, kulturella eller i övrigt samhälleliga ändamål. Om inskränkningen enligt URL är absolut, dvs. om upphovsmannen inte kan motsätta sig nyttjandet, kan eventuell ersättning inte bli föremål för vanliga avtalsförhandlingar. I händelse av tvist bestäms ersättningen av domstol. Man talar då om *t v å n g s l i c e n s*. Tvångslicens innebär rätt för envar att mot ersättning utnyttja ett verk inom vissa i lagen angivna gränser. Sålunda får t. ex. mindre verk eller del av verk mot ersättning tas in i samlingsverk till bruk vid gudstjänst eller undervisning, om fem år förflutit sedan verket offentliggjordes.

I praxis har en speciell typ av inskränkningar uppstått, som innebär att en utnyttjare av visst upphovsrättsligt skyddat verk kan sluta ett taxeavtal med en facklig huvudorganisation och därmed få rätt att utnyttja alla sådana verk av upphovsman som företräds av organisationen. Om ett avtal med stöd av lagstiftning ges verkan för upphovsman, som står utanför organisationen, talar man om *l e g a l a v t a l s l i c e n s*. Vid avtalslicens förhandlar upphovsmannaorganisationerna och representanter för förbrukarna om de villkor inkl. den ersättning som skall gälla för nyttjandet. URL innehåller endast en sådan bestämmelse (22 § andra stycket). Enligt denna får Sveriges Radio och dess dotterbolag mot ersättning sända skyddat verk även av sådan upphovsman som inte är medlem av organisationen. Bestämmelsen gäller inte sceniskt verk och inte heller om upphovsman meddelat förbud mot tillämpning av bestämmelsen.

I de flesta av de fall där URL ger bestämmelser om inskränkningar i ensamrätten kan skyddat verk nyttjas fritt utan upphovsmannens samtycke. Sålunda får enstaka exemplar av offentliggjort verk framställas för enskilt bruk, verk utnyttjas för blinda, i viss omfattning citat göras ur offentliggjort verk, konstverk återges i kritisk eller vetenskaplig framställning eller avbildas i tidning i samband med redogörelse för dagshändelse, verk, som syns eller hörs under dagshändelse, tas med vid information om händelsen i radio-, televisions- eller filmreportage. En tidning får ta in en artikel ur en annan tidning rörande vissa frågor, om eftertryck inte är förbjudet. Vidare föreligger rätt, under vissa förutsättningar, till ljudupptagningar inom undervisningsväsendet. Sedan litterärt eller musikaliskt verk utgivits får exemplar, som omfattas av utgivningen, också spridas vidare och även visas offentligt. Emellertid får noter inte hyras ut till allmänheten utan upphovsmannens samtycke. Rätt föreligger också till spridning och visning – på annat sätt än genom film eller television – av exemplar av konstverk som överlåtits eller omfattas av utgivning (25 §). Upphovsmannen har inte rätt till ersättning vid spridning eller visning av sådant konstverk och inte heller kan han motsätta sig att detta sker. Ensamrätten till offentligt framförande är också inskränkt bl. a. så att sådant framförande alltid får ske vid gudstjänst eller undervisning.

Skyddstiden för upphovsrättsligt verk gäller i regel intill utgången av femtionde året efter upphovsmannens död.

URL innehåller också bestämmelser om vissa upphovsrätten närstående rättigheter. Regler finns sålunda om skydd för utövande konstnärer, för framställare av grammofoonskivor och andra ljudupptagningar och för radio- och televisionsföretag. Skyddstiden är här 25 år efter det upptagningen gjordes. Detta gäller skyddet mot kopiering av själva inspelningen. Vidare finns skydd för den som framställt katalog, tabell eller liknande. Skyddet gäller tio år efter det arbetet utgavs.

Upphovsrätten kan helt eller delvis överlåtas. Den ideella delen av upphovsrätten kan dock efterges endast vad avser en till art och omfattning begränsad användning av verket. Vanligen upplåter upphovsmannen för begränsad tid viss del av rätten, exempelvis förlagsrätt eller uppföranderätt. När den upplåtna rätten utnyttjats återgår den till upphovsmannen.

I lagen finns vidare regler om förbud mot att offentligt återge verk på sätt som kränker den andliga odlingens intressen samt regler om ansvar och ersättningsskyldighet. Intrång i upphovsrätt kan sålunda bestraffas och medföra skadeståndsskyldighet. Även den som på grund av avtal eller lagbestämmelser om inskränkningar i upphovsrätten har rätt att förfoga över ett skyddat verk måste iaktta den ideella rätten.

Beträffande upphovsrätten gäller som huvudprincip att lagen är tillämplig bl. a. på verk av den som är svensk medborgare samt på verk som först utgetts i Sverige. I fråga om de närstående rättigheterna tillämpas lagen på framförande, ljudupptagning och radio- och televisionsutsändning som äger rum i Sverige.

En vanlig upphovsrättslig ersättningsform är *royalty* dvs. en fortlöpande ersättning i förhållande till omfattningen av nyttjandet, exempelvis upplagans storlek. Ersättning i ett för allt, s. k. *f r i k ö p*, förekommer framför allt i fråga om film- och grammofooninspelningar.

Fotografisk bild är inte föremål för upphovsrätt. Rätten till sådan bild regleras i FotoL. Den som framställt fotografisk bild har, med vissa inskränkningar, uteslutande rätt att genom fotografi, tryck, teckning eller annat förfarande framställa exemplar av bilden och att visa den offentligt. Rätten innefattar också, liksom upphovsrätten, vissa ideella moment. Skyddstiden är 25 år från det år då bilden framställdes, såvida inte bilden har konstnärligt eller vetenskapligt värde, i vilket fall skyddet gäller intill utgången av det femtionde året efter fotografens död. I stort är rätten till fotografi underkastad samma principiella inskränkningar som upphovsrätten. Dessutom får sådan bild mot ersättning alltid tas in i arbete till bruk vid undervisning, alltså inte bara i antologi, vilket är fallet enligt URL.

Enligt mönsterskyddslagen kan den som skapat ett mönster för en varas utseende eller för ett ornament registrera detta mönster och därigenom få mönsterrätt dvs. ensamrätt att yrkesmässigt utnyttja mönstret enligt lagen. Registreringen ger skydd under fem år räknat från dagen för ansökan. Skyd-

det kan förnyas för två femårsperioder. Oavsett om ett alster registrerats som mönster kan det bli föremål för upphovsrätt, om det är att betrakta som verk i URL:s mening.

Inom kort kommer regeringen att utfärda direktiv för en översyn av den upphovsrättsliga lagstiftningen. Den nya utredningen torde bl. a. komma att behandla frågor, som berörs i nordiska upphovsrättskommitténs (Ju 1970:62) delbetänkande (NU 1973:21) Upphovsrätt I Fotokopiering och bandinspelning särskilt inom undervisningsverksamhet. Förslaget innebar dels en precisering av bestämmelsen om rätt att mångfaldiga för enskilt bruk, dels utkast till tre nya bestämmelser om kopiering inom undervisningsväsendet, kopiering inom myndigheter, företag m. fl. av visst upphovsrättsligt material resp. ur tidningar och allmänna tidskrifter. De två första bestämmelserna bygger på avtalslicens medan regleringen i den sista förutsätter tvångslicens.

Fackliga förhållanden

Konstnärernas intresseorganisationer bevakar inte bara sina medlemmars ekonomiska och sociala angelägenheter, utan också deras ideella intressen, t. ex. i samband med upphovsrätsfrågor. Organisationernas möjligheter att verka genom fackliga stridsåtgärder är dock begränsade då arbetsmarknadens förutsättningar för avtal ofta inte föreligger.

Sveriges författarförbund bildades genom att fyra organisationer enades i en organisation. Inom förbundet finns fyra sektioner, nämligen fackförfattarsektionen Minerva, sektionen för barn- och ungdomslitteratur, översättarsektionen och sektionen för skönlitterära författare. Inom ordområdet finns också Sveriges dramatikerförbund som bildades år 1941.

I KRO, som bildades år 1937, är bildkonstnärerna, främst målare, skulptörer, grafiker och andra som ägnar sig åt "fri" bildkonst, organiserade. Andra organisationer inom bild- och formområdet är Föreningen Svenska tecknare, Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare, Svenska arkitekters riksförbund samt Svenska fotografernas förbund, som är en branschorganisation för yrkesfotografer.

Föreningen Svenska tonsättare, som bildades år 1918, består av kompositörer av seriös musik. I Föreningen Svenska populärauktorer är kompositörer och textförfattare av populärmusik organiserade. De båda föreningarnas verksamhet är nära knutna till STIM.

Svenska musikerförbundet, som bildades år 1907, är anslutet till LO. Förbundet organiserar bl. a. musiker av alla slag, vokalister, dansare, scenteknisk personal och vaktmästare. Svenska tonkonstnärersförbundet bildades år 1947. Det står öppet för sång- och instrumentalsolister, dirigenter och andra yrkesmusiker, vilkas yrkesutövning anses ha högt konstnärligt värde.

Svenska teaterförbundet bildades år 1894 och är anslutet till TCO. Teaterförbundet är facklig organisation för yrkesverksamma artister, tekniker,

pedagoger och administrativ personal verksamma inom teater, dans, film, radio, television och liknande områden. Inom förbundet finns särskilda fristående organisationer med egna stadgar, t. ex. Svenska regissörsföreningen, som tillkom år 1956. Till scenområdet hör också Svenska danspedagogförbundet, som bildades år 1939.

Svenska industritjänstemannaförbundets klubb inom Sveriges Radio (SIF-klubben vid Sveriges Radio) organiserar all vid företaget verksam personal som tillhör förbundet.

Något topporgan för de olika intresseorganisationerna finns inte men de samarbetar i Klys. Enligt sina stadgar har Klys bl. a. att företräda medlemsorganisationerna inför det allmänna i frågor som rör lagstiftning och kulturpolitik, verka för allmän yttrandefrihet i samtliga konstnärliga medier, verka för att medlemmarna ges möjlighet utöva sina yrken och få skälig ersättning för sitt arbete samt biträda medlemsorganisation i förhandlingar och vid konflikt. Såväl riksorganisation, vars medlemmar utgörs av konstnärliga eller litterära yrkesutövare, som sektioner inom sådan organisation kan vinna medlemskap i Klys.

Avtalsförhållanden

För de utövande och anställda konstnärerna, främst organiserade inom Svenska musikerförbundet och Svenska teaterförbundet, sluts vanliga kollektivavtal. För de skapande upphovsmännen är avtalssituationen annorlunda beroende på om deras verk säljs till enskilda nyttjare i speciella uppgörelser eller om de som grupp har en gemensam motpart. I det senare fallet är det vanligt med kollektiva avtal dvs. ramavtal, varigenom organisationens motpart förbinder sig att för organisationsmedlemmarna iaktta vissa minimivillkor. Beträffande motparter, som inte kan inordnas i kollektivavtal, har riktlinjer utfärdats av berörda fackorganisationer.

Förutom allmänna avtalsrättsliga regler gäller för konstnärssområdet enligt URL även speciella regler för den händelse annat inte avtalats beträffande offentligt framförande, förlagsavtal och avtal om filmning. Full avtalsfrihet råder dock inte på upphovs- och fotorättens områden. Lagstiftningen innehåller, som tidigare nämnts, flera inskränkningar i ensamrätten som helt eller delvis berövar upphovsmännen och fotograferna deras möjlighet att träffa avtal. Ibland kan inskränkningarna upphävas genom exempelvis förbud mot eftertryck eller individuellt veto mot avtalslicens, varigenom avtalsfriheten återställs. Denna möjlighet finns inte vid tvångslicens.

I det följande redovisas endast de viktigaste kollektiva avtal och rekommendationer som gäller för olika konstnärsgupper.

Av Sveriges författarförbund har bl. a. följande avtal slutits.

För etermedier föreligger ett löpande avtal med Sveriges Radio. Avtalet innehåller dels fasta tariffer för nyttjandet av redan utgivna verk, dels mi-

nimitariffer för tidigare icke utgivna verk, föredrag och personlig medverkan. Avtalet innehåller också likställighetsavtal. Med TRU har inte något kollektivt avtal träffats. Endast individuella avtal – under viss medverkan av förbundet – förekommer.

Med förlagen föreligger olika avtal beroende på verkets art. Avtalen träffas i regel med Svenska bokförläggareföreningen. För skönlitteratur finns sålunda det s. k. normalkontraktet, enligt vilket royalty skall erläggas med minst 16 2/3 % på bokens cirkapris samt ett garantihonorar om minst en tredjedel av royaltyn på första upplagan. Bokförläggareföreningen rekommenderar sina medlemmar att använda normalkontraktet. I praktiken har s. k. originalpocketböcker fallit utanför kontraktssområdet. För barn- och ungdomslitteratur finns avtal, enligt vilket överenskommet normalformulär skall användas. Detta gäller dock inte populärvetenskapliga ungdomsböcker, handböcker och bilderböcker. Inga minimitariffer är avtalade. För litterära översättningar finns normalformulär utan minimitariffer. Beträffande bidrag till skolantologier, som ligger under tvångslicens enligt URL, gäller ett avtal enligt vilket förläggarna skall betala för bidragen efter viss fast tariff, konstruerad som ett indexreglerat basbelopp.

För fackförfattarnas medverkan i olika förlagsprodukter har Författarförbundet utfärdat olika rekommendationer och riktlinjer nämligen beträffande facklitteraturen, bidrag till periodiska publikationer och uppslagsverk, bidrag till icke-periodiska publikationer samt dokumentpublicering.

Särskilda avtal har också träffats med vissa förlag som inte tillhör Bokförläggareföreningen. Förlaget förbinder sig därigenom att iakttä vissa fasta normer eller minimitaxor.

På pressidan föreligger ett avtal med Svenska tidningsutgivareföreningen från år 1949. Förhandlingar, som Författarförbundet tillsammans med Svenska journalistförbundet upptagit med föreningen, avbröts våren 1974.

Av Sveriges dramatikerförbund har följande avtal slutits.

Med Teatrarnas riksförbund har förbundet ett löpande avtal rörande scen-teater. Enligt avtalet får författaren dels ett grundarvode, dels en procentuell andel av biljettintäkterna i fallande skala. Därutöver tillförsäkras författaren ett visst garantiavvode per föreställning. För uppsökande teater utgår en fast summa per föreställning, som avräknas på en garantisumma, för vilken återbetalningsskyldighet inte föreligger. För översättningar utgår dels antingen grundarvode samt ett garantibelopp vid första förvärv av uruppförande eller garantiavvode för översättning som redan framförts, dels en procentuell andel av biljettintäkterna i fallande skala.

Med Sveriges Radio har förbundet haft ett avtal om minimihonorar för framförande i radio och television som löpt ut. Förhandlingar om nytt avtal pågår.

På filmsidan har förbundet ett avtal med Föreningen Sveriges filmproducenter, vilket dels innehåller allmänna regler till filmkontrakt, dels ett kontraktformulär.

KRO har intill den 30 juni 1975 haft avtal med MUS 65 om utställningsersättning vid lån av verk, som tillhör upphovsmannen, till utställningar i Riksutställningars regi (se vidare 4.4.1). KRO har vidare avtal med Konstfrämjandet om grafikutgivning och med Sveriges konstföreningars riksförbund om villkor i samband med utställningar. KRO har även utfärdat en rekommendation angående arvodesnormer.

Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare har haft ett avtal med Riksutställningar som anslöt till KRO:s avtal om utställningsersättning. Föreningen har i övrigt inga kollektiva avtal men har utarbetat tre normalavtal för medlemmarna. Enligt anställningskontraktet överlåter formgivaren till företaget reproduktionsrätten till de förbilder som han framställt i företagets tjänst och godkänt för produktion. Reproduktionsrätten återgår till formgivaren bl. a. om den inte utnyttjas inom viss tid. Ersättningen utgår med lön jämte royalty eller med royalty enbart varvid viss minimiroyalty per månad garanteras. Normalkontrakt för frilansare vid överlåtelse av mönster och modeller, konstverk m. m. avser överlåtelse av ensamrätt till reproduktionsrätten. Ersättningen utgörs av fast honorar och royalty på fakturapriset för varje alster. Normalkontrakt vid beställningsarvoden används mellan uppdragsgivare och upphovsman då avtalet avser visst verk som utförs på grundval av skissförslag. Någon reproduktionsrätt överlåts ej på uppdragsgivaren. Ersättning utgår i form av fast arvode.

Enligt föreningens ersättningsnormer indelas de fast anställda formgivarna i fyra årslönegrupper. Normerna upptar också olika royaltysatser för textil, metall och plast samt keramik, glas och trä.

Föreningen Svenska tecknare förhandlar f. n., tillsammans med KRO och Svenska fotografernas förbund, med Sveriges Radio om ersättning för visning av konstverk och fotografi i television. Av föreningen utfärdade särskilda leveransvillkor avser förvärv av rätt att reproducera teckning. Arvode för originalteckning avser således endast likvid för reproduktionsrätt för visst tillfälle medan äganderätten till originalet övergår till köparen först efter särskild överenskommelse.

Svenska fotografernas förbund slöt tidigare sina avtal tillsammans med bildbyråorganisationen Bildleverantörernas förening men de båda organisationerna träffar numera avtal var för sig med samma motpart. På pressidan föreligger avtal mellan Bildleverantörernas förening och Svenska tidningsutgivareföreningen med bl. a. bestämmelser rörande förhandsrätt, publiceringsrätt, fotografens namn, vidareförsäljning av bilder och beställda fotograferingsuppdrag. Olika priser gäller för dagstidningar och för veckotidningar. Föreningen har träffat en liknande överenskommelse med Fackförbundspressens samorganisation. I fråga om etermedier föreligger numera endast avtal mellan Bildleverantörernas förening och Sveriges Radio om användande av fotografisk bild i nyhetssammanhang.

Svenska fotografernas förbund har sagt upp sina avtal med såväl Sveriges Radio som TRU. På förläggarsidan har båda organisationerna avtal med Svenska bokförläggareföreningen rörande bl. a. tariff för bilder som beställs ur arkiv.

STIM tillvaratar uppföranderättigheter och mekaniska rättigheter dvs. rätt till inspelning på grammofonskiva, band, film o. d. för i första hand tonsättarna. För de utövande musiker, dansare m. fl. som är organiserade inom Svenska musikerförbundet har förbundet slutit olika kollektivavtal. För engagemangsgivare som inte är bundna av kollektivavtal har förbundet utarbetat en riksminimistariff. De mekaniska rättigheterna för musiker tillvaratas av Svenska artisters och musikers intresseorganisation.

Svenska teaterförbundet har slutit ett riksavtal med Teatrarnas riksförbund avseende teateranställda vid de statsunderstödda teaternarna. Skådespelarnas mekaniska rättigheter tillvaratas av Svenska artisters och musikers intresseorganisation. Vidare har avtal slutits mellan Teaterförbundet och Teatrarnas riksförbund avseende såväl anställdas som frilansengagerades engagemang vid Sveriges Radio. Teaterförbundets avtal med TRU innefattar även särskild ersättning för fri användning av de engagerades prestationer (friköp) exempelvis för interntelevison. Svenska industrijäntemannaförbundet har år 1973 slutit ett avtal med Svenska arbetsgivarföreningen angående överlåtelse på Sveriges Radio av upphovsrätten till de upphovsrättsliga verk som utförts i tjänsten av anställda i företaget. Avtalet omfattar även fotografisk bild. Överlåtelsen gäller utnyttjande i företagets verksamhet, dock inte utnyttjande av program till fonogram eller videogram för kommersiellt bruk. Huvudparten av den utgående ersättningen enligt avtalet fördelas av SIF-klubben vid Sveriges Radio på berörda upphovsmän.

År 1973 har ett avtal träffats mellan staten och ett antal organisationer inom det upphovsrättsliga området angående skolornas grafiska och fotografiska mångfaldigande. Enligt avtalet upplåter organisationerna rätten till sådan kopiering av medlemmarnas verk, medan staten förbinder sig dels att inte åberopa bestämmelsen om fri kopiering för enskilt bruk, dels att ersätta upphovsrättsinnehavarna för den kopiering som sker. Ersättning utgår till en av upphovsrätsorganisationerna upprättad ideell förening, BONUS, som beslutar om medlens fördelning. Avtalet löper för en försöksperiod av tre år, fr. o. m. juli månad 1973. Avtalet har sagts upp av organisationerna per den 30 juni 1976.

Organisationer för uppbörd av ersättningar

Några organisationer inom upphovsrättsområdet har till huvudsaklig uppgift att uppbära och fördela ersättningar som tillkommer upphovsmän enligt lag eller ingångna avtal samt att företräda upphovsmännen i sådana sam-

manhang. STIM och Svenska artisters och musikers intresseorganisation är sedan länge verksamma på dessa områden. BONUS kom till i samband med skolkopieringsavtalet.

STIM, som bildades år 1923, är en ekonomisk förening i vars styrelse staten tillsätter ordförande och två ledamöter. STIM skall för sina medlemmars räkning inkassera och till dem fördela alla de ersättningar som kan tillfalla medlemmarna på grund av offentliga utföranden av deras verk eller på grund av inspelning av verken på grammofonskiva, band, film o. d. Vidare skall STIM kontrollera att ingen använder musik offentligen och i förvärvssyfte utan att ha tillstånd därtill. Genom avtal med musikförbrukaren meddelar STIM tillstånd till offentligt utförande. Avtalet innehåller skyldighet att till föreningen anmäla varje musikutförande och att erlagga fastställd ersättning.

Genom anslutningsavtal överlåter medlemmen på STIM alla sina ekonomiska rättigheter till offentligt utförande och mekaniskt mångfaldigande. STIM träder då i tonsättarens eller författarens ställe och träffar avtal med dem som vill använda verket. Anslutningsavtal med STIM kan varje upphovsman och förläggare träffa som under löpande eller föregående år fått minst ett verk offentligt utfört eller mekaniskt mångfaldigat.

STIM har avtal med motsvarande utländska organisationer, varigenom STIM på resp. organisation överlåter rätten att i den organisationens land förvalta STIM:s rättigheter mot att STIM i Sverige förvaltar den utländska organisationens.

Det ersättningssystem som förekommer mellan STIM och musikförbrukare av olika slag är baserat på avtal, bl. a. kollektivavtal med förbrukarnas organisationer. Mellan STIM och Sveriges Radio baseras de årliga ersättningar Sveriges Radio erlägger för radio- resp. TV-musik på en överenskommelse med fastställda sändningsramar. Avtalet gav år 1975 STIM ca 11,5 milj. kr. för av STIM kontrollerad musik i radio och television. Vidare finns kollektivavtal för bl. a. konserter, restauranger, dansbanor och biografier. Ersättningen utgår i regel med viss procent på biljettintäkter e. d.

Avtal om fast ersättning per år föreligger med bl. a. bibliotek och innehavare av försäljningsställen. För s. k. industrimusik finns ett normalavtal som reglerar den ersättning det enskilda företaget skall betala per år och anställd för att få lyssna på musik på arbetsplatsen.

Ersättningen för utförande i radio och television uppgår årligen till drygt hälften av det totala ersättningsbeloppet från musikförbrukarna, vilket år 1975 utgjorde ca 22 milj. kr. Av STIM-ersättningarna beräknas ca 7 milj. kr. ha utbetalats till svenska upphovsmän år 1975.

I fråga om mekanisk reproduktion på grammofon, film och band har de nordiska länderna centraliserat inkasseringen av avgifter i en inkasserings- och fördelningscentral i Köpenhamn, Nordisk Copyright Bureau.

Svenska artisters och musikers intresseorganisation är en ekonomisk för-

ening, som bildades år 1963. Organisationen inkasserar och fördelar ersättningar som tillkommer utövande konstnärer såsom dirigenter, solister samt orkester- och körmedlemmar, som medverkat vid inspelning av fonogram vilket används vid radio- eller televisionsutsändning. Ersättning tillfaller även framställaren dvs. det producerande fonogrambolaget. Den utövande konstnärens rätt gentemot radio- eller televisionsföretaget görs gällande genom framställaren. Ett avtal har slutits mellan Sveriges Radio och svenska gruppen av The International Federation of Producers of Phonograms and Videograms samt Svenska artisters och musikers intresseorganisation om beräkning av ersättningens storlek efter den 30 juni 1962. Avtalet löpte ut den 30 juni 1973 men har prolongerats. Ersättningen, som är indexreglerad, utgår med ca 20 kr. per minut i 1974/75 års penningvärde. Ersättningen delas lika mellan de två organisationerna. Det totala ersättningsbeloppet uppgick år 1975 till ca 17 milj. kr. Influtna ersättningar fördelas med ledning av rapporter från Sveriges Radio över uppspelningstiden för skyddade inspelningar. Olika kategorier av medverkande erhåller olika belopp per uppspelningsminut.

BONUS, som bildades år 1973 i anslutning till avtalet om skolornas kopiering, har till uppgift att inkassera och förvalta ersättningar för mångfaldigande av upphovsrättsligt skyddade verk och fotografier. På grundval av redovisning andra halvåret 1973 har SÖ fastställt ersättning för kopiering för vardera av budgetåren 1973/74, 1974/75 och 1975/76 till 900 000 kr.

3.1.5 Arbetsmarknadspolitiska insatser

Arbetsförmedlingen på kulturområdet kännetecknas av en stark splittring. Inom den offentliga arbetsförmedlingen finns särskilda artist- och musikerexpeditioner i vissa större städer. Arbetsförmedling med samhällets stöd bedrivs också inom vissa centrumbildningar, där lön och omkostnader för arbetsförmedlare bekostas av arbetsmarknadsverket. På området finns också ett antal enskilda förmedlingar. Några av dessa är s. k. organisationsförmedlingar, som tar ut avgifter för sina självkostnader och arbetar med tillstånd av AMS. De tre största organisationsförmedlingarna är Svenska musikerförbundets förmedling, Musiketablissemangens förmedling och Folkparkernas artistförmedling. Förutom dessa förmedlingar finns ett stort antal enskilda s. k. produktionsbolag som drivs i vinstsyfte. Eftersom arbetsförmedling i vinstsyfte inte är tillåten enligt gällande lagstiftning blir dessas verksamhet olaglig i den mån den innefattar arbetsförmedling. På det internationella området sköts huvuddelen av förmedlingsarbetet av två privata förmedlingar.

År 1972 framlade OLAF betänkandet (Ds In 1972:5) Arbetsförmedling inom kulturområdet. En översyn av detta betänkande redovisas i en PM beträffande arbetsförmedling på kulturområdet (Ds A 1975:5).

Regeringen har i huvudsak i enlighet med denna PM föreslagit (prop. 1975/76:84) en förstärkt organisation av samhällets arbetsförmedling inom kulturområdet. Inom den offentliga arbetsförmedlingen skall enligt förslaget inrättas särskilda sektioner för kulturarbetare. Dessa sektioner bör få större resurser och ett vidare verksamhetsområde än de nuvarande artist- och musikerexpeditionerna.

Den verksamhet som f. n. bedrivs med arbetsförmedlare, anknutna till centrumbildningar bör få fortsätta. Denna form av förmedling bör också prövas med anknytning till Svenska teaterförbundet.

Beträffande förmedling av kulturarbetare över gränserna förordas att ett alternativ skapas till nuvarande enskilda förmedlingsorgan. I detta syfte föreslås att den internationella kontaktverksamhet som nu förekommer inom olika kulturinstitutioner och organisationer läggs till grund för mer systematiska förmedlingsinsatser.

Rikskonserter föreslås få ansvar för att ett samråd mellan berörda institutioner och organisationer kommer till stånd och för den fortsatta verksamheten. De vinstsyftande förmedlingsinstitutioner som f. n. verkar på det internationella området föreslås övergångsvis kunna få fortsätta denna del av sin verksamhet.

En särskild delegation med representanter för olika intressegrupper på kulturområdet föreslås bli inrättad inom AMS. Delegationen föreslås få i huvudsak rådgivande funktion.

Vid arbetslöshet kan stöd utgå via arbetslöshetsförsäkringen (SFS 1973:370) eller som kontant arbetsmarknadsstöd (SFS 1973:371). För konstnärsgруппerna finns arbetslöshetskassor för musiker och teateranställda. Övriga konstnärer kan i princip få kontant arbetsmarknadsstöd. Vissa problem med att definiera arbetslöshet för denna grupp kan dock uppstå.

3.2 Kulturrådet

3.2.1 Samhällets ansvar för konstnärernas sociala och ekonomiska situation samt formerna för samhällets insatser

Den ekonomiska och sociala situationen för många av konstnärerna är otillfredsställande. Detta gäller särskilt de fritt arbetande konstnärerna. Dessa bör i framtiden få möjlighet att under ekonomiskt tryggade former ägna sig åt konstnärlig verksamhet. En del av dessa problem kan och bör lösas på facklig väg, andra fordrar direkta insatser från samhällets sida. Dessa bör inriktas på att ge konstnärerna ersättning för och därmed försörjning genom sin konstnärliga verksamhet.

Kulturrådet har diskuterat olika sätt att avgränsa de grupper som bör omfattas av samhällets ansvar. Avgränsning skulle t. ex. kunna göras med hänsyn till om konstnärerna har fullföljt yrkesutbildning, om de yrkesmässigt utövar konstnärlig verksamhet eller om de är fackligt anslutna. Inte

något av dessa sätt att avgränsa grupperna kan emellertid enligt rådets mening utgöra utgångspunkt för samhällets insatser. I stället för att utgå från ett antal konstnärer som samhället förbinder sig att ta ansvar för bör insatserna göras med utgångspunkt i att de uppställda kulturpolitiska målen uppnås. Samhällsinsatsens storlek måste därför fortlöpande omprövas.

Det är inte möjligt att tillämpa någon generell metod för att förbättra konstnärernas sociala och ekonomiska situation. Åtgärderna måste vara selektiva, men ändå ge uttryck för en helhetssyn på konstnärernas villkor. Grundläggande för samhällets insatser bör vara en strävan att jämställa konstnärer med övriga yrkesarbetande. Deras inkomster skall således i huvudsak utgöras av ersättning för utfört arbete.

Det av KRO väckta förslaget om inkomstgaranti avvisas, bl. a. med hänsyn till att det även finns andra yrkesgrupper vilkas arbets- och försörjningsvillkor är lika osäkra som konstnärernas. Den bästa metoden att förbättra konstnärernas utkomstmöjligheter är i stället att vidga deras arbetsområden och öka samhällets möjligheter att anlita dem. Sådana åtgärder bör kombineras med högre ersättning och fler ersättningsformer för utnyttjande av konstnärernas verk. De existerande formerna för ersättning fungerar tillfredsställande, men området för vilket ersättning utgår kan behöva vidgas.

De direkta stödformerna, t. ex. stipendier, bör användas enbart då ersättningar inte kan ge skälig ekonomisk trygghet åt konstnärerna. Behovet av stipendier kommer att finnas kvar för olika punktinsatser. Som komplettering till övriga insatser föreslår kulturrådet därför att statliga stipendier även fortsättningsvis bör utgå.

Statens konstnärsbelöningar har främst till uppgift att ge trygghet på ålderdomen. Denna trygghet bör dock beredas konstnärer på annat sätt, varför dessa konstnärsbelöningar i framtiden bör avvecklas. För de konstnärer som redan innehar belöningar bör dock vissa förbättringar göras.

3.2.2 Upphovsrättsliga frågor

Med hänsyn till den nordiska upphovsrättskommitténs arbete med revision av den nordiska lagstiftningen på området begränsar sig kulturrådet till att endast framföra vissa synpunkter på den upphovsrättsliga lagstiftningen.

Rådet konstaterar att de upphovsrättsliga frågorna är av stor betydelse för konstnärernas ekonomiska situation men att lagstiftningen får egentlig ekonomisk betydelse endast för konstnärer, vilkas verk mångfaldigas eller framförs offentligt, dvs. för författare och tonsättare. För skapare av unika verk såsom bildkonstnärer har lagen ringa värde ur ekonomisk synpunkt, om verken inte reproduceras eller visas i television. Med hänsyn till upphovsrättsfrågornas kulturpolitiska betydelse anser rådet att statens kulturråd bör vara remissinstans i sådana frågor.

I fråga om den s. k. kulturella allemansrätten är det enligt kulturrådets mening önskvärt att sådana överenskommelser träffas mellan samhällets organ och upphovsmännens organisationer om förvärv eller utnyttjande av upphovsrättsligt skyddade verk att allmänheten på ett smidigt sätt får tillgång till dessa verk.

Enligt kulturrådets principiella uppfattning bör varje yrkesmässigt eller systematiskt utnyttjande av upphovsmännens prestationer medföra ersättning till dem. Denna bör om möjligt fastställas efter förhandlingar. Rådet framhåller att en avtalsliknande situation uppkommit på flera områden. Så har t. ex. avtal träffats mellan staten och ett antal upphovsmannaorganisationer om ersättning för fotokopiering inom skolorna. Rådet finner det angeläget att ett liknande avtal träffas även för universitetsområdet.

Upphovsmännens rätt till ersättning begränsas genom vissa inskränkningar i upphovsrättslagstiftningen. Enligt rådet bör lagstiftningen vara så utformad att den ger upphovsmännen rimlig kompensation för deras arbete. Samtidigt får skyddet inte medföra att ersättningsbestämmelserna i alltför hög grad styr eller begränsar utnyttjandet. Lagstiftningen bör därför ses över.

Där inskränkningar i lagstiftningen måste behållas rekommenderar rådet avtalslicens framför tvångslicens, som endast bör tillgripas om så befinns absolut nödvändigt. Exempelvis bör i fråga om skol- och gudstjänstantologier lagens tvångslicens bytas mot avtalslicens. Likaså stöder rådet nordiska upphovsrättskommitténs förslag (NU 1973:21) om ändring av bestämmelserna om enskilt bruk (11 § URL). Förslaget innebär bl. a. införande av avtalslicens vid kopiering inom undervisningsväsendet resp. inom myndigheter m. m. samt av tvångslicens vid kopiering ur tidningar och tidskrifter. Vidare bör ersättning utgå för ljudupptagning inom undervisningsverksamhet. I gengäld borde ljudbanden, för framtida bruk, få bevaras längre tid än tre år. Utgivet litterärt och musikaliskt verk får fritt framställas i blindskrift, medan viss ersättning för talböcker utgår över statsbudgeten. Liknande åtgärder bör enligt rådet vidtas beträffande litterära och musikaliska verk som framställs i blindskrift. Fastare normer för beräkning av talboksersättningens storlek och fördelning bör dock utformas. Rådet påpekar också att bestämmelsen om fritt framförande av utgivet verk vid gudstjänst, undervisning och i vissa andra sammanhang har stor betydelse för den sakrala musiken. Även här bör upphovsmännen få förhandla om ersättning.

Utgivet litterärt eller musikaliskt verk och exemplar av konstverk, som överlåtits eller utgivits, får enligt URL spridas vidare dvs. fritt utlånas eller uthyras, medan uthyrning av noter är tillåten endast med upphovsmännens samtycke. För utnyttjandet av böcker vid bibliotek får upphovsmännen ersättning. Bibliotekersättningen, som visserligen inte är grundad på URL, är föremål för förhandlingsliknande överläggningar mellan staten och för-

fattarsidan men avgörs i sista hand av riksdagen. Utan att gå in på frågan om en lagfäst biblioteksersättning anser rådet dock, att principen om ersättning för utlåning bör utsträckas till annat än böcker t. ex. bildkonstverk, fotografier, fonogram och noter. Rådet anser det också önskvärt att föreliggande rätt till ersättning för framställare av grammofoonskivor och fonogram och för utövande konstnärer, vid användning av fonogrammen i radio- eller TV-program, utvidgas till att avse även offentligt framförande av fonogrammen, exempelvis industri- och diskotekmusik.

En del av de ersättningar och ersättningsanspråk som beskrivits avser enligt rådet ett icke-kommersiellt utnyttjande av konstnärliga verk i avsikt att nå ut med ett varierat kulturutbud till en bredare publik. Det är därför önskvärt att i dessa sammanhang så långt som möjligt kunna friköpa kulturprodukterna för fri användning i kommunerna och inom de av samhället stödda organisationerna som lokalt svarar för kulturverksamheten. Kulturrådet föreslår därför att staten tar upp förhandlingar med upphovsmanorganisationer över hela fältet för att lösa ersättningsfrågorna efter enhetliga principer. Statens kulturråd bör få i uppdrag att efter en mera systematisk genomgång av ersättningsystemen lägga fram ett samlat förslag som underlag för dessa överläggningar.

3.2.3 Skatter och sociala avgifter

Kulturrådet anför inledningsvis att taxeringsmyndigheterna tillämpar olika praxis i bedömningen av i deklARATIONEN uppförda avdrag, t. ex. för arbetsrum. Praxis på detta område bör bli enhetlig om inte konstnärer skall behandlas olika beroende på bostadsort.

Av de olika delarna av skattesystemet berör kulturrådet endast mervärdesskatten och vissa socialförsäkringsavgifter samt den allmänna arbetsgivaravgiften.

Kulturrådet konstaterar att den utvidgning av befrielse från mervärdesskatt som beslöts år 1973 missgynnar bl. a. konsthantverkare och fotografer. Kulturrådet föreslår att textila och keramiska verk i skattehänseende jämställs med målningar, etsningar etc. samt skulpturer. Endast unika konstföremål bör medtagas i undantagsbestämmelserna. På grund av svårigheterna att avgränsa konstnärlig fotografi från annan fotografi, kan inte motsvarande undantagsregler föreslås för fotografer.

Kulturrådet anser att den överflyttning av inbetalningen av de sociala avgifterna till arbetsgivarna som skett de senaste åren har kommit att missgynna de fritt arbetande konstnärerna i förhållande till dem som är anställda. Det är därför angeläget att frågan om socialförsäkringsavgifterna och egenavgiften prövas av företagsskatteberedningen och/eller 1972 års skatteutredning. Möjligheterna att befria de fritt arbetande konstnärerna från egenavgiften bör därvid prövas.

En möjlighet att minska avgiftssystemets olägenheter för konstnärerna

är att samhället och samhällsstödda organisationer bereder dessa anställning, vilket bör gälla även för kortare uppdrag. Därigenom avlastas konstnärerna avgiftsskyldigheten. Ett annat sätt att åstadkomma denna avlastning är att samhället underlättar tecknande av likställighetsavtal. Möjligheterna till att utsträcka likställighetsavtalen att gälla även egenavgiften bör undersökas.

Om inte frågorna om de sociala avgifterna går att lösa på ett tillfredsställande sätt bör konstnärerna kompenseras kollektivt så att hänsyn tas till dessa avgifter vid medelsfördelningen till de konstnärsfonder som föreslås inrättade av kulturrådet. Om inte likställighetsavtal kan träffas på grund av svårigheter med hänsyn till lagstiftningen, bör hänsyn tas till detta när stat och kommun skall bestämma ersättningen till anlitade konstnärer.

3.2.4 Arbetsmarknadspolitiska insatser

Kulturrådet betonar det angelägna i att finna en lösning på frågan hur en avgiftsfri arbetsförmedling för konstnärer skall kunna skapas. I huvudsak ansluter sig kulturrådet i detta sammanhang till de förslag som framlagts av OLAF. Utöver dessa förslag framhåller kulturrådet att det bör vara möjligt att tillvarata organisationsförmedlingarnas och centrubildningarnas erfarenheter genom att bibehålla självständiga, statsbidragsberättigade förmedlingar utanför den av OLAF föreslagna stiftelsens ram.

Kulturrådet diskuterar frågan om ersättning till de fritt arbetande konstnärer som inte kan leva på sin konstnärliga verksamhet. Då deras situation vanligen inte är egentlig arbetslöshet, bör inte arbetslöshetsersättning utgå. I stället bör andra medel användas för att förbättra deras situation, t. ex. en ökning av antalet sysselsätningstillfällen.

3.2.5 Utbildningsfrågor

Kulturrådet anser att den nuvarande inriktningen av den grundläggande konstnärliga utbildningen mot färdighetsträning och konstnärlig mognad bör vara den dominerande även i fortsättningen. Rådet föreslår dock vissa kompletteringar.

Möjligheterna till kontakt med andra konstarter bör öka. De studerande bör bättre förberedas på yrkeslivets krav, t. ex. genom att praktik införs i utbildningen. Utbildningen bör kompletteras så att konstnärernas möjligheter att delta i kulturförmedlingen ökar. Kulturrådet framhåller konstnärernas behov av pedagogiska insikter i vid mening. Utbildningen bör också ge kännedom om samhällets sociala och ekonomiska struktur samt om kultursociologins rön.

Kulturrådet betonar vidare behovet av återkommande utbildning både för att sprida information om nya tekniker m. m. och för att vidmakthålla redan förvärvade färdigheter. I detta sammanhang bör också utbildning för kulturförmedlande uppgifter bli aktuell.

Statens kulturråd bör få som uppgift att bevaka vidareutbildningsområdet, komma med förslag till utbildningar och eventuellt medverka i genomförandet av sådana.

Kulturrådet anser det vidare väsentligt att frågan om fotografernas eftergymnasiala utbildning löses.

Kulturrådet framhåller vad gäller den konstnärliga utbildningens dimensionering att den i hög grad måste bestämmas utifrån allmänna överväganden där hänsyn tas till det aktuella försörjningsläget, översiktliga bedömningar av de effekter som ökade samhälleliga insatser kan tänkas få, etc. Det är givet, framhåller rådet, att man under dessa förhållanden inte i någon större utsträckning med korta intervaller kan laborera med variationer i antagningen till de konstnärliga utbildningarna.

Kulturrådets förslag till utbildning på kulturförmedlingens område redovisas i avsnitt 9.1.

3.2.6 Anställningar och uppdrag

Kulturrådet utgår från att den grundläggande metoden att lösa konstnärernas försörjningsproblem är att ge dem a n s t ä l l n i n g. På viktiga områden tas konstnärernas kunskaper inte till vara fullt ut. Detta gäller exempelvis i fråga om miljöutformning och inom skola och vårdinstitutioner. Inom dessa områden bör konstnärer kunna engageras för uppgifter där även utomkonstnärliga överväganden måste göras. Kulturrådet pekar vidare på möjligheten att anlita konstnärer för uppgifter av administrativ art, där arbetet dock bör ha samband med den konstnärliga verksamheten, exempelvis arrangerande av utställningar och konserter. Folkbildningsorganisationer, fackliga och andra organisationer bör ha möjlighet att erbjuda tidsbegränsade uppdrag av administrativ karaktär, med direkt anknytning till konstnärlig verksamhet.

För kommuner och landsting kan en lämplig form för anställning av konstnärer vara att på årskontrakt knyta konstnären till kommunen eller landstinget för uppgifter inom t. ex. skolor och andra institutioner.

Kulturrådet delar de synpunkter om den skapande verksamhetens betydelse för barnens utveckling som 1968 års barnstugeutredning (S 1969:31) framför i sina betänkanden (SOU 1972:26 och 27 samt SOU 1974:42) Förskolan del 1 och del 2 samt Barns fritid.

Denna verksamhet bör inom förskola och fritidshem i främsta rummet handhas av den ordinarie personalen, men konstnärer bör kunna engageras inom ramen för dessa institutioner. Konstnärerna bör kunna arbeta tillsammans med barnen i t. ex. dramatisk framställning eller bildskapande. Barnen bör också kunna besöka konstnären i dennes arbetsmiljö. I förskolläro-utbildningen finns vissa inslag av drama, bildframställning etc. Konstnärer bör kunna engageras som gästföreläsare i denna del av utbildningen, liksom i personalens fortbildning.

Kulturrådet anser att konstnärer i större utsträckning bör engageras i grundskola och gymnasieskola inom ämnen som musik, teckning, slöjd, gymnastik etc. En viss risk för konflikt finns dock i detta sammanhang mellan å ena sidan pedagogiskt kunniga lärare som känner eleverna och å andra sidan utifrån kommande personer utan pedagogisk träning. Ett samarbete mellan lärare och konstnärer är därför nödvändigt. Kulturrådet konstaterar att fritt valt arbete och timmar till förfogande bör kunna användas för olika former av skapande aktiviteter. Därvid bör eleverna redan på mellanstadiet, innan de skall välja fritt valt arbete få kontakt med olika konstnärliga uttrycksmedel. Därför bör konstnärer engageras för att stimulera elever och lärare till fritt skapande aktiviteter. Konstnärernas medverkan i arbete i den enskilda skolan bör ske i form av tillfälliga engagemang. En ändamålsenlig lösning kan vara att kommunen anställer en konstnär att såsom en fri resurs stå till förfogande för kommunernas olika skolor.

Kulturrådet instämmer i huvudsak i utredningens (U 1970:63) om skolans inre arbete (SIA) syn på de fria skolaktiviteternas uppgift och inriktning, men betonar starkare än utredningen betydelsen av att den skapande verksamheten får ökat utrymme i skolarbetet.

Beräffande konstnärernas insatser inom vårdinstitutioner anser kulturrådet att det viktigaste är att området kartläggs, att forskning initieras och att samarbetet mellan kultursektorn och vårdsektorn stimuleras på regional och lokal nivå. Formerna för konstnärernas medverkan på vårdområdet bör bli desamma som på övriga områden, men med bättre anpassning till de vårdades situation.

För att kontakten med omvärlden skall kunna breddas är det viktigt att olika kulturorgan får möjlighet att till viss del påverka innehållet i det kulturella utbudet på institutionerna.

Kulturrådet anser att folkbildningsorganisationernas och folkhögskolornas möjligheter att anställa konstnärer bör öka. I LO-rapporten "Fackföreningsrörelsen och kulturen" föreslås att de fackliga organisationerna skall få möjlighet att anställa konstnärer, bl. a. för att medverka i undervisningen på fackföreningsrörelsens skolor. Kulturrådet instämmer i detta förslag och föreslår att statliga och kommunala bidrag bör utgå till verksamhetens finansiering.

Kulturrådet betraktar Sveriges Radio som en av de viktigaste kulturinstitutionerna för många konstnärsgupper, både som forum för konstnärlig verksamhet och som inkomstkälla. Konstnärer bör i ökad utsträckning tas i anspråk i verksamheten om de kulturpolitiska ambitionerna skall kunna uppnås. Sveriges Radios kulturpolitiska ansvar måste bli föremål för omfattande diskussioner i samband med att radioavtalet löper ut år 1977. Det kulturpolitiska ansvaret bör formuleras mer precist än nu, t. ex. vad avser omfattningen av Sveriges Radios kulturverksamhet, fördelningen mellan egenproducerade och köpta program etc.

3.3 Remissyttranden

3.3.1 Samhällets ansvar för konstnärernas sociala och ekonomiska situation samt formerna för samhällets insatser

Kulturrådets förslag att storleken på samhällets insatser för konstnärerna bör anpassas till behoven vid varje tidpunkt och fortlöpande omprövas med hänsyn till att uppställda kulturpolitiska mål uppnås tillstyrks av statskontoret, statens kulturråd, Landstingsförbundet, Stockholms kommun, Konstfrämjandet, Konstnärscentrum, Folkparkernas centralorganisation och Sveriges författarförbund. En mer tveksam hållning intas av Malmö kommun, Svenska filminstitutet, KRO samt Föreningen Svenska tonsättare vilken avvisar förslaget och i stället föreslår att Klys tillsammans med statens kulturråd uppställer mål och anger ramar för samhällets stöd till konstnärer.

Kulturrådet uttalar att konstnärernas inkomster i första hand bör utgöras av ersättning för utfört arbete. I detta uttalande instämmer ett tiotal remissinstanser, bl. a. statens kulturråd, Landstingsförbundet, SACO/SR och några kommuner.

Flera instanser, däribland styrelsen för Sveriges författarfond, TCO, Sveriges författarförbund och KRO framhåller att reglering av ersättningarna till konstnärer bör ske genom förhandlingar mellan konstnärorganisationerna och deras motparter.

Många instanser delar kulturrådets bedömning att det inte är lämpligt att införa en inkomstgaranti för konstnärer. Bland dessa märks statskontoret, nationalmuseet, STIM, Folkparkernas centralorganisation, Sveriges författarförbund och Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare. Kulturrådets ställningstagande kritiseras emellertid också av flera remissinstanser, däribland statens kulturråd vilket anser att kulturrådet inte analyserat frågan tillräckligt och att resonemanget är inkonsekvent, då ju kulturrådet accepterar författarfondens stipendietillägg. Statens kulturråd hävdar vidare, liksom styrelsen för Sveriges författarfond, att avsikten inte är att garantera alla kulturarbetare en minimiinkomst, men att det finns anledning att finna olika former av arbetstrygghet för skilda kulturarbetargrupper. Konstnärscentrum anför att den rätta innebörden av begreppet "inkomstgaranti" är en garanti för att arbetstillfällen skapas och att nyttjande ersätts. Konstnärscentrum avvisar kulturrådets resonemang och kräver en snabbtredning om visningsersättning, socialförsäkrings- och skatteproblem och skydd vid inkomstlöshet. Musikcentrum och Svenska tonkonstnärsförbundet menar att en inkomstgaranti skulle eliminera problemen med den tid som åtgår till planering, instudering etc., för vilken ingen ersättning utgår. Därför tillstyrker de båda instanserna en sådan garanti. Kulturarbetarnas låga inkomster och dåliga arbetslöshetsskydd skulle enligt KRO kunna avhjälpas med en direkt inkomstförstärkning. Denna bör konstrueras så att den avtar i takt med stigande inkomster, för att vid full sysselsättning inte alls utgå.

Kulturrådets uppfattning att konstnärernas arbetsområden bör kunna vidgas bemöts mycket positivt av remissinstanserna. Bland många andra instämmer *RRV*, *Sveriges konstföreningars riksförbund*, *KRO*, *Föreningen svenska tecknare*, *Föreningen Sveriges jazzmusiker*, *Svenska tonkonstnärslförbundet* och *Svenska teaterförbundet*. Också *statens kulturråd* och *Klys* instämmer, men anser att när konstnärer anlitas bör detta ske inom områden där deras egentliga yrkeskunnande tillvaratas. *Sveriges dramatikerförbund* anför att möjligheten för dramatiker att vidga arbetsområdet ligger i att bredda publikunderlaget och föreslår därför en fond för översättning av svensk dramatik till utländska språk.

De existerande formerna för ersättning fungerar enligt kulturrådet i stort sett tillfredsställande. Denna uppfattning delas av *Sveriges dramatikerförbund* samt *Sveriges författarförbund*, som tillfogar att grundvalen för ersättning bör vara lagfäst förhandlingsrätt för upphovsmännen.

Kulturrådets bedömning att ett behov av s t i p e n d i e r för punktinsatser kommer att bestå delas av många remissinstanser, däribland *RRV*, *statens kulturråd*, *styrelsen för Sveriges författarfond*, *Klys* och *Sveriges författarförbund*. *Konstfrämjandet* menar att stipendiegivning som inte relateras till bestämda arbetsuppgifter inte kan upplevas som positiv av konstnärerna. Därför föreslår *Konstfrämjandet* att projektbidrag utgår till den del av konstnärskåren som inte på annat sätt får ersättning för sitt arbete. Kulturrådets förslag avvisas av *KRO*, som påpekar att ett bibehållet stipendiesystem skulle leda till att stipendierna skulle bli den dominerande stödformen för bildkonstnärerna, medan de för övriga konstnärsgupper endast skulle behöva användas som komplement till reella ersättningar.

3.3.2 Upphovsrättsliga frågor

Samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan ansluter sig till kulturrådets principiella uppfattning att varje yrkesmässigt eller systematiskt utnyttjande av upphovsrättsliga prestationer bör medföra ersättning till uphovsmännen och att denna bör fastställas efter f ö r h a n d l i n g a r. Enligt rådet bör samhället garantera allmänheten tillgängligheten till konstnärliga verk och även träda in och ersätta uphovsmännen härför. Till de remissinstanser som delar kulturrådets uppfattning hör *statens kulturråd*, *statens konstråd*, *styrelsen för Sveriges författarfond*, *Konstakademien*, *Musikaliska akademien*, *Landstingsförbundet*, *STIM*, *Svenska artisters och musikers intresseorganisation*, *Sveriges Radio*, *Förmedlingsbyrån för kulturprogram*, *Folkets husföreningarnas riksorganisation*, *LO*, *TCO*, *Klys*, *Sveriges författarförbund*, *KRO* och *Svenska teaterförbundet*.

Flera remissinstanser, däribland *statens kulturråd*, *styrelsen för Sveriges författarfond*, *TCO*, *Sveriges författarförbund* och *Svenska tonkonstnärslförbundet*, delar kulturrådets syn på den s. k. kulturella allemansrätten.

Behovet av en helhetssyn på och samlad bedömning av ersättningsfrågorna

framhålls av bl. a. *statskontoret, statens kulturråd, SÖ, STIM, Svenska artisters och musikers intresseorganisation, Folkparkernas centralorganisation, Svenska teaterförbundet*. Statskontoret och statens kulturråd anser att ett slutligt ställningstagande till kulturrådets förslag till förändringar av URL bör anstå till dess en sådan samlad översyn företagits.

Att ersättningsbestämmelserna bör utformas så att de inte styr eller begränsar utnyttjandet av konstnärliga prestationer framhålls särskilt av *statskontoret, statens kulturråd, Landstingsförbundet, Konstfrämjandet, Riksförbundet Sveriges amatörorkestrar, Sveriges Radio* och *LO*. Statskontoret avråder från sådana tekniska lösningar som kan leda till administrativt komplicerade rutiner för uppbörd av eventuell ersättning till berörda konstnärer. Allmänintressen och praktisk genomförbarhet måste vägas mot samhällets ansvar för att upphovsmännen bereds goda arbetsmöjligheter och en rimlig levnadsstandard jämfört med andra befolkningsgrupper. Konstfrämjandet framhåller att ersättningarna måste utformas på ett sådant sätt att de administrativa kostnaderna blir låga och att allmänhetens tillgång till konst i olika former inte motverkas.

Föreningen Svenska populärauktorer, däremot, betonar att den individuella upphovsrätten är befäst genom internationella konventioner och att man inte bör söka ändra lagstiftningen på sådant sätt att det skulle inkräkta på den enskilde upphovsmannens rätt till ersättning till förmån för kollektiva lösningar med inkomstutjämning som mål.

Kulturrådets åsikt att ersättningarna till upphovsmännen bör regleras genom *avtalslicens*, där inskränkningar i upphovsrätten med hänsyn till andra parters intressen bör bibehållas, mottas också mycket positivt av remissinstanserna. Förslaget stöds bl. a. av *statens kulturråd, statens konstråd, STIM, Klys, Sveriges författarförbund, KRO, Föreningen Svenska tecknare* och *Svenska teaterförbundet*. Statens kulturråd framhåller att avtalslicensen är ett instrument som underlättar avtalskonstruktionen. Enligt rådet bör man efter förhandlingar med upphovsmännen söka finna former som bl. a. gör det möjligt att använda ersättningarna kollektivt. Klys anför att erfarenheten visat att kollektiva avtal är ganska lätta att administrera och att kollektiva inkasseringar ofta är mest praktiska. Hur medlen skall användas – för individuella ersättningar eller för kollektiva ändamål – måste vara en intern fråga för upphovsmannaorganisationerna.

SIF-klubben vid Sveriges Radio anser att upphovsrättslig ersättning i samband med radio- och TV-program kan lösas genom avtal och att detta bör prövas innan en översyn av lagstiftningen övervägs.

I kulturrådets uppfattning att upphovsmännen bör erhålla skälig ersättning för nyttjandet av upptagningar på ljudband i undervisningsverksamhet instämmer bl. a. *Musikaliska akademien, Landstingsförbundet, STIM, Svenska artisters och musikers intresseorganisation* och *Svenska teaterförbundet*. Musikaliska akademien anser att en ramersättning av samma typ som bibliotekersättningen bör utgå. Att inspelningarna skall få bevaras inom resp.

undervisningsanstalt för framtida bruk tillstyrks av *SÖ, Landstingsförbundet, Svenska artisters och musikers intresseorganisation, Svenska teaterförbundet* m. fl.

Styrelsen för Sveriges författarfond och *SACO/SR* stöder förslaget att upphovsmännen erhåller ersättning i första hand genom avtalslicens för framställandet av talböcker och verk i blindskrift.

Kulturrådets åsikt att bestämmelsen om fritt framförande av utgivet verk vid gudstjänst och i vissa andra sammanhang bör ses över delas av bl. a. *Rikskonserter, Landstingsförbundet, STIM* och *Svenska teaterförbundet*.

Förslaget att ersättning bör utgå för utlåning från bibliotek av annat än böcker, t. ex. bildkonstverk, fotografier, fonogram och noter stöds bl. a. av *Rikskonserter, Musikaliska akademien, STIM, Sveriges orkesterföreningars riksförbund, Fotograficentrum, Föreningen Svenska tonsättare, Föreningen Sveriges jazzmusiker* och *Svenska tonkonstnärslförbundet*. Sveriges orkesterföreningars riksförbund anför att såväl *STIM* som musikförlagen ofta framhåller det omöjliga i att tillhandahålla noter för utlåning på grund av de höga framställningskostnaderna. I stället framställs begränsade upplagor som hyrs ut. Orkesterföreningar med begränsade ekonomiska resurser tvingas därför ofta hålla sig till äldre oskyddad musik. Förbundet förordar emellertid ett ersättningsförfarande motsvarande författarnas och tillstyrker att statens kulturråd ser över hela frågan. Föreningen Svenska tonsättare föreslår att en bibliotekersättning inrättas för utlåning av musikalier (noter), för avspelning av fonogram på biblioteken och för hemlån av fonogram.

Teaterforum anser att för amatörteater bör kollektiv ersättning till dramatikererna för använt textmaterial tillgripas enligt samma modeller som för bibliotekersättningen och *STIM*-ersättningen. *Sveriges dramatikerförbund* föreslår däremot att statens kulturråd genom en kollektiv ersättning till Dramatikerförbundet friköper rättigheterna för svenska sceniska verk för obegränsat bruk av amatörteatern.

Kulturrådets uppfattning att staten bör förhandla med upphovsmannaorganisationerna för att friköpa kulturprodukterna för icke-kommersiellt bruk i kommuner och samhällsstödda organisationer mottas mycket positivt av ett stort antal remissinstanser. *TCO* däremot avvisar olika former av friköp och menar att detta skulle kunna påverka möjligheterna till selsättning för upphovsmännen.

Karlstads kommun anser att upphovsrättslagstiftningen under rimliga hänsynstaganden till konstnärernas rätt till ersättning och konstnärlig integritet även skall garantera samhällets förfoganderätt över verken. Friköp bör därvid tillämpas i största möjliga utsträckning. *Förmedlingsbyrån för kulturprogram* framhåller att det är en förutsättning för verksamheten med kulturprogram att anordnarna någorlunda fritt får förfoga över olika konstnärliga verk. Det är därför ytterst väsentligt att staten tar ansvaret för friköpandet av kulturprodukter. Att ersättningsfrågorna genom friköp och centrala avtal kan lösas efter mer enhetliga principer och förenklingar åstadkommas un-

derstryks av flera remissinstanser.

Förslaget att statens kulturråd får i uppdrag att efter en systematisk genomgång av ersättningssystemen lägga fram ett samlat förslag som underlag för överläggningar med upphovsmannaorganisationerna stöds av ett antal remissinstanser. Enligt *statens kulturråd* bör denna genomgång göras av den statliga utredning som kommer att arbeta på området. Rådet är dock berett att i lämpliga former medverka i den pågående revisionen av upphovsrättslagstiftningen.

3.3.3 Skatter och sociala avgifter

Kulturrådets uppfattning att *taxeringsmyndigheterna* tillämpar olika praxis vid bedömningen av avdrag för den konstnärliga verksamheten delas av flera instanser bl. a. *KRO* och *Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare*. *RSV* anser inte att kulturrådet belyst sitt kategoriska påstående om taxeringsmyndigheternas olika praxis. Vissa nyanser kan förekomma mellan olika taxeringsnämnder men *RSV* hävdar att den tjänstemannagranskning som kommer att ersätta lekmanagranskningen ökar förutsättningarna för en effektiv behandling av deklaramaterialet.

Styrelsen för Sveriges författarfond anser att kulturrådet borde ha diskuterat principerna för beskattning av stipendier. De medel som utgår ur författarfonden utformas så att de skapar en längre tids trygghet och bör betraktas som ersättningar. Detta gäller även den garanterade författarpenningen. Dessa olika ersättningar bör därpå beskattas. Punktstipendier däremot bör vara skattefria.

Förslaget att unika textila och keramiska konstverk befrias från *mervärdeskatt* stöds av flera instanser, bl. a. *statens kulturråd* och *statens konstråd*.

Kulturrådets förslag avstyrks av *RSV* och *mervärdeskattutredningen* med motiveringen att en sådan utvidgning skulle leda till stora gränsdragningsproblem.

Statens kulturråd stöder kulturrådets uppfattning att fotografier inte bör befrias från mervärdeskatt. En motsatt uppfattning har *SACO/SR* och *Svenska fotografernas förbund*.

Kulturrådets uppfattning att skatte- och avgiftssystemet missgynnar självständigt arbetande konstnärer delas av drygt tiotalet remissinstanser, däribland *statens kulturråd*, *Stockholms kommun*, *Konstnärscentrum*, *Klys*, *Sveriges författarförbund* och *KRO*. De två sistnämnda instanserna vänder sig, liksom *nationalmuseet*, mot att de fritt arbetande konstnärerna klassificeras som rörelseidkare.

En mer negativ inställning till kulturrådets bedömning har *företagsskatteberedningen*, *1972 års skatteutredning* och *LO*. Dessa instanser delar inte kulturrådets uppfattning att konstnärerna har en ogynnsam situation jämfört

med övriga anställda. Företagsskatteberedningen ifrågasätter om skatteomläggningarna har lett till skillnader i disponibel inkomst. LO understryker att egenföretagare inte bör befrias från det solidariska ansvaret för gemensamma samhällsutgifter. Konstnärernas inkomsttrygghet bör tillgodoses med kulturpolitiska medel och inte via undantagsregler i skattefrågor.

Kulturrådets förslag att de sittande skattepolitiska utredningarna skall ta upp frågan om egenavgiften tillstyrks av bl. a. *styrelsen för Sveriges författarfond*, *nationalmuseet* och *KRO*. 1972 års *skatteutredning* meddelar att den sannolikt inte kommer att lägga fram förslag om särbehandling av vissa yrkesgrupper. En sådan särbehandling skulle enligt *riksförsäkringsverket* medföra stora administrativa problem.

Kulturrådets förslag i fråga om likställighetsavtal mottas mycket positivt av remissinstanserna, av vilka bl. a. *statens kulturråd*, *styrelsen för Sveriges författarfond*, *Landstingsförbundet*, *TCO* och *KRO* instämmer i förslaget. *Riksförsäkringsverket* anser att frågan om likställighetsavtal för konstnärer bör överlämnas till pensionskommittén (S 1970:40) som har att granska lagstiftningen i denna fråga. *KRO* framhåller att möjligheterna att sluta likställighetsavtal är högst begränsade för bildkonstnärerna, varför ändringar i lagen om allmän försäkring erfordras. *KRO* efterlyser en snar översyn av detta område.

3.3.4 Arbetsmarknadspolitiska insatser

Kulturrådets principuttalande om avgiftsfri arbetsförmedling stöds av bl. a. *statens kulturråd*, *LO*, *Sveriges författarförbund* och *KRO*, medan *OLAF*'s förslag om en stiftelse för arbetsförmedling bemöts med tveksamhet av de remissinstanser som berört frågan.

3.3.5 Utbildningsfrågor

Kulturrådet framhåller behovet av en breddning och komplettering av konstnärsutbildningen så att den dels ger perspektiv på konstens roll i samhället, dels ökar konstnärernas förutsättningar att medverka i kulturförmedlingen. Utbildningen bör anpassas till målsättningarna att vidga konstnärernas arbetsmarknad och att öka deras förmåga att kommunicera med publiken. *Statskontoret*, *SÖ*, *folkhögskoleutredningen*, *Svenska kommunförbundet*, *Konstnärscentrum*, *Svenska slöjdföreningen*, *Förmedlingsbyrån för kulturprogram*, *Studieförbundet Vuxenskolan* och *KRO* instämmer i detta synsätt.

LO framhåller vikten av att varje specialistgrupp i sin högre utbildning inte bara studerar sina speciella ämnen utan också får en vidgad kunskap om det samhälle där insatserna skall ske. Detta gäller såväl den egentliga konstnärsutbildningen som utbildningen för kulturförmedlare. Redan i den grundläggande utbildningen bör de studerande få mångsidiga kontakter med arbetsliv och samhälle. *LO* konstaterar att kulturrådets behandling av ut-

bildningsfrågorna är otillräcklig som underlag för ett reformprogram i sådan anda.

*Rikskonsert*er stöder tanken på olika slags utbildning för dem som verkar inom kulturförmedlingen och efterlyser en institution med samlad överblick över verksamheten. Vidare framhålls att artisten förutom den utbildning som fackhögskolan ger behöver orientering i samhälls- och organisationsfrågor.

Svenska kommunförbundet påpekar att konstnärernas möjligheter att delta i det institutionaliserade samhällslivet skulle öka om de erhöll pedagogisk utbildning.

KRO välkomnar en information om kulturlivets organisation och om kulturförmedling inom konstnärernas grundutbildning och framhåller att organisationen tidigare förordat en pedagogisk påbyggnadskurs för dem som avser att ägna sig åt sådan verksamhet.

Kulturrådets betoning av utbildningens inriktning mot färdighetsträning och konstnärlig mognad understryks av *Musikaliska akademien*.

Kulturrådet framhåller behovet av återkommande utbildning för konstnärer. Däri instämmer *statens kulturråd*, *Musikaliska akademien*, *SÖ*, *Konstnärscentrum*, *Svenska slöjdföreningen*, *Teatercentrum*, *LO*, *Sveriges författarförbund*, *KRO*, *Föreningen Svenska tecknare* och *Svenska fotografers förbund*. Flera remissinstanser ger förslag till fortbildningskurser inom sina resp. områden.

Statens kulturråd, *Fotograficentrum* och *Svenska fotografernas förbund* instämmer i att frågan om fotografernas utbildning på eftergymnasial nivå måste lösas.

Kulturrådets förslag att statens kulturråd bör bevaka fortbildnings- och vidareutbildningsområdet stöds bl. a. av *statens kulturråd*, som dock inte anser sig kunna svara för genomförandet av någon utbildning.

KRO ställer sig frågande till kulturrådets resonemang om den konstnärliga utbildningens omfattning och påpekar att rådet haft uppgiften att framlägga sådana förslag att konstnärernas kunnande bättre kan tas i anspråk i samhället.

Malmö kommun anser inte att det finns anledning att särbehandla konstnärsutbildningarna då det gäller att planera och prognostisera utbildningsbehoven. Liksom för andra yrkesområden bör det finnas ett intresse för såväl samhället som för konstnärerna själva att skapa någon form av legitimation för yrkesutövning. Som en följd härav borde kulturrådet ha preciserat behovet av samhälleliga engagemang och därmed antalet statligt finansierade utbildningsplatser för konstnärerna.

Statskontoret avvaktar förslag i fråga om utbildningens omfattning på bildkonstområdet från 1973 års expertgrupp för konstutbildning.

Remissyttranden över kulturrådets förslag till utbildning på kulturförmedlingens område redovisas i avsnitt 9.2.

3.3.6 Anställningar och uppdrag

Kulturrådets förslag att lösa konstnärernas försörjningsproblem genom att ge dem anställningar bemöts positivt av de flesta remissinstanser som berört frågan. Förslaget tillstyrks således av bl. a. *statskontoret*, *statens kulturråd*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *Folkparkernas centralorganisation*, *LO*, *SACO*, *KRO* samt *några kommuner*. *KRO* påpekar dock, liksom *Konstnärscentrum*, att anställningar endast får ses som komplement till den huvudsakliga arbetsuppgiften: arbetet i den egna ateljén.

Statens kulturråd anser att huvudansvaret för att skapa arbetstillfällen ligger hos kommuner och landsting. *Svenska kommunförbundet* hävdar att det fordras ståtliga bidrag om kommuner och organisationer skall kunna erbjuda konstnärerna arbete. *Konstnärscentrum* pekar på de motsättningar som finns om hur kostnadsansvaret skall fördelas och anser att den enda realistiska utgångspunkten är att staten måste öka sina insatser för att kulturarbetarnas situation skall kunna förbättras. *Landstingsförbundet* påpekar att arbetsgivarens intresse av kortvariga anställningar och flexibilitet i kulturutbudet kan komma i konflikt med den nya trygghetslagstiftningen. Förbundet förslår att statens kulturråd får i uppdrag att analysera dessa problem.

Föreningen Sveriges jazzmusiker ser positivt på möjligheterna att anlita konstnärer för uppdrag av administrativ art, medan *statens kulturråd*, *Danscentrum*, *Teatercentrum*, *TCO* och *Svenska teaterförbundet* framhåller att konstnärerna i första hand bör beredas sysselsättning inom de yrken de är utbildade för. *Svenska kommunförbundet*, *Järfälla* och *Nacka kommuner* påpekar att konstnärer som anlitas för administrativa uppgifter bör ha erfarenhet av och utbildning i dessa frågor.

Förslaget att på årskontrakt knyta konstnärer till kommuner och landsting tillstyrks av *Sveriges författarförbund* och *Landstingsförbundet*, som anser att verksamheten bör byggas ut successivt i samarbete med konstnärorganisationerna. *Lycksele kommun* ifrågasätter om förslagen är genomförbara i mindre glesbygdskommuner.

Kulturrådets förslag att engagera konstnärer i förskolans och fritidshemmens verksamhet stöds av bl. a. *kriminalvårdsstyrelsen*, *socialstyrelsen*, *statens kulturråd*, *SÖ*, *Svenska kommunförbundet*, *LO*, *KRO* och *några kommuner*. *Studieförbundet Vuxenskolan* anser att frågan om vilka som anställer konstnärerna, den enskilda institutionen, kommunen, staten eller folkbildningsorganisationerna, snarast måste lösas. I samband med detta bör klargöras vilka som är förhandlingsparter när det gäller ersättningar för konstnärernas arbete.

Förslaget att konstnärerna kan utnyttjas i personalens vidareutbildning och fortbildning tillstyrks av *statens kulturråd*. *Teatercentrum* och *Danscentrum* menar att regelbunden konstnärsmidverkan bör fungera som utbildning för personalen.

Kulturrådet föreslår att konstnärer bör engageras i grundskolan och

gymnasieskolan, men påpekar risken för konflikt mellan lärare och konstnärer. Förslaget mottas positivt av alla remissinstanser som berört frågan, däribland *socialstyrelsen*, *statens kulturråd*, *SÖ*, *folkhögskoleutredningen*, *Svenska kommunförbundet*, *LO* och *KRO*. Risken för konflikter tas upp bl. a. av *SÖ* som betonar vikten av att finna former för ett nära och naturligt samarbete mellan lärare och konstnär. Grunden till detta samarbete måste enligt *LO* läggas redan i konstnärs- och lärarutbildningen. Därför bör konstnärsutbildningen innehålla fler sociala och pedagogiska inslag.

I kulturrådets förslag angående konstnärernas medverkan i fritt valt arbete och timmar till förfogande instämmer *Svenska kommunförbundet* och *Konstnärscentrum*. *Nacka kommun* och *KRO* tillstyrker förslaget att konstnärernas engagemang i skolan bör vara av tillfällig natur.

Landstingsförbundet tillmäter frågan om kartläggning av den kulturella verksamheten vid vårdinstitutioner mycket hög prioritet. *Statens kulturråd* erinrar om att uppgiften att göra denna kartläggning redan åvilar statens kulturråd. Alla remissinstanser som tagit upp frågan instämmer i förslaget om konstnärernas medverkan vid vårdinstitutioner, så t. ex. *socialstyrelsen*, *statens kulturråd*, *SÖ*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *LO* och *KRO*.

Förslaget att ge fackföreningsrörelsen statliga grundbidrag för att ge de fackliga organisationerna möjligheter att engagera konstnärer tillstyrks av *statens kulturråd*, *Fotograficentrum*, *Folkparkernas centralorganisation*, *LO*, *TCO* och *Föreningen Svenska tecknare*.

Kulturrådets uttalande att *Sveriges Radio* i större utsträckning bör anlita konstnärer får stöd av det dryga tiotal instanser som berört frågan däribland *Sveriges Radio*.

4 Ersättningar till kulturarbetare

4.1 Stipendier och konstnärsbelöningar

4.1.1 *Nuläge*

Stipendier, dvs. kontanta bidrag eller naturaförmåner till konstnärer, utdelas av många olika organ. Staten, kommuner och landsting anvisar årligen betydande belopp för detta ändamål. Stora summor utgår också från enskilda donationer och stiftelser samt från olika folkrörelser. Stipendier utgår i regel som belöning och uppmuntran till konstnärer och andra kulturarbetare och förknippas vanligen inte med någon motprestation från mottagarens sida.

Stattliga stipendier ges i form av stora och små arbetsstipendier, resestipendier samt stipendier av pensionskaraktär och tillfälliga bidrag. Utöver dessa utdelas på försök arbetsbidrag till bildkonstnärer. För budgetåret 1975/76 har för detta ändamål anvisats 9,5 milj. kr. under anslaget Konstnärsstipendier m. m. Av detta utgår 1 370 000 kr. som arbetsbidrag till bildkonstnärer.

Ansvar för fördelningen av dessa stipendier är uppdelat på fyra olika stipendieorgan, motsvarande fyra olika konstnärsgrupper. Styrelsen för Sveriges författarfond svarar för författare, översättare och kulturjournalister. Denna stipendiering avser endast stora arbetsstipendier. Konstakademien fördelar i samråd med KRO stipendier till konstnärer inom måleri m. m. Styrelsen för Musikaliska akademien handhar i samråd med Föreningen Svenska tonsättare stipendiering av tonsättare. Stipendier till gruppen "konstnärer i övrigt" fördelas av konstnärsstipendienämnden. Denna grupp omfattar bl. a. dansare, dramatiker, filmare, fotografer, konsthantverkare, skådespelare och utövande musiker.

De olika stipendieorganen är uppbyggda på olika sätt. Vad gäller styrelsen för Sveriges författarfond hänvisas till avsnitt 4.2.1.

Konstakademien och KRO utser ett utskott som bereder frågorna om stipendier inför akademiens styrelse som slutligt avgör dessa. Beredningsutskottet består av 13 ledamöter varav sju utses av akademien och sex av KRO. En av de av akademien utsedda ledamöterna fungerar som ordförande.

Musikaliska akademien utser en tonsättarstipendienämnd om sex ledamöter för att bereda akademiens stipendieärenden. Av de sex ledamöterna utser akademien fyra jämte två suppleanter. En av dessa fyra ledamöter utses till ordförande. Av nämndens övriga två ledamöter är en akademiens sekreterare. Vid det sammanträde då nämnden lägger fram förslag till stipendiefördelning för akademiens styrelse deltar en representant för Föreningen Svenska tonsättare. Beslut om stipendier fattas av styrelsen.

Konstnärsstipendienämnden består av ordförande och sju andra ledamöter jämte suppleanter. Dessa förordnas av regeringen. Med undantag av ordföranden utses ledamöterna efter förslag av Klys. Beredning av ansökningar sker inom ett antal arbetsgrupper som motsvarar de olika konst-

närskategorierna inom nämndens ansvarsområde.

För de statliga stipendierna har regeringen i regleringsbrev utfärdat vissa gemensamma bestämmelser (VIII 1975/76 B 1). Ansökan eller förslag om stipendium skall ange vilken typ av stipendium som avses. Den sökande skall uppge sin konstnärliga verksamhet, sitt motiv för ansökan och sin ekonomiska ställning. Stipendieorganen kan tilldela en person stipendium utan att någon ansökan eller något förslag därom inkommit. Beslut om stipendier kan inte överklagas. Någon redogörelse i efterhand för stipendiets användning behöver i regel inte lämnas in.

Stipendier får endast tilldelas konstnärer som avslutat sin egentliga utbildning. Vidare bör stipendierna fördelas så att dels de ekonomiskt sämst ställda konstnärernas behov tillgodoses, dels skilda konstarter och olika delar av landet blir företrädade bland mottagarna. Personer som innehar konstnärsbelöning har endast i undantagsfall tilldelats stipendium. Utöver dessa allmänna principer har varje stipendieorgan utarbetat sina egna speciella principer för fördelning av stipendier.

De stora arbetsstipendierna utgår med 15 000 kr. och utdelas för ett år i sänder. Antalet stora arbetsstipendier är för författare, översättare och kulturjournalister 53, för konstnärer inom måleri m. m. 120, för tonsättare 12 och för konstnärer i övrigt 60. De små arbetsstipendierna utgår med lägst 4 000 kr. Budgetåret 1974/75 delade Konstakademien ut 110 stipendier om 6 000 eller 8 000 kr., Musikaliska akademien 16 om 10 000 kr. och konstnärsstipendienämnden 111 stipendier mellan 5 000 och 10 000 kr.

Vad gäller resestipendier delade Konstakademien under samma period ut 24 stipendier om 5 000–10 000 kr., Musikaliska akademien 3 om 10 000 kr. och konstnärsstipendienämnden 79 stipendier om 4 000–15 000 kr.

Tillfälliga bidrag utgick från konstnärsstipendienämnden med 2 000–5 000 kr. och från Konstakademien med 4 000 kr. Musikaliska akademien delade inte ut några tillfälliga bidrag.

När det gäller stipendier av pensionskaraktär tillämpar de skilda stipendieorganen olika praxis. Konstakademiens pensionsstipendier uppgår till 6 500 kr. Som villkor för dessa gäller att stipendiaten skall ha uppnått den allmänna pensionsåldern eller förlorat arbetsförmågan på grund av sjukdom och att han/hon inte har några inkomster utöver folkpensionen. I princip tillämpar Musikaliska akademien samma normer, men beloppet är 7 125 kr. Konstnärsstipendienämndens pensionsstipendier utgår med 3 000 kr. per år. Stipendier till efterlevande utdelas inte av någon av de tre sistnämnda stipendiemyndigheterna.

Ur författarfonden utgår stipendier och bidrag av liknande form. En redovisning för dessa lämnas i avsnitt 4.2.1.

De statliga konstnärsbelöningarna tillkom år 1964 (prop. 1964:1 bil. 10, SU 1964:8, rskr 1964:8). Enligt kungörelsen (1964:526) om

konstnärbelöningar (ändrad 1965:172) kan konstnärbelöning tilldelas den som genom konstnärlig verksamhet gjort mycket betydande insatser inom svenskt kulturliv. Belöningarna avses vara en utmärkelse för dessa insatser, men också ett bidrag till konstnärernas ekonomiska trygghet. För budgetåret 1975/76 har anvisats ett anslag om 2 625 000 kr. för konstnärbelöningar. Antalet belöningsrum är budgetåret 1975/76 120.

Konstnärbelöningarna kan per kalenderår högst uppgå till fem gånger det basbelopp som enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring gällde vid årets ingång. För år 1976 är detta belopp 9 700 kr. och således kan konstnärbelöningen maximalt utgå med 48 500 kr. Beloppet minskas i förhållande till konstnärrens inkomster i övrigt enligt särskilda regler för att vid övriga inkomster om ca 61 000 kr. icke längre utgå. Belöningarna utgör beskattningsbar inkomst, men är inte pensionsgrundande.

År 1976 erhåller åtta innehavare maximalt belopp, medan 47 på grund av alltför höga inkomster inte erhåller något belöningsbelopp alls. Genomsnittsbeloppet för utbetalda belöningar är år 1976 ca 24 000 kr.

Stipendiegivningen i kommunerna är av sent datum. Ännu in på 1950-talet förekom stipendier och bidrag endast i ett ringa antal kommuner. Under 1970-talet har dock kommunerna i ökad omfattning börjat anvisa medel för kulturstipendier. Dessa stipendier har mestadels karaktär av utmärkelse och belöning. Under år 1975 utdelade 139 av landets 278 kommuner kulturstipendier i någon form. Kommunernas totala konstnader för stipendieverksamheten uppgick för år 1975 till knappt 3 milj. kr., vilket motsvarade ca 0,3 % av de totala kostnaderna för kulturella ändamål.

Kulturstipendier eller kulturpris har också inrättats av samtliga l a n d s - t i n g . I allmänhet utgår dessa till personer som är eller har varit bosatta inom resp. landstingsområde eller på annat sätt har anknytning till detta. Stipendierna är avsedda att stödja förtjänstfull verksamhet inom skilda konstnärliga områden med varierande definitioner hos de olika landstingen. I fyra landsting utgår särskilda journaliststipendier. För år 1975 avsatte landstingen totalt ca 700 000 kr. för kulturstipendier.

Utöver de statliga och kommunala stipendierna finns ett mycket stort antal stipendier som tillkommit bl. a. genom donationer. Kulturrådet uppskattar omfattningen av denna stipendiegivning till ca 3,4 milj. kr. varav ungefär hälften avser författar-, översättar- och journaliststipendier.

4.1.2 Kulturrådet

För att förbättra konstnärernas ekonomiska situation har kulturrådet föreslagit åtgärder för att skapa arbetstillfällen för dessa inom områden där konstnärliga insatser fyller konkreta behov. Viss konstnärlig verksamhet kan emellertid inte länkas till sådana behov. Samhället bör ta ansvar även för denna verksamhet. Ett instrument för detta ansvarstagande finns f. n. i de statliga konstnärstipendierna. Dessa bör därför finnas kvar även i fram-

tiden, men resurserna behöver ökas och systemet bör delvis förändras.

Kulturrådet föreslår att tre nya stipendieorgan inrättas vid sidan av författarfonden. Dessa föreslås överta de uppgifter konstnärstipendienämnden, Konstakademien och Musikaliska akademien nu har i fråga om de statliga stipendierna. De nya organen föreslås benämnas bild- och formkonstnärnsfonden, tonkonstnärnsfonden samt film- och scenkonstnärnsfonden. Det nya organisationsförslaget innebär att indelningen i fyra konstnärliga områden tillämpas mer konsekvent än tidigare. Så förs t. ex. i förslaget utövande och skapande konstnärer inom samma område till samma fond. (Den skisserade områdesuppdelningen framgår av tabell 4.1)

Tabell 4.1 *Sammanställning rörande konstnärnsfondernas ansvarsområden*

Konstnärs kategorier	Förslag			
	Författarfonden	Bild- och formkonstnärnsfonden	Tonkonstnärnsfonden	Film- och scenkonstnärnsfonden
Författare	X			
Översättare	X			
Kritiker, kulturjournalistiskt verksamma	X			
Målare, grafiker, skulptörer		X		
Arkitekter		X		
Tonsättare			X	
Scenkonstnärer, teaterpedagoger				X
Dansare, koreografer, danspedagoger				X
Filmkonstnärer				X
Dramatiker				X
Tecknare, illustratörer	(X) ^a	X		
Fotografer	(X) ^a	X		
Konsthantverkare, formgivare		X		
Musiker, dirigenter, musikpedagoger			X	
Populärauktorer			X	
Sångare och sångpedagoger			X	
Konstnärer vars arbete berör flera områden och/eller inte omedelbart kan placeras in under viss fond	X	X	X	X
Producenter och andra verksamma inom ctermidierna				X

^a Samband med biblioteksersättning.

Fondernas uppgift blir att följa utvecklingen av konstnärernas villkor inom resp. områden och att fördela medel från fonderna så att konstnärerna tillförsäkras ekonomisk trygghet. Fonderna föreslås därvid tillämpa följande regler:

Konstnärer som nyligen avslutat sin utbildning på det konstnärliga området eller eljest är i början av sin yrkesverksamhet bör kunna tillförsäkras sådana ekonomiska förutsättningar att inleda en sådan yrkesverksamhet, att de får möjlighet att dokumentera sin förmåga.

Konstnärer som dokumenterat yrkesverksamhet av betydelse under en följd av år bör om möjligt tillförsäkras kontinuitet i denna yrkesutövning.

Konstnärer som önskar möjlighet att under viss tid ägna sig åt konstnärliga experiment, vidareutbildning eller fortbildning bör beredas sådana möjligheter.

Konstnärer vilkas produktivitet på grund av sjukdom, ålder eller andra orsaker nedgått så att de har svårt att få en rimlig försörjning bör kunna få skäligt bistånd.

Fonderna förutsätts bygga upp sin verksamhet successivt och fortlöpande anpassa denna efter de erfarenheter som vinnas. I huvudsak bör fonderna arbeta i former som redan prövats. På vissa punkter är det dock nödvändigt med likformighet mellan de olika fondernas åtgärder. De bör tillämpa samma principer för pensionsförmåner och efterlevandeskydd. Vidare bör låneverksamhet inte bedrivas av fonderna, inte heller utställnings- eller konsertverksamhet.

Fondernas stipendier skall enligt kulturrådets förslag i första hand gå till individer och fördelas efter dels konstnärliga, dels sociala kriterier. Avvägningen mellan dessa kriterier är en i många avseenden svår bemästrad uppgift, varför några formella regler för denna ej kan ställas upp.

I fråga om de sociala aspekterna framhåller kulturrådet att konstnärerna skall vara inlemmade i det allmänna trygghetssystemet. Fonderna skall endast göra kompletterande insatser och inträda när samhällets generella åtgärder av någon anledning inte räcker till.

Stipendier skall utdelas årligen i regel efter ansökan från vederbörande konstnär eller på förslag av enskilda eller institutioner. Fonderna skall dock kunna dela ut stipendier på eget initiativ. Tillfälliga bidrag skall kunna ges under hela året. Någon motprestation för erhållet stipendium eller bidrag skall inte krävas, med undantag för resestipendium som bör redovisas i efterhand i form av en enkel rapport. Besvär bör inte kunna föras över fondernas beslut om stipendier och bidrag.

Kulturrådet föreslår att de framtida motsvarigheterna till stora arbetsstipendier och små arbetsstipendier benämns långtidsstipendier resp. punktstipendier. Stipendierna bör när medel anvisas grupperas på följande sätt: långtidsstipendier och punktstipendier
resestipendier
stipendier av pensionskaraktär och tillfälliga bidrag.

Detta innebär att fondstyrelserna själva får avgöra fördelningen mellan långtidsstipendier och punktstipendier liksom mellan stipendier av pensionskaraktär och tillfälliga bidrag. Regeringen bör dock varje budgetår fastställa ett minsta antal långtidsstipendier som skall utgå från resp. fond.

Syftet med långtids- och punktstipendierna bör vara att ge stipendiaterna möjlighet att under viss tid med rimlig ekonomisk trygghet kunna ägna sig åt konstnärlig verksamhet eller förkovran i yrkesverksamheten. Kulturrådet föreslår att långtidsstipendierna indexregleras och utgår

med ett belopp motsvarande tre gånger det vid varje års ingång gällande basbeloppet. Långtidsstipendierna bör i regel utdelas för fem år i taget om inte särskilda skäl föreligger, t. ex. mottagarens önskemål om kortare tid. Stipendierna bör kunna förlängas ett obegränsat antal gånger.

Även punktstipendierna föreslås bli indexreglerade. Storleken av dessa bör motsvara det dubbla vid årets ingång gällande basbeloppet. Fonderna skall också kunna dela ut stipendium av halva den angivna storleken. Punktstipendierna bör utdelas för högst två år i sänder, och bör inte kunna förnyas omedelbart.

Resestipendierna föreslås utgå till preciserade ändamål för vilka resan är en oundgänglig förutsättning. Användningen av stipendiet bör redovisas i efterhand i form av en enkel rapport. Storleken av stipendierna bör avgöras från fall till fall med hänsyn till de beräknade kostnaderna. Kulturrådet beräknar att stipendierna i genomsnitt kommer att uppgå till 10 000 kr.

Stipendier av pensionskaraktär föreslås av kulturrådet kunna tilldelas personer som uppnått den allmänna pensionsåldern och vilkas pensionsförhållanden är otillfredsställande. Om särskilda skäl föreligger bör dessa stipendier också kunna utgå till personer som inte uppnått pensionsåldern, men som på grund av sjukdom eller av andra skäl fått sin konstnärliga aktivitet väsentligt nedsatt. Pensionsstipendierna bör utgå på livstid om inte synnerliga skäl föranleder annat. Pensionsstipendiernas storlek föreslås uppgå till två gånger det vid varje års ingång gällande basbeloppet. Fondstyrelserna föreslås dock kunna individualisera beloppen med hänsyn till andra fasta inkomster än folkpension för stipendiemottagaren. Inkomster av tillfällig natur skall inte påverka beloppens storlek. Kulturrådet föreslår att efterlevande make/maka efter behovsprövning skall kunna få en årlig pension motsvarande högst ett och ett halvt basbelopp. Även här skall beloppet anpassas till mottagarens fasta inkomster utöver folkpension.

Tillfälliga bidrag bör utdelas med hänsyn till behoven i varje särskilt fall. Till en och samma mottagare bör dock, om inte synnerliga skäl föreligger, sammanlagt högst 4 000 kr. kunna utgå under ett budgetår. Den som erhållit bidrag under två på varandra följande år skall endast i undantagsfall kunna få bidrag ett tredje år.

Beskattning av stipendier är beroende av dessas karaktär. Ges stipendium från samma källa för mer än två år i följd föreligger enligt gällande bestämmelser skatteplikt på hela stipendietiden. De föreslagna långtidsstipendierna och stipendierna av pensionskaraktär blir sålunda skattepliktiga. Däremot blir punktstipendierna, resestipendierna och de tillfälliga bidragen skattefria om stipendiemyndigheten vid första utdelningstillfället förklarar att de kommer att utgå under högst två år i följd. Kulturrådet föreslår att andra beskattade stipendier än pensionsstipendier görs pensions- och sjukpenninggrundande och förutsätter att avgifterna för detta erläggs av resp. fond och inte av stipendiemottagaren. Om stipendiaten uppbär

sjukpenning bör stipendiet dras in under denna tid. Fonderna bör dock ha möjlighet att förlänga stipendiet motsvarande tid. Kulturrådets förslag i fråga om de sociala avgifterna kräver ändringar i gällande lagstiftning. Den lämpligaste vägen är att fonderna genom likställighetsavtal med konstnårsorganisationerna tar på sig avgiftsansvaret.

Kulturrådet föreslår att antalet stipendier ökas i viss utsträckning. Alla stipendier utom långtidsstipendier skall kunna utgå med olika belopp. Dessutom avses fördelningen mellan långtids- och punktstipendier och pensions- och resestipendier avgöras av resp. fondstyrelse, varför det angivna antalet stipendier endast kan betraktas som överslagsberäkningar. De 53 stora arbetsstipendier som styrelsen för Sveriges författarfond f. n. fördelar bör i framtiden ersättas med ett anslag till 60 punktstipendier. Dessa bör kunna utgå även till bokillustratörer.

Då stipendieorganen föreslås få avgöra stipendiernas antal och i vissa fall storlek, kan inget exakt antal stipendier föreslås. Kulturrådet beräknar dock att det totala antalet stipendier kommer att öka från 990 till omkring 1 100 efter en treårsperiod.

Kulturrådet föreslår att fonderna skall fördela bidrag till konstnärernas fackliga organisationer som ersättning för att dessa tillhandahåller information och allmänt underlag för stipendiefördelning, samt för information till medlemmarna om stipendieverksamheten.

Stipendier, tillfälliga bidrag och projektanslag bör fördelas av styrelsen för resp. fond. För fördelning av de tillfälliga bidragen bör styrelsen kunna utse en särskild delegation.

Kulturrådet föreslår att styrelsen för Sveriges författarfond får utgöra förebild för de övriga fondstyrelserna vad gäller sammansättning och förordnandetid med det undantaget att konstnårsrepresentanterna i de senare bör utses av Klys. Styrelserna skall kunna utse utskott för att bereda inkomna ansökningar och förslag. För att underlätta samordningen mellan fonderna bör ett särskilt samordningsutskott inrättas. Detta bör vara sammansatt av fondstyrelsernas ordföranden jämte en av Klys, eller i författarfondens fall, direkt av konstnårsorganisation, utsedd representant ur vardera fondstyrelsen. Då de tillfälliga bidragen ofta måste utbetalas utan tidsutdräkt bör fördelningen av dessa handhas av ett särskilt bidragsutskott inom varje fondstyrelse. Detta föreslås bestå av ordföranden och två ledamöter, som mellan styrelsens sammanträden disponerar ett visst belopp för tillfälliga bidrag. Utskottet skall vid varje styrelsesammanträde redovisa utdelade belopp.

Kulturrådet föreslår att fonderna erhåller ett gemensamt kansli. Den närmare utformningen av detta bör utredas av en särskild organisationskommitté, men kulturrådet förutsätter att författarfondens nuvarande kansli skall kunna hållas intakt inom ramen för den nya organisationen.

Ökningen av medlen för stipendier bör ske successivt under en treårsperiod. Kulturrådet uppskattar behovet av ökning till 4,1 milj. kr. det första

året och 2,1 milj. kr. under vardera det andra och tredje året.

Kulturrådet anser inte att systemet med konstnärssbelöningar är ändamålsenligt som stödform åt konstnärer. Därför föreslås att detta system avvecklas genom att inga nya innehavare utses när vakanser uppstår. För nuvarande innehavare bör dock belöning utgå även i fortsättningen. Vissa förändringar av belöningarna föreslås. Enligt dessa förslag bör varje innehavare av belöning få ett basbelopp oberoende av inkomsten i övrigt. Vidare skall efterlevande make/maka eller barn upp till 18 år erhålla ett efterlevandeskydd motsvarande ett och ett halvt basbelopp per år. Efterlevandeskyddet skall inte påverkas av avtrappningar.

4.1.3 Remissyttranden

Kulturrådet förordar att ett system med konstnärsstipendier bör finnas kvar även i framtiden. Nuvarande system bör dock delvis läggas om. I denna uppfattning instämmer uttryckligen *statens kulturråd, konstnärstipendienämnden, Musikaliska akademien, Svenska kommunförbundet, Landsförbundet, Karlstads kommun, Svenska slöjdföreningen, Teatercentrum, Danscentrum, TCO, Föreningen Svenska tecknare och Svenska teaterförbundet*. TCO understryker kulturrådets uppfattning att stipendiesystemet endast skall vara ett komplement till andra statliga insatser.

Några remissinstanser, *Malmö kommun, Konstfrämjandet, Konstnärscentrum* och *KRO*, ställer sig tvekan till kulturrådets förslag och tar i varierande grad avstånd från det. Konstfrämjandet anser att stipendierna successivt bör ersättas av projektbidrag. Konstnärernas fackliga organisationer bör få medel att fylla sådana sociala behov som inte kan tillgodoses genom sociallagstiftningen. Konstnärscentrum är kritiskt till att omkring hälften av de statliga anslagen enligt förslaget skall fördelas i form av stipendier. I likhet med KRO anser Konstnärscentrum att det föreslagna stipendiesystemet skulle komma att inriktas mot en liten elit bland konstnärerna till följd av det begränsade antalet stipendier.

Några remissinstanser föreslår kompletterande eller alternativa stödformer för att förbättra kulturarbetarnas ekonomiska förhållanden. *Svenska slöjdföreningen* föreslår att ett system med förmånliga lån för etablering av verkstäder och ateljéer införs. Ett sådant stöd vore särskilt värdefullt för konsthantverkare. Jazzmusikernas arbetsmöjligheter skulle enligt *Föreningen Sveriges jazzmusiker* öka avsevärt om en stödform för konsertarrangörer inrättades.

Kulturrådet föreslår att det vid sidan av författarfonden inrättas en bild- och formkonstnärsfond, en tonkonstnärsfond och en film- och scenkonstnärsfond. Fonderna skulle överta de uppgifter som konstnärstipendienämnden, Konstakademien och Musikaliska akademien nu har i fråga om de statliga stipendierna.

Styrelsen för Sveriges författarfond, nationalmuseet, Konstfrämjandet, Svens-

ka slöjdföreningen, Musikcentrum, TCO, Sveriges författarförbund, Föreningen Svenska tonsättare, Föreningen Svenska populärauktörer och Svenska tonkonstnärslförbundet instämmer i förslaget. Konstnärscentrum avstyrker förslaget mot bakgrund av dels kritik mot beteckningen fond, dels att antalet stipendier vad det gäller bild- och formområdet föreslås minska samtidigt som nya utövargrupper skulle föras till området. Även Konstakademien och Musikaliska akademien riktar invändningar mot kulturrådets förslag. Konstnärslstipendienämnden redovisar däremot inga invändningar.

Statskontoret, RRV, statens kulturråd, konstnärslstipendienämnden, Konstnärslcentrum, Klys, KRO och Svenska fotografernas förbund anser att kulturrådet förbisetat skillnaden mellan de föreslagna konstnärslfonderna och författarfonden och vänder sig mot att begreppet fond används för de nya stipendieorganen. En fond förvaltar fonderade medel medan de föreslagna konstnärslfonderna är organ som skall fördela medel som anslås över statsbudgeten. De bör därför få beteckningen nämnder.

Statskontoret, Klys, KRO, statens kulturråd, styrelsen för Sveriges författarfond och Sveriges författarförbund ansluter sig till kulturrådets uppfattning så till vida att de anser att den nuvarande organisationen för stipendiefördelning bör reformeras och en bättre överblick skapas över behoven inom de olika konstområdena. De tre sistnämnda remissinstanserna framhåller i likhet med kulturrådet att Konstakademien och Musikaliska akademien bör upphöra att fungera som statliga stipendieorgan.

Statskontoret och statens kulturråd föreslår att konstnärslstipendienämnden omorganiseras och får ansvaret för stipendiegivning på alla konstområden utanför författarfondens ansvarsområde. Även Landstingsförbundet anser att ett gemensamt stipendieorgan bör kunna övervägas.

Två av de nuvarande stipendieorganen, Konstakademien och Musikaliska akademien är kritiska mot kulturrådets förslag. Konstakademien finner ingen anledning till att frånta Konstakademien och konstnärslstipendienämnden ansvaret för stipendiefördelningen. Dessa stipendiemyndigheter har i realiteten redan ett väl fungerande gemensamt kansli och skulle med obetydliga förstärkningar kunna handha de vidgade arbetsuppgifter som kulturrådets förslag innebär. Musikaliska akademien anser att inga vägande skäl har anförts för att ändra den nuvarande ordningen i fråga om tonsättarstipendier. Om dessa ärenden skulle överflyttas till statens kulturråd resp. tonkonstnärslfonden förutsätter akademien att dess stipendienämnd och styrelse bereds tillfälle att yttra sig över ansökningarna innan beslut om fördelning fattas. Frågan om vilket organ som skall ha ansvaret för stipendiefördelningen är enligt akademien så viktig att den bör övervägas ytterligare.

Vad gäller stipendieorganens ansvarsområde framhåller statens kulturråd att konstnärslbegreppet bör tolkas mycket vitt så att personer inom verksamheter som traditionellt inte uppfattas som konstnärliga kan få stipendier.

Några remissinstanser kommenterar utförligt kulturrådets diskussion kring stipendieorganens ansvarsområden. Rikskonserter anser att den före-

slagna ökningen av antalet stipendier kan urholkas genom att nya grupper tillförts tonområdet och förordar att musikpedagoger stipendieras på annat sätt eller att anslaget till tonkonstnärsfonden ökas. Samma uppfattning har *Föreningen Svenska tonsättare*. Föreningen framhåller vidare att den är positiv till ett ökat samarbete mellan seriösa tonsättare och kompositörer av populärmusik men påpekar samtidigt att skapande och utövande musiker inte kan jämföras med hänsyn till skillnaden i anställningsförhållanden.

Konstakademien föreslår att illustratörer och fotografer inordnas i författarfonden i stället för i bild- och formkonstnärsfonden. Motsatt uppfattning har *Sveriges författarförbund* som påpekar att bokillustratörer i dag får del av biblioteksersättningen därför att de medverkar i böcker. Vid fördelningen av stipendier från fondens fria del är det endast verksamheten som bokillustratör som prövas. *KRO* föreslår att bild- och formområdet delas upp efter huvudområden och att bildkonstområdet bör vara ett sådant huvudområde. Som exempel på andra huvudområden nämns illustration och foto samt konsthantverk.

SIF-klubben vid Sveriges Radio välkomnar förslaget att film- och scenkonstnärsfonden skall kunna utdela stipendier och projektanslag till producenter och andra verksamma inom etermedierna. *SIF-klubben* påpekar dock att det åligger Sveriges Radio att svara för utbildning och förnyelse av verksamheten och att särskilda punktinsatser utifrån till vissa anställda inom företaget inte får inverka på företagets ansvar i dessa avseenden.

Vad gäller kulturrådets förslag att stipendieorganen skall följa och dokumentera utvecklingen av konstnärernas förhållanden anser *statens kulturråd* och *styrelsen för Sveriges författarfond* att detta bör vara en uppgift för statens kulturråd. Styrelsen för Sveriges författarfond påpekar att fonden saknar resurser för en sådan verksamhet.

Statens kulturråd anser att författarfondens och konstnärsstipendieorganens anslagsframställningar bör ges in till regeringen via rådet och föreslår att rådets instruktion ändras så att frågor om stipendier och ersättningar till konstnärligt verksamma kommer att ingå i statens kulturråds direkta ansvarsområde.

Styrelsen för Sveriges författarfond finner det rimligt att biblioteksersättningen ses som en del av statens kostnader för biblioteksverksamheten. Författarfondens anslagsframställning bör därför behandlas i samma ordning som andra anslag inom detta område. *Sveriges författarförbund* däremot påpekar att en skyldighet för författarfonden att inge anslagsframställningar via statens kulturråd endast kan avse konstnärsstipendier som utgår ur särskilt anvisade medel.

Statens kulturråd, *styrelsen för Sveriges författarfond*, *Rikskonserter*, *Musikakademien* och *Sveriges författarförbund* instämmer i kulturrådets allmänna resonemang och förslag rörande formerna av och villkoren för stipendier och bidrag. Styrelsen för Sveriges författarfond konstaterar att förslagen överensstämmer med den praxis som ti-

digare utbildats inom författarfonden. Sveriges författarförbund utgår från att den praxis som tillämpas inom fonden inte avses bli förändrad.

Intresset för projektbidrag resp. stipendier är enligt *konstnärstipendienämnden* olika stort hos de skilda konstnärskategorier som omfattas av nämndens stipendiegivning. De fondstyrelser som föreslås få ansvaret för stipendiefördelningen bör därför ges relativt stor frihet i valet av stödform. Det minsta antalet långtidsstipendier som skall fördelas bör därvid inte sättas för högt.

Fördelningen av stipendier bör enligt kulturrådet baseras på en avvägning mellan konstnärliga och sociala kriterier. *Musikcentrum* och *Svenska tonkonstnärsförbundet* framhåller att eftersom tonkonstnärnsfonden blir samhällets huvudinstrument för stödåtgärder åt de fritt verkande konstnärerna bör de sociala kriterierna tillmätas en särskild betydelse. Långtidsstipendierna bör kunna ge en trygghetsgaranti som förbehålls konstnärer utan fast anställning. Övriga stipendier och bidrag bör stå öppna för alla kulturarbetare. Tonkonstnärnsförbundet framhåller att kulturrådet borde ha ägnat frågan om grundtrygghet en mer djupgående analys. *Föreningen Sveriges jazzmusiker* understryker vikten av att hänsyn tas till individens ekonomiska förhållanden vid fördelningen av stipendier.

Några remissinstanser redovisar allmänna och principiella invändningar mot det föreslagna stipendiesystemet och föreslår andra åtgärder.

Konstnärscentrum, *KRO* och *Svenska tonkonstnärsförbundet* har invändningar av principiellt slag mot kulturrådets förslag. *Konstnärscentrum* tar avstånd från stipendiesystemet i allmänhet som anges vara en slumpartat fungerande stödform och från långtidsstipendier i synnerhet vilka anses vara odemokratiska och fåtalsinriktade. *Konstnärscentrum* framlägger därför ett eget förslag, som innebär att stipendier med enhetliga belopp utdelas för endast två år i följd till en och samma konstnär. Fördelarna med ett sådant system är dels att stipendierna blir skattefria, dels att omloppstiden minskar varvid man undviker att ett litet fåtal gynnas i konkurrensen. Särskild hänsyn bör tas till de sökandes sociala och ekonomiska situation vid fördelningen. Två undantag från de tvååriga stipendierna föreslås, nämligen pensionsstipendier, som bör kallas pensionstillskott, och målinriktade arbetsbidrag. *KRO* anser att kulturrådets förslag medför att ett litet elitskikt kommer att utkristalliseras inom konstnärskåren eftersom antalet stipendier är begränsat och eftersom konstnärliga kvalifikationer skall beaktas vid deras fördelning. De berörda konstnärerna får bättre möjligheter än övriga att utveckla sitt konstnärsskap. Genom att det blir dessa konstnärer som i första hand kommer i fråga för statens konstförvärv kommer de statliga insatserna enligt *KRO*'s mening att leda till en accentuerad snedfördelning och en begränsning av de konstriktingar som får del av statliga medel.

Statskontoret, *statens kulturråd*, *Musikaliska akademien*, *Studieförbundet Vuxenskolan*, *Sveriges författarförbund* och *Föreningen Svenska tonsättare* stö-

der kulturrådets förslag rörande stipendierna och deras storlek. *RRV* däremot anser att antalet stipendietyper bör kunna begränsas. Verket tillstyrker i princip långtidsstipendier och punktstipendier men ställer sig tveksamt till särskilda rese- och pensionsstipendier.

Kulturrådets förslag att stipendierna görs värdebeständiga mottas positivt av *styrelsen för Sveriges författarfond*, *Studieförbundet Vuxenskolan*, *Sveriges författarförbund* och *KRO*. *Statens kulturråd* och *styrelsen för Sveriges författarfond* förordar att stipendierna värdesäkras genom att de knyts till ett index för löneutvecklingen.

Kulturrådet föreslår att långtidsstipendierna utgår med ett årligt belopp motsvarande tre gånger basbeloppet och att de utdelas för fem år i taget. *Musikcentrum* och *Svenska tonkonstnärsförbundet* förordar en mer flexibel form där beloppets storlek och tidsdisposition kan fastställas i samråd med den berörda konstnären. Om stipendiebeloppet måste maximeras förordas en övre gräns vid fem gånger basbeloppet under fem år eller längre.

Statens kulturråd och *Föreningen Sveriges jazzmusiker* understryker värdet av att långtidsstipendierna skall kunna förlängas ett obegränsat antal gånger. *Statens kulturråd* påpekar att dessa stipendier därmed kan bli ett sätt att garantera arbetsstrygghet för konstnärer under avsevärd tid vid sidan av den garanterade författarpenningen och en eventuell framtida motsvarighet till konstnärsbelöningar. Förslaget att långtidsstipendierna skall kunna delas ut för kortare tid än fem år möter motstånd från *konstnärstipendienämnden* och *Sveriges författarförbund*. *Konstnärstipendienämnden* framhåller att man noggrant bör precisera de fall då ett sådant förkortat långtidsstipendium skall kunna utdelas och att stipendiemottagaren inte får avgöra för hur lång tid stipendium skall kunna utgå. Vidare framhåller nämnden att om stipendier utgår under fem år är det rimligt att en omprövning av stipendietilldelningen kan ske under perioden i det fall mottagaren fått anställning och därigenom tillfredsställande ekonomiska förhållanden eller övergått till annan än konstnärlig verksamhet. *Konstnärstipendienämnden* pekar dock på att man i inledningsskedet kan behöva dela ut ett lämpligt antal långtidsstipendier på kortare tid för att nya stipendieinnehavare skall kunna utses också de följande åren. *Författarförbundet* avstyrker förslaget mot bakgrund av gjorda erfarenheter. En stipendiemottagare skall inte kunna erhålla ett tvåårigt skattefritt stipendium genom att skära ned ett långtidsstipendium som är större än punktstipendier just för att det skall beskattas. Förbundet understryker att gränslinjen mellan långtids- och punktstipendier måste upprätthållas för att motivet med nivå- och tidsperioduppdelningen inte skall äventyras.

KRO avvisar förslaget om stipendiesystem utom i vad avser pensionsstipendier och tillfälliga bidrag. I stället kräver *KRO* överläggningar mellan regeringen och bildkonstnärerna rörande särskilda arbets- och materialbidrag till konstnärer. Dessa skulle uppgå till mellan 5 000 och 15 000 kr. per år och vara avsedda för att täcka grundkostnaderna för den konstnärliga verk-

samheten. Var och en som dokumenterat sig som yrkesverksam konstnär skulle vara bidragsberättigad.

Kulturrådets förslag att punktstipendierna skall kunna halveras stöds av *RRV* som dessutom föreslår att punktstipendium skall kunna utgå med en fjärdedel av helt stipendiebelopp för att öka flexibiliteten. *Styrelsen för Sveriges författarfond* och *Sveriges författarförbund* däremot är kritiska mot kulturrådets förslag med motiveringen att en uppdelning av punktstipendierna kan urholka grundtanken att dessa stipendier skall kunna skapa en längre tids ekonomisk trygghet.

Kulturrådet har föreslagit att det direkta statsanslag som ställs till författarfondens styrelses förfogande för stipendier bör avse punktstipendier och att de 53 stora arbetsstipendier som styrelsen nu fördelar bör ersättas med 60 punktstipendier. *Styrelsen för Sveriges författarfond* och *Sveriges författarförbund* instämmer i förslaget. Kulturrådets uppfattning att dessa punktstipendier skall kunna utgå till bokillustratörer delas inte av *statens kulturråd*, *styrelsen för Sveriges författarfond* och *Sveriges författarförbund*. De anser inte att det kan ankomma på författarfonden att generellt bedöma och belöna bokillustratörer. Till skillnad från de bidrag som baseras på bibliotekersättningen bör de direkta statsstipendierna till illustratörerna fördelas av det organ som fördelar sådana stipendier till bild- och formkonstnärer. Vad gäller stipendier av pensionskaraktär föreslår *statens kulturråd*, *styrelsen för Sveriges författarfond*, *Sveriges författarförbund* och *KRO* att beteckningen ändras till pensioner för att det inte skall råda någon tvekan om att de skall utgå under innehavarens återstående livstid. *KRO* ansluter sig till kulturrådets förslag om efterlevandeskydd men tillägger att situationen för efterlevande till redan avlidna konstnärer bör prövas vid stödformens införande så att reformen kommer alla till del.

Konstnärsstipendienämnden finner den föreslagna bestämmelsen att pensionsstipendium skall utgå till personer som har otillfredsställande pensionsförhållanden vara oprecis och anser att en svår avvägningsfråga därmed lämnats öppen. Nämnden påpekar att kulturrådet inte angivit om efterlevandepension endast skall utgå då vederbörande konstnärer åtnjtit pensionsstipendium eller om efterlevandepension skall kunna beviljas oavsett om så varit fallet eller ej. Nämnden finner beteckningen stipendium av pensionskaraktär vara inadekvat för efterlevandepension. Vidare framhålls att det inte framgår om pensionsstipendium skall kunna ändras om väsentliga förändringar inträder beträffande pensionsmottagarens ekonomiska situation. *Konstnärsstipendienämnden* påpekar också att kulturrådet inte tycks ha undersökt om några problem med samordning av pensionsstipendium med andra pensionsformer kan uppkomma. *Konstakademien* anmärker på att den föreslagna minskningen av antalet pensionsstipendier tas från bild- och formkonstnärernas område. Akademien är vidare kritisk till att fondstyrelserna skall kunna göra omfördelningar mellan antalet pensionsstipendier och tillfälliga bidrag. Möjligheten att en innehavare av pensionssti-

pendium plötsligt får ett tillfälligt bidrag i stället bör enligt akademien vara utesluten.

Kulturrådet föreslår att långtidsstipendierna och pensionsstipendierna blir skattebelagda medan punktstipendier, resestipendier och tillfälliga bidrag inte skall beskattas. *Statens kulturråd, Musikcentrum, Sveriges författarförbund, Svenska fotografernas förbund* och *Svenska tonkonstnärslförbundet* delar denna uppfattning.

RSV däremot förordar att samtliga konstnärstipendier utom resestipendier skall beskattas. De av kulturrådet föreslagna stipendierna kan inte hänföras till sådana stipendier som enligt 19 § kommunalskattelagen är befriade från skatt. Punktstipendier avser att bereda mottagaren möjlighet att ta ledigt från annat yrkesarbete för att utöva konstnärlig verksamhet på heltid och har därför närmast karaktären av statsbidrag vilka kan betraktas som vederlag för prestation. Sociala bidrag och understöd hänförs till skattepliktig intäkt om de inte uttryckligen är undantagna från beskattning. *RSV* finner därför att oavsett om stipendiefördelningen grundar sig på konstnärliga eller sociala kriterier stipendierna utgör skattepliktig intäkt.

Konstnärstipendienämnden anser att kulturrådets behandling av skattefrågorna inte är uttömmande. Nämnden ifrågasätter om nu utgående små arbetsstipendier i alla lägen är skattefria, t. ex. när en konstnär erhåller ett sådant efter ett tvåårigt stort arbetsstipendium. Nämnden finner det mycket allvarligt att kulturrådet inte belyst de skattefrågor som sammanhänger med projektbidragen och de problem som uppstår vid utdelning av gemensamt projektbidrag eller stipendium till flera konstnärer. *Konstnärstipendienämnden* betonar att detta slag av frågor måste penetreras noggrant och fullständiga anvisningar lämnas fondernas ledning för att stipendiaterna skall kunna få ordentlig information.

Förslaget att långtidsstipendierna skall grunda rätt till tilläggs pension stöds av *statens kulturråd, styrelsen för Sveriges författarfond, Musikcentrum, Sveriges författarförbund, Svenska fotografernas förbund* och *Svenska tonkonstnärslförbundet*. *Sveriges författarförbund* och *Svenska tonkonstnärslförbundet* förutsätter att pensionsavgiften skall erläggas av den utbetalande fonden. *Riksförsäkringsverket* påpekar att huvudregeln för att en inkomst skall grunda rätt till tilläggs pension är att inkomsten utgör ersättning för utfört förvärvsarbete. Olika former av beskattade stipendier och bidrag där utbetalaren inte kräver en direkt arbetsinsats har inte ansetts utgöra ersättning för förvärvsarbete enligt riksförsäkringsverkets och försäkringsdomstolens praxis.

Kulturrådets förslag att långtidsstipendierna görs sjukpenninggrunda stöds av *Svenska fotografernas förbund* och *Svenska tonkonstnärslförbundet*. *Statens kulturråd, styrelsen för Sveriges författarfond* och *Sveriges författarförbund* däremot avstyrker förslaget med motivering att sjukanmälningsplikt då måste införas för stipendiaterna, vilket skulle kräva en orimligt stor administrativ belastning på stipendieorganens kanslier. *Statens*

kulturråd och författarfonden förordar i stället att det ges möjlighet att förlänga beskattat stipendium motsvarande den tid det ej kunnat utnyttjas under sjukdomen.

Kulturrådets förslag att konstnärsfonderna skall fördela bidrag till fackliga organisationer som ersättning för att de ger information rörande stipendiefördelningen stöds av *SIF-klubben vid Sveriges Radio*. *Konstnärstipendienämnden* påpekar att kulturrådet inte angivit om bidragen skall utgå i förhållande till resp. organisations biträde vid stipendiefördelningen eller ej. *Statens kulturråd*, *Sveriges författarförbund* och *KRO* ställer sig oförstående till utredningens förslag som de anser baseras på en missuppfattning av de organisationsbidrag som utgår ur författarfonden.

Utredningen föreslår att antalet ordinarie ledamöter i de nya konstnärsfondernas styrelser bör vara 13 med lika många suppleanter. Regeringen föreslås utse fyra ordinarie ledamöter samt deras suppleanter medan Klys bör utse övriga nio ordinarie ledamöter med suppleanter.

RRV ställer sig kritiskt till utredningens förslag. Verket anser antalet ledamöter i de föreslagna fondstyrelserna vara onödigt stort och förordar att samtliga ledamöter utses av regeringen, några dock efter förslag av konstnärorganisationerna. Därmed markeras att ledamöterna ingår i styrelsen som ansvariga för genomförandet av den statliga kulturpolitiken och inte som företrädare för den ena eller andra organisationen.

Styrelsen för Sveriges författarfond och *Sveriges författarförbund* framhåller att sammansättningen av de föreslagna fondernas styrelser måste bestämmas av antalet organisationer och specialgrupper inom varje organisation som har intressen att bevaka inom resp. stipendieorgan.

Flera remissinstanser har synpunkter på vilka grupper som skall vara representerade i fondstyrelserna och hur dessa skall utses.

Statskontoret och *statens kulturråd* föreslår att en gemensam konstnärstipendienämnd inrättas i stället för tre fondstyrelser. Statens kulturråd redovisar ett förslag rörande uppbyggnad och sammansättning av en sådan konstnärstipendienämnd. Beslut om fördelningen av stipendier bör ske i grupper inom nämnden. Konstnärorganisationerna bör vara representerade i dessa grupper som föreslås få egen beslutanderätt med ett eget ansvar utåt för fördelningsbeslut. Några ledamöter, i första hand ordföranden, bör utses av regeringen. Eventuellt kan vissa ledamöter utses av statens kulturråd. Dessa representanter bör ha allmän erfarenhet inom det kulturpolitiska området. Personer med ingående kunskap om de berörda konstområdena bör också ingå i nämnden. Möjligen kan några ledamöter utses på förslag av Konstakademien och Musikaliska akademien. Vidare bör företrädare för konstnärorganisationerna ingå i nämnden, lämpligen utsedda av Klys. Rådet framhåller vikten av omsättning av ledamöter i organ av konstnärstipendienämndens typ och förordar att förordnandetiden maximeras till tre år med möjligheter till undantag. Den föreslagna konstnärstipendienämnden bör förutom stipendier och projektbidrag även

kunna fördela den eventuella framtida motsvarigheten till konstnärbelöningar.

Kulturrådet föreslår att ett gemensamt kansli inrättas för författarfonden och de tre föreslagna konstnärsfonderna. *RRV* stöder förslaget.

Konstnärstipendienämnden framhåller att kulturrådets förslag leder till ökat personalbehov för de stipendieutdelande organen. Det är angeläget att personalresurserna medger att den kuratorsverksamhet som konstnärstipendienämndens sekreterare hittills har svarat för kan fortsätta. Även hanteringen av ATP- och sjukpenninggrundande långtidsstipendier kräver ökad personal. Nämnden förutsätter att den blir representerad i den organisationskommitté som skall utreda den närmare utformningen av det föreslagna kansliet.

Statens kulturråd, styrelsen för Sveriges författarfond och *Sveriges författarförbund* avvisar kulturrådets förslag att författarfondens kansli skall inordnas i en för de fyra konstnärsfonderna gemensam kansliorganisation. Författarfondens administration fungerar väl och dess arbetsuppgifter, som berör administrationen av biblioteksersättningen, är artskilda från de uppgifter som kommer att åvila övriga fondkanslier.

Utredningens förslag att de utbetalningar som nu handhas av kammarkollegiets fondbyrå skall överföras till fondkansliet avvisas av *kammarkollegiet, statens kulturråd, styrelsen för Sveriges författarfond* och *Sveriges författarförbund*. Kammarkollegiet förordar att författarfondens förvaltning som fungerat tillfredsställande lämnas oförändrad samt att kollegiet får motsvarande arbetsuppgifter för de eventuellt nytillkommande tre konstnärsfonderna. Statens kulturråd har en liknande uppfattning.

De flesta av de remissinstanser som berört kulturrådets förslag instämmer i kritiken mot konstnärbelöningarnas konstruktion. När det gäller kulturrådets slutsats att denna stödform skall avskaffas är dock meningarna delade.

TCO och *statens kulturråd* vill inte ta ställning till förslaget att avveckla konstnärbelöningarna utan föreslår att frågan tas upp i överläggningar mellan konstnärorganisationerna och utbildningsdepartementet.

Musikaliska akademien, Landstingsförbundet och *KRO* delar kulturrådets mening om konstnärbelöningarna och instämmer i att de bör avvecklas. *KRO* skulle emellertid ha föredragit att konstnärbelöningarna omvandlades till konstnärslön, men då detta inte är aktuellt stöder *KRO* förslaget om avveckling.

Styrelsen för Sveriges författarfond och *Sveriges författarförbund* påpekar att de litterära upphovsmännen inte kommer att ha något behov av särskilda konstnärbelöningar eftersom de har tillgång till författarfondens garanterade författarpenning.

Statens kulturråd förstår kulturrådets tveksamhet inför konstnärbelöningarna i deras nuvarande utformning, men menar att de kan behållas i en modifierad form för att garantera arbetstryggheten för konstnärer utanför

författargruppen. Om en stödforn liknande konstnärsbelöningarna skall behållas förordar statens kulturråd att avtrappningen förändras enligt utredningens förslag och relateras till den aktuella inkomstsituationen och att innehavare efter förslag eller ansökan utses av konstnärsstipendienämnden resp. författarfondens styrelse. Belöningsmomentet bör försvinna. *Styrelsen för Sveriges författarfond* framför en liknande uppfattning.

Statskontoret, Konstakademien, STIM och Svenska filminstitutet avvisar förslaget att konstnärsbelöningarna bör avvecklas. Statskontoret förordar en förnyad översyn av dessa frågor varvid bl. a. möjligheterna att samordna systemet med konstnärsbelöningar och ett utbyggt system med stipendier av pensionskaraktär bör uppmärksammas. Konstakademien ställer sig oförstående till kulturrådets principiella förkastande av konstnärsbelöningarna. Akademien framhåller behovet av konstnärsbelöningarna som ett erkännande från det allmännas sida av högstående och betydande insatser i kulturlivet. Genom de förändringar av konstnärsbelöningarna som kulturrådet föreslagit bör olägenheterna med det nuvarande systemet i huvudsak försvinna, anser Konstakademien. Konstnärsbelöningen bör kunna inordnas bland övriga stödformer. Om systemet med konstnärsbelöningar bibehålls bör antalet belöningar öka och man bör överväga att ge fler instanser än stipendiemyndigheterna möjlighet att komma med förslag. Efterlevandeskyddet måste enligt akademien också omfatta efterlevande till innehavare av konstnärsbelöning som avlidit innan de föreslagna nya bestämmelserna trätt i kraft. STIM betonar konstnärsbelöningarnas rent sociala karaktär och framhåller att de bör bevaras men revideras och förbättras.

Musikaliska akademien och Sveriges författarförbund ansluter sig till kulturrådets förslag till förbättring av belöningarna så länge de består medan *RRV* och *konstnärsstipendienämnden* är kritiska till förslaget att konstnärsbelöningarna skall förbättras om de samtidigt skall avvecklas.

Förslaget om inrättande av stipendier för kulturförmedlare mottas positivt av flertalet remissinstanser. *Statens kulturråd, Rikskonserter, SÖ, Stockholms kommun, Karlstads kommun, Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd, Sveriges konstföreningars riksförbund, Teaterforum, Folkparkernas centralorganisation, Förmedlingsbyrån för kulturprogram, Studieförbundet Vuxenskolan, LO, TCO, SACO/SR* och *Föreningen Svenska tecknare* stöder förslaget. *LO* anser dock förslaget otillräckligt för att nå målet att nå ut med den kulturella verksamheten till missgynnade grupper.

RRV och *Landsstingsförbundet* ställer sig skeptiska till centralt utdelade stipendier. *RRV* förordar att kulturförmedlarna får del av stödet till organisationerna samt att de uppmuntras genom lokala initiativ. *Landsstingsförbundet* menar att de statliga insatserna bör kanaliseras till regionala och lokala organ. *Konstnärscentrum* och *KRO* avstyrker förslaget på principiella grunder.

De flesta remissinstanser som stöder förslaget om stipendier för kulturförmedlare tillstyrker också att en särskild stipendiefond bör inrättas. *Stats-*

kontoret, statens kulturråd och TCO avstyrker förslaget och förordar att statens kulturråd fördelar stipendierna.

Kulturrådet föreslår att stipendierna inte låses till visst ändamål, vilket stöds av statens kulturråd, Rikskonserter och Studieförbundet Vuxenskolan. RRV och Förmedlingsbyrån för kulturprogram däremot avstyrker detta förslag och förordar att stipendier skall sökas för särskilda ändamål och projekt. Även Konstnärscentrum och KRO förordar att eventuella stipendier och stöd till kulturförmedlare utgår i form av projektanslag som fördelas av statens kulturråd.

4.2 Biblioteksersättning

4.2.1 Nuläge

Efter förslag från Kungl. Maj:t beslutade riksdagen (prop. 1954:133, SU 1954:105, rskr 1954:254) år 1954 att införa en biblioteksersättning i syfte att förbättra författarnas ekonomiska villkor. Ersättningssystemet fungerar på så sätt att till en särskild fond, Sveriges författarfond, avsätts medel över statsbudgeten i förhållande till utlåningen av böcker och beståndet av referensböcker vid folkbibliotek och skolbibliotek. Medel anvisas under anslaget Ersättningar åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. Fondens medel fördelas sedan enligt olika principer till litterära upphovsmän. Fondens verksamhet regleras av förordningen (1962:652) om Sveriges författarfond (omtryckt 1975:1210).

Biblioteksersättningen motiverades i propositionen på i huvudsak två sätt. Dels skulle den ge författarna en skälig gottgörelse för det samhälleliga utnyttjandet av författarnas verk som biblioteksutlåningen innebär, dels var författarnas ekonomiska betingelser sådana att särskilda insatser framstod som angelägna.

Fondens verksamhet leds av en styrelse bestående av ordförande och tolv ledamöter. Ordföranden och tre ledamöter jämte suppleanter utses av regeringen, åtta ledamöter jämte suppleanter utses av Sveriges författarförbund och en ledamot jämte suppleant utses gemensamt av Föreningen Svenska tecknare och Svenska fotografernas förbund.

Kostnaderna för styrelsens verksamhet bestrids av fondmedel. Sekreteraren och annan personal hos styrelsen förordnas av chefen för utbildningsdepartementet. Regeringen bestämmer ersättningen till personalen.

Biblioteksersättning utgår för hemlån av upphovsrättsligt skyddade svenska originalverk och översättningar samt i förhållande till bibliotekens innehav av referensexemplar av dessa båda kategorier litteratur. Beräkningen av vilka belopp som skall föras över till fonden sker på grundval av uppgifter om bibliotekens utlåning. Lånens och referensexemplarens fördelning på olika författare bestäms genom stickprovsberäkningar.

Bibliotekersättningens olika belopp är f. n. för lån av svenskt originalverk 24 öre och för referensexemplar av dylikt verk 96 öre samt för lån av svensk översättning 12 öre och för referensexemplar av dylikt verk 48 öre.

Av de medel som tillförs fonden utgår dels en individuell och till utlåningen av den enskilde författarens verk relaterad ersättning, författarpenningen, dels pensioner, stipendier och bidrag till särskilda ändamål. Författarpennning utgår endast till upphovsmän till svenska originalverk. Till denna grupp räknas också bokillustratörer som under vissa förhållanden kan dela författarpenningen med författaren till boken i fråga. Någon individuell ersättning till översättare utgår inte.

Författarpenningen är f. n. 14 öre per lån av svenskt originalverk och 56 öre per referensexemplar av sådant verk. Det belopp som utbetalas till författaren modifieras av två slags regler. För det första måste beloppet uppgå till minst 210 kr. för att utbetalning skall ske. För det andra sker en reduktion vid höga ersättningar. Uppgår författarpenningen till mer än 14 000 kr. reduceras den med 50 % till den del som den överstiger detta belopp men inte 21 000 kr., med 80 % till den del som överstiger 21 000 kr. men inte 26 600 kr. och med 90 % till den del som den överstiger 26 600 kr.

Bibliotekersättningens olika belopp bestäms av riksdagen. Varje år förekommer förhandlingsliknande överläggningar mellan Klys och chefen för utbildningsdepartementet på det sätt som riksdagen förordat (KrU 1971:5, rskr 1971:5). Vid dessa överläggningar behandlas bl. a. bibliotekersättningens storlek. Även författarpennningens storlek tas upp i sådana överläggningar.

Av de 13,4 milj. kr. författarfonden totalt disponerade budgetåret 1974/75 avsåg 4 milj. kr. författarpennningar till ca 2 750 författare. Av resterande medel, fondens s. k. fria del, gick 0,5 milj. kr. till administrationskostnader medan återstående knappt 9 milj. kr. gick till olika typer av selektiva bidrag till litterära upphovsmän. För innevarande budgetår är för bibliotekersättning beräknat 20,6 milj. kr.

Inom ramen för författarfondens s. k. fria del har byggts upp ett stipendiesystem med en omfattande täckning. Långtidsstipendierna, f. n. 18 000 kr., utgår under fem år och omfattar f. n. ca 160 personer. Arbets- och resestipendierna uppgick förra året till 219 och var i medeltal ca 6 500 kr. Sedan år 1972 bedrivs en försöksverksamhet med stipendietillägg som tillsammans med eventuell utgående författarpennning ger innehavaren en garanterad ersättning av f. n. 24 000 kr. per år. Antalet innehavare av stipendietillägg är f. n. 98. Pensioner om 16 000 kr. per år utgår f. n. till 114 personer. Vidare erhåller 33 personer efterlevandepension om 10 000 kr. per år. Slutligen utbetalas även tillfälliga bidrag till personer med akuta ekonomiska problem. Ur fondens fria del utgår också bidrag till särskilda ändamål rörande litterär verksamhet, bl. a. organisationsbidrag till Sveriges författarförbund, Föreningen Svenska tecknare och Svenska fotografernas förbund.

4.2.2 *Styrelsen för Sveriges författarfond, kulturrådet och Sveriges författarförbund*

Styrelsen för Sveriges författarfond har i skilda skrivelser aktualiserat olika frågor rörande fondens verksamhet.

I skrivelse den 18 februari 1974 har styrelsen hemställt om en ändring av bestämmelserna i förordningen (6 §) som berör fördelningen av föfattarpenningen mellan två eller flera upphovsmän.

Enligt gällande bestämmelser skall föfattarpenningen, om ett litterärt verk har två eller flera upphovsmän, delas lika mellan dessa. Även bokillustratörer räknas i detta sammanhang som upphovsmän. Om verket har två upphovsmän, föfattare och illustratören, och illustratörens insats inte bedöms vara så väsentlig att han bör erhålla halv föfattarpenning erhåller han över huvud taget ingen penning. Två alternativ finns således när det gäller illustrerade verk; antingen delar föfattare och illustratör föfattarpenningen lika eller också får föfattare ensam hela ersättningen.

Styrelsen anser denna fördelningsprincip vara ett alltför grovt instrument som inte ger de enskilda upphovsmännen berättigad andel av föfattarpenningen. Bestämmelserna bör utformas så att styrelsen kan fördela föfattarpenningen på föfattare och illustratör i ett rimligare förhållande till vars och ens insats i varje enskilt verk. Bedömningen bör göras av representanter för föfattare och illustratörer.

Förslaget har överlämnats till kulturrådet.

Vidare har styrelsen i skrivelse den 12 juni 1974 hemställt om en ändring av 13 och 15 §§ i förordningen där det stadgas att den personal som arbetar vid föfattarfondens styrelse förordnas av chefen för utbildningsdepartementet samt att regeringen bestämmer ersättning till bl. a. tjänstemän och sakkunniga.

Styrelsen anser att det med hänsyn till att medlen till dessa kostnader utgår från fonden är rimligt att till styrelsen flytta över rätten att förordna annan personal än sekreteraren samt rätten att bestämma ersättning till dels andra tjänstemän än sekreteraren, dels sakkunniga.

I skrivelse den 27 juni 1975 föreslår styrelsen att 6 § i förordningen ändras så att styrelsen ges möjlighet att för enskild upphovsman fastställa ett minsta belopp med vilket föfattarpenning skall utgå, garanterad föfattarpenning.

Styrelsen konstaterar att höjningarna av biblioteksersättningen har gjort det möjligt att successivt bygga ut det trygghetsprogram som ursprungligen utarbetats inom föfattarorganisationerna och som styrelsen uppfattar som ett av målen för fondens verksamhet.

Väsentliga led i detta program är femåriga arbetsstipendier som avses ge en grundtrygghet under utbildningsåren för främst yngre föfattare, översättare och bokillustratörer, pensioner till dem som inte längre är yrkesverksamma samt garanterade föfattarpenningar som skall ge de etablerade yrkesutövarna en viss minimiersättning.

Den garanterade författarpenningen är en form av garanterad inkomst som är knuten till en bestämd form av ersättning och den är enligt styrelsens mening ett bättre alternativ än konstnärsbelöningen när det gäller att skapa arbetstrygghet för de litterära yrkesutövarna. På sikt bör de upphovsmannagrupper som faller inom fondens verksamhetsområde normalt inte ha någon konstnärsbelöning utan i stället tillförsäkras grundtrygghet genom garanterad författarpennning.

Efter yrkanden från författarna påbörjades år 1972 en försöksverksamhet med garanterad författarpennning. Försöket utformades inom ramen för gällande förordning för fonden och fick formen av stipendier som lades till den statistiskt beräknade författarpenningen. Vissa bestämmelser har antagits för utdelandet av stipendietilläggen som f. n. utgår med högst 24 000 kr. och i förekommande fall anpassas till den utgående författarpenningen så att detta belopp inte överskrids. Även upphovsmän som inte kan erhålla författarpennning har tilldelats stipendietillägg.

Under år 1974 gjordes en enkätundersökning bland stipendietilläggsinnehavarna och med utgångspunkt i detta material har en arbetsgrupp lagt fram ett utlåtande över försöksverksamheten. Arbetsgruppen konstaterar sammanfattningsvis att stipendietillägget för samtliga innehavare har haft stor, oftast avgörande, betydelse för deras konstnärliga verksamhet och inkomsttrygghet. Såväl mottagarna som arbetsgruppen anser att systemet bör permanentas och garantibeloppet höjas till 28 000 kr. i 1974 års penningvärde. Garantin bör göras pensionsgrundande. Avgiften bör betalas av fonden.

Styrelsen anser att den nuvarande försöksverksamheten bör permanentas och presenterar vissa riktlinjer för en garanterad författarpennning.

Styrelsen konstaterar att den statistiskt beräknade författarpenningen och det nu utgående stipendietillägget skatte- och socialförsäkringsmässigt har olika karaktär. Författarpenningen beskattas och skapar underlag för de normala rörelseavdragen vid deklarationen. Vidare är den pensionsgrundande. Stipendietillägget beskattas men betraktas inte som rörelseinkomst utan som periodiskt understöd och är därmed inte pensionsgrundande. Styrelsen anser att båda delarna av den garanterade författarpenningen bör ha samma skattemässiga status varmed följer att den som helhet blir pensionsgrundande.

Den garanterade författarpenningen är tänkt att utgöra mottagarnas grundtrygghet. Innehavarna av garanterad författarpennning bör därför även kunna tilldelas punktstipendier ur författarfonden.

Den garanterade författarpenningen bör utgå så länge som mottagaren är huvudsakligen verksam som författare, översättare eller bokillustratör intill den ålder då allmän ålderspension utgår eller till dess att mottagaren tar heltids- eller helårsanställning. Anställningen bör därvid inte uppgå till mer än 20 timmar per vecka eller, om det är fråga om heltidsanställning, omfatta mer än halva året. Efter inträde i pensionsåldern skall garantin kunna utbytas mot pension från fonden. Den som innehar långtidsstipendium ur författarfonden eller uppbär konstnärsbelöning bör inte samtidigt

kunna inneha garanterad författarpenning. Långtidsstipendium bör efter ansökan kunna övergå i garanterad författarpenning.

Styrelsen framhåller vidare i fråga om de principer som bör tillämpas att upphovsmannens produktion bör uppfylla såväl kvantitativa som kvalitativa krav. Urvalet bör kunna ske på grundval av styrelsens långvariga och djupgående kännedom om de litterära yrkesutövarna. I vissa fall bör särskilda sakkunniga anlitas.

Om innehavaren tar heltidsanställning skall detta anmälas till styrelsen som därvid skall kunna låta garantin vara vilande under något eller några år. Styrelsen bör ha i uppgift att årligen inhämta erforderliga upplysningar rörande garantiinnehavarnas anställningsförhållanden.

Den garanterade författarpenningens storlek bör inte vara beroende av mottagarnas övriga inkomster. Detta synsätt motiveras av att garantin är en del av biblioteksersättningen och att den som sådan måste ses som en gottgörelse för utnyttjandet av upphovsmannens verk och prestationer. Värdet av ersättningen för innehavaren bör i stället regleras genom inkomstbeskattningen.

När garanterad författarpenning utdelas bör, liksom vid stipendietilldelningen, viss hänsyn kunna tas till den sökandes allmänna inkomstsituation. Inkomstkriteriet bör dock ge utslag först i andra hand då valet står mellan två sökande med till kvalitet och kvantitet likvärdig produktion.

Garanterade författarpenningar bör utlysas till ansökan lediga då medel härför finns i fondens budget. Beslut bör fattas på sätt motsvarande det som gäller för stipendier enligt styrelsens arbetsordning.

Styrelsen utgår från att de nuvarande stipendietilläggsinnehavarna i första hand kommer att erhålla de permanenta garantierna.

Styrelsen anser att när ett permanent system med garanterad författarpenning införts bör beloppet snarast möjligt höjas och göras värdebeständigt genom anknytning till löneutvecklingen. En ökning av biblioteksersättningen är dock nödvändig för en sådan höjning.

I ett slutperspektiv då biblioteksersättningens grundbelopp uppnått den nivå som kan anses rimlig bör maximalt ca 175 författare, översättare och bokillustratörer uppbära garanterad författarpenning.

Ledamöterna Höök och Kleberg anför i ett särskilt yttrande att de anser frågan om den garanterade författarpenningens förhållande till andra inkomster vara otillräckligt belyst. Hänsyn bör tas till hur inkomstsituationen förändras under den långa period en författare kan inneha garantin. En omprövning med vissa mellanrum skulle därför kunna bli aktuell. Det föreslagna systemet kan på sikt leda till att författare med förhållandevis goda inkomster blockerar garantierna för yngre författare. Fördelningen av garantisumman skulle därmed inte ge bästa möjliga täckning av trygghetsbehoven. Dessa frågor bör ytterligare övervägas men bör inte medföra ett uppskov med ett statsmakternas beslut våren 1976 om att införa en garanterad författarpenning.

Kulturrådet berör i betänkandet Konstnärerna i samhället på några punkter författarfonden.

Kulturrådet anser att författarfonden är ett väl fungerande instrument för samhällets ersättning till författarna, översättarna och bokillustratörerna för deras insatser i kulturlivet. Det är positivt att styrelsen för författarfonden har en relativt stor frihet när det gäller fördelningen av fondens fria del samt att de berörda konstnärsorganisationerna har ett dominerande inflytande i styrelsen. Likaså finner rådet det värdefullt att fondens fria del skapar förutsättningar för omfördelningar av bibliotekersättningen inom författarkollektivet.

Kulturrådet föreslår att Sveriges författarfond behålls i sin nuvarande form. Inte heller bör styrelsens nuvarande sammansättning ändras.

Kulturrådet har inte ansett sig närmare böra gå in på frågan om en lagfäst bibliotekersättning med hänsyn till att denna fråga behandlades av den dåvarande nordiska upphovsrättskommittén. Rådet påpekar emellertid att denna fråga möjligen bör lösas oberoende av hur den kommer att gestaltas i övriga nordiska länder som ju har helt andra system för bibliotekersättningen.

Vid sin behandling av principerna för stipendiefördelningen i framtiden föreslår rådet att besvär inte skall kunna anföras över de framtida stipendieorganens beslut.

Kulturrådet tillstyrker den av fondstyrelsen föreslagna ändringen av förordningen som skulle göra det möjligt för styrelsen att fastställa regler för fördelning av författarpenningen mellan författare och illustratör. Vad gäller den försöksverksamhet med garanterad författarpenning i form av s. k. stipendietillägg som nu pågår anser kulturrådet att en systematisk utvärdering bör göras varefter beslut kan fattas om en eventuell permanentning av denna ersättningsform.

Sveriges författarförbund har i skrivelse den 16 juni 1975 fört fram ett antal synpunkter och yrkanden rörande främst bibliotekersättningen.

Enligt förbundet finns i den nu gällande förordningen vissa formella brister som t. ex. om vissa verk skall berättiga till bibliotekersättning eller inte samt vad som avses med litterärt verk. Vidare leder nuvarande bestämmelser i enstaka fall till att författarpenning skall utgå för verk som inte tillför fonden någon bibliotekersättning. Förbundet hemställer därför att vissa definitioner utformas striktare.

Författarförbundet anser att översättare bör ha rätt till individuell ersättning. En sådan översättarpenning bör utgå med hälften av författarpenningens belopp. Förbundet understryker vidare styrelsens för författarfonden begäran att fondförordningen ändras så att ett permanent system med garanterad författarpenning kan införas.

4.2.3 Remissyttranden

Över styrelsens för Sveriges författarfond förslag om införande av en garanterad författarpenning har synpunkter inhämtats från ett begränsat antal remissinstanser.

Statens kulturråd, Sveriges författarförbund, Föreningen Svenska tecknare och Svenska fotografernas förbund tillstyrker förslaget att införa en garanterad författarpenning i dess helhet.

Statens kulturråd framhåller att förslaget står i överensstämmelse med de tankegångar som förts fram i bl. a. kulturrådets betänkande *Konstnärerna i samhället*. Enligt rådet utesluter de föreslagna reglerna för den garanterade författarpenningen godtycke och får vidare till följd en eftersträvanvärd inkomstutjämnning.

Om förslaget vinner gehör ser *Sveriges författarförbund* det som angeläget att förbundet bereds tillfälle att framföra synpunkter på den förändring av fondkungörelsen som blir aktuell.

Den garanterade författarpenningen har betydelse för bokillustratörer framhåller *Föreningen Svenska tecknare*. Samtidigt betonar föreningen vikten av att det antal stipendier som utgår ur författarfondens fria del behålls intakt eftersom många bokillustratörer på detta sätt erhåller bidrag.

Riksförsäkringsverket framhåller att ATP-avgift, sjukförsäkringsavgift och socialförsäkringsavgift inte kan påföras författarfonden för utbetalda garanterade författarpenningar eftersom fonden inte är arbetsgivare i förhållande till ifrågavarande författare. Med nuvarande lagstiftning föreligger inte heller möjlighet att träffa s. k. likställighetsavtal mellan författarna och författarfonden. Om den garanterade författarpenningen som helhet skall grunda rätt till tilläggspension krävs med den praxis som nu tillämpas att detta klart skrivs in i lagen om allmän försäkring. Detsamma gäller stipendier till konstnärer, konstnärsbelöningar och arbetsbidrag.

I egenskap av förvaltare av författarfonden har *kammarkollegiets fondbyrå* inget att erinra mot att de nuvarande stipendietilläggen till den individuella författarpenningen ersätts med en garanterad författarpenning.

Konstnärsstipendier bör med undantag av resestipendier enligt *RSV:s* mening beskattas som inkomst. Detta gäller således även den föreslagna garanterade författarpenningen som alltså utan svårighet bör kunna anpassas till ett system med skattepliktiga förmåner. Verket framhåller att statsbidrag i allmänhet inte betraktas som gåva utan som vederlag för prestation som utförts eller skall utföras. Även bidrag eller understöd som grundar sig på sociala kriterier är att hänföra till skattepliktig inkomst om de inte uttryckligen är undantagna från beskattning.

Kulturrådets synpunkter på biblioteksersättningen och författarfonden kommenteras av ett antal instanser som yttrat sig över rådets betänkande.

Rådets uppfattning att författarfonden är ett väl fungerande in-

strument för ersättningen till författare, översättare och bokillustratörer delas av *statens kulturråd, styrelsen för Sveriges författarfond, Sveriges författarförbund* och *Svenska teaterförbundet*. SACO/SR däremot anser att principerna för biblioteksersättningen bör utredas då det nuvarande systemet enligt organisationen i alltför hög grad gynnar de kommersiellt framgångsrika författarna.

Åtskilliga remissinstanser anser att biblioteksersättningen bör stadfästas i upphovsrättslagen. Denna uppfattning framförs av bl. a. *Konstakademien, Konstnärscentrum, Fotograficentrum, Klys, Sveriges författarförbund, Sveriges dramatikerförbund, Föreningen Svenska tecknare* och *Svenska fotografernas förbund*. *Styrelsen för Sveriges författarfond* anser att de nuvarande förhandlingsliknande överläggningarna om biblioteksersättningen och författarpennningen bör ersättas med reella förhandlingar. Samma uppfattning har Sveriges författarförbund som finner det oacceptabelt att en facklig organisation måste vara hänvisad till uttalanden i riksdagen i för kollektivet avgörande frågor. En lagfästning av rätten till biblioteksersättning kombinerad med förhandlings- och konflikträtt innebär enligt förbundet en legitimering av en redan föreliggande situation. Författarförbundet föreslår att svenska upphovsmäns rätt till ersättning för visst allmänt utnyttjande av deras verk bör lösas genom en särskilt nationell lagstiftning som t. v. frikopplas från upphovsrättslagen. Därigenom bör det svenska samhället oberoende av internationella konventioner kunna tillvarata medborgarnas intressen. Även *statens kulturråd* finner det otillfredsställande att inte förhandlingsrätt föreligger och att frågan om fackliga stridsåtgärder inte är löst. Dessa frågor bör snarast lösas, särskilt konsekvenserna av stridsåtgärder för den kommunala sektorn.

Statens kulturråd, styrelsen för Sveriges författarfond och *Föreningen Svenska tecknare* ansluter sig till kulturrådets uppfattning att författarfonden bör bibehållas i nuvarande form när nya organ i övrigt inrättas för stipendiegivningen till olika konstnärsgupper.

Styrelsen för Sveriges författarfond påpekar med anledning av kulturrådets förslag att besvär inte skall kunna anföras över beslut om stipendier och bidrag att frågan aldrig aktualiserats för fondens del. Styrelsen föreslår dock att en sådan bestämmelse förs in i fondförordningen.

Kulturrådets uppfattning att författarfondens styrelse i princip inte bör förändras delas av *styrelsen för Sveriges författarfond* och *Sveriges författarförbund*. Styrelsen framhåller dock liksom *Föreningen Svenska tecknare* att denna organisation och *Svenska fotografernas förbund* i fortsättningen bör utse var sin ledamot och suppleant i författarfondens styrelse.

En förändring av fondförordningen så att författarpennningen kan fördelas fritt mellan författare och illustratörer tillstyrks av *statens kulturråd, styrelsen för Sveriges författarfond, nationalmuseet, SACO/SR, Sveriges författarförbund* och *Föreningen Svenska tecknare*.

4.3 Dramatikerersättning

4.3.1 *Nuläge*

Stöd åt sceniskt verk, s. k. dramatikerersättning, infördes budgetåret 1965/66. Syftet med stödet var att stimulera tillkomsten av svensk dramatik.

Dramatikerersättningen fördelas av statens kulturråd. Enligt de av regeringen i regleringsbrev utfärdade bestämmelserna (VIII 1975/76 B 8 p. 9) utgår ersättning till levande upphovsman för offentliga sceniska framföranden på svensk teater av svenskt sceniskt verk, inbegripet barnpjäs. Om särskilda skäl föreligger får statens kulturråd efter samråd med Sveriges dramatikerförbund medge att ersättning tilldelas svensk upphovsman för dramatiskt verk författat på främmande språk. Med svensk teater avses teater som är eller under det spelår då fråga om ersättning uppkommer blivit ansluten till Teatrarnas riksförbund. Statens kulturråd får om särskilda skäl föreligger medge undantag även från detta villkor.

Ersättningen utgår för första offentliga framförande av resp. uppsättning av verket, dock för högst två olika uppsättningar av samma verk. För en uppsättning kan ersättningen uppgå till högst 4 000 kr. Halv ersättning utgår för verk som är en dramatisering av svenskt litterärt verk. Närmare bestämmelser om ersättningens storlek med hänsyn till bl. a. verkets art och speltidens längd utfärdas av statens kulturråd.

Ersättning utgår inte endast för renodlade dramatiska verk utan också för musikdramatiska verk och koreografiska verk utan textinslag.

Upphovsmannen får som regel dramatikerersättning för en pjäs efter ett enkelt ansökningsförfarande. När så behövs för bedömningen av ett verks karaktär begär statens kulturråd att få ta del av manuskriptet.

Antalet teater- och musikinstitutioner anslutna till Teatrarnas riksförbund uppgår f. n. till 28. Statens kulturråd (och tidigare teater- och musikrådet) har vidare medgett vissa undantag från bestämmelsen att teatern där verket uppförs skall vara anslutet till Teatrarnas riksförbund. För budgetåret 1975/76 omfattar dessa undantag 52 teatrar varav en stor del utgörs av s. k. fria grupper. Det kriterium kulturrådet har tillämpat vid dessa undantag är att teatern sedan viss tid tillbaka regelmässigt bedriver en teaterverksamhet under mer yrkesmässiga former. Uppföranden vid radioteatern och TV-teatern berättigar inte till dramatikerersättning.

Ersättning utgick budgetåren 1973/74 och 1974/75 för 143 resp. 147 uppsättningar varav 56 resp. 59 var uppsättningar på teatrar som inte är anslutna till Teatrarnas riksförbund.

För innevarande budgetår är för dramatikerersättningar anvisat 500 000 kr. under reservationsanslaget Bidrag till vissa ändamål inom statens kulturråds ansvarsområde.

4.3.2 Kulturrådet

Införandet av dramatikerersättningen torde enligt kulturrådets mening vara en av de viktigare orsakerna till den ökning av nyskriven svensk dramatik som ägt rum de senaste åren. Stödformen har en särskild betydelse för de fria grupperna då den har gett dem möjligheter att förnya repertoaren samtidigt som stödet kommit att fungera som ett komplement till de verksamhetsbidrag som grupperna får.

Med syfte att stödet skall ge en större effekt föreslår kulturrådet ett antal förändringar av nu gällande bestämmelser. Ersättningen föreslås utgå för nya sceniska verk (dramatiska, musikdramatiska och koreografiska) av svensk upphovsman eller utländsk upphovsman stadigvarande bosatt i landet som uppförs av svensk teaterinstitution eller teatergrupp vilken erhåller verksamhetsbidrag från stat, landsting eller kommun. Till övriga teatrar, främst amatörteatrar, bör särskilda selektiva bidrag kunna utgå efter ansökan för anställning av dramatiker för viss tid eller för inköp av pjäser eller pjäserättigheter. De båda typerna av stöd föreslås fördelade av nämnden för teater, dans och musik inom statens kulturråd.

För att ersättning skall kunna utgå bör krävas att verket är dokumenterat. Text och musik skall vara skriftligt nedtecknade i sammanhållen form och koreografin inspelad på film eller videoband. Särskilda medel bör anvisas för dokumentationen. Kulturrådet framhåller att genom denna dokumentation blir det möjligt att bygga upp ett arkiv med nya sceniska verk. Härigenom skapas bättre möjligheter för andra teatrar än den som först sätter upp verket att spela det. Ersättningen bör i princip utgå endast för nya verk men även bearbetningar bör kunna komma i fråga. För sceniska verk som är en dramatisering av svenskt litterärt verk bör liksom hittills halva ersättningsbeloppet utgå. Ersättningen bör vara knuten till text- eller librettoframställningen och utgå till upphovsman av sådan text samt till tonsättare och koreograf som medverkat. Musik- och dansinslagen skall dock utgöra bärande element för att bli ersättningsberättigande. Ersättningen bör i enlighet med gällande praxis utgå till koreografiska verk utan textinslag varvid koreograf i ersättningshänseende skall likställas med textförfattare.

Ersättning bör liksom nu utgå för de två första uppsättningarna av samma verk. Verk av upphovsman som är anställd vid en musik-, teater- eller dansinstitution för vilken lönekostnaden ligger till grund för statligt institutionsstöd bör inte berättiga till ersättning.

Det högsta beloppet för dramatikerersättningen bör höjas till 7 000 kr. Vidare bör det högsta belopp som kan utgå för ett och samma verk sättas till 14 000 kr., detta för att en lika stor ersättning som för traditionella dramatiska verk skall kunna utgå för musikdramatiska och dansmusikaliska verk, vilka kräver medverkan av uphovsmän inom mer än en konstform.

Ersättningen bör liksom nu relateras till speltidens längd. För verk för barn bör även i fortsättningen särskilda regler beträffande speltiden tillämpas. Detsamma gäller koreografiska verk.

Medelsbehovet för den generella dramatikerersättningen beräknas till 1 400 000 kr. För dokumentationsändamål bör anvisas 50 000 kr. Medlen för selektivt stöd till övriga teatrar, främst amatörteatrar, bör uppgå till 300 000 kr. Det selektiva stödet bör inte utgå med högre belopp än vad som hade kunnat utgå i generellt stöd.

4.3.3 Remissyttranden

Kulturrådets förslag till ny utformning av dramatikerersättningen mottas positivt av *statens kulturråd*, *Rikskonserter*, *Teaterforum*, *Sveriges författarförbund*, *Sveriges dramatikerförbund*, *Svenska teaterförbundet* och *Teatrarnas riksförbund*. Enligt Teatrarnas riksförbund hade det dock möjligen varit att föredra om stödet inarbetats i de ersättningar som överenskommits mellan förbundet och dramatikerförbundet i kollektivavtal.

Statens kulturråd, *Sveriges författarförbund* och *Sveriges dramatikerförbund* anser att ersättningen bör göras värdebeständig. Ersättningen bör enligt Författarförbundet och Dramatikerförbundet uppgå till ett basbelopp.

Teaterforum tolkar förslaget till generell ersättning så att stödet avses gälla även icke-professionella teatrar med verksamhetsbidrag från stat, kommun och landsting.

Svenska filminstitutet föreslår att bestämmelserna för det generella stödet förtydligas. Det bör avse verk av utländsk upphovsman, stadigvarande bosatt i Sverige och svensk upphovsman, oavsett dennes bosättningsland.

Angående det föreslagna selektiva stödet till dramatiker som samarbetar med eller skriver för amatörteatrar påpekar *statens kulturråd* att det kan förbättra amatörteatrarnas möjligheter att spela modern dramatik och att få tillgång till verk som är särskilt anpassade för dem. Inom *Sveriges dramatikerförbund* har diskuterats att statens kulturråd genom en kollektiv ersättning till förbundet skulle kunna friköpa rättigheterna till svenska sceniska verk för obegränsat bruk i amatörteaterverksamheten. Förbundet är intresserat av att ta upp frågan i förhandlingar med kulturrådet. Även *Teaterforum* för fram tanken på kollektiva ersättningar till dramatikererna för användningen av verk i amatörteaterverksamheten.

TCO, *Sveriges dramatikerförbund* och *Svenska teaterförbundet* föreslår att ett selektivt stöd för engagemang av dramatiker i de fria teatergrupperna skall utgå enligt samma modell som föreslås för amatörteatrar. *Danscentrum* och *Teatercentrum* finner det väsentligt att dramatiker arbetar med fria grupper. Med hänsyn till de fria gruppernas ekonomiska situation bör dramatikerersättningen vid sådan samverkan vara högre än i andra fall. Analogt med dramatikerersättningen bör stöd utgå till t. ex. kompositör som komponerar originalmusik för en fri dansgrupp.

Riksförbundet Sveriges amatörorkestrar finner ingen anledning till att teaterområdet skall prioriteras framför musikområdet i fråga om ersättningar för repertoarförnyelse och föreslår att det selektiva stödet till dramatiker

som skriver för amatörteatrar bör utsträckas till att även gälla musikområdet.

Vad gäller kulturrådets förslag att verk skall dokumenteras för att ersättning skall utgå framhåller *statens kulturråd* att dokumentationen av koreografiska verk bör förenas med anmälningsskyldighet och att dokumentationen bör förvaras i dansmuseet. *Sveriges författarförbund* föreslår att särskilda medel avsätts för att översätta utländska verk som är kommersiellt mindre attraktiva skall kunna dokumenteras.

Mot kravet på dokumentation invänder *Rikskonserter* att det utesluter verk med starka improvisatoriska inslag från ersättning. Möjligheten till en friare prövning bör därför finnas.

Kulturrådets uppfattning att dramatikerersättning inte skall utgå för verk som tillkommit vid ett anställningsförhållande delas inte av *statens kulturråd* och *Rikskonserter*. En sådan bestämmelse skulle motverka att upphovsmän anställs vid institutioner. Statens kulturråd föreslår att ersättningen utgår till anställda upphovsmän för första offentliga framförande utanför den institution där uphovsmannen är anställd.

Sveriges dramatikerförbund finner inga skäl för att endast halva ersättningen skall utgå för dramatisering av litterärt verk. Endast om dramatiseringen utförts av det litterära verkets författare är en nedskärning rimlig.

Föreningen Svenska tonsättare anser inte librettoförfattare och tonsättare vara likställda som upphovsmän och föreslår att musikaliska verk bedöms enligt en princip liknande den som tillämpas i statens avtal med *BONUS*, där varje sida kopierat musikverk värderas till fem gånger beloppet för kopierad text.

4.4 Utställningsersättning

4.4.1 Nuläge

Frågan om ersättningar till bildkonstnärer som lånar ut sina konstverk till utställningar aktualiserades flera gånger under 1960-talet. Några kommuner fattade beslut om regler för sådan ersättning. Svenska kommunförbundet uppskattar att ett trettio-tal kommuner i dag tillämpar någon form av utställningsersättning.

Inom ramen för försöksverksamheten med riksutställningar ingick *MUS* 65 år 1971 ett avtal om utställningsersättning med *KRO*. Ett liknande avtal ingicks år 1972 med *Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare*. Avtalen har förnyats en gång med vissa ändringar och löpte ut den 30 juni 1975.

Avtalen har gällt för utställningar som distribueras av Riksutställningar. Ersättning utgår oberoende av konstverkens storlek, teknik och beräknade värde. För unikt verk betalades senast 70 kr. och för flerfaldigat objekt 25 kr. per påbörjad fyraveckorsperiod. I fråga om mycket stora objekt, närmast

av monumental karaktär, kan särskilda överenskommelser träffas. Ersättning har utgått till efterlevande make/maka intill 50 år efter konstnärens död eller till efterlevande barn under 18 års ålder för dem tillhöriga verk. Om ersättningsbeloppet har beräknats överstiga verkets försäljningspris har Riksställningar enligt praxis inköpt konstverket.

För budgetåret 1974/75 har Riksställningar erlagt 143 000 kr. i utställningsersättningar och köpt in verk för 15 000 kr.

NUNSKU tillämpar för sin verksamhet sedan år 1972 samma normer för ersättning som avtalats mellan MUS 65 och KRO. Ersättningen beräknas efter utställningstiden som vanligen är väsentligt kortare än utlåningstiden p. g. a. de långa transporttiderna. För budgetåret 1975/76 disponerar NUNSKU 393 000 kr. för sin verksamhet. Av dessa används ca 50 000 kr. för utställningsersättning.

Utställningsersättning utgår också vid utställningar i Konstfrämjandets lokaler. Avtal om utställningsersättning har vidare träffats mellan KRO och Sveriges Konstföreningars riksförbund.

4.4.2 MUS 65 och kulturrådet

MUS 65 anser att konstnärer bör få ersättning för sin medverkan i offentliga utställningar och presenterar två alternativa system för utställningsersättning. Enligt det första alternativet, som MUS 65 anser bör ses som huvudalternativet, föreslås ersättningen utgå individuellt till konstnären, utan avseende på dennes övriga inkomster. Oberoende av om konstnären själv anordnar utställningen eller om den arrangeras av annan skall ersättning utgå under förutsättning att konstnären själv äger de utställda verken. Ersättning bör utgå för både separat- och samlingsutställningar i såväl samhällsägda som privata utställningslokaler. En förutsättning är dock att utställningen är tillgänglig för allmänheten, varför t. ex. ateljeutställningar och utställningar på arbetsplatser inte föreslås berättiga till ersättning. Huruvida ersättning till efterlevande bör utgå bör ytterligare övervägas.

Utställningsersättningen föreslås utgå med ett fast belopp för varje konstverk, oberoende av storlek, teknik och beräknat värde. För unika konstverk bör fastställas ett högre belopp än för flerfaldigade verk. I tveksamma fall bör särskilda överenskommelser kunna göras om ersättningsbeloppens storlek. För vandringsutställningar föreslås att beloppen erlagges per fyra veckorsperiod, medan ersättningen för övriga utställningar inte bör relateras till utställningstidens längd. Dock föreslås en minimitid på fjorton dagar för att utställningen skall berättiga till ersättning. Möjlighet att avvika från denna regel bör ges vid utställningar på mindre orter.

Vissa minimikrav måste ställas på utställningarnas kvalitet, tillgänglighet och på utställningslokalens utformning. Den löpande tillsynen av verksamheten i dessa avseenden bör handhas av k o m m u n e r n a , liksom prövning av ansökan om ersättning. För beslut om och utbetalning av utställ-

ningsersättning skall kommunernas tillstyrkan krävas. MUS 65 rekommenderar kommunerna att vid kvalitetsbedömningen anlita expertis från t. ex. de kommunala museerna, länsmuscerna och KRO-distrikten. Konstnären bör efter eget val kunna vända sig till vilken som helst av dessa sakkunniga för granskning. Om kommunen avstyrker ersättning bör konstnären kunna få beslutet prövat av statens konstråd som bör få till uppgift att svara för den centrala förvaltningen av utställningsersättningen. Rådets arbetsuppgifter i detta avseende bör vara av expeditionell karaktär, och eventuella kulturpolitiska bedömningar bör hänskjutas till statens kulturråd.

Det andra systemet för ersättning till konstnärer vid utställningar bygger på att det till en fond avsätts ett grundbelopp för varje utställning. Beloppets storlek bör bestämmas efter förslag av konstnärernas organisationer. Ersättning bör utgå endast för utställningar där inkomsterna av försäljningen inte täcker konstnärernas utgifter för utställningen, eller i sådana fall där nettobehållningen är orimligt låg. De tillgängliga medlen bör fördelas efter behovsprövning. Styrelsen för fonden föreslås bestå huvudsakligen av representanter för konstnärernas intresseorganisationer och för staten.

Kulturrådet anser i likhet med MUS 65 att utställningsersättning skall utgå till konstnärer och konsthantverkare, men kan inte ta ställning för det ena eller andra av de av MUS 65 föreslagna alternativen. Tänkbara effekter av alternativen bör först analyseras och den valda modellen bör närmare utvärderas efter en försöksperiod.

I ett särskilt yttrande föreslår ledamoten Rembe i kulturrådet att särskild ersättning fastställs av statsmakterna för s. k. sekundärutnyttjande av bildkonstverk. Härmed avses att verk som sålts av konstnären utnyttjas i utställningsverksamhet. Ersättning för sådant utnyttjande – visningersättning – bör kunna byggas upp efter mönster av bibliotekersättningen och administrationen bör kunna förläggas till den föreslagna bild- och formkonstnärsfonden.

4.4.3 Remissyttranden

I det följande redovisas samlat remissyttrandena över förslagen från MUS 65 och kulturrådet.

Av det 50-tal remissinstanser som berört frågan instämmer nästan alla i principuttalandet att bildkonstnärerna bör ersättas för sitt deltagande i offentliga utställningar. Värdet av att staten anslår medel till en sådan utställningsersättning betonas av bl. a. *riksantikvarieämbetet och statens historiska museum* samt av *ett antal kommuner och regionala museer*.

Statens kulturråd anser att konstnärernas utställningar utgör en betydelsefull del av kulturlivet som utan dessa skulle utarmas. Den som för offentlig visning nyttjar ett konstverk som ägs av en konstnär bör betala för detta. Denna ersättning är att betrakta som en hyresavgift. Det bör enligt statens kulturråd vara självklart att statliga organ betalar utställningsersättning, var-

för institutionernas anslag bör avvägas så att detta kan ske. Vidare är det önskvärt att även varje icke-statlig institution erlagger sådan ersättning. Anslaget till kulturprogram i föreningslivet bör ökas betydligt då detta anslag är det enda som kan användas till stöd för utställningsverksamhet. Då detta bidrag endast avser utställningar anordnade av föreningslivet, krävs andra former av statsbidrag för konstutställningar i andra sammanhang.

Av de remissinstanser som tar ställning för något av de föreslagna alternativen förordar i det närmaste alla det alternativ som innebär att konstnären erhåller individuell ersättning. Detta alternativ tillstyrks sålunda av bl. a. *riksantikvarieämbetet och statens historiska museum, nationalmuseet, statens konstråd, NUNSKU, ett tiotal kommuner samt KRO och Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd.*

Åtskilliga remissinstanser är emellertid tveksamma eller avvisande till de föreslagna alternativen. Bl. a. *statskontoret, SÖ, Svenska kommunförbundet, LO, Föreningen Sveriges landsantikvarier* och *ABF* anser sig inte kunna ta ställning till något av alternativen. Statskontoret anser att frågan måste utredas mer ingående, varvid särskilt ansvars- och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun bör klarläggas.

Statens kulturråd kan inte heller tillstyrka något av de föreslagna alternativen, utan presenterar ett eget förslag till lösning. Detta utgörs av en modell för statliga bidrag till lokalt och regionalt driven konstutställningsverksamhet. På samma sätt som de statliga organen bör Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet träffa centrala avtal med konstnärorganisationerna om utställningsersättning som blir normerande för kommuner och landsting. Länsmuscerna i samarbete med KRO:s regionombud bör kunna handha administrationen av utställningsbidragen.

Av de remissinstanser som uttalat sig om utställningsersättningens avgränsning förordar majoriteten att fler typer av arrangemang än MUS 65 har föreslagit skall berättiga till ersättning.

Statens konstråd, LO, TCO, Klys, Konstfrämjandet, Sveriges konstföreningars riksförbund, Folkparkernas centralorganisation, ABF, KRO och Konstnärscentrum anser att även utställningar arrangerade av folkrörelseorganisationer, konstföreningar och övrigt föreningsliv bör berättiga till ersättning.

I motsats till dessa remissinstanser anser *riksantikvarieämbetet och statens historiska museum* att ersättningen bör begränsas till statliga, kommunala eller av samhället stödda kulturorgan. Att ge konstnärerna gynnsammare villkor för sina försäljningsutställningar får enligt ämbetet ses som en kommunal uppgift.

Flera remissinstanser har synpunkter på andra delar av MUS 65:s förslag, t. ex. utställningstidens längd, formerna för bedömning av utställningar samt den lokala och centrala administrationen av ersättningssystemet.

Ledamoten Rembe i kulturrådet föreslår att *visningsersättning* skall kunna utgå vid visning av verk som inte längre är i upphovsmannens ägo.

Vissa universitetsmyndigheter samt *Stockholms och Järfälla kommuner*, *Sve-
riges konstföreningars riksförbund*, *Konstnärscentrum*, *STIM*, *TCO*, *Klys*,
KRO, *Föreningen Svenska tecknare* och *Svenska teaterförbundet* instämmer i
Rembes förslag.

Statens kulturråd framhåller att det faktum att konstnären avyttrar ett verk inte medför att förvärvaren får upphovsrätt till verket i fråga. Enligt statens kulturråd finns principiella likheter mellan visningsersättningen och bibliotekersättningen, varför samhället bör söka åstadkomma motsvarande gottgörelse för bildkonstnärerna. Rådet föreslår att frågan snarast utreds så att nu aktualiserade former för ersättning kan kompletteras.

Stockholms kommun anser att sekundärsättning bör utgå även till andra kategorier av kulturarbetare än författare. Genom att utta en procentuell avgift på försäljningssumman vid konstauktioner skulle man kunna finansiera visningsersättningen.

Konstnärscentrum delar kulturrådets uppfattning att ersättning för utfört arbete är att föredra framför olika stödformer och anser därför att rådet för ett inkonsekvent resonemang, när det avvisar tanken på en ersättning liknande den som utgår till författare. Konstnärscentrum stöder Rembes förslag och kräver att frågan snabbutreds.

KRO anser att utställning av konst och utlåning av böcker är fullt jämförbara. Den betalning som erlaggs vid köpet av verket gäller bara den materiella äganderätten och kan återfås genom att sälja konstverket igen. Ersättning för ett allmänt nyttjande utgör med andra ord inte någon del av priset. *KRO* yrkar med instämmande i Rembes yttrande på att visningsersättningen bör avse museernas fasta samlingar, konst i artoteksverksamhet, offentliga utställningar, samhällsägda konst deponerad i samhälls- eller andra institutioner och offentlig konst som är tillgänglig för allmänheten. Storleken på ersättningen bör fastställas genom överläggningar med utbildningsdepartementet. Ersättningarna bör enligt *KRO*'s mening föras till en bildkonstnärsfond i vilken konstnärerna skall ha det dominerande inflytandet. Fördelningen av fondmedlen bör ske solidariskt och med hänsyn till konstnärernas ekonomiska situation. Rätt till ersättning skall i princip tillkomma var och en som kan dokumentera sig som yrkesverksam konstnär.

4.5 Projektbidrag

4.5.1 Nuläge

Som en särskild post under anslaget för konstnärstipendier finns in-
nevarande budgetår 1 370 000 kr. för arbetsbidrag till konstnärer inom måleri
m. m. Denna bidragsgivning inleddes budgetåret 1970/71 och är av för-
sökskaraktär. Konstakademien utdelar i samråd med *KRO* arbetsbidrag till
konstnärer för projekt som kan främja utvecklingen inom arbetsområdet.

Ansökan om arbetsbidrag skall innehålla detaljerade uppgifter om projektets innehåll, mål, genomförande och kostnader. Bedömningar av ansökningarna baseras inte på en värdering av den sökandes tidigare produktion, utan vikten läggs i stället vid att projektet kan öppna nya möjligheter inom arbetsområdet. Efter projektets genomförande skall bidragsmottagaren lämna en redovisning för detta. Beslut om arbetsbidrag kan inte överklagas.

Budgetåret 1974/75 var anslaget 1 070 000 kr., vilket fördelades på 59 sökande med belopp varierande från 3 000 kr. till 135 000 kr. Det totala antalet sökande var 149 och det totala ansökningsbeloppet 3 315 000 kr. Ungefär 20 % av ansökningarna hade som huvudinriktning att utveckla viss konstnärlig teknik, medan ca 28 % avsåg utvecklande av idéer och teoretisk-praktiska experiment.

Sedan budgetåret 1974/75 fördelar statens kulturråd bidrag för experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer. Bidragets syfte är att ge ekonomiska möjligheter att finna nya metoder och former för att engagera amatörer i kulturell verksamhet. Statens kulturråd har beviljat medel till bl. a. uppsökande kulturell verksamhet, aktiviteter i bostadsområden vilka inte har andra bidragsmöjligheter och projekt som syftar till att engagera kulturarbetare inom nya verksamhetsområden, t. ex. i bostadsområden och inom ideella organisationer. Anslaget för budgetåret 1975/76 uppgår till 2 milj. kr., vilket statens kulturråd fördelat på 78 mottagare. Det totala antalet ansökningar uppgick till 376 och det totala ansökningsbeloppet till ca 15 milj. kr.

4.5.2 Kulturrådet

Kulturrådet anser att det finns många värdefulla projekt inom kulturområdet som inte kan passas in under gällande normer för bidrag. Kulturrådet föreslår därför att projektbidrag skall utgå för att finansiera målriktat konstnärligt arbete som faller utanför de existerande bidragsformerna. Bidragen bör vara tidsbegränsade och avse preciserade projekt. Särskilda medel till projektbidrag bör disponeras av statens kulturråd, bild- och formkonstnärsfonden, tonkonstnärsfonden och film- och scenkonstnärsfonden. Författarfonden bör inte erhålla särskilda medel, men bör vara oförhindrad att utdela projektbidrag ur fondens fria del. Bidrag till projekt av uteslutande konstnärlig art bör handhas av de olika fonderna, medan bidrag till projekt med vidare ram bör fördelas av statens kulturråd. De befintliga arbetsbidragen till konstnärer inom måleri m. m. föreslås bli permanenta, men anvisade medel bör fördelas på statens kulturråd och bild- och formkonstnärsfonden.

De projektbidrag som statens kulturråd fördelar bör således avse konkreta, målriktade och tidsbestämda projekt där verksamheten har ett vidare syfte än enbart det konstnärliga. Dessa bidrag bör därför inte ses som ett konst-

närstöd, utan som medel att förverkliga projekt som kan komma hela samhället till godo. Så snart en verksamhet som erhåller stöd tenderar att bli reguljär bör man söka skapa permanenta bidragsformer för denna. Projektbidrag bör i första hand tillkomma konstnärer och andra medverkande i projektet. Olika samhällsorgan och organisationer bör dock också efter ansökan kunna få stöd för att genomföra olika projekt där konstnärer m. fl. engageras. I de fall samhällsorgan tilldelas bidrag skall dessa dock kunna dokumentera att medel inte kan ställas till förfogande på annat sätt.

Konstnärsfondernas projektbidrag bör utgå till projekt av i huvudsak konstnärlig natur. Inga krav bör ställas på att arbetet skall ha någon omedelbar tillämpning inom något utomkonstnärligt område. Bidrag bör kunna beviljas till två eller flera samverkande konstnärer. Bidraget bör vidare kunna utgå för deltagande i viss utbildning varigenom konstnärer som önskar byta eller utvidga sitt konstnärliga område kan få stöd till detta.

Statens kulturråd och konstnärsfonderna föreslås i huvudsak tillämpa samma regler för fördelning av projektbidrag. Vissa skillnader beroende på arten av de olika projekten kommer dock att finnas. För att erhålla projektbidrag måste den sökande i ansökan ange projektets mål, en arbets- och tidsplan samt beräknade kostnader. Bidrag från andra instanser skall redovisas. Bidragen bör vara tidsbegränsade och utgå för högst två år i sänder och föreslås av kulturrådet vara av fyra olika typer: personliga bidrag som ersättning för det arbete som förknippas med projektet samt bidrag för material, resor och publicering.

Statens kulturråd och konstnärsfonderna bör utarbeta bestämmelser för sina resp. områden i samråd med berörda konstnärsorganisationer.

Beslut om projektbidrag från statens kulturråd bör fattas av rådets styrelse som inom sig bör kunna utse arbetsgrupper för beredning av ansökningarna. Statens kulturråd bör självständigt avgöra hur projektmedel skall fördelas på olika konstnärsgrupper.

För konstnärsfondernas del föreslår kulturrådet att fördelningen av projektbidrag bör ske på ett sätt som motsvarar statens kulturråds fördelning och fonderna bör således själva besluta om fördelningen av tillgängliga medel mellan resp. områden. Beslut om bidrag bör fattas i fondstyrelserna, vilka för beredning av ärenden bör ha möjlighet att utse särskilda utskott. Besvär över beslut i bidragsfrågor bör inte kunna anföras.

Då projektbidragen i första hand är avsedda för enskilda konstnärer eller tillfälliga grupper, bör inga bidrag utgå ur konstnärsfonderna till permanenta fria grupper. Dessa bör dock kunna få bidrag från statens kulturråd om projekten har det vidare, utomkonstnärliga syfte som avses.

Kulturrådet föreslår att statens kulturråd för projektbidragen årligen får disponera ett anslag om 5 milj. kr. Till konstnärsfondernas projektbidrag föreslås efter en treårsperiod utgå totalt 2,2 milj. kr.

4.5.3 Remissyttranden

Kulturrådets förslag att statliga projektbidrag skall utgå till målinriktat konstnärligt arbete mottas positivt av bl. a. *RRF*, *statens kulturråd*, *Rikskonserter*, *Svenska kommunförbundet* och *ett antal kommuner*, *Landstingsförbundet*, *Konstfrämjandet*, *Konstnärscentrum*, *Svenska slöjdföreningen*, *STIM*, *Teaterforum*, *Folkparkernas centralorganisation*, *LO*, *TCO*, *Klys*, *Sveriges författarförbund*, *Sveriges dramatikerförbund*, *KRO*, *Föreningen Svenska tecknare*, *Svenska tonkonstnärslförbundet* och *Svenska teaterförbundet*.

Landstingsförbundet vill ha ett lokalt och regionalt inflytande över bidragsgivningen. *Svenska teaterförbundet* framhåller att det ur yttrandefrihetssynpunkt är viktigt att konstnärerna för sin försörjning inte bara är hänvisade till utnyttjandet av deras verk utan också ges möjlighet att under trygga ekonomiska förhållanden arbeta med målinriktade projekt. *LO* betonar att målsättningen för projektbidragen bör vara att bryta ny mark, att nå ut till missgynnade grupper. Det bör vara av intresse för konstnärerna själva att bli medarbetare i en folkligt förankrad kultur. *TCO* anser att bidragen på sikt kan ersätta stipendier.

Förslaget att ansvaret för fördelningen av bidrag som avser projekt av uteslutande konstnärlig art skall ligga på de fyra föreslagna konstnärsfonderna och att bidrag till projekt där den konstnärliga aspekten är en av flera skall fördelas av statens kulturråd får ett blandat mottagande.

Svenska kommunförbundet, *Stockholms kommun*, *Svenska filminstitutet*, *Folkparkernas centralorganisation* och *TCO* ansluter sig till förslaget. Det gör även *Konstnärscentrum* som dock påpekar att gränsdragningen knappast kan bli så strikt som kulturrådet förordat. *Konstnärscentrum* föreslår, liksom också *KRO*, att det bör övervägas om inte projektbidrag skulle kunna fördelas genom *Konstnärscentrum* för projekt som utvecklats av särskilda arbetsgrupper inom *Konstnärscentrum*.

Statskontoret och *statens kulturråd* avvisar kulturrådets förslag till uppdelning av ansvaret för projektbidragen bl. a. med hänsyn till svårigheterna att upprätthålla en ansvarsfördelning och förordar att projektmedlen fördelas av ett organ. Samma uppfattning har *Studieförbundet Vuxenskolan* som föreslår att statens kulturråd får uppgiften. *Statskontoret* och *statens kulturråd* däremot förordar att den av de två instanserna föreslagna konstnärsstipendienämnden svarar för fördelningen av projektbidragen. *Statens kulturråd* framhåller vidare att medel för utvecklingsarbete och försöksverksamhet finns inom många samhällsområden. Möjligheterna för kommuner, landsting och organisationer att åstadkomma experiment i fråga om nya metoder för att aktivera kulturlivet är emellertid begränsade. *Statens kulturråd* föreslår därför att ett särskilt anslag för stöd till kulturpolitiskt utvecklingsarbete inrättas. Stödet bör inriktas på utvecklingen av nya former för samarbete mellan kommunala organ, organisationer och enskilda kulturarbetare. Anslaget bör handhas av statens kulturråd och bör kunna fylla några av de

funktioner som de av kulturrådet föreslagna projektbidragen inom statens kulturråd varit avsedda för. Till skillnad från projektbidragen förutsätts de fria konstnärer som kan komma att delta i utvecklingsprojekten inte själva söka bidrag.

Styrelsen för Sveriges författarfond, Klys, Sveriges författarförbund och Föreningen Svenska tecknare framför vissa betänkligheter mot kulturrådets uttalande att författarfonden inte skall erhålla särskilda medel för projektbidrag men att styrelsen skall vara oförhindrad att fördela projektbidrag ur fondens fria del. Författarfondens styrelse påpekar att flera av de typer av projektbidrag som kulturrådet nämner finns inbyggda i fondens olika stipendieformer. Styrelsen avser dock inte att utdela särskilda medel benämnda projektbidrag då sådana gränsar till ett allmänt kulturstöd vilket bibliotekersättningen inte är avsedd att användas till. I den mån det anses lämpligt att författarfonden skall utdela projektbidrag bör särskilda medel anslås för ändamålet. Likartade synpunkter redovisas av Klys och författarförbundet.

Kulturrådet konstaterar att medel till resor enligt rådets förslag kommer att kunna sökas dels som stipendier, dels som projektbidrag. Det bör senare övervägas om inte resestipendierna bör föras över till projektmedlen. *Konstnärstipendienämnden* och *Rikskonserter* anser att resestipendierna bör finnas kvar som en egen stipendieform.

Kulturrådets förslag och synpunkter beträffande inriktningen av statens kulturråds projektbidrag biträds uttryckligen av *Sveriges författarförbund* och *KRO*. *Rikskonserter* anser kulturrådets princip att projektstöd inte skall utgå till samhällliga organ om andra medel finns tillgängliga vara alltför restriktiv. Projektbidrag bör kunna kombineras med andra bidrag för att uppnå samarbete och integration. Värdet av att projekt inriktas på aktiviteter i folkparkerna och inom folkrorelserna framhålls av *Folkparkernas centralorganisation*. Permanenta former för finansiering av projekt bör införas och projekt för folkrorelsernas verksamhet bör prioriteras. Staten bör helt eller delvis finansiera projekten, inkl. det organisatoriska arbete som behövs om projekten skall kunna realiseras.

Statens kulturråd och *KRO* ansluter sig till kulturrådets synpunkter rörande inriktningen av konstnärsfondernas projektbidrag.

Kulturrådet anser att projektbidrag skall kunna utgå till viss utbildning. *Konstnärstipendienämnden* förutsätter att därmed ej avses konstnärlig grundutbildning. *Svenska slöjdföreningen* föreslår att bidrag skall utgå till t. ex. verkstäder och industrier som tar emot praktikanter. F. n. är t. ex. företag ovilliga att ens gratis ta emot praktikanter. I likhet med kulturrådet finner *Konstnärstipendienämnden* att gränstragningen mellan projektbidrag och i första hand punktstipendier måste bli flytande. I tveksamma fall kan möjligen projektbidrag användas för inköp av material och/eller bidrag till resor då projektbidrag skall utgå vid sidan av personligt bidrag. *Föreningen Sveriges jazzmusiker* anser att för jazzmusikernas del bör bidrag kunna ges för arbete med nya gruppammansättningar, starthjälp åt nya grupper samt projekt

inom fria grupper som inte kunnat få ekonomiskt stöd på annat sätt.

De principer som kulturrådet drar upp för formerna och villkoren för projektbidrag tillstyrks av *statens kulturråd*, *Sveriges författarförbund*, *Sveriges dramatikerförbund*, *KRO* och *Svenska tonkonstnärslförbundet*. *Statens kulturråd* delar emellertid inte kulturrådets uppfattning att projektbidrag skall utdelas endast efter ansökan. Den av statens kulturråd föreslagna nya konstnärstipendienämnden bör själv kunna initiera projekt. *Sveriges dramatikerförbund* anser i motsats till kulturrådet att beslut i bidragsfrågorna bör kunna överklagas hos regeringen.

Kulturrådet har enligt *konstnärstipendienämnden* lämnat vissa viktiga frågor öppna, såsom frågor om när medlen skall utbetalas, hur man skall förfara om ett projekt avbryts eller inhiberas och vilken återbetalningsskyldighet som skall gälla. Nämnden förordar att fonderna ges möjlighet att pröva sig fram från fall till fall till dess tillräckliga erfarenheter vunnits och avråder från försök att reglera alla frågor på förhand genom utarbetande av bestämmelser.

Kulturrådets förslag att ansökningar om projektbidrag skall prövas en gång årligen avvisas av *Konstnärscentrum*, *Sveriges dramatikerförbund* och *Föreningen Sveriges jazzmusiker* vilka förordar en smidigare ordning.

Enligt kulturrådet bör projektstöd till fria grupper inte användas som driftbidrag. De fria grupperna bör kunna erhålla projektbidrag från statens kulturråd men däremot inte från konstnärslfonderna. *Konstnärstipendienämnden* finner kulturrådets uppfattning oklar med anledning av att rådet dels uttalar att fria grupper inte skall erhålla projektbidrag från konstnärslfonderna, dels i annat sammanhang gör bedömningen att projektbidrag i större utsträckning än stipendier bör komma att ges till grupper.

Danscentrum och *Teatercentrum* vänder sig bestämt mot att fria grupper inte skall kunna få projektbidrag från film- och scenkonstnärslfonden och påpekar att de verksamhetsbidrag som nu utgår till fria grupper inte ger utrymme för konstnärliga experiment. *Folkparkernas centralorganisation* däremot ifrågasätter behovet av projektbidrag från statens kulturråd till fria grupper och centrumbildningar och menar att de fria gruppernas behov kan tillgodoses genom andra bidragsformer.

Samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan anser att den omfattning av projektbidragen som kulturrådet föreslår är otillräcklig.

5 Särskilda insatser för bildkonsten

5.1 Miljögestaltning

5.1.1 *Nuläge*

År 1937 fattade riksdagen ett principbeslut (prop. 1937:157) om att "ett icke alltför ringa belopp, i allmänhet inte understigande en procent av byggnadskostnaderna" skulle anslås till konstnärlig utsmyckning vid uppförande av statliga byggnader, den s. k. *enprocentsregeln*. Regeln om en procent av byggnadskostnaderna har emellertid inte tillämpats fullt ut. Det särskilda förvärvsanslaget, som utgår sedan budgetåret 1966/67, motsvarar innevarande budgetår ca en halv procent av de totala statliga byggkostnaderna.

Även vid byggande i kommunal och landstingskommunal regi anslås regelmässigt medel till konstnärlig utsmyckning. En total bild av omfattningen är svår att få då flera anslagsposter berörs. Kommun- och landstingsförbunden uppskattar anslagen som utgick via kulturbudgetarna till konstnärlig utsmyckning till 10,9 resp. 5,6 milj. kr. för år 1974.

Som ett komplement till konstinköpen för statliga byggnader, beslöt riksdagen år 1961 att ställa lånemedel till förfogande för konstnärlig utsmyckning av bostadsområden med flerfamiljshus eller småhus, som upplåts med hyres- eller bostadsrätt. År 1974 gavs bestämmelserna sin nuvarande utformning. Tillägg till bostadslåneunderlaget för konstnärlig utsmyckning och gestaltning får göras för användande av miljömässigt värdefull bildkonst eller annan för bostadsmiljöns utformning värdefull arbetsinsats av bildkonstnär som konsult eller i direkt samarbete med arkitekten. Sådant tillägg beviljas med upp till 7 kr. per kvadratmeter våningsyta för bostäder och lokaler, vilket motsvarar ca 0,6 % av byggkostnaderna.

Dessa ökade lånemöjligheter har emellertid utnyttjats endast till ringa del. År 1968 användes blott 12 % av de tillgängliga medlen. Statistik för senare år saknas då någon löpande redovisning inte sker.

5.1.2 *Kulturrådet*

Från konstnärshåll har föreslagits att den s. k. *enprocentsregeln* skall lagfästas. Kulturrådet anser däremot inte det lämpligt att principen fastställs i lag eller författning. Rådet menar att kulturvärdena bör integreras med andra behov. Denna integration kräver att de miljöskapande insatserna måste komma in redan på projekteringsstadiet, då byggnadskostnaderna inte är kända. Behovet av mer traditionell utsmyckning varierar mycket mellan olika typer av byggnader, och inköpens omfattning bör därför inte

göras beroende av byggnadskostnaderna. Enprocentsregeln tar dessutom inte hänsyn till redan befintliga byggnader.

I avsaknad av kriterier på hur stort det statliga anslaget för inköp av konst bör vara, kan dock regeln om 1 % av byggkostnaderna fungera som en beräkningsschablon för de närmaste åren. Förutsättningen för detta är dock, att de starkt varierande behoven för skilda lokaler beaktas.

Det ringa utnyttjandet av tillägget till bostadslåneunderlaget bör föranleda en utredning av vad som kan göras för att stimulera byggföretag att utnyttja detta. Förändringar kan t. ex. åstadkommas i de ekonomiska villkoren, men även i fråga om information och rådgivning bör insatser kunna göras. Denna utredning föreslås göras av statens kulturråd och bostadsstyrelsen i samverkan.

Bildkonstnärerna bör i framtiden engageras i miljögestaltningen i vida högre utsträckning än f. n. En förutsättning för deras medverkan är, att de insatser som kan betraktas som miljögestaltande klart avgränsas och definieras. Därvid bör konstnärlig utsmyckning betraktas som ett tillägg till en redan färdig miljö, medan miljögestaltning kan beskrivas som en berikande påverkan på den arkitektoniska utformningen. Miljögestaltningen bör också avse äldre bostadsområden. Särskilt vid ombyggnader och sanering bör konstnärerna kunna finna stimulerande uppgifter. Uppdraget att ytterligare precisera begreppet miljögestaltning bör överlämnas till statens kulturråd i samverkan med bostadsstyrelsen.

Staten bör vara föregångare när det gäller miljögestaltande åtgärder. Byggnadsstyrelsen föreslås systematisera den statliga byggnadsprojekteringen och upprätta fastare regler för anlitande av konstnärer i både förprojektering och byggande. Även i det kommunala planarbetet bör konstnärer engageras i större utsträckning. Byggnadsnämnderna bör åläggas ansvar för att så sker. Begreppet miljögestaltning är enligt kulturrådet i hög grad tillämpligt när det gäller arbetet i miljön. Förbättringarna av arbetsmiljön bör inte endast vara av teknisk och sanitär natur, utan även kunna innefatta konstnärliga insatser för att göra arbetsmiljön mer stimulerande och trivsamt. Medel till sådana arbetsmiljöförbättringar bör kunna fås ur arbetsmiljöfonderna. För mindre vinstgivande företag bör andra stödformer skapas.

Statens kulturråd bör utreda hur bildkonstnärerna skall kunna stimuleras till att engagera sig i denna form av miljögestaltning i större utsträckning.

Ett omfattande engagemang av bildkonstnärer i olika typer av miljögestaltande uppgifter ställer krav på ökade kunskaper om arkitektur och byggnadsteknik. Utbildning i dessa ämnen blir därför nödvändig för konstnärerna.

5.1.3 Remissyttranden

Kulturrådets förslag att enprocentsregeln inte bör lagfästas tillstyrks av bl. a. *statens kulturråd, bostadsstyrelsen, Svenska kommunförbundet,*

Landstingsförbundet och *Konstfrämjandet*. En motsatt uppfattning förs fram av flera remissinstanser, däribland *Konstnärscentrum*, *KRO* och några kommuner. *KRO* anför som skäl för sitt krav på lagfäst enprocentsregel att den nu gällande rekommendationen haft en tämligen svag effekt; efter att den upphört att tillämpas under andra världskriget, återinfördes den först efter krav från konstnärerna under 1950-talet. *KRO* delar kulturrådets uppfattning att enprocentsregeln inte skall följa de enskilda projekten, utan att medlen skall fördelas med hänsyn till byggnadernas art. Enligt *KRO* medför den nuvarande formen av medelstilldelning att anslaget urholkas eftersom det ges långt innan det skall utnyttjas. För att undvika detta bör anslaget indexregleras.

Statens kulturråd, *bostadsstyrelsen*, *Svenska kommunförbundet* och *Landstingsförbundet* anser att enprocentsregeln i likhet med kulturrådets förslag bör kunna användas som beräkningsschablon vid statlig nybyggnation.

Förslaget att utreda vad som kan göras för att stimulera företag att utnyttja tillägget till bostadslåneunderlaget bemöts positivt av *bostadsstyrelsen*, som dock anser att detta uppdrag bör samordnas med andra inom miljögestaltningens område. *Statens planverk* anser det olämpligt att göra miljögestaltning beroende av särskilda lånemedel. Det kan få till följd att de byggherrar som inte utnyttjar denna lånemöjlighet känner sig fritagna från ansvar för övrig miljögestaltning. Planverket hävdar vidare att det är principiellt fel att tillämpa dubbla bedömningsgrunder på miljögestaltningen; en som hänför sig till byggnadsstadgans krav och en som följer villkoren för statligt tilläggs lån. Statligt lånestöd till ren utsmyckning bör dock utgå. Liknande synpunkter framförs även av *Konstfrämjandet*.

Kulturrådets uttalande att det föreligger ett stort behov av miljögestaltande insatser mottas positivt av remissinstanserna. Detta gäller även förslaget att bildkonstnärerna bör engageras i miljögestaltningen i vida högre utsträckning, vilket tillstyrks av bl. a. *statens kulturråd*, *statens konstråd*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *Konstnärscentrum*, *LO*, *KRO* och många kommuner. Även *byggnadsstyrelsen* är i princip positiv till förslaget, men hävdar att detta inte innebär någon påtaglig förändring i gällande planeringsrutiner. *Järfälla kommun*, som haft en bildkonstnär anställd i kommunen, redogör för vilka arbetsuppgifter denne konstnär anförtrotts. Han bistår i huvudsak kulturnämnden med rådgivning vid konstinköp, utsmyckning etc., men deltar däremot inte i kommunens detaljplanearbete.

Remissinstanserna, däribland *statens kulturråd* och *Konstnärscentrum*, är i varierande grad tveksamma till kulturrådets förslag att avgränsa och definiera de miljögestaltande insatserna. *Sektionen för arkitektur vid Lunds universitet* pekar på risken att en intressekonflikt uppstår mellan olika yrkesgrupper. Ett belysande exempel på detta är att *Järfälla kommun* har anställt en konstnär för att handha miljögestaltande uppgifter, samtidigt som ca 10 % av arkitekterna är arbetslösa. *Konstfrämjandet* tar upp svårigheterna att integrera bildkonstnärerna i planeringsarbetet och betonar att det centrala är att skapa

efterfrågan på de insatser som bildkonstnärerna kan göra. Därför framstår det inte som angeläget att åstadkomma en avgränsning av miljögestaltningen.

Konstakademien, Landstingsförbundet, Folkparkernas centralorganisation och KRO tillstyrker kulturrådets förslag om att även äldre bostadsområden bör bli föremål för miljögestaltande åtgärder.

Förslaget att byggnadsnämnderna åläggs ansvaret för att bildkonstnärer anlitas i planarbetet tillstyrks av *statens kulturråd, statens konstråd* och *Nacka kommun. Svenska kommunförbundet* anser att bildkonstnärernas medverkan bör kunna garanteras utan något formellt åläggande från statens sida.

Alla remissinstanser som berört frågan, däribland *arbetsmiljöutredningen, Konstfrämjandet, Folkparkernas centralorganisation* och *KRO*, är positiva till att tillämpa begreppet miljögestaltning även vad avser *arbetsmiljön*. I förslaget att använda arbetsmiljöfonderna till miljögestaltning på arbetsplatserna instämmer *Konstakademien, Landstingsförbundet, Sveriges konstföreningars riksförbund, Konstnärscentrum* och *KRO*.

Landstingsförbundet instämmer i kulturrådets förslag att statens kulturråd bör utreda hur bildkonstnärerna skall engageras i miljögestaltningen på arbetsplatserna. *Statens kulturråd* anser sig däremot inte kunna åtaga sig något formellt utredningsuppdrag i denna fråga, men anmäler att rådet planerar att senare företa en analys av frågorna om kulturen i arbetslivet.

5.2 Statliga konstförvärv

5.2.1 Nuläge

Statens konstråd, som inrättades år 1937, har till uppgift att genom förvärv av konstnärliga arbeten till statens byggnader verka för att konstnärliga värden införlivas med samhällsmiljön. Sedan år 1969 har konstrådet också ansvaret för inköp av konst till av staten hyrda lokaler. Konstrådet disponerar budgetåret 1975/76 4,5 milj. kr. till konstförvärv. Dessutom får konstrådet beställa konst för högst 2,3 milj. kr. för betalning under följande budgetår. Utöver sina uppgifter inom det statliga området skall statens konstråd ge råd och anvisningar till kommunala myndigheter i fråga om konstförvärv till kommunala byggnader och offentliga platser.

Statens konstråd är en statlig myndighet för vilken allmänna verksamstadgan är tillämplig. Enligt förordningen (1965:746) med instruktion för statens konstråd (ändrad senast 1975:1229) består rådet av ordförande, vice ordförande samt fem andra ledamöter. Ordföranden, vice ordföranden och fyra av de andra ledamöterna utses av regeringen. Dessa ledamöter utser sedan en sjunde ledamot. Av de fem ledamöter som jämte ordföranden utses av regeringen förordnas en efter förslag av byggnadsstyrelsen samt fyra efter förslag av dels Konstakademien, dels KRO. De båda sistnämnda förslagen skall vardera uppta minst två målare och minst två skulptörer.

För varje ledamot som förordnas efter förslag av Konstakademien eller KRO finns en personlig suppleant som utses i samma ordning som ledamoten. Företrädare för nationalmuseet och fortifikationsförvaltningen får närvara vid sammanträde med rådet. Konstrådet har en heltidsanställd sekreterare och ett biträde anställt på halvtid. Förvaltningskostnaderna uppgår till 269 000 kr. budgetåret 1975/76.

Nationalmuseet har till uppgift att främja konsten, konstintresset och konstvetenskapen. Nationalmuseet köper konst för de egna avdelningarna, för vandringsutställningar och för *d e p o s i t i o n e r*. Ett stort antal föremål ur museets samlingar är deponerade i statliga lokaler. Nationalmuseet förfogar budgetåret 1975/76 över 72 000 kr. till inköp av konst för deposition. Utöver medel för inköp till depositioner disponerar nationalmuseet budgetåret 1975/76 1 080 000 kr. för underhåll och ökande av samlingarna.

Tillsynen över det statliga konstinnehavet är fördelad på flera organ. Nationalmuseet har tillsynsansvar för museets egna samlingar liksom för statens övriga samlingar av konst om dessa inte står under tillsyn av annan myndighet som har tillfredsställande sakkunskap i konstfrågor. Detta gäller endast lösa konstverk. Beträffande fast anbringad konst finns inga speciella föreskrifter. I kungörelsen (1920:744) med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet (ändrad senast 1968:739) finns dock föreskrifter om byggnaders vård, vilka även får anses innefatta fast anbringade konstverk. Ansvaret för vården åvilar den som förvaltar sådan byggnad.

Klara regler för vården av de lösa konstverk som förvaras i statens lokaler finns inte. I första hand är även här föreskrifterna för det offentliga byggnadsväsendet tillämpliga. Nationalmuseet har vårdansvar för museets egna samlingar i vilka även inräknas de deponerade konstverken.

5.2.2 MUS 65 och kulturrådet

MUS 65

MUS 65 föreslår att statens konstråd blir centralorgan för frågor som gäller utsmyckning av statliga byggnader och av staten förhyrda lokaler. Konstrådet bör i framtiden fungera som ett planerande och styrande organ. Rådet bör dels fastställa ramar för hur de givna anslagen skall disponeras dels besluta i principiella frågor i övrigt rörande förvärv. Den direkta befattningen med *k o n s t i n k ö p e n*, som f. n. åvilar konstrådets ledamöter, föreslås bli ersatt av andra handläggningssätt. Personalen vid statliga myndigheter bör få ett ökat inflytande över de inköp av konst till deras arbetslokaler, som sker genom konstrådet. Härvid bör olika former för medinflytande prövas. En metod är att referensgrupper med företrädare för skilda grupper bland de anställda utses att till konstrådet lämna synpunkter och förslag. MUS 65 anser att den rådgivande funktion som konstrådet har gentemot kommunala myndigheter är viktig. För att denna verksamhet skall kunna

utvecklas bör det informationscentrum för offentlig konst som byggts upp inom Riksställningar föras över till statens konstråd. Konstrådets rådgivningsverksamhet bör även omfatta den lånemöjlighet för finansiering av konst i bostadsområden, som tillkom år 1962.

MUS 65 föreslår vidare att statens konstråd ges ett övergripande ansvar för verksamheten med deposition av konst. Konstrådets uppgift bör vara att bedöma behovet av och förutsättningarna för depositioner från statliga konst- och kulturhistoriska museer. Det direkta ansvaret för depositionerna bör vila på vederbörande museum. F. n. är det bara nationalmuseet som bedriver någon mer omfattande depositionsverksamhet. MUS 65 anser det väsentligt att även övriga statliga museer i ökad utsträckning gör sitt material tillgängligt för allmänheten genom depositioner i statliga lokaler. MUS 65 föreslår att nationalmuseets medel till inköp av konst för deposition skall försvinna.

Tillsynen över den konst som tillhör staten föreslås även i framtiden utövas av nationalmuseet. Museets tillsynsansvar bör vidgas till att även omfatta sådan fast konstnärlig utsmyckning, för vars vård de byggnadsförvaltande myndigheterna i dag svarar. Nationalmuseet föreslås få huvudansvaret för registreringen av de statliga konstverken. Registrering av de nya konstverk, som konstrådet inköper, bör dock handhas av konstrådet.

Huvudansvaret för vården av statlig konst föreslås också i fortsättningen vila på nationalmuseet. Byggnadsstyrelsen och fortifikationsförvaltningen och övriga fastighetsförvaltande organ bör dock svara för vården av den fasta utsmyckningen i de byggnader dessa myndigheter förvaltar. För att den förvaltande myndigheten skall kunna ställa medel till förfogande för vården av fast anbringad utsmyckning föreslår MUS 65 att utsmyckningen tillsammans med själva byggnaden invärderas på fastighetsfond.

Statens konstråd har alltsedan sin tillkomst år 1937 varit en statlig myndighet. MUS 65 föreslår ingen ändring på denna punkt. Däremot föreslås vissa förändringar av rådets arbetsformer. Rådets ledamöter bör svara för ärenden av större betydelse, såsom frågor angående verksamhetens utveckling och policy. Rådets nuvarande direkta uppgifter i samband med förvärv av konst föreslår MUS 65 skall flyttas över på kansliet och tillfälligt engagerade konsulter/konstnärer. Antalet konstnärsledamöter bör till följd av detta minskas.

MUS 65 föreslår att statens konstråd skall bestå av ordförande och åtta övriga ledamöter jämte suppleanter. Ordföranden bör utses av regeringen och de övriga ledamöterna av statens kulturråd. Två av ledamöterna jämte suppleanter bör utses efter hörande av byggnadsstyrelsen och fortifikationsförvaltningen. Två ledamöter och två suppleanter föreslås utses efter förslag av KRO. En ledamot och suppleant bör utses efter förslag av nationalmuseet. Statens kulturråd föreslås utse ytterligare tre ledamöter jämte suppleanter. Av dessa ledamöter bör en ha allsidig erfarenhet av de statliga museernas verksamhet. Mandattiden för ledamöter och ordförande bör vara tre år med

möjlighet till förlängning en gång. Den tidigare bestämmelsen att konstnårsrepresentanterna äger bestämma i frågor om bedömning av konst i det fall de är eniga bör enligt utredningen upphävas.

Personalen föreslås öka till sex heltidsanställda tjänstemän. Rådets sekreterare bör planera och leda arbetet. En intendent bör förestå informationscentrum för offentlig konst. Intendenten bör också ansvara för registreringen av rådets förvärv. Vid informationscentrum bör också finnas en assistent, som skall komplettera arkivets material. Sekreteraren bör i sina administrativa uppgifter biträdas av en kanslist. Härutöver bör vid konstrådet finnas två biträden.

MUS 65 beräknar kostnaderna för rådets administration till 593 000 kr. i 1973 års löneläge, vilket motsvarar ca 800 000 kr. i 1976 års löner. Dessutom föreslår MUS 65 att anslaget till förvärv av konst för statens byggnader m. m. ökas till 8 milj. kr.

Kulturrådet

Kulturrådet delar den syn på fördelningen av de statliga konstinköpen som MUS 65 givit uttryck för, vilket innebär att statens konstråd förvärvar konst för statliga byggnader medan nationalmuseet köper konst för de egna avdelningarna, för depositioner och för vandringsutställningar. Den statligt inköpta konsten bör enligt kulturrådet i så stor utsträckning som möjligt cirkulera inom eller mellan olika myndigheter. Köp och beställningar av konst bör främst komma den svenska konstnärskåren till godo. Kulturrådet framhåller också att de lokalhållande organisationerna bör få statliga medel för inköp av konst. Möjligheterna att inrätta ett särskilt anslag för detta ändamål bör övervägas.

Kulturrådet föreslår ett program i fem punkter för ökade statliga insatser genom konstinköp. Programmet tar upp inköp till nya och befintliga statliga byggnader liksom till nationalmuseets samlingar och vandringsutställningar. Vidare behandlas deposition hos statliga, regionala och lokala myndigheter samt i regionala och lokala museer.

När det gäller statliga nybyggnader kan ett enprocentsmål tjäna som en första riktpunkt för det konstnärliga inslagets andel. Det krävs emellertid stora insatser även för befintliga lokaler. En uppdelning av förvärvsanslaget på två poster, en för befintliga byggnader och en för nybyggnader, bör övervägas.

Kulturrådet instämmer i MUS 65:s förslag att en vidgad depositionsverksamhet från statliga museer utöver nationalmuseet är viktig. Konstrådet bör ha ansvaret för denna verksamhet i nära samarbete med berörda museer och mottagare. Depositionsverksamheten bör inte begränsas till statliga myndigheter, utan även regionala och lokala myndigheter bör få tillgång till konstföremålen. Nationalmuseets ansvarsområde bör vidgas till att även omfatta inköp av konst för deposition i regionala och lokala

museer. I syfte att åstadkomma ett ytterligare decentraliserat inflytande över konstförvärven bör möjligheten att kanalisera anslagen direkt till de regionala museerna övervägas.

Kulturrådet lägger fram ett förslag till kostnadsökningar för statliga konstinköp fördelade på tre år med utgångspunkt från budgetåret 1974/75. För statlig nybyggnation föreslås en ökning med 2,4 milj. kr. och för befintliga statliga lokaler en ökning med 1,8 milj. kr. på tre år. Nationalmuseets samlingar och vandringsutställningar föreslås ökade med 450 000 kr. För deposition hos myndigheter föreslås en ökning med 90 000 kr. och för deposition hos regionala och lokala museer föreslås anslaget efter tre år uppgå till 2,5 milj. kr.

5.2.3 Remissyttranden

MUS 65:s förslag

Ett flertal remissinstanser biträder de sakkunnigas principiella syn på de statliga konstförvärven. *Statens kulturråd* och *statskontoret* framhåller att det är svårt att ta ställning till relationerna mellan nationalmuseet och konstrådet innan organisationskommitténs för riksantikvarieämbetet och vissa museer förslag om omorganisation av nationalmuseet föreligger. *Statens kulturråd* framhåller dessutom att ett omorganiserat konstråd skulle kunna bli ett instrument för att utveckla och sprida ett nytt synsätt på konstens roll i samhällsmiljön. Rådet vill starkare än vad MUS 65 gjort betona statens ansvar som föregångare i fråga om att ge konsten en central plats i den offentliga miljön och i arbetsmiljön. Rådet anser det angeläget att undersöka om inte arbetsmiljöfonderna skulle kunna utnyttjas för konstnärliga och miljögestaltande insatser på arbetsplatserna. Även *Konstfrämjandet* och *Folkparkernas centralorganisation* framhåller arbetsmiljöfrågornas betydelse.

KRO, *Klys* samt *länsstyrelserna i Uppsala och Norrbottens län* instämmer i de sakkunnigas förslag att statens konstråd skall ha ett övergripande ansvar för konstförvärven.

Statens kulturråd menar, att konstrådet bör vara ett rådgivande och medelsfördelande organ för konstnärliga insatser. Rådets uppgifter bör inte begränsas till inköp av konst utan bör avse miljögestaltande insatser i stort. Det bör också ingå i konstrådets uppgifter att överväga var ansvaret för den nödvändiga tillsynen av den konst som finns inom en myndighet lämpligen bör läggas.

LO, *Folkets husföreningarnas riksorganisation*, *Klys*, *tekniska högskolan i Lund* och *länsstyrelsen i Norrbottens län* tillstyrker att statens konstråd får ett övergripande ansvar för depositionsverksamheten.

Ett väsentligt ökat antal depositioner skulle enligt *statens konstråd* kräva en samordning med planeringen av den konstnärliga miljögestaltningen. Denna samordning bör dock kunna åstadkommas utan att konstrådet ges

ett övergripande ansvar för depositionsverksamheten. Att lägga ett övergripande ansvar för depositionsverksamheten på konstrådet står enligt *KRO:s* mening i konflikt med de mål som konstrådet bör uppfylla, nämligen arbete åt konstnärerna, konstnärlig utveckling och förnyelse.

Fortifikationsförvaltningen, armémuseet, byggnadsstyrelsen, Nordiska museet, Tekniska museet, statens konstråd, statens kulturråd, LO och Kalmar konstförening tillstyrker förslaget om ökad depositionsverksamhet från övriga statliga museer utöver nationalmuseet.

Statens konstråd finner det också naturligt att jämsides med mera långvariga depositioner bedriva en verksamhet som har karaktär av tillfälliga utställningar eller vandringsutställningar.

Etnografiska museet och naturhistoriska riksmuseet ställer sig inte avvisande till att konstverk ur samlingarna lånas ut, men ljus- och klimatförhållandena på de platser där föremålen placeras måste vara sådana att verken inte tar skada. *Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum* anför att historiska museets och medelhavsmuseets samlingar knappast torde medge den ökade depositionsverksamhet som de sakkunniga förordar.

LO och Folkparkernas centralorganisation framhåller att depositioner inte bara skall erbjudas statens egna lokaler utan även t. ex. föreningslokaler av olika slag.

KRO framhåller att deposition av museisamlingar är att betrakta som en artoteksverksamhet, jämförbar med biblioteksverksamhet. Detta nyttjande skall enligt *KRO:s* mening ersättas på samma vis som gäller för biblioteksutlåningen.

MUS 65 föreslår vidare att statens konstråd ges i uppgift att ytterligare pröva och utveckla olika former för att öka de anställdas tillfälle till inflytande över anskaffningen och urvalet av konstnärliga objekt för de statliga lokalerna. Denna uppfattning delas bl. a. av *byggnadsstyrelsen, kammarkollegiet* och *några länsstyrelser*.

Statens kulturråd anser att ansvaret för statliga konstförvärv och andra miljögestaltande insatser bör decentraliseras om möjligt i ännu högre grad än vad *MUS 65* föreslår. Arbetsgrupper bör bildas bestående av arkitekter, konstnärer och företrädare för den personal som skall använda byggnaden. Konstrådets prövning bör framför allt avse medelsramen. Kulturrådet anser vidare att det behövs lättillgänglig information om den konst som finns i lokalerna. Konstrådet bör utarbeta handledningar i hur man bör hantera konstförvärven på en arbetsplats. Även *RRV* framhåller behovet av information till de anställda för att öka konstintresset och förståelsen för de utställda föremålen.

Statens konstråd ser som en huvuduppgift att utveckla verksamheten mot ökad information och förbättrade möjligheter för mottagarna att aktivt medverka i planerings- och genomförandeprocessen. Konstrådet finner förslaget att överlämna beslutsfunktionerna beträffande förvärv av lösa konstverk till den mottagande myndigheten intressant och uttalar sig för en försöksverksamhet.

Statens arbetsmiljönämnd framhåller att utsmyckningen är en fråga som väl ryms inom företagsnämndens arbetsområde.

KRO hävdar att frågan om ökat inflytande för de anställda är otillräckligt penetrerad. *KRO* delar emellertid uppfattningen att mottagarnas möjligheter att vara med i beslutsprocessen bör utvecklas.

Statens kulturråd, *statens konstråd* och *KRO* tillstyrker förslaget att konstnärer såsom konsulter bör engageras för olika projekt. En mer omfattande konsultverksamhet är en förutsättning för en mer decentraliserad handläggning.

I princip anser *KRO* förslaget om att myndigheter skall få disponera medel för att själva göra inköp av konstverk positivt. *KRO* anser emellertid inte att konstrådets medel bör få användas för konstförvärv utan att konstnårsrepresentanter knyts direkt till arbetet.

Enligt *RRV:s* uppfattning finns ett behov av klarare regler för denna typ av inköp. En lämplig ordning vore att myndigheterna får använda egna medel för enklare konstnärlig utsmyckning medan konstrådet bör biträda som rådgivande organ vid mera omfattande anskaffningar.

Folkparkernas centralorganisation anser att folkrörelser bör få disponera medel från konstrådets anslag för inköp av konstverk.

Fortifikationsförvaltningen, *Nordiska museet*, *Klys*, *Kalmar konstförening* och *Stiftelsen Jämtlands läns museum* m. fl. ställer sig positiva till MUS 65:s förslag om tillsynen över den statliga konsten.

Beträffande tillsynen över fast konst framhåller *riksantikvarieämbetet* och *statens historiska museum* samt *statens konstråd* att MUS 65:s förslag kan ge upphov till kompetenskonflikter på grund av ämbetets uppgifter som kulturhistorisk tillsynsmyndighet för statens byggnader med deras fasta inredning.

Enligt *statens konstråds* uppfattning talar starka skäl för att konstrådet åläggs tillsynen över den fasta utsmyckning som det har förvärvat.

Riksantikvarieämbetet och *statens historiska museum* anser att konstrådet vid överlämnandet av fast utsmyckning bör utfärda erforderliga anvisningar för utsmyckningens vård och därefter även ha tillsyn över att anvisningarna följs.

Enligt *byggnadsstyrelsens* mening bör tillsynsansvaret läggas på den förvaltande myndigheten.

Länsstyrelserna i Östergötlands och *Malmöhus län* anser det mycket värdefullt om den lokala expertis som finns vid läns- och kommunmuseer får medverka vid tillsyn och vård av myndighets egna eller hos myndighet deponerade konstverk.

Vad beträffar vården av lös konst anser *statens konstråd* att nationalmuseets förvaltningsuppgifter inte skall utsträckas till de lösa konstverk som konstrådet förvärvat. Även *fortifikationsförvaltningen*, *armémuseet* och *KRO* ställer sig tveksamma till detta förslag.

Länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller att det borde vara möjligt att i ökad omfattning anförtro vården av lösa konstverk till lokal sakkunskap.

Beträffande vården av fast konst delar *statskontoret, fortifikationsförvaltningen, armémuseet, Nordiska museet, statens konstråd, KRO* och *Klys* de sakkunnigas uppfattning att fastighetsförvaltande myndighet bör ha huvudansvaret för vården av den fasta utsmyckningen i de byggnader och lokaler som dessa myndigheter förvaltar.

Statens kulturråd anser sig i nuvarande läge inte kunna ta ställning till den föreslagna arbetsfördelningen mellan konstrådet och nationalmuseet. Denna fråga bör belysas av organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer.

Nationalmuseet anser att statens konstråd som en särskild enhet skall inordnas i den centrala konstmuseiorganisationen. Härvid bör hela tillsyns- och vårdansvaret anförtros denna enhet. Om statens konstråd skulle förbli självständigt bör såväl förvärv som tillsyns- och vårdansvar för av konstrådet inköpta fasta och lösa konstverk åvila konstrådet.

För att den förvaltande myndigheten skall kunna ställa medel till förfogande för vården av fast anbringad utsmyckning, föreslår *MUS 65* att utsmyckningen tillsammans med själva byggnaden invärderas på fastighetsfond. *Byggnadsstyrelsen* har ingen erinran mot förslaget. *Statens konstråd* har i princip ingenting emot förslaget men menar att andra alternativ kan övervägas.

RRV avstyrker förslaget med hänsyn till att en sådan förändring inte är förenlig med nuvarande budgetprinciper.

Bl. a. *Nordiska museet, UKÄ, Stiftelsen Jämtlands läns museum* och *Klys* tillstyrker förslaget att nationalmuseet får huvudansvaret för registrering av statliga konstinnehav. *Statens kulturråd* däremot ifrågasätter om det är nödvändigt att inom ett centralt organ förteckna samtliga konstverk som finns inom landets statliga organ.

KRO ställer sig tveksam till förslaget. Konstrådet bör alltså svara för registrering och dokumentering av de lösa konstverk som ej av konstvetenskapliga skäl övertagits av nationalmuseet.

Byggnadsstyrelsen framhåller att de konstnärliga verken bör vara förtecknade i ett av den förvaltande myndigheten i samråd med konstrådet upprättat inventarium, som skall innehålla uppgift om tillkomstår, konstnär, material och eventuella utförda arbeten på konstverket.

Statens konstråd, statens kulturråd, bostadsstyrelsen, Svenska kommunförbundet, KRO och *Uppsala kommun* tillstyrker att statens konstråd ges resurser för att mer aktivt fungera som rådgivande organ gentemot kommunala myndigheter.

Flera remissinstanser instämmer i *MUS 65:s* förslag att Riksställningars informationscentrum för offentlig konst överförs till konstrådet, däribland *statens kulturråd, Nordiska museet, statens konstråd, bostadsstyrelsen, statskontoret, Svenska kommunförbundet* och *Konstfrämjandet*. Svenska kommunförbundet framhåller att det krävs bättre upplysning till kommunerna om informationscentrums funktion och syften.

Klys och *KRO* föreslår att informationscentrums bildarkiv överförs till Konstnärscentrum.

Statens konstråd, bostadsstyrelsen, Konstfrämjandet, KRO och *Uppsala kommun* tillstyrker förslaget att konstrådets rådgivningsverksamhet även bör omfatta den lånemöjlighet för finansiering av konst i bostadsområden, som tillkom år 1962.

Byggnadsstyrelsen, statens konstråd, länsstyrelsen i Uppsala län, Konstfrämjandet, Folkparkernas centralorganisation och *Folkets husföreningarnas riksorganisation* m. fl. tillstyrker att konstrådet behåller sin självständiga organisation.

Statens konstråd bör enligt *nationalmuseets* åsikt bli en självständig enhet inom den centrala konstmuseiorganisationen.

Enligt *RRV:s* uppfattning skulle nationalmuseets kansliresurser och museitekniska expertis med fördel kunna utnyttjas för verksamheten. Detta behöver inte leda till någon ändring i konstrådets ställning som självständigt beslutande organ.

Statskontoret avstår – med hänsyn till det arbete som utförs av organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer – från att ta ställning till förslagen avseende ansvars- och uppgiftsfördelningen mellan nationalmuseet och statens konstråd samt konstrådets organisation, verksamhetsformer och finansiering.

Enligt *statens kulturråd* är det ett oeftergivligt krav, att konstrådet som beslutande organ – inom eller utom statens konstsamlingar – förblir fristående i förhållande till museerna.

Flera remissinstanser är kritiska till MUS 65:s förslag om ett färre antal konstnärer i konstrådets styrelse, bl. a. *statens kulturråd, statens konstråd, Klys* och *KRO*.

Enligt *Konstfrämjandet* får nyttjarna alltför svag representation i styrelsen. De anställda bör representeras genom företrädare för sina fackliga organisationer. *Folkparkernas centralorganisation* efterlyser representation från avnämarna utanför den statliga sektorn.

Statens kulturråd delar de sakkunnigas uppfattning att konstrådets kansliresurser är otillräckliga. *Statens konstråd* ansluter sig till MUS 65:s förslag till utökning av kansliet men föreslår dessutom att det för arbete med kvalificerad information inrättas en halvtidstjänst.

Flera remissinstanser diskuterar den s. k. *enprocentsregeln* dvs. att medlen för konstnärlig utsmyckning i princip bör motsvara 1 % av byggnadskostnaderna.

RRV framhåller att behovet av konstnärlig utsmyckning för enskilda byggnader inte bör bedömas utifrån tumregler som enprocentsregeln.

RRV, statens kulturråd samt *länsstyrelserna i Östergötlands och Norrbottens län* anser det angeläget att medel för konstnärlig utsmyckning kan disponeras också för befintliga lokaler.

Statens kulturråd anser att den offentliga diskussionen om de statliga konst-

förvärven i alltför stor utsträckning kommit att koncentreras till enprocentsregeln. Det bör dock eftersträvas att så snart som möjligt nå detta mål som en första riktpunkt för det konstnärliga inslaget i det samlade offentliga byggandet. Samma åsikt har *Konstfrämjandet*. *KRO* understryker att enprocentsregeln måste anses ange en miniminivå för de statliga konstinköpen.

Kulturrådets förslag

Förslaget om ett fempunktsprogram för statliga konstförvärv stöds av *statens kulturråd*, *Konstfrämjandet* och *KRO*. *Konstfrämjandet* betonar i anslutning till sin tillstyrkan vikten av att allmänheten genom offentliga samlingar kan få en uppfattning om bildkonsten i vår egen tid.

Kulturrådets förslag att konsten bör cirkulera mellan olika mottagningsenheter stöds av *statens kulturråd* och *Svenska museiföreningen*.

I förslaget att ett särskilt anslag till lokalhållande organisationers konstinköp bör övervägas instämmer *statens konstråd*, *Konstakademien*, *Folkparkernas centralorganisation*. *KRO* och *Konstfrämjandet*. *Statens kulturråd* framhåller att rådet avser att ta upp denna fråga i sitt kommande utredningsarbete rörande stödet till de lokalhållande organisationerna.

I kulturrådets åsikt att stora insatser måste göras för att tillgodose de äldre lokalernas konstbehov instämmer *byggnadsstyrelsen* och *Konstnärscentrum*.

Även *statens kulturråd* betonar vikten av att de äldre lokalerna får sitt behov av konst tillgodosett och föreslår att statens konstråd får i uppdrag dels att inventera behovet av konst i dessa lokaler, dels att ge ut en handbok i hur man bör hantera konstförvärven på en arbetsplats.

Statens konstråd hänvisar till sina senaste anslagsäskanden, som utgår från målsättningen att under en femårsperiod dels uppnå enprocentsregelns anslagsnivå för nybyggnader, dels systematiskt öka insatserna för befintliga lokaler. Konstrådet avstyrker samtidigt kulturrådets förslag att förvärvsanslaget skall delas upp på särskilda poster för nybyggnad och befintliga lokaler.

Kulturrådets förslag att depositionsverksamheten även bör omfatta regionala och lokala myndigheter, samt eventuellt ideella och fackliga organisationer stöds av *statens kulturråd*, *Nationalmuseet*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *Landsantikvariernas samarbetsråd*, *Konstnärscentrum*, *Folkparkernas centralorganisation*, *LO* och *SACO/SR*.

Nationalmuseet påpekar att problem kan uppstå vid depositioner i regionala och lokala myndigheter. Om en alltför strikt uppdelning av anslagen för deposition resp. elitsamling tillämpas, kan det innebära att allmänhetens möjligheter att se värdefull konst i det centrala museet minskar.

Statens konstråd stöder kulturrådets förslag om en utvidgad depositions-

verksamhet i vad avser regionala och lokala museer med konstpedagogisk aktivitet men kan inte finna några bärande skäl för att via ett statsanslag av föreslagen storleksordning tillföra landstingskommunala och kommunala förvaltningslokaler ett marginellt antal ambulerande konstverk.

KRO framhåller risken att depositionsverksamheten blir en ersättning för konstinköp och kan inte tillstyrka förslaget om inte frågan om en visningsersättning löses.

Kulturrådets förslag att nationalmuseet även bör göra *s y s t e m a t i s k a* i n k ö p av konst för deposition i regionala och lokala museer tillstyrks av *Stockholms kommun* och *KRO*.

Även *statens kulturråd* ställer sig positivt. Rådet framhåller att sådan verksamhet skulle kunna resultera i en konstbank som står till förfogande för landets museiverksamhet. I princip bör alla nationalmuseets inköp ingå i denna bank. *Nationalmuseet* påpekar att verksamheten kan innebära en frigörelse från den lokala bundenhet som präglar många av dessa museer.

Statens konstråd uttalar sig för en väsentlig höjning av nationalmuseets förvärvsanslag men anser sig inte kunna stödja tanken att utveckla nationalmuseet till en statlig inköpscentral för landets regionala och lokala museer. Statens insatser för att stimulera det lokala och regionala konstlivet bör göras utifrån en annan syn på ansvarsfördelning och samverkan mellan stat och kommun.

Kulturrådet lägger fram en *u t v e c k l i n g s p l a n* för statens konstinköp under tre år. Förslagen till plan tillstyrks av *byggnadsstyrelsen*, *Svenska museiföreningen* och *SACO/SR*.

5.3 Kommuner, landstingskommuner och organisationer

5.3.1 Nuläge

Ansvaret för den offentliga konsten delas mellan framför allt staten, landstingskommunerna och kommunerna. Staten och landstingskommunerna inskränker sina förvärv till att gälla arbeten som placeras inom eller i omedelbar anslutning till de byggnader och lokaler de förvaltar eller nyttjar. Kommunernas inköp omfattar dessutom konstverk, som ges en helt fristående placering i gaturummet.

Enligt Svenska kommunförbundets beräkningar anslog kommunerna år 1974 sammanlagt ca 10,9 milj. kr. till konstinköp. Landstingskommunerna har för år 1974 avsatt 5,6 milj. kr. Dessa belopp avser endast de konstförvärv som sker genom landstingskommunernas och kommunernas kulturnämnder (motsvarande).

Även de lokalägande organisationerna har stort intresse för konstförvärv. Folkets hus, bygdegårdar och folkparker är samlingsplatser av väsentlig betydelse för kommunernas sociala och kulturella liv. Under senare år har staten ställt särskilda medel till förfogande för konstinköp. Vid två tillfällen,

åren 1970 och 1974, har Folkets husföreningarnas riksorganisation, Bygdegårdarnas riksförbund och Riksföreningen Våra gårdar gemensamt erhållit sammanlagt 1,2 milj. kr. för konstinköp. För utsmyckning av folkparkerna har Folkparkernas centralorganisation åren 1972 och 1974 erhållit 500 000 kr. resp. 700 000 kr.

Enligt bestämmelserna i kungörelsen (1973:400) om statligt stöd till allmänna samlingslokaler medges vidare att vid beräkning av låneunderlaget för samlingslokaler får inräknas ett belopp om högst 3 kr./m² för konstnärlig utsmyckning.

En stor del av landets kommuner lämnar i olika former bidrag till konstutställningar. I huvudsak sker detta antingen i form av stöd till lokala konstföreningar eller genom att kommunen bedriver utställningsverksamhet i egen regi.

Enligt Svenska kommunförbundets enkät avseende kulturverksamheten i kommunerna 1974–75 arrangerade 178 kommuner under år 1975 utställningar i egen regi i kommunala utställningslokaler. I ca 100 av dessa kommuner förekom försäljning i anslutning till utställningarna. Lokala konstföreningar drev gallerier med kommunalt stöd i 154 kommuner. Ungefär 20 av dessa föreningar arrangerade försäljningsutställningar. Kommunalt stöd till privata gallerier förekom i ingen eller mycket ringa utsträckning.

Kommunal artoteksverksamhet bedrevs år 1975 i drygt 70 kommuner, varav drygt 60 baserar sin verksamhet på Konstfrämjandets artoteksmaterial.

De kommunala anslagen till musei- och utställningsverksamhet uppgick år 1975 till ca 72 milj. kr.

5.3.2 MUS 65

MUS 65 finner den nuvarande ansvarsfördelningen för konstinköp mellan staten, landstingskommunerna och kommunerna vara naturlig och ändamålsenlig. Genom att kommunerna svarar för planeringen av den yttre miljön kan hänsyn tas till stadsplanetekniska och sociala faktorer samtidigt som behoven av offentlig konst och utsmyckning beaktas. Ett visst statligt stöd till punktinsatser av större allmänt intresse bör dock lämnas genom tilldelning av särskilda medel. Förutom till kommunala projekt bör särskilda medel kunna anvisas för utsmyckning av vissa samlingslokaler, som inte tillhör kommunen. I september 1975 inkom till utbildnings- och bostadsdepartementen en framställning från de tre samlingslokaläggande riksorganisationerna, Bygdegårdarnas riksförbund, Folkets husföreningarnas riksorganisation och Riksföreningen Våra gårdar samt KRO angående ett permanent inköpsanslag om 1 milj. kr. årligen till samlingslokalägarna. Vidare hemställdes att kungörelsen (1973:400) om statligt stöd till allmänna samlingslokaler ändras så att den medger att till låneunderlaget för samlingslokaler får läggas ett belopp om 30 kr./m² för konstnärlig utsmyckning samt att användningen av låneunderlaget ansluter sig till vad som gäller

för bostadslånregeln.

MUS 65 delar upp konstmarknaden på en ansvarsmedveten del, motsvarande den traditionella konsthandeln och en del där ansvar för de saluförda produkterna saknas.

Konsthandeln har enligt MUS 65 haft stor betydelse för det svenska kulturlivet. Emellertid vänder sig denna i huvudsak till en snävt avgränsad, redan mycket engagerad publik. Konstnärernas möjligheter att via konsthandeln nå en ny publik är därför begränsade. Jämsides med konsthandeln finns dock andra kanaler för konstförsäljning såsom konstföreningar, kommunalt stödda gallerier och Konstfrämjandet. Dessa spelar en viktig roll för konstförsäljningen då de är mer geografiskt spridda och vänder sig till delvis andra grupper än den kommersiella konsthandeln.

Vid sidan av dessa försäljningsorgan arbetar en rad företag med att sälja konstverk av dekorativ karaktär som saknar eller har ringa värde som bärare av budskap eller idéer. Denna handel utnyttjar kundernas otillräckliga orientering om konst och priser på konst. För att stävja denna handel behövs en rådgivning till allmänheten i samband med konstinköp. MUS 65 anser att inköp av konst, trots den kritik som i den allmänna debatten anförts mot privata konstinnehav, är principiellt jämförbart med andra sätt att bli delaktig i den konstnärliga kommunikationen. Därför bör ett ytterligare utbyggt samhällsstöd till olika konstformer också innefatta stöd för distribution av konst för försäljning.

Konstförsäljning bör ingå som ett led i den kommunala kulturverksamheten. Denna försäljningsverksamhet bör kunna kopplas till den konsumentupplysande verksamhet som bedrivs av studieorganisationer och kulturinstitutioner. Den kommunala galleriverksamheten kan bedrivas med förhållandevis enkla medel. Den bör inte omfatta annan försäljning än sådan som sker i samband med utställningar och sålunda bör inte någon lagerhållning förekomma. Genom att anknypa försäljningsverksamheten till de kommunala biblioteken kan deras erfarenhet av aktiv rådgivning och i många fall konstpedagogisk aktivitet tas till vara.

Förekomsten av redan befintliga gallerier bör på större orter inte utgöra något hinder för att starta ett kommunalt galleri. På orter med litet befolkningsunderlag kan en kommunal etablering innebära en konkurrens som bör undvikas. I sådana lägen bör kommunens uppgift vara att stödja den befintliga verksamheten. Av särskilt intresse i det sammanhanget bör de kollektivt drivna gallerierna vara. Ett villkor för stöd till gallerier bör dock vara att dessa drivs efter klart uttalade principer som står i överensstämmelse med kommunens egna kulturpolitiska mål.

5.3.3 Remissyttranden

Ingen remissinstans har något att erinra mot den ansvarsfördelning för konstinköp som f.n. i praktiken tillämpas mellan staten, lands-

tingskommunerna och kommunerna. *Statens kulturråd* framhåller att det inom kommunerna inte i första hand krävs ökade ekonomiska resurser utan anser att det är viktigare med ett nytt arbetssätt där kulturnämnderna mer aktivt samarbetar med andra nämnder och med bildkonströrer och andra konstnärsgupper.

Statens kulturråd anser det angeläget att det stöd som staten gett till olika lokalägande organisations konstförvärv och till liknande insatser för miljögestaltning utgår även fortsättningsvis. Det bör enligt rådet övervägas om inte nuvarande provisoriska former för stöd till konstförvärv genom lotterimedel bör avlösas av reguljära bidrag. *Klys* förordar ett mera regelbundet statligt stöd för utrustning av lokaler för kultur och föreningsverksamhet. Även *LO*, *TCO*, *bostadsstyrelsen*, *Klys*, *KRO*, *Konstfrämjandet*, *Folkparkernas centralorganisation* och *Folkets husföreningarnas riksorganisation* framhåller vikten av att staten ställer medel till förfogande för konstnärlig utsmyckning i lokaler för kultur- och föreningsverksamhet.

Beträffande de förslag som framstälts av de tre samlingslokalägande riksorganisationerna och *KRO* i särskild skrivelse till regeringen tillstyrker *statens konstråd* och *bostadsstyrelsen* ett årligt anslag om 1 milj. kr. för inköp av konst till samlingslokaler. Även *statens kulturråd* är positivt men menar att denna fråga bör behandlas i samband med det uppdrag rådet fått från regeringen att utreda principerna för statsbidrag till dessa organisationer.

Statens kulturråd och *statens konstråd* tillstyrker vidare att det tillägg till låneunderlaget för allmänna samlingslokaler som avser konstnärlig utsmyckning höjs till 30 kr./m². *Bostadsstyrelsen* anser att ett belopp om 20 kr./m² är skäligt.

MUS 65:s beskrivning av konstmarknaden som uppdelad på en ansvarsmedveten del, den traditionella konsthandeln, och en del där ansvar för kvalitet och marknadsföring saknas kritiserar av *ABF*, som hävdar att MUS 65 sett konstmarknaden ur ett snävt stockholmsperspektiv. Enligt *ABF* är det ramaffärer och ambulerande konstförsäljare som svarar för handeln med konst i större delen av landet. *Konstfrämjandet* anser att en sådan uppdelning av konstmarknaden som MUS 65 diskuterar inte kan bli entydig. Även den traditionella konsthandeln arbetar på rent kommersiella villkor. Detta har i vissa fall lett till att konstverkens karaktär av värdeföremål blivit så utpräglad att de konstnärliga värdena kommit i bakgrunden.

De kommersiella krafternas inverkan på konstmarknaden har även berörts av flera andra remissinstanser, som anser att dessa krafter inflytande bör begränsas. *Statens kulturråd* hävdar dock att repressiva åtgärder mot kommersialismen inte är aktuella, utan att denna bör mötas med information och underlättande av konstinköp. *Svenska kommunförbundet* och *Folkets husföreningarnas riksorganisation* har en annan uppfattning och anser att försäljningen av undermålig konst bör försvåras. Detta kan åstadkommas genom att man ger samhällsstöd till lokalhållande organisationer som nu

hyr ut lokaler till olika tavelförsäljare och därigenom gör lokalhållarna oberoende av hyresintäkter. *Kalmar konstförening*, *KRO* och *Konstnärscentrum* anser att de kommersiella krafternas inverkan på konstmarknaden är dåligt utredd, varför de båda sistnämnda instanserna föreslår att statens kulturråd får i uppdrag att göra en sådan utredning.

MUS 65 anser att inköp av konst är principiellt jämförbart med andra sätt att delta i den konstnärliga kommunikationen. Denna uppfattning delas av *Konstfrämjandet* och *Konstnärscentrum* samt av *KRO*, som dock i likhet med *Kalmar konstförening* betonar att allmänheten får bäst kontakt med konsten vid utställningar. *Arvika kommun* däremot anser att den privata äganderätten till konst är grunden för kommersialismen på konstområdet. Kommunen förordar som ett alternativ till konstförsäljning att samhället skapar arbete åt konstnärerna i form av uppdrag i samband med utsmyckning av offentliga platser och byggnader.

MUS 65:s förslag att samhällets stöd även bör omfatta stöd för distribution av konst för försäljning tillstyrks av *statens kulturråd*, *Svenska kommunförbundet*, *Borlänge kommun*, *Sveriges konstföreningars riksförbund* och *Folkparkernas centralorganisation*. *Konstfrämjandet* anser att stödets storlek måste relateras till de resurser som står till förfogande för försäljning av s. k. hörtorgskonst.

I uppfattningen att konstförsäljning bör ingå i den kommunala verksamheten instämmer bl. a. *nationalmuseet*, *statens kulturråd*, *Svenska kommunförbundet* och ett antal kommuner. Vissa kommuner är tveksamma, däribland *Göteborgs kommun*, som för egen del avvisat denna lösning vid beslut om kommunalt kulturprogram. Flera remissinstanser bl. a. *Klys* och *KRO* anser att statligt stöd bör utgå till kommunala gallerier.

MUS 65:s uppfattning att konstförsäljningen bör kunna anknytas till biblioteken delas av *statens kulturråd* och *SACO/SR*. En motsatt uppfattning har *KRO*, som anser att en satsning på biblioteken i första hand bör innebära att artoteksverksamhet initieras i hela landet. *Malmö kommun* och *Sveriges allmänna biblioteksförening* påpekar att de stora standardskillnaderna mellan olika folkbibliotek inte medger några generella insatser på denna punkt. *Konstfrämjandet* och *Folkparkernas centralorganisation* pekar på att även andra lokaler är lämpliga för galleriverksamhet, t. ex. *Konstfrämjandets* lokaler, vissa *Folkets hus* och *folkparkslokaler*. Dessa lokaler ger enligt de båda remissinstanserna möjligheter till direktkontakt med de grupper som det är angeläget att nå.

Artoteksverksamheten berörs av flera instanser. Behovet av statligt stöd till denna betonas av *statens kulturråd*, *Malmö kommun*, *SACO/SR* och *Sveriges allmänna biblioteksförening*.

KRO berör frågan om ersättning till konstnärer vilkas verk visas genom artotek och anser att dessa, om verken är inköpta, bör ersättas efter samma modell som tillämpas för författare.

MUS 65 anser att kommunerna bör undvika att etablera gal-

I e r i e r på orter där dessa kan innebära konkurrens till befintlig verksamhet. I stället bör de befintliga gallerierna få kommunalt stöd. Denna uppfattning biträds av *nationalmuseet*, *statens kulturråd*, *Sveriges konstföreningars riksförbund* och *Sveriges allmänna konstförening*. Även *Skellefteå kommun* och *Kalmar konstförening* delar i princip MUS 65:s uppfattning, men avvisar liksom *Borlänge kommun* tanken på att stöd skall utgå till privata gallerier. Borlänge kommun ifrågasätter vidare om stöd till sådana gallerier över huvud taget är förenligt med nuvarande lagstiftning. *LO*, *Folkparkernas centralorganisation* och *ABF* har en annan bedömning av frågan än MUS 65. Dessa remissinstanser hävdar att erfarenheter från andra områden visar att ett ökat samhälls- och folkrörelseengagemang får positiva effekter även för den privata verksamheten. *Konstfrämjandet* menar att ställningstagande i konkurrensfrågan måste vara avhängigt av om de sociala, kulturella och fackliga målen kan uppnås med de gallerier som redan finns.

Statens kulturråd, *ABF* och *KRO* instämmer i MUS 65:s uppfattning att de kollektivt drivna gallerierna bör vara av särskilt intresse för kommunalt stöd. *ABF* tillägger att det, eftersom konstförsäljning kräver komplement i form av studier, information etc. är naturligt att studieförbund tar ansvar för gallerier. Ett villkor för detta bör dock vara att verksamheten drivs efter klart uttalade principer.

5.4 Konstfrämjandet m. m.

5.4.1 Nuläge

Konstfrämjandet bildades år 1947 som en ideell förening med uppgift att verka för att höja konstintresset och förståelsen av god konst. Medlemmar är riksorganisationer, lokala organisationer, företag, kommuner, skolor och enskilda personer. Bland riksorganisationerna märks *LO*, *TCO*, *KF*, *Folkbildningsförbundet*, många fackförbund, studieförbund och andra folkrörelseorganisationer. Föreningen vill främja tillkomsten av goda konstverk, saluföra god konst och verka för ökad upplysning inom bildkonstområdet. Verksamheten består av förlagsverksamhet, främst för grafik och skulptur, utställningar, studieverksamhet och försäljning.

Sedan år 1969 bedriver Konstfrämjandet på uppdrag av MUS 65 försöksverksamhet med konstförsäljning. Denna försäljning sker dels genom konstvaruhus i Stockholm och Örebro, dels genom ombud. Dessutom har Konstfrämjandet startat försök med försäljnings- och utställningsverksamhet i Göteborg och Malmö.

Konstfrämjandets verksamhet stöds av staten med årliga bidrag till driften. Bidraget för budgetåret 1975/76 uppgår till 1,9 milj. kr., varav 650 000 kr. avser försöksverksamhet med konstförsäljning. Övriga inkomster utgörs av försäljningsintäkter, medlemsavgifter och andra avgifter samt bidrag från landsting och kommuner.

Genom beslut den 13 december 1968 tilldelades MUS 65 1,5 milj. kr. såsom rörelsekapital för inköp av konst, inventarier och andra utgifter av investeringskaraktär i samband med försöksverksamheten med konstförsäljning. Genom särskilda beslut om bidrag ur den s. k. särskilda konstlotteribehållningen har Kungl. Maj:t vid ett par tillfällen lämnat stöd till olika projekt inom Konstfrämjandets verksamhet.

Sveriges konstföreningars riksförbund bildades 1973 och har som uppgift att behandla för landets konstföreningar gemensamma praktiska angelägenheter och att uppträda som part i överläggningar som berör föreningarnas intressen. I förbundet ingår f. n. ca 500 av landets drygt 1 000 konstföreningar som medlemmar. Innevarande budgetår har förbundet erhållit ett statligt bidrag om 375 000 kr. för sin verksamhet.

Grafiska sällskapet är sedan år 1910 riksorganisation för de svenska bildkonstnärer, som företrädesvis arbetar med koppar- och trägrafik, litografi och serigräfi. Grafiska sällskapet vill genom utställningar och s. k. fackförsäljning presentera och saluföra förstklassig, variationsrik grafik inom skilda prisklasser. Innevarande budgetår har Grafiska sällskapet erhållit ett statligt bidrag om 20 000 kr. för täckande av hyreskostnader.

5.4.2 MUS 65 samt framställningar från vissa organisationer

MUS 65 behandlar under ett kapitel rubricerat Konstförsäljning bl. a. Konstfrämjandet och Sveriges konstföreningars riksförbund och lägger här även fram förslag om konsumentupplysning inom konstmarknaden. MUS 65 har i sitt utredningsarbete om Konstfrämjandet utgått från en utredning som en arbetsgrupp inom Konstfrämjandet gjort år 1972.

MUS 65 anser att Konstfrämjandets ansträngningar att genom utgivning av mångfaldigad konst underlätta konstköp är av utomordentligt värde.

Målet för Konstfrämjandet bör enligt MUS 65 även i fortsättningen vara att medverka till ökat och vidare intresse för konst och att hos olika grupper stödja och utveckla detta engagemang. Vad gäller utbyggnaden av Konstfrämjandets organisation bör man i ett inledande skede främst tillskapa förutsättningar för kvalificerad information genom att rekrytera och utbilda ett stort antal ombud. En ökad satsning på Konstfrämjandets produktion och distribution av konst bör följa som ett andra led i en utbyggnad av organisationen. Omfattningen av Konstfrämjandets utgivning bör inte öka i snabbare takt än den pedagogiska och informerande verksamheten.

Beträffande utbyggnaden av den centrala delen av Konstfrämjandet föreslår MUS 65 att en första uppbyggnadsfas äger rum under en sexårsperiod med början budgetåret 1975/76. Första budgetåret bör det statliga driftbidraget räknas upp till 2,5 milj. kr. Under de därpå följande fem åren föreslås statsbidraget successivt höjas till 5 milj. kr.

Under den tid som därefter följer bör verksamhetens ekonomiska om-

fattning enligt MUS 65 kunna ökas genom att Konstfrämjandet får växande intäkter av försäljning.

Den regionala verksamheten bör byggas ut, bl. a. genom att regionala centraler inrättas. Finansieringen av sådana centraler bör helt åvila landsting och kommuner.

Den försöksverksamhet som f. n. bedrivs i samverkan mellan MUS 65 och Konstfrämjandet föreslås upphöra med ingången av budgetåret 1975/76. I samband därmed bör Konstfrämjandet överta ansvaret för det rörelsekapital, som av statsmedel anvisats till försöksverksamheten med konstförsäljning.

Beträffande Sveriges konstföreningars riksförbund anser MUS 65 att bildandet av riksförbundet är ett värdefullt led i strävandena att öka konstföreningarnas möjlighet att fylla sin roll i kulturlivet. Framför allt är de många konstföreningarna på mindre orter i behov av service och stöd. De sakkunniga föreslår att staten lämnar bidrag till den centrala verksamheten, men anser sig inte böra lämna direkta förslag rörande bidragets storlek. Beräkningsmässigt bedöms det totala behovet av medel för löner och omkostnader uppgå till omkring 375 000 kr.

För att förbättra konsumenternas ställning på konstmarknaden bör åtgärder främst vidtas inom ramen för konsumentverkets arbete. En tjänst för en handläggare med expertkompetens föreslås bli inrättad vid konsumentverket. Även vissa rörliga medel bör ställas till verkets förfogande för information m. m.

Konstfrämjandet, Sveriges konstföreningars riksförbund och Grafiska sällskapet anhåller i skilda ansökningar om bidrag till resp. organisations verksamhet budgetåret 1976/77. Konstfrämjandet anhåller om 6 milj. kr., en ökning med 4,1 milj. kr., för en betydande utbyggnad av såväl den centrala som den regionala verksamheten. I den begärda ökningen ligger även kompensation för pris- och löneökningar, som av Konstfrämjandet beräknats till 1,9 milj. kr.

Sveriges konstföreningars riksförbund begär ett bidrag om 1 milj. kr. Förbundet vill kunna nå så många konstföreningar som möjligt genom en uppsökande verksamhet och genom konferenser på regional- och riksnivå samla de ideellt arbetande styrelserna, utställningskommittéerna och inköpsnämnderna för att delge dem erfarenheter om utställnings- och pedagogiska arrangemang, uppsökande verksamhet och administration.

Grafiska sällskapet ansöker om ett bidrag med 101 500 kr., varav 20 000 kr. hänförs sig till hyreskostnader, 25 000 kr. till en utvidgad informativ verksamhet och 56 500 kr. till täckande av underskott på den övriga verksamheten.

5.4.3 Remissyttranden

Ett flertal remissinstanser redovisar kritiska synpunkter på MUS 65:s utredning och förslag angående Konstfrämjandet. Att Konstfrämjan-

det placerats under rubriken "konstförsäljning" kritiseras av några instanser t. ex. *LO*, som anser det otillfredsställande att Konstfrämjandets verksamhet reducerats till en fråga om konstförsäljning. *Konstfrämjandet* framför en liknande åsikt och tillägger att målet för verksamheten inte är försäljning utan att aktivera människor inom bildkonstområdet. Försäljningen är enligt *Konstfrämjandet* ett av flera medel att nå detta mål. *Folkparkernas centralorganisation* finner det förvånande att MUS 65 hänfört *Konstfrämjandet* till att i stort enbart syssla med grafikförsäljning. Denna begränsning ger anledning till stark kritik. Även *ABF* kritiserar denna uppläggning av utredningen.

Konstnärscentrum anser det vara en allvarlig brist att förslaget om Konstfrämjandet utgått från främjandets egen utredning. *Svenska museiföreningen*, *Sveriges museimannaförbund* och *Grafiska sällskapet* kräver en opartisk utredning om Konstfrämjandets verksamhet.

LO anser att de sakkunniga visat en bristande förståelse för folkrörelsemodellens möjligheter att nå ut till nya grupper. *Konstfrämjandet i Västra Sverige* beklagar att ingen representant för folkrörelserna deltagit i MUS 65:s arbete.

Beträffande Konstfrämjandets verksamhet berör många remissinstanser Konstfrämjandet som redskap för kulturpolitiken. Både positiva och negativa kommentarer förekommer. *Statens kulturråd* anser att Konstfrämjandet gör mycket betydelsefulla insatser för att vidga konstintresset. Konstfrämjandet bör betraktas som en bildningsorganisation på konstområdet, med distributionen blott som en del i bildningsverksamheten. *Nationalmuseet*, *Sveriges allmänna konstförening* och *Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare* instämmer i Konstfrämjandets målsättning.

Göteborgs kommun anser att MUS 65 i alltför hög grad har uppmärksammat Konstfrämjandets distributionsmöjligheter, men förbisett de möjligheter som andra organisationer ger.

Konstfrämjandets betydelse för de yrkesverksamma konstnärerna har överdrivits anser *KRO* och *Konstnärscentrum*.

Konstfrämjandets utgivning bör enligt MUS 65 inte öka snabbare än verksamhetens informerande och pedagogiska sektor. *Nationalmuseet*, *statens konstråd*, *Sveriges allmänna konstförening* och *KRO* instämmer i detta. *Konstfrämjandet* avvisar tanken på en jämsides ökning av utgivningen och den pedagogiska och informerande verksamheten. Den senares inflytande på utgivningen består huvudsakligen i att efterfrågan ökas när bildningsverksamheten förstärks.

Regionaliseringen av Konstfrämjandets verksamhet berörs av ett stort antal remissinstanser. Opinionen bland dessa är tämligen splittrad. Drygt hälften av de remissinstanser som berört frågan intar en positiv attityd till regionaliseringen, medan övriga är i varierande grad tveksamma till denna.

Statens kulturråd, *Svenska kommunförbundet*, *Stockholms*, *Lunds*, *Örebro*, *Västerås* och *Sundsvalls kommuner*, *Landstingsförbundet*, *LO*, *TCO*, *Konst-*

främjandet, Folkparkernas centrorganisation, ABF och Konstfrämjandet i Västra Sverige anser att regionala centraler bör upprättas.

Konstfrämjandet fäster uppmärksamhet på att det finns ett behov av fasta försäljningsställen, bl. a. som en motvikt till handeln med hötorgskonst. De experiment som bedrivits i samarbete med Folkets hus och ABF är enligt främjandet en intressant möjlighet. En liknande verksamhet skulle kunna anknytas till folkparkerna.

Kalmar konstförening och Norrbottens museum avvisar tankarna på att bygga upp regionala centraler för Konstfrämjandet. Jämtlands museum anser att underlag saknas för dessa centraler. I stället bör verksamheten knytas till museer, bibliotek, konstföreningar osv. Kulturarbetarcentrum i Västerbotten befarar att regionaliseringen kommer att mana till passivitet på det lokala planet och att möjligheterna till lokala engagemang minskar.

MUS 65:s förslag angående storleken av statens bidrag till Konstfrämjandets verksamhet får ett i huvudsak positivt bemötande från remissinstanserna. Statskontoret, RRV, Stockholms, Norrköpings, Västerås, Sundsvalls och Luleå kommuner, Landstingsförbundet, SACO, Södermanlands hembygds- och museiförbund, Örebro läns hembygdsförbund och Sveriges konstföreningars riksförbund instämmer i förslaget.

Statens kulturråd ser det som olämpligt att i detta skede ta ställning till beloppens storlek, men uttalar att en förstärkning av stödet till Konstfrämjandet är nödvändig.

Skellefteå kommun anser att Konstfrämjandet bör ges ökat stöd för att möjliggöra den regionala uppbyggnaden. TCO anser att de resurser som föreslås inte kan vara tillräckliga för den erforderliga utbyggnaden. Konstfrämjandet framhåller att främjandet i bidragshänseende bör betraktas som en konstbildningsorganisation och sålunda få sina baskostnader täckta av samhällsmedel.

Klys anser däremot att Konstfrämjandets anslagsbehov är förvånande med tanke på de stora organisationer som stöder främjandet. Klys ifrågasätter om inte LO, KF, HSB med flera borde kunna bekosta en verksamhet som vänder sig till deras medlemmar. KRO betraktar MUS 65:s förslag som svårbedömbart genom sin generella utformning. För att successivt utvärdera bidragets användning och pröva dess inriktning och storlek förordas en genomarbetad ändamålsbestämning av bidraget.

Beträffande utredningsförslaget att den regionala och lokala verksamheten skall bekostas av landsting och kommuner instämmer Borlänge kommun i MUS 65:s förslag, liksom Svenska kommunförbundet, som dock tillägger att det är tveksamt om primärkommunerna bör lämna bidrag till en verksamhet som bedrivs inom s. k. storregioner.

LO, TCO och Konstfrämjandet i Västra Sverige har en annan mening. Dessa organisationer hävdar att statligt stöd bör utgå till Konstfrämjandets regionala och lokala verksamhet och motiverar sin ståndpunkt med att statsmakterna inte bör avstå från en möjlighet till kulturutjämning mellan olika

delar av landet. *Luleå kommun* ställer sig tveksam till att kostnaden skall drabba kommun och landsting och anser att statsbidrag bör utgå för denna verksamhet. *Norrbottens museum* anser att statliga bidrag bör utgå till Konstfrämjandets konstpedagogiska verksamhet, men att anslag från kommuner och landsting inte bör komma i fråga.

Konstfrämjandet delar inte MUS 65:s uppfattning. Rättvisare förhållanden i geografiskt avseende måste skapas och staten bör ta visst ansvar för utbytet av kulturprodukter mellan olika områden. Enligt *Konstfrämjandet* bör bidrag utgå från såväl staten som från landsting och kommuner. *Folkparkernas centralorganisation* hänvisar till 1974 års kulturproposition och menar att staten enligt denna bör stödja regional verksamhet.

MUS 65:s uttalande, att flera av de större konstföreningarna har gjort betydelsefulla insatser för kulturlivet, delas av alla som berört frågan. *Sålunda instämmer nationalmuseet, statens kulturråd, Norrköpings och Örebro kommuner, Föreningen Gotlands fornvänner, Konstfrämjandet och Sveriges konstföreningars riksförbund* i uttalandet.

I anslutning till detta har flera av remissinstanserna synpunkter på konstföreningarna och deras verksamhet. *Nationalmuseet* och *Sveriges allmänna konstförening* understryker vikten av att museerna även i fortsättningen kan samarbeta med konstföreningarna och bistå dessa med service och rådgivning. Samma uppfattning har *Norrköpings kommun*, som dessutom efterlyser resurser för att bredda konstföreningarnas sociala sammansättning. *Örebro kommun* hävdar att konstföreningarna hittills har underskattats. Dessa har enligt kommunen mer än andra möjlighet att nå den enskilda människan. *Föreningen Gotlands fornvänner* önskar ett närmare samarbete mellan konstföreningarna och Riksutställningar. *Konstfrämjandet* påpekar att konstföreningarnas verksamhet delvis ingår i främjandets egen verksamhet på så sätt att lokala konstföreningar är anknutna till *Konstfrämjandet*.

Sveriges konstföreningars riksförbund anser att MUS 65, trots positiva ordalag, behandlat konstföreningarna i förbigående. Ingen klar bild ges av konstföreningsrörelsens centrala funktioner och kostnader.

Statskontoret, RRV, Stockholms, Gotlands, Skövde, Skellefteå och Luleå kommuner, Landstingsförbundet, SACO, Klys, Varbergs museum, Kalmar konstförening, Konstfrämjandet, Sveriges allmänna konstförening, Konstnärscentrum och Konstfrämjandet i Västra Sverige delar MUS 65:s uppfattning att Sveriges konstföreningars riksförbund skulle behöva ett statligt bidrag om 375 000 kr. för sin verksamhet med rådgivning och information.

Statens kulturråd anser att Sveriges konstföreningars riksförbund bör erhålla ett statsbidrag, men vill inte i detta skede ta ställning till beloppets storlek. *Riksförbundet för bildande konst* anser att 375 000 kr. är för litet och vill förorda ett betydligt högre anslag.

Malmö kommun och *KRO* hävdar att anslag bör utgå även till andra delar av verksamheten än den centrala och föreslår därför att anslaget utökas. *Konstfrämjandet i Västra Sverige* framhåller personalkonstföreningarnas eko-

nomiska svårigheter. Dessa bör stödjas med insatser på riksplanet, men även samarbetsnämnder på större orter bör uppmuntras. Sker detta genom statliga anslag finns förutsättningar för kommunala bidrag.

Förslaget angående konsumentupplysning får ett blandat mottagande.

Lärarhögskolan i Kalmar, statens kulturråd, Stockholms, Norrköpings och Luleå kommuner, konsumentverket, Varbergs museum, Sveriges konstföreningars riksförbund, Folkparkernas centralorganisation och Folkets husföreningarnas riksorganisation är positiva till förslaget.

I anslutning till sin tillstyrkan påpekar konsumentverket att lagstiftning om hemförsäljning, konsumentköp och marknadsföring också reglerar yrkesmässig konstförsäljning. Huruvida dessa lagar är kända för konsumenterna är dock ovisst. När man fått bättre kunskaper om tillämpningen av lagstiftningen bedömer verket det som sannolikt att speciella åtgärder kommer att inriktas mot en del av konstdistributionen. Allmänhetens behov av råd i värderings- och äkthetsfrågor anser verket kunna täckas genom den regionala museiverksamheten och Konstfrämjandets verksamhet. Köprättsliga frågor bör däremot besvaras av konsumentverket.

Statskontoret, RRV, nationalmuseet, Konstakademien, Svenska kommunförbundet, Arvika kommun, Sveriges allmänna konstförening, KRO och Konstnärscentrum avstyrker förslaget. Statskontoret och RRV anser att ett alternativ till konsumentverket är att någon konstorganisation av dem, som föreslås få stöd av staten, vidgar sin verksamhet till att även omfatta konsumentupplysning.

Flera remissinstanser anser att konsumentupplysningen är en fråga som läns museerna bör ha ansvaret för och få resurser till. Denna uppfattning har *nationalmuseet, Konstakademien, Svenska kommunförbundet, Skellefteå kommun, Jönköpings läns hembygdsförbund, Kalmar konstförening* och *Sveriges allmänna konstförening*.

Statens kulturråd tillstyrker i yttranden över ansökningarna från Konstfrämjandet, Sveriges konstföreningars riksförbund och Grafiska sällskapet att statsbidrag utgår till dessa organisationers verksamhet budgetåret 1976/77, men med lägre belopp än som begärts i ansökningarna.

6 Statens konstmuseer

6.1 Nuvarande organisation och uppgifter

Nationalmuseet med östasiatiska museet är en statlig myndighet, för vilken allmänna verksamhetsstadgan är tillämplig. Enligt förordningen (1965:735) med instruktion för nationalmuseet med östasiatiska museet (omtryckt 1971:111, ändrad 1975:1227) har nationalmuseet till uppgift att främja konsten, konstintresset och konstvetenskapen. Det åligger museet särskilt att vårda, förteckna, vetenskapligt bearbeta och berika de samlingar som anförtrotts museet. I museets uppgifter ingår vidare att anordna utställnings- och annan pedagogisk verksamhet samt att driva utlånings- och depositionsverksamhet. Nämnade uppgifter gäller även för östasiatiska museet. Nationalmuseet är dessutom tillsynsmyndighet för de övriga konstsamlingar som staten äger eller understöder, i den mån dessa inte står under tillsyn eller vård av annan myndighet.

Chef för nationalmuseet är en ö v e r i n t e n d e n t . Inom museet finns sju avdelningar, nämligen avdelningarna för äldre måleri och skulptur, nutida måleri och skulptur samt fotografi (moderna museet), teckning och grafik, konsthantverk, slottssamlingar, konstbildning samt depositioner. Moderna museet förestås av en museidirektör och övriga avdelningar av en förste intendent. Inom organisationen finns även ett antal gemensamma serviceenheter, nämligen kansli, bibliotek och arkiv, bildarkiv, teknisk anstalt och fotoateljé.

Överintendenten är ensam beslutande i frågor som rör nationalmuseet. Samtliga avdelningsföreståndare och föreståndaren för östasiatiska museet bör om möjligt närvara vid avgörande av vissa frågor om bl. a. organisation, arbetsordning, anslagsframställning, förvärv för samlingarna, gallring, konservering, utlån, deposition och tjänstetillsättning. Sådana frågor brukar handläggas i den s. k. museinämnden.

Vid moderna museet finns en inköpsnämnd för inköp av svenska konstnärers arbeten för moderna museet och av modern svensk konst för konstbildningsorganisationernas vandringsutställningar. Inköpsnämnden består av museidirektören vid moderna museet samt två konstnärer.

Östasiatiska museet leds av en nämnd, överintendenten och en föreståndare. Nämnden består av en av regeringen utsedd ordförande samt riksantikvarien och överintendenten. Föreståndare för östasiatiska museet är en museidirektör.

Lönestaten för nationalmuseet med östasiatiska museet omfattar totalt ca 130 tjänster. Därtill kommer arvodesanställd personal och av arbetsmarknadsverket avlönade arkivarbetare.

Ett schema över nationalmuseets nuvarande organisation bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Av nationalmuseets avdelningar har avdelningen för äldre måleri och skulptur ett samlingsområde som omfattar måleri och skulptur

före år 1900. Vård och konservering är viktiga uppgifter inom avdelningen, som särskilt ansvarar för skulptur- och keramikkonserveringen.

Samlingsområdet för avdelningen för teckning och grafik är inte begränsat till någon viss tids- eller stilperiod. Inköp av konstföremål från 1900-talet sker i samråd med moderna museet. Konservering och montering av föremålen sker vid nationalmuseets ateljé för papperskonservering, som lokalmässigt och ansvarsmässigt är samordnad med avdelningen för teckning och grafik.

Avdelningen för konsthantverk samlar i huvudsak europeiskt konsthantverk, konstindustri och formgivning från senmedeltid till nutid. Insamlingen är främst inriktad på föremål av hög konstnärlig, hantverksmässig eller teknisk kvalitet.

Avdelningen för slottssamlingar har i första hand ansvar för statens samlingar av måleri och skulptur på de kungliga slotten Gripsholm, Haga, Drottningholm, Strömsholm, Rosersberg och Ulriksdal samt på Gripsholms folkhögskola, Läckö slott och Harpsunds gård. Avdelningen svarar även för verksamheten vid Gustaf III:s antikmuseum samt för svenska porträttarkivet. Vid avdelningen för slottssamlingar handläggs alla ärenden som sammanhänger med nationalmuseets tillsynsansvar över statliga samlingar av konst och konsthantverk.

Gemensamt för föremålsavdelningarna är att de bedriver rådgivning till allmänheten och lämnar service till bl. a. regionala och lokala museer.

Avdelningen för konstabildning producerar utställningar med pedagogisk inriktning, vilka ibland även utryttjas som vandringsutställningar. Avdelningen biträder också övriga avdelningar med pedagogisk expertis. Avdelningen svarar vidare för visningar inom huset på Blasieholmen. Visningar för bl. a. konstföreningar och studieförbund kombineras ofta med kurser och föreläsningsserier. I anslutning till museets utställningsverksamhet svarar konstabildningsavdelningen för arrangemang av olika slag, t. ex. konserter och filmvisningar.

Avdelningen för depositioner svarar för depositionsverksamheten och därmed sammanhängande inventeringar och utlån. För depositionsändamål köper nationalmuseet grafik, konsthantverk samt äldre och modernt måleri. Alla inköp sker i samråd med berörd föremålsavdelning, som registrerar och ansvarar för de inköpta föremålen. Depositionsavdelningen producerar och administrerar större delen av nationalmuseets vandringsutställningar.

Moderna museets (avdelningen för nutida måleri och skulptur samt fotografi) samlingsområde omfattar måleri och skulptur fr. o. m. 1900-talets början samt fotografiska bilder, och dess verksamhet skiljer sig i många avseenden från övriga aktiviteter inom nationalmuseet. Vid sidan av utställningsverksamheten och därav direkt föranledda aktiviteter bedriver moderna museet också en omfattande publikverksamhet med bl. a. konserter, film och teater samt försäljning av böcker och andra publikationer, repro-

duktioner m. m. Sedan några år finns en särskild barnverksamhet knuten till museet.

Det s. k. fotografiska museet, som är organisatoriskt inordnat i moderna museet, har som huvuduppgift att bygga upp, vårda och förvara sådana fotografiska samlingar som kan anses representativa för fotografins utveckling eller är av konstnärligt och fotohistoriskt värde.

Östasiatiska museet är både ett konstmuseum och ett arkeologiskt museum. Dess samlingar omfattar föremål från östasiatiska kulturer under förhistorisk och historisk tid. Museet har en ambition att även belysa dagens konst- och kulturutveckling i de länder som tillhör museets samlingsområde. Östasiatiska museets bibliotek innehåller litteratur inom såväl det östasiatiska språkområdet som europeisk konstvetenskap. Museet har också ett omfattande bildarkiv med fotografier, negativ och diabilder.

Inom kansliet, som ingår i de för nationalmuseet g e m e n s a m m a s e r v i c e e n h e t e r n a , handläggs flertalet administrativa ärenden och därmed förenade frågor, bl. a. remisser och myndighetskrivelser, förarbete i samband med anslagsframställningar samt huvuddelen av den ekonomi- och personaladministration som förekommer vid nationalmuseet. Till kansliet hör också den gemensamma servicepersonalen för bevakning, verkstads-tjänst, transporter, vaktmästeri, telefonväxel, lokalvård, fastighetsdrift m. m.

Nationalmuseets bibliotek är landets största konstbibliotek och täcker i princip föremålsavdelningarnas samlingsområden. Den östasiatiska konstlitteraturen har delvis deponerats i östasiatiska museets fackbibliotek. Det centrala arkivet innehåller dels handlingar rörande museets verksamhet, dels akter med personalia om olika konstnärer. Bildarkivet består av tre delar, det egentliga bildarkivet, ljusbildarkivet och fotoarkivet.

Nationalmuseets olika konserveringsverksamheter inom måleri, skulptur, keramik, papper, möbler och ramar sammanhålls administrativt inom den tekniska anstalten. Målerikonserveringen lyder i praktiken direkt under överintendenten. Den direkta arbetsledningen inom papperskonserveringen ligger hos avdelningen för teckning och grafik, medan ansvaret för skulptur- och keramikkonserveringen har förts till avdelningen för äldre måleri och skulptur. Målerikonserveringen för moderna museets räkning utförs vid den s. k. Skeppsholmsateljén, vars personalkostnader finansieras genom uppdragsverksamhet.

Arbetsområdet för fotoateljén omfattar traditionell fotografering i färg och svartvitt, fotografisk dokumentation, teknisk fotografering samt mörkrumsarbeten. Inkomstmedlen från fotoförsäljning och uppdrag för utomstående institutioner finansierar personalkostnaderna för den arvodesanställda personalen vid fotoateljén.

6.2 Tidigare ställningstaganden

6.2.1 1971 års statsverksproposition

I sin anslagsframställning för budgetåret 1971/72 lade nationalmuseet fram förslag om en självständig organisation för moderna museet. I sin roll som historiskt museum strävade nationalmuseet efter att levandegöra konstverken i relation till de kultursammanhang i vilka de skapats. Moderna museet utvecklades däremot till ett samtids- och framtidsmuseum med inriktning på bildkommunikation.

Det nya moderna museet borde enligt förslaget till ny organisation omfatta, förutom samlingarna av modernt måleri och skulptur, även teckningar och grafik från samma tidsperiod. Den del av depositionsverksamheten som avsåg 1900-talskonst inom måleri, skulptur, teckning och grafik borde föras över till moderna museet. Enligt förslaget skulle i nationalmuseet ingå avdelningen för äldre måleri och skulptur, östasiatiska museet samt avdelningarna för konsthantverk, slottssamlingar och konstabildning. Vidare borde de äldre delarna av samlingarna av teckning och grafik samt den del av depositionsverksamheten som avsåg äldre verk bli kvar hos nationalmuseet. För bibliotekets och bildarkivets del föreslogs ingen uppdelning. Moderna museets behov borde i stället tillgodoses genom depositioner. Den tekniska anstalten föreslogs bli ett serviceorgan till moderna museet på samma sätt som för andra statliga institutioner. De fotografiska samlingar som sköttes av Föreningen Fotografiska museets vänner föreslogs inordnade i moderna museet.

I prop. 1971:1 (bil. 10 s. 68) framhöll dåvarande departementschefen att det inte vid denna tidpunkt var möjligt att ta ställning till nationalmuseets förslag rörande museets uppdelning. MUS 65 avsåg att senare lägga fram förslag om organisationen av den statliga museiverksamheten i dess helhet. Både statskontoret och MUS 65 hade avstyrkt ett omedelbart bifall till delningsförslaget. Detta borde i stället tas upp i ett senare sammanhang i samband med behandlingen av frågor som var övergripande för hela museiväsendet.

Det var emellertid enligt departementschefen önskvärt att statsmakterna fattade beslut om det fotografiska områdets plats i museisammanhang. Departementschefen fann det rimligt att bevakningen av fotografin som konst och kommunikationsmedel anförtroddes åt ett statligt museum. Uppgiften att svara för bevakningen på detta område föreslogs fr. o. m. budgetåret 1971/72 ligga på nationalmuseet och inom detta museum skötas av moderna museet.

Riksdagen lämnade departementschefens uttalanden med anledningen av nationalmuseets förslag utan erinran (KrU 1971:2, rskr 1971:53).

6.2.2 MUS 65

I betänkandet (SOU 1973:5) Museerna föreslog MUS 65 att moderna museet borde skiljas från nationalmuseet och göras till en självständig institution. Tidsgränsen mellan moderna museets och nationalmuseets samlingsområden, år 1900, borde bibehållas. Moderna museet borde omfatta den nutida konsten i alla dess yttringar och tekniker, även konsthantverk och porträtt. En särskild fotoateljé föreslogs inrättad för museet.

MUS 65 föreslog inte någon större förändring i fråga om nationalmuseets avdelningar. Avdelningarna för slottssamlingar och depositioner borde dock omorganiseras som en följd av i viss mån ändrade uppgifter. Bibliotek och konserveringsanstalt borde enligt förslaget förbli odelade och ingå i nationalmuseets organisation. Nationalmuseet borde vidare även för moderna museet svara för vissa kamerala funktioner, personaladministration och telefonväxel.

I fråga om östasiatiska museets ställning ansåg MUS 65 att detta museum främst borde vara ett konsthistoriskt museum, vars huvudsakliga verksamhet ägnades de östasiatiska kulturerna. Museet ansågs dock väl ägnat att i den utåtriktade verksamheten behandla aktuella sociala och kulturella problem i Östasien. MUS 65 ansåg att starka skäl kunde anföras för att skilja östasiatiska museet från nationalmuseet, men utredningen föreslog inte någon sådan omorganisation.

Nationalmuseet med östasiatiska museet föreslogs få en lekmanstyrelse i samband med den föreslagna omorganisationen. Styrelsen borde bl. a. överta de uppgifter som åvilade östasiatiska museets nämnd.

För att moderna museet bl. a. skulle kunna ge service till regionala och övriga museer var en väsentlig utökning av museets personal angelägen. De direkta kostnadsökningarna till följd av delningen ansågs dock bli begränsade genom bibehållandet av vissa gemensamma enheter. MUS 65 föreslog en sammanlagd personalökning med sex tjänster, fyra vid moderna museet och två vid nationalmuseet. Kostnadsökningen beräknades till 370 000 kr.

Flertalet av de remissinstanser som yttrade sig i frågan, däribland statskontoret och nationalmuseet, avvisade eller ställde sig tveksamma till förslaget att göra moderna museet till en från nationalmuseet fristående institution. Flera instanser ansåg att de föreslagna resursökningarna för moderna museet var otillräckliga. Ingen remissinstans fann anledning att gå emot MUS 65:s uppfattning om att östasiatiska museet inte borde omorganiseras till en fristående institution.

6.2.3 Prop. 1974:28 angående den statliga kulturpolitiken

MUS 65:s förslag i fråga om museernas organisation och uppgifter behandlades i prop. 1974:28 angående den statliga kulturpolitiken. I propositionen angavs de allmänna riktlinjer som bör gälla för organisationen av

statliga och statsunderstödda museer (s. 342–343). Med utgångspunkt i dessa riktlinjer behandlades frågan om organisationen av nationalmuseet med moderna museet och östasiatiska museet (s. 344–345).

I fråga om konstmuseernas organisation framhöll jag att verksamheten vid moderna museet oundvikligen måste bli annorlunda inriktad än verksamheten vid nationalmuseet i övrigt. En fullständig uppdelning av nationalmuseet i ett samtidsmuseum och ett historiskt museum skulle emellertid bli både orationell och onödigt kostnadskrävande. Önskemålen om en självständigare ställning för moderna museet kunde enligt min mening tillgodoses inom en organisation av det slag som allmänt redovisats i propositionen. Jag framhöll även betydelsen av att den i moderna museet inordnade verksamheten inom det fotografiska området gavs tillräckligt utrymme inom organisationen.

Riksdagens beslut med anledning av prop. 1974:28 (KrU 1974:15, rskr 1974:248) innebär att nationalmuseet med moderna museet och östasiatiska museet skall utgöra en myndighet med en gemensam styrelse. Varje museienhet skall självständigt under styrelsen ledas av en föreståndare. Vissa servicefunktioner skall dock vara gemensamma för hela myndigheten. Styrelsens uppgifter skall i huvudsak begränsas till beslut i gemensamma frågor om verksamheten och de gemensamma resurserna samt viktigare organisations- och personalfrågor liksom förslag till anslagsframställning. Föreståndare för museienhet skall självständigt leda det dagliga arbetet inom den egna enheten och bör vara huvudföredragande i styrelsen i frågor som gäller enheten.

Vissa frågor rörande konstmuseernas inre organisation behövde ytterligare utredas, särskilt de gemensamma servicefunktionernas omfattning och organisatoriska ställning. För bl. a. detta utredningsarbete tillsattes organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer.

6.3 Organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer

6.3.1 Organisation och uppgifter för statens konstmuseer

Organisationskommittén har biträts av en arbetsgrupp inom statskontoret, som till kommittén överlämnat rapporten Statens konstmuseer – en organisationsöversyn (statskontoret: Rapport 1975:25). Organisationskommitténs förslag i betänkandet (Ds U 1975:16) Statens konstmuseer överensstämmer i allt väsentligt med de synpunkter och förslag som framförts i statskontorets rapport.

Organisationskommittén föreslår att myndigheten statens konstmuseer får en organisatorisk huvudstruktur, där nationalmuseet, moderna museet och östasiatiska museet bildar inbördes självständiga institutioner inom myndigheten, var och en med sitt verksamhetsområde. För vissa gemensamma servicefunktioner föreslås en särskild förvaltningsenhet. Kommitténs

förslag till organisation framgår av den plan som bör fogas som *bilaga 2* till protokollet i detta ärende.

Statens konstmuseer skall i enlighet med riksdagens beslut ledas av en gemensam styrelse, vars ledamöter bör utses av regeringen. Styrelsen bör enligt organisationskommittén avgöra ärenden som rör

- viktigare författningsfrågor,
- viktigare frågor om organisation, arbetsordning eller tjänsteföreskrifter,
- frågor om förslag till anslagsframställning hos riksdagen och andra frågor av större ekonomisk betydelse,
- frågor om tillsättning av tjänst,
- frågor om läkarundersökning, disciplinpåföljd, avskedande, åtalsanmälan eller avstängning från utövning av tjänst,
- frågor om skiljande från tjänst eller uppdrag,
- principiella frågor om konservering, utlåning eller deposition av föremål som ingår i museisamlingarna,
- andra frågor som berör flera institutioner eller som överintendenten eller chef för institution hänskjuter till styrelsen.

Varje institution skall ledas av en föreståndare eller chef direkt underställd styrelsen. Denne skall vara huvudföredragande i styrelsen i ärenden som gäller institutionen. Regeringen bör utse en av institutionscheferna till överintendent och chef för myndigheten statens konstmuseer med befogenheter enligt 5 § allmänna verksamhetslagen. Till överintendent och chef för myndigheten bör enligt organisationskommittén utses chefen för nationalmuseet.

Styrelsen bör till överintendenten kunna delegera beslutanderätten i frågor rörande tillsättning av tjänster och frågor om gemensamma resurser. Vid avgörande av sådana frågor bör berörd institutionschef ha rätt att närvara. I övrigt bör det vara en uppgift för varje institutionschef och chefen för förvaltningsenheten att avgöra ärenden som avser den löpande verksamheten.

Styrelsen bör årligen i verksamhetsplan och internbudget fastställa de allmänna riktlinjerna för myndigheten och dess institutioner. Det förberedande arbetet liksom planering och genomförande av den egentliga musei- och utställningsverksamheten bör i första hand vara en uppgift för varje institution.

För beredning av styrelseärenden rörande verksamhetsplanering, anslagsframställning och internbudget föreslår kommittén att en särskild förvaltningsnämnd med rådgivande uppgifter inrättas. Förvaltningsnämnden bör bestå av överintendenten, som bör vara ordförande, och övriga institutionschefer samt chefen för förvaltningsenheten. Förvaltningsnämnden bör även i övrigt kunna biträda överintendenten vid handläggning av sådana ärenden som styrelsen i arbetsordning kan komma att delegera till denne.

Behovet av en museinämnd av nuvarande slag eller andra rådgivande

och samordnande organ bör närmast bedömas av styrelsen, som i förekommande fall har att avgränsa organets uppgifter och fastställa dess befogenheter. Kommittén pekar bl. a. på behovet av en samrådsgrupp för konserveringsfrågor, som bör ha till uppgift att samordna konserveringsateljéernas arbete.

Den inköpsnämnd som finns vid moderna museet för inköp av svenska konstnärers arbeten bör finnas även i fortsättningen. I ett avseende föreslår organisationskommittén ändrade bestämmelser för handläggningen av ärenden i nämnden. Om de ordinarie ledamöterna inte kan enas i ett inköpsärende, bör även ersättare för ledamot kunna tillkallas för att delta i handläggningen.

Nationalmuseet har främst till uppgift att samla, ordna, vårda och vetenskapligt bearbeta museets konstföremål, samt bedriva utåtriktad konstbildande verksamhet. Till nationalmuseet har också förts de myndighetsuppgifter som gäller tillsyn över statens konstsamlingar.

I nationalmuseets organisation föreslås även i fortsättningen ingå ett antal föremålsavdelningar, nämligen avdelningarna för äldre måleri och skulptur, teckning och grafik, konsthantverk samt slottssamlingar. Museet bör vidare omfatta avdelningar för dels konstbildning, dels depositioner och vandringsutställningar. Till nationalmuseet har också förts vissa gemensamma serviceenheter såsom bildarkiv, bibliotek, flertalet konserveringsateljéer samt fotoateljén.

Föremålsavdelningarnas huvuduppgifter bör inom resp. samlingsområde vara att samla, ordna, vårda och vetenskapligt bearbeta institutionens konstföremål, samt svara för utåtriktad konstbildningsverksamhet i form av utställningar och rådgivning m. m.

Avdelningen för teckning och grafik bör svara för den papperskonservering som bedrivs inom statens konstmuseer. Ansvaret för skulptur- och keramikkonservering bör t. v. ligga kvar hos avdelningen för äldre måleri och skulptur, medan möbelkonservering även fortsättningsvis bör vara en angelägenhet för konsthantverksavdelningen. Kommittén understryker att konserveringsateljéerna är gemensamma serviceenheter, som skall betjäna samtliga institutioner och avdelningar inom statens konstmuseer.

De uppgifter som sammanhänger med tillsynen av statens konstsamlingar bör t. v. ligga kvar hos avdelningen för slottssamlingar.

Avdelningen för konstbildning bör liksom hittills – i samråd med berörd föremålsavdelning – svara för driften av aktuella utställningar samt olika arrangemang i anslutning till dessa, bl. a. schemaläggning av gruppbesök, visningar och specialföreläsningar. Presskommisarieverksamheten inom nationalmuseet, liksom den bok- och vykortsförsäljning som museet bedriver, föreslås också bli uppgifter för konstbildningsavdelningen. En samordning av de mer rutinbetonade arbetsmomenten i samband med förlags- och tryckerikontakter bör enligt kommittén eftersträvas, t. v. inom ramen för konstbildningsavdelningens verksamhet. Avdelningen förutsätts vidare

kunna ställa konstpedagogisk expertis till förfogande för utställningsprojekt även vid övriga museiinstitutioner inom statens konstmuseer.

I fråga om depositionsverksamheten bör nuvarande ansvarsfördelning mellan berörda föremålsavdelningar och avdelningen för depositioner kvarstå i stort sett oförändrad. Ansvaret för inköp av konstverk för depositionsändamål bör inom nationalmuseet åvila resp. föremålsavdelning och i övrigt moderna museet eller östasiatiska museet. Med hänsyn till de praktiska fördelar som är förenade med att inom myndigheten samla de externa kontakterna med främst regionala och lokala museer, föreslås att avdelningen för depositioner också får det direkta ansvaret för verksamheten med vandring utställningar.

Ateljén för målerikonservering och fotoateljén föreslås även i fortsättningen vara underställda chefen för nationalmuseet. Ateljén för målerikonservering bör svara för samordningen inom statens konstmuseer vad gäller utveckling av metoder och tekniker på detta område. Till ateljén bör även kunna föras den ramkonservering som förekommer vid nationalmuseet.

Fotoateljéns serviceuppgifter avser främst föremålsdokumentation och utställningsverksamhet samt teknisk fotografering i samband med målerikonservering. Ateljén bör tilldelas ett samordningsansvar för fototekniska frågor inom statens konstmuseer.

Bildarkivet föreslås bli en för myndigheten gemensam enhet direkt underställd chefen för nationalmuseet. För en förbättrad service från bildarkivets sida krävs enligt kommittén att arkivet får en vetenskapligt utbildad tjänsteman med uppgift att planera, leda och genomföra verksamheten.

Biblioteket är gemensamt för statens konstmuseer och bör även fortsättningsvis vara organisatoriskt knutet till nationalmuseet. Ansvaret för det s. k. konstnärsarkivet bör ligga kvar inom biblioteket. Däremot anser organisationskommittén att det bör övervägas om inte ansvaret för konstmuseernas myndighetsarkiv lämpligen bör ligga på den gemensamma förvaltningen.

Moderna museet har till uppgift att samla, ordna, vårda och vetenskapligt bearbeta måleri och skulptur från 1900-talet samt fotografiskt material. Museet skall vidare genom utställningar och annan konstbildande och allmänskulturell verksamhet göra den moderna konsten tillgänglig för allmänheten.

Moderna museet består av dels avdelningen för modern konst, dels musei- och utställningsverksamheten med fotografisk konst, det s. k. fotografiska museet.

Genom moderna museets om- och tillbyggnad, som blivit färdig i november 1975, har museet fått förbättrade möjligheter att möta allmänhetens krav på allmänskulturell verksamhet i anslutning till presentationen av samlingarna. Organisationskommittén har därtill även beaktat museets direkta behov av tekniker och vaktpersonal samt personal för den museipedagogiska verksamheten för barn och vuxna.

Den s. k. Skeppsholmsateljén föreslås ingå i moderna museet. Dess utåtriktade uppdragsverksamhet förutsätts kunna bedrivas på i stort sätt samma sätt som hittills. Formerna för finansieringen av verksamheten liksom anställningsformerna för ateljéns personal kan komma att kräva ytterligare överväganden. En tjänst som målerikonserverator bör dock inrättas vid moderna museet redan i samband med omorganisationen.

Funktionen som presskommisarie föreslås ingå i uppgifterna för personalen vid moderna museet, liksom även den bok- och vykortsförsäljning som museet bedriver.

Östasiatiska museet har till uppgift att samla, ordna, vårda och vetenskapligt bearbeta de samlingar museet anförtratts, samt genom utställningar och annan utåtriktad verksamhet göra dessa samlingar kända för allmänheten.

Östasiatiska museets personal och övriga resurser bör även fortsättningsvis hållas samman utan någon ytterligare indelning i avdelningar. Östasiatiska museets nämnd bör utgå ur organisationen och dess uppgifter föras över till styrelsen för statens konstmuseer.

Biblioteksverksamheten vid museet bör t. v. fortgå i oförändrade former. Hithörande frågor kan emellertid på längre sikt komma att kräva en annan organisatorisk lösning beroende på hur den vetenskapliga biblioteksservicen inom detta område löses, bl. a. för universitetet i Stockholm. Presskommisarietfunktionen vid östasiatiska museet liksom den bok- och vykortsförsäljning museet bedriver bör även fortsättningsvis tillhöra institutionspersonalens uppgifter.

De administrativa serviceuppgifterna för myndigheten statens konstmuseer föreslås vara samlade inom en särskild förvaltningsenhet. Den för konstmuseerna gemensamma förvaltningsenheten bör svara för ekonomi- och personaladministration, för juridiska frågor, registratur och arkiv. Till förvaltningsenheten bör i administrativt hänseende även knytas den för myndigheten gemensamma tekniska servicepersonalen.

Förvaltningsenheten bör i organisatoriskt hänseende indelas i ett kansli för allmänt administrativa uppgifter och tre arbetsområden för de gemensamma tekniska serviceuppgifterna, nämligen

- verkstads- och byggnadsarbeten
- transporter och förrådstjänst
- tekniker- och vaktservice m. m.

I de fall befattningshavare inom denna personalgrupp varaktigt placeras vid en viss institution, bör ansvaret för den direkta arbetsledningen överflyttas på chefen för denna institution. Ansvaret för planering och samordning av den rörliga arbetsstyrkan bör ligga inom förvaltningsenheten.

I den organisationsstruktur som valts för statens konstmuseer ingår ett stort antal gemensamma servicefunktioner. Organisationskommittén har emellertid inte funnit skäl att nu föreslå att samtliga gemensamma funktioner sammanförs till en eller flera huvudenheter (insti-

tutioner) inom myndigheten. När det gäller administrativ och teknisk service har kommittén funnit det välmotiverat att föreslå en från museiinstitutionerna organisatoriskt fristående förvaltningsenhet. I fråga om vissa andra serviceuppgifter, bl. a. konservering, biblioteksverksamhet, arkivering av bilder samt depositioner och vandringsutställningar, har det med hänsyn till existerande arbetssamband befunnits lämpligt att organisatoriskt knyta an till i första hand nationalmuseet. Organisationskommittén understryker särskilt vikten av att museiinstitutionerna, var och en efter sina behov, får möjlighet att utnyttja de för myndigheten gemensamma resurserna.

Ansvar för tillsyn av de statliga konstsamlingarna ligger hos avdelningen för slottssamlingar som har att förteckna, inventera och besiktiga myndigheternas samlingar av konstföremål samt vid behov lämna råd och anvisningar om konservering eller restaurering. I betänkandet (Ds U 1974:5) Offentlig konst har MUS 65 bl. a. föreslagit vidgade uppgifter för nationalmuseet i fråga om tillsyn och vård av de konstverk och konstföremål som tillhör staten. Mål och uppgifter för statens konstmuseers tillsynsverksamhet bör enligt organisationskommittén ses över i anslutning till att ställning tas till MUS 65:s förslag. I avvaktan på en sådan översyn bör tillsynsfunktionen enligt kommittén kunna ligga kvar hos avdelningen för slottssamlingar.

6.3.2 *Personal, anslag och genomförande*

Organisationskommittén har med biträde av statskontorets arbetsgrupp fördelat den befintliga personalen vid nationalmuseet med östasiatiska museet mellan huvudenheterna i den nya organisationen för statens konstmuseer. Enligt kommitténs bedömning föreligger ett visst behov av personalförstärkningar, främst inom funktionerna administration och teknisk service.

De funktioner som behöver förstärkas i samband med omorganisationen gäller särskilt uppgifter inom ekonomi- och personaladministration samt sekreterarservice. Vidare föreligger behov av en ledningsfunktion för bildarkivet samt vissa resurser för målerikonservering vid moderna museet.

Den utvidgning av moderna museets lokaler som skett i samband med museets om- och tillbyggnad påverkar indirekt behovet av tekniker och vaktpersonal samt personal för den museipedagogiska verksamheten vid statens konstmuseer. Det permanenta behovet av tekniker och vaktpersonal kan dock enligt kommittén fastställas först sedan erfarenheter vunnits av den nu föreslagna organisationen.

Kommittén redovisar ett förslag till personaldimensionering för statens konstmuseer. Lönekostnaderna för kommitténs förslag till personalförstärkningar har beräknats till ca 1 milj. kr. i 1976 års löneläge.

Verksamheten vid den nya myndigheten statens konstmuseer, som omfattar ett antal fristående museer under en gemensam styrelse, bör enligt

organisationskommittén finansieras över ett gemensamt statsbudgetanslag. Under detta anslag bör särskilda anslagsposter föras upp för varje institution för sig. Härigenom underlättas museernas interna planering av sin verksamhet. En särskild stat bör t. v. även föras upp för den gemensamma förvaltningsenheten.

Nuvarande särskilda anslag till underhåll och ökande av samlingarna bör ingå i det nya anslaget. Det kan därvid vara lämpligt att ta upp en särskild anslagspost för resp. museers inköp av svenska konstnärers arbeten. Anslaget till utställningar av nutida svensk konst i utlandet berörs inte av den föreslagna anslagskonstruktionen.

Vid fortsatta överväganden om anslagskonstruktionen bör särskild uppmärksamhet ägnas åt formerna för fördelning av medel för den gemensamma serviceverksamheten inom statens konstmuseer.

Förslaget till ny organisation för statens konstmuseer bör enligt organisationskommittén kunna genomföras den 1 juli 1976.

Under utredningsarbetet har aktualiserats ett behov av vissa kompletterande studier. För att konstmuseernas verksamhet skall kunna bedrivas tidsenligt och effektivt inom den nya organisationen krävs bl. a. fördjupade studier rörande beslutsformerna dels inom institutionerna, dels i gemensamma frågor som gäller hela myndigheten. Bland övriga problemområden som styrelsen för statens konstmuseer bör uppmärksamma i den fortsatta verksamheten nämns biblioteks- och arkivservice, föremålsregistrering och bildarkiv, tillsynsverksamheten samt de tekniska servicefunktionerna.

6.4 Remissyttranden

6.4.1 Organisation och uppgifter för statens konstmuseer

Statens kulturråd uppfattar det som naturligt och ändamålsenligt att nationalmuseet, moderna museet och östasiatiska museet tillhör en gemensam organisation, eftersom de trots sina delvis skilda uppgifter har väsentliga gemensamma mål att förverkliga inom dagens konstliv.

Föreningen Sveriges landsantikvarier betonar statens konstmuseers uppgifter som utbildande organ för landets övriga museer och som en institution med resurser att lämna råd och anvisningar i konstfrågor. Statens konstmuseer bör genom sina rika erfarenheter kunna medverka i utvecklingen av konstvetenskap, konstmuseiteknik och konstvård.

En ensidig fixering vid det gamla konstbegreppet och en beskrivning av verksamheten vid statens konstmuseer som begränsar denna till museernas gamla samlingsområden är enligt *Bo Ahlsén m. fl.* klart förlegad. Samhället behöver en institution med ett totalt förhållande till bilden. Nationalmuseet har också ofta, som *Bo Ahlsén m. fl.* påpekar, gått långt utanför de traditionella gränserna. Försöksverksamheten vid den s. k. filialen 1971-73 är ett exempel på detta. Fotografien är redan infogad i museets

ansvarsområde. Sedan länge har man gjort utställningar av t. ex. barnteckningar, reklambilder och serieteckningar.

Statens kulturråd saknar en redovisning av att nationalmuseet lämnar administrativ service till nämnden för utställningar av svensk konst i utlandet (NUNSKU). Kulturrådet anser att nationalmuseiorganisationen bör fortsätta att biträda NUNSKU i administrativa angelägenheter, bl. a. i budgetarbetet.

Statskontoret, nationalmuseet, statens kulturråd, statens konstråd, TCO-S, SACO/SR och KRO tillstyrker att den föreslagna organisationen för statens konstmuseer genomförs i sina väsentliga delar. På vissa punkter anför kompletterande eller avvikande synpunkter. *Nationalmuseet* och *statens kulturråd* konstaterar att den föreslagna organisationen ger möjlighet för de ingående institutionerna att arbeta självständigt inom ramen för de resurser som ställs till deras förfogande. Den organisatoriska lösning som valts har vidare enligt *statens kulturråd* den fördelen att den ger möjlighet att foga in nya enheter.

RRV förmodar att med en organisation enligt kommitténs förslag kommer sannolikt nationalmuseet fortfarande att dominera. Enligt *RRV* bör en organisation med tre likvärdiga museienheter och ett organ för att bereda gemensamma frågor också diskuteras.

KRO, moderna museets personal och *Bo Ahlsén m. fl.* förordar att man, i större utsträckning än vad som föreslagits, organisatoriskt sammanför de servicefunktioner som är gemensamma för hela myndigheten statens konstmuseer. Även *RRV* anser att detta bör övervägas.

LO ser positivt på att en styrelse inrättas, i vilken det skall ingå personalföreträdare. För personalens del bör detta enligt *LO*'s mening innebära bättre möjligheter till information och inflytande i olika frågor.

När det gäller styrelsens uppgifter anser *statens kulturråd* att styrelsen särskilt skall tillse att organisationen i tillämpliga avseenden tillgodoser målen för den statliga kulturpolitiken. Kulturrådet delar för övrigt i huvudsak kommitténs bedömning i fråga om styrelsens uppgifter.

RRV instämmer i kommitténs förslag att styrelsen varje år bör fastställa riktlinjer för verksamheten vid institutionerna i en verksamhetsplan. Detta får dock inte inkräkta på institutionernas självständighet i fråga om den konkreta utformningen av verksamheten. *Statens personalnämnd* anser att styrelsen även bör fatta beslut i principiella frågor som rör den personaladministrativa verksamheten.

Styrelsens sammansättning berörs i några yttranden. *Statens kulturråd* pekar på behovet av att det i styrelsen finns företrädare för folkbildningsarbetet, den konstvetenskapliga forskningen, den regionala och kommunala museiverksamheten och för konstnärerna. De styrelseledamöter regeringen utser bör enligt *KRO* ha en naturlig anknytning till de områden för vilka myndigheten har ansvar. Det bör således i styrelsen ingå minst en företrädare för konstnärskåren. *Bo Ahlsén m. fl.* anser likaså att en ledamot bör utses efter förslag av Konstakademien och en efter förslag av *KRO*.

RRV, *statens kulturråd* och *TCO-S* anser inte att nationalmuseets chef skall vara självskriven övertendent och chef för myndigheten statens konstmuseer. En sådan ordning skulle enligt *statens kulturråd* medföra att nationalmuseet ges en särställning i förhållande till moderna museet och östasiatiska museet. *RRV* anser också att man bör kunna överväga en organisation där överintendenten saknar särskild anknytning till en viss museienhet.

Statens kulturråd och *SACO/SR* tillstyrker förslaget om inrättande av en förvaltningsnämnd. Det är enligt *statens kulturråd* praktiskt att överintendenten är ordförande.

LO bedömer att förvaltningsnämnden kommer att utöva ett betydande inflytande över de beslut som skall fattas av styrelsen. Av det skälet hävdar *LO* bestämt att personalen måste finnas företrädd även i detta organ.

Statens kulturråd räknar med att den nuvarande museinämnden kan avskaffas i och med att en förvaltningsnämnd inrättas, men tillstyrker förslaget att frågan härom avgörs av organisationens styrelse.

Nationalmuseet framhåller att museinämnden har ett stort värde för arbetet inom institutionen och att den för nationalmuseets del bör behållas även inom ramen för den nya organisationen. *Nationalmuseet* förutsätter därvid att företagsnämnden kommer att verka med lämplig representation från personalorganisationerna vid samtliga museienheter. Även *SACO/SR* anser att museinämnden skall bestå som ett rådgivande, informerande och samordnande organ.

LO vänder sig emot att beslut i tillsättningsfrågor genom delegering skall kunna fattas av överintendenten eller annan tjänsteman ensam. I stället anser *LO* att en tillsättningsnämnd bör skapas för att besluta i tillsättningsfrågor. Denna bör vara sammansatt så att personalen får ett reellt inflytande över tjänstetillsättningar inom myndigheten.

KRO framför sitt tidigare förslag om en särskild nämnd för programverksamheten vid moderna museet med representanter för bildskaparna. *Föreningen Sveriges landsantikvarier* föreslår en särskild samrådsgrupp rörande den regionala konstmuseiverksamheten.

Statens kulturråd har inte något att erinra emot förslaget till organisation för nationalmuseet, men kulturrådet vill erinra om att museet är uppbyggt av påfallande små enheter och att detta kan försvåra möjligheten att smidigt lösa större arbetsuppgifter.

I stället för att flytta över bok- och vykortsförsäljningen från avdelningen för äldre måleri till konstabildningsavdelningen vore det enligt *SACO/SR:s* mening mera ändamålsenligt att slå samman deltidstjänster i försäljningen till en heltidstjänst för en branschkundig föreståndare. *SACO/SR* finner det vidare märkligt att man förordar en centralisering av förlags- och tryckerikontakterna för nationalmuseets samtliga avdelningar utan att förutsätta något behov av fackutbildad personal eller ens någon ökning av den ordinarie personalen vid konstabildningsavdelningen.

KRO föreslår att samlingsområdet för moderna museet vidgas. Eftersom avdelningen för teckning och grafik allttjämt föreslås ligga under nationalmuseet, medför detta enligt *KRO* en inskränkning av moderna museets samlingsområde. Om moderna museet skall kunna fullfölja sin uppgift att spegla den nutida konsten hör självfallet teckning, grafik och andra mångfaldigade bilder av estetiskt och konstnärligt värde till detta samlingsområde. *KRO* anser vidare att det bör klargöras i vad mån moderna museets samlingsområde, geografiskt, skall omfatta hela världen eller om ett visst definierat geografiskt område skall höra under östasiatiska museet. Enligt *KRO*:s uppfattning förefaller det naturligt att moderna museets geografiska samlingsområde är hela världen.

Som en följd av det vidgade samlingsområdet bör enligt *KRO* moderna museets inköpsnämnd kompletteras med en grafiker. *Bo Ahlsén m. fl.* föreslår att inköpsnämnden skall innehålla ytterligare två ledamöter utöver museidirektören och de två konstnärsledamöterna.

Konstakademien, *KRO* och *Bo Ahlsén m. fl.* anser att museidirektören och chefen för moderna museet bör ha ett tidsbegränsat förordnande och att detta bör komma till uttryck i instruktionen för statens konstmuseer.

Fotograficentrum och *Svenska fotografernas förbund* föreslår att fotografiska museet skiljs från moderna museet och blir en egen enhet inom statens konstmuseer. *Fotograficentrum* kräver en grundligare utredning om fotografiska museets organisation och målsättning. De uppgifter som ett fotografiskt museum står inför i dag är enligt *Fotograficentrum* mycket omfattande. Museet skall dels ta itu med det sedan lång tid försummade historiska materialet, dels spegla dagens fotografi. Museet måste också följa och spegla den internationella fotografien. Enbart dessa uppgifter anses så krävande att den föreslagna organisationen ärorealistik.

Fotografiska museet föreslås av *Fotograficentrum* få en egen chef och en styrelse med representation för Svenska fotografernas förbund, Fotografiska museets vänner och *Fotograficentrum*. Museet bör vidare få egna centralt belägna lokaler och ett väl utrustat fotolaboratorium. Det nuvarande biblioteket bör utökas och göras tillgängligt för både forskare och allmänhet. *Svenska fotografernas förbund* ansluter sig till vad som anförts av *Fotograficentrum*.

SACO/SR anser inte att östasiatiska museets bibliotek fungerar tillfredsställande. Behovet av museets biblioteksservice ökar ständigt, främst beroende på det starkt stigande antalet studerande i ämnet konstvetenskap. *SACO/SR* anser det vara angeläget att bibliotekets personal- och lokalfrågor löses inom en snar framtid.

RRV anser det vara ändamålsenligt att de tre museerna får en gemensam förvaltningsenhet. Frågan om hur de gemensamma servicefunktionerna på sikt skall vara inplacerade i organisationen kan dock inte enligt *RRV* anses löst genom kommitténs förslag. Även *statens personalnämnd* biträder förslaget att inrätta en gemensam servicefunktion för bl. a. admi-

nistrativ service.

Förslaget att till nationalmuseet föra flera för samtliga institutioner gemensamma servicefunktioner är inte enligt *statens kulturråd* en principiellt fullt godtagbar lösning. Den kan emellertid godtas i nuvarande läge. Styrelsen bör enligt kulturrådet svara för att samtliga verksamhetsgrenar får full service genom de gemensamma funktioner som skall ligga inom nationalmuseet. Enligt *RRV* bör det övervägas om inte även dessa serviceuppgifter, liksom andra uppgifter som saknar särskild anknytning till ettdera av de tre museerna inom organisationen, kan läggas direkt under den gemensamma ledningen.

KRO framhåller att funktionerna bibliotek, bildarkiv, fotoateljé, konstbildning, depositioner och vandringsutställningar under alla omständigheter är av gemensam karaktär och därför inte bör knytas till en bestämd museienhet. Som alternativ till att föra in tillämpliga delar av dem under resp. museienhet skulle de enligt *KRO* kunna samlas i en gemensam enhet under förvaltningsnämnden. *Bo Ahlsén m. fl.* understryker betydelsen av att samtliga gemensamma resurser för de tre museienheterna sammanförs till en gemensam enhet. Även enligt *moderna museets personal* bör de serviceuppgifter som föreslagits knutna till nationalmuseet föras till en fristående gemensam serviceenhet och ställas under direkt ledning av överintendenten och förvaltningsnämnd.

LO uttalar stöd för tanken på en gemensam teknisk institution för konserveringsaktiviteterna. Även *SACO/SR* tillstyrker fortsatta studier av konserveringsverksamheten för att överväga möjligheterna att sammanföra aktiviteterna till en gemensam institution, vilken i högre grad skulle kunna ge service även till regionala och lokala museer i landet. *SACO/SR* delar också organisationskommitténs uppfattning att ramkonserveringen bör kunna föras till ateljén för målerikonservering. *LO* anser däremot inte att någon förändring beträffande ramkonserveringen bör genomföras innan frågan om en gemensam teknisk institution utretts närmare.

SACO/SR delar kommitténs uppfattning om att biblioteket även i fortsättningen bör vara organisatoriskt knutet till nationalmuseet. *SACO/SR* understryker vikten av att biblioteket inte splittras utan hålls samman som ett forskningsbibliotek.

Statens konstråd finner det rimligt att som en övergångslösning låta ansvaret för tillsyn och dokumentation ligga kvar på avdelningen för slotts-samlingar. I princip ansluter sig emellertid konstrådet till statskontorets förslag om att tillsyns- och dokumentationsuppgifterna organisatoriskt samordnas med depositionsverksamheten i en gemensam avdelning för tillsyn och depositioner. Till en sådan avdelning bör också på sätt som organisationskommittén föreslagit även knytas produktion och administration av vandringsutställningar.

Statens konstmuseers vandringsutställningsverksamhet har enligt *För- eningen Sveriges landsantikvarier* genom sin mångsidighet, vetenskapliga

tyngd och kvalitet stor betydelse för de regionala och lokala museerna. Det är väsentligt, att denna verksamhet kan byggas ut och att de stora konstsamlingar, som statens konstmuseer förfogar över, kan komma hela landet tillgodo.

6.4.2 Personal, anslag och genomförande

Några remissinstanser anser att de föreslagna personalförstärkningarna är alltför knappa eller otillräckliga. De senare årens utredningsarbete har enligt *nationalmuseet* verkat hämmande på möjligheterna att vinna gehör för de förstärkningar som direkt påkallats av ett ökat krav på service från såväl publikens som de regionala och lokala museernas sida. Det är enligt *nationalmuseet* viktigt att ett bifall till förslaget i dess organisatoriska del även leder till att den föreslagna personaldimensioneringen bifalls.

LO hävdar att den personalstyrka som föreslås för förvaltningsenheten är klart otillräcklig för att på ett tillfredsställande sätt kunna fullgöra de arbetsuppgifter som enheten ställs inför.

Statens kulturråd anser att de föreslagna tjänsterna är nödvändiga. Kulturrådet understryker särskilt behovet av två halvtidstjänster knutna till moderna museets "Verkstan". Denna är en väsentlig del i det nya moderna museet och bör även bli av värde som ett experiment.

TCO-S anser att de föreslagna förstärkningarnas inriktning på ekonomi och personaladministration är riktig och samtidigt utomordentligt angelägen. *Statens personalnämnd* understryker dessutom att den föreslagna tjänsten som handläggare av personaladministrativa frågor måste bemannas med en erfaren personaladministratör.

När det gäller fotografiska museets personalbehov är det enligt *Svenska fotografernas förbund* synnerligen önskvärt att resurser skapas för en förste intendent samt att de övriga resurserna förstärks så att museet har realistiska möjligheter att arbeta som en självständig enhet. Även *Fotograficentrum* uttalar sig för en chefstjänst vid fotografiska museet.

Statens konstråd anser att den regionalt orienterade verksamheten vid statens konstmuseer behöver förstärkas inte bara organisatoriskt utan också genom resursförstärkningar. *Föreningen Sveriges landsantikvarier* understryker behovet av ytterligare personalresurser för samarbetet med landets lokala och regionala museer.

LO, *TCO-S* och *SACO/SR* tar upp frågan om anställningsformerna för vissa anställda vid konstmuseerna. *TCO-S* framhåller att det hos myndigheten finns ett betydande antal tjänstemän som avlönas med inkomstmedel. Åtskilliga av dessa tjänstemän ingår i praktiken i myndighetens permanenta organisation. *TCO-S* förutsätter att samtliga tjänstemän hos myndigheten vid omorganisationens genomförande behandlas på ett fullt likvärdigt sätt. Det kan enligt *SACO/SR* inte godtas att personal med

mångårig anställning inte ges den trygghet som är självklar inom andra delar av statsförvaltningen. Sådana visstidstjänster, som innehafts av en anställd under en följd av år, måste permanentas. Även *LO* anser att man måste se över anställningsformerna för vissa av de anställda vid museerna.

Statens personalnämnd erinrar om arkivarbetarnas situation. Det är t. ex. inte ovanligt att de i personaladministrativa frågor särbehandlas i förhållande till övrig personal. För att undvika detta är det enligt personalnämndens mening angeläget att cheferna blir medvetna om att deras personalansvar även gäller arkivarbetarna. *Statens personalnämnd* anser vidare att de fördjupade studier som behövs inom vissa områden också bör omfatta organisation av och innehåll i ett system för personalens medinflytande inom myndigheten. Det bör enligt personalnämnden vara en målsättning att redan från början kunna tillämpa åtminstone vissa medinflytandeformer vid den nybildade myndigheten.

Den anslagskonstruktion som skisseras i organisationsöversynen innebär enligt *RRV* en alltför långtgående reglering. Vidare är det enligt *RRV* mest ändamålsenligt att ha *ett* anslag för inköp och utökande av samlingarna och *ett* för den övriga verksamheten vid museerna.

Statens kulturråd anser inte att förvaltningskostnadsanslaget, som är ett förslagsanslag, bör omfatta poster för utställningsverksamhet samt underhåll och ökning av samlingarna. Behovet av medel för utställningar och övrig utåtriktad verksamhet samt för underhåll och ökning av samlingarna varierar under olika år. Hushållningen med dessa medel bör enligt kulturrådet underlättas. De bör därför utgå från ett reservationsanslag. En viss del av anslaget bör kunna disponeras av styrelsen för att bilda en flexibel reserv.

Statens kulturråd framhåller vidare att ansvaret för budgetförslag från *NUNSKU* hittills i praktiken kommit att åvila chefen för nationalmuseet. I avvaktan på att frågan om *NUNSKU*'s ställning utretts bör enligt kulturrådet styrelsen för statens konstmuseer ha ett ansvar för *NUNSKU*'s anslagsframställning. Medlen till *NUNSKU* bör dock tills vidare liksom hittills föras upp under ett eget anslag.

Statskontoret tillstyrker fortsatta studier och utredningsinsatser inom de problemområden som organisationskommittén uppmärksammat i betänkandet och som behandlats i statskontorets rapport om statens konstmuseer. *RRV* anser det väsentligt att ett fortsatt utredningsarbete inom den nya organisationen kommer till stånd. *Statens kulturråd* finner det också viktigt att den nya styrelsen fortlöpande granskar de organisatoriska förhållandena och efter hand genomför sådana ändringar som fordras för att lösa de nya uppgifter som blir aktuella i framtiden. *Statens konstråd* påpekar att åtskilliga av de problemområden som bör uppmärksammas nära sammanhänger med konstrådets nuvarande och framtida kompetens- och verksamhetsområde.

I likhet med organisationskommittén förordar *statskontoret* en översyn av mål och uppgifter för den tillsynsverksamhet som nu ankommer på

nationalmuseet. *Statens konstråd* understryker att en sådan översyn bl. a. bör syfta till en utbyggd samverkan mellan central och regional nivå vad gäller tillsyn, dokumentation och vård och att därvid förutsättningarna att ge läns museerna eller motsvarande regionalt verkande konstmuseer en ökad betydelse inom detta verksamhetsområde bör ägnas särskild uppmärksamhet. *Föreningen Sveriges landsantikvarier* anför liknande synpunkter.

Särskilt viktigt är det enligt *statens kulturråd* att styrelsen för konstmuseerna följer konstlivets utveckling utanför Stockholmsregionen och vidtar de åtgärder som fordras för att man skall kunna ge ett gott stöd till bl. a. de regionala museerna. Kulturrådet förutsätter dessutom att en översyn görs av NUNSKU:s och statens konstråds uppgifter och organisation i förhållande till statens konstmuseer.

Med hänsyn till att organisationskommittén i mycket liten utsträckning diskuterat behovet av fortsatt utveckling och förändring av den personaladministrativa verksamheten, föreslår *statens personalnämnd* att man inom förvaltningsenheten med prioritet startar ett arbete för att ta fram planer för utveckling av den egna personaladministrationen.

7 Riksställningar

7.1 Bakgrund och nuläge

I direktiven till MUS 65 uppdrog dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet åt MUS 65 att utreda möjligheten att stimulera det lokala kulturlivet genom utveckling av vandringsutställningen. Parallellt med utredningsarbetet skulle en försöksverksamhet med utställningar på riksplånet bedrivas. I direktiven betonades att allmänheten borde få bättre möjligheter att komma i kontakt med museernas föremålsbestånd. Vid sidan av en ökad och mer differentierad utställningsverksamhet skulle en väl planerad upplysningsverksamhet, lämpad för olika publikkategorier, komma till stånd. För att verksamheten skulle nå största möjliga effekt rekommenderades en samordning av befintliga resurser i samarbete med skilda institutioner, museer och konstbildningsorganisationer. Bland särskilt angelägna målgrupper angavs eleverna i det kommunala skolväsendet och i folkhögskolorna samt folkbildnings- och ungdomsorganisationerna.

Försöksverksamheten med riksställningar inleddes hösten 1965 med MUS 65 som styrelse. I enlighet med anvisningarna i direktiven skedde år 1967 ett samgående mellan försöksverksamheten och Riksförbundet för bildande konst samt Föreningen Konst i skolan. Det avtal som tecknades innebar att föreningarna skulle behålla sin identitet med möjlighet att återta ställningen som självständiga organisationer. Samarbetsavtalet innebar vidare att ett gemensamt arbetsutskott med representanter för MUS 65 och de båda föreningarna bildades. Arbetsutskottet har i praktiken kommit att fungera som styrelse för Riksställningar. MUS 65:s ordförande är också ordförande i arbetsutskottet. Den direkta ledningen av försöksverksamheten har en ledamot i MUS 65 svarat för i egenskap av verkställande direktör.

Riksställningars inre organisation bygger på de olika delarna i verksamheten. Det finns en avdelning för produktion, en för distribution och en för administration samt en uppföljningsenhet, vidare finns ett informationscentrum för offentlig konst. F. n. är ca 55 personer sysselsatta i verksamheten. Medel för driften av verksamheten har efter årliga anslagsframställningar från MUS 65 anvisats ur anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål. Statsbidraget till Riksställningar uppgår budgetåret 1975/76 till 6,1 milj. kr. Dessutom erhöi verksamheten år 1969 ett särskilt förlagskapital om 485 000 kr. för att främst användas för serieproduktion av utställningar för försäljning. Riksställningar har utöver statsbidraget haft vissa intäkter såsom distributionsbidrag, uppdragsverksamhet och medlemsavgifter. Budgetåret 1974/75 uppgår dessa till 1,1 milj. kr.

Under försöksperioden har verksamhetens innehåll vidgats samtidigt som antalet samarbetsparter och målgrupper ökats.

Utställningsaktiviteterna har framför allt varit inriktade på skolor, folkbildningsorganisationer, bibliotek, kulturnämnder, museer och konsthallar samt organisationer inom Riksförbundet för bildande konst och Föreningen Konst i skolan.

För att underlätta möjligheterna att visa museernas material för en större allmänhet har särskilt medgivande lämnats åt MUS 65 att inom vida gränser få använda material från de statliga museerna. Samarbetet med museerna innebär ofta att man gemensamt arbetar fram utställningens innehåll. Det kan också innebära att Riksutställningar distribuerar en utställning, som helt framställts av t. ex. ett länsmuseum.

För att tillgodose skolans behov har under försökstiden varierande utställningsformer och distributionsvägar använts. Vid samgåendet med Riksutställningar år 1967 medförde Föreningen Konst i skolan 112 utställningar, vilka ännu år 1974 utgjorde nära hälften av Riksutställningars utbud.

Under försökstiden har Riksutställningar svarat för en ständigt ökande produktion av mindre utställningar och utställningspaket, som tillkommit på beställning av enskilda studieförbund. Dessa har i stor utsträckning själva svarat för turnéplanering, transport, lokalanskaffning m. m.

Konstutställningsverksamheten utanför skolans område har syftat dels till att förse medlemmarna i Riksförbundet för bildande konst med utställningar, dels till att nå nya målgrupper.

År 1968 inleddes i Skellefteå en regional verksamhet. De första åren låg tonvikten på utvecklingsarbete med utställningen som läromedel i samarbete med SÖ och den lokala skolmyndigheten. Under åren 1970–1973 har Riksutställningar bedrivit experiment med uppsökande verksamhet i Skellefteå kommun i samarbete med kommunen, Skellefteå museum, biblioteket, olika studieförbund samt Riksteatern och Rikskonserter. Verksamhetens huvudmål har varit att finna metoder och former för att ge människor resurser att själva uttrycka sig med utställningsmediet. Sedan verksamheten i Skellefteå upphört fortsätter Riksutställningar detta arbetssätt i olika delar av landet.

Riksutställningar har under försöksverksamheten experimenterat med TV, film och diabilder. Samarbete har ägt rum med Sveriges Radio och TRU.

Riksutställningar har vidare haft omfattande internationella kontakter, genom bl. a. studiebesök av museitjänstemän, kulturpolitiker och andra. På det nordiska planet har Riksutställningar haft kontinuerliga kontakter, inte minst i form av utställningsutbyte. Dessa kontakter har ytterligare intensifierats genom bildandet av Nordiska utställningsrådet, vars sekretariat försöksvis varit förlagt till Riksutställningar.

7.2 MUS 65

MUS 65 föreslår att den framtida riksutställningsverksamheten skall bedrivas inom ramen för ett institut, benämnt Institutet för riksutställningar, eller enbart Riksutställningar. Institutet föreslås bli organiserat som en s t i f t e l s e under ledning av en styrelse bestående av nio ledamöter. Ordföranden liksom organisationens direktör bör utses av regeringen. Styrelsens övriga ledamöter bör utses av statens kulturråd. Mandattiden för ledamö-

terna föreslås bli tre år med möjlighet till förlängning en gång. Direktören bör förordnas för högst fem år och kunna omförordnas. Institutets styrelse bör avgöra frågor av övergripande art. Riksutställningar bör i samband med permanentningen överta de utställningsaktiviteter som ursprungligen bedrivits av Föreningen Konst i skolan och Riksförbundet för bildande konst.

MUS 65 föreslår en viss förändring av den nuvarande inre organisationen. Vid sidan av de två större nuvarande avdelningarna för produktion och distribution föreslås en särskild teknisk avdelning, en service- och förvaltningsavdelning samt en planeringsgrupp. Informationscentrum för offentlig konst föreslås bli överflyttat till statens konstråd. Det framlagda förslaget innebär en personalorganisation på 83 personer.

De hittillsvarande principerna för kostnadstäckning, som innebär, att de huvudsakliga kostnaderna skall täckas med statsmedel och att endast vissa marginella kostnader bör bestridas genom avgifter föreslås bibehållas oförändrade. MUS 65 föreslår att ett statligt driftbidrag om ca 9,25 milj. kr. ställs till verksamhetens förfogande för budgetåret 1975/76 (1973 års löner). Förslaget innebär förstärkningar inom alla sektorer, men med speciell tyngdpunkt på distributionssidan. Ett belopp om 1 milj. kr. föreslås vidare som förlagsmedel.

MUS 65 konstaterar att flera museer liksom bl. a. fackliga, ideella och andra organisationer, som har intresse av att utnyttja utställningsmediet i informativt eller opinionsbildande syfte, saknar resurser till detta. Riksutställningar föreslås få ett huvudansvar för verksamheten med vandringsutställningar.

I enlighet med principen att det material som utgår från Riksutställningar bör vara ett komplement till verksamheten på det lokala och regionala planet anser MUS 65 att planeringen av verksamheten framför allt bör grundas på resultaten av de kartläggningar och de bedömningar, som görs på dessa nivåer. Krav och anspråk från primär- och landstingskommunernas sida bör tillmätas stor betydelse i Riksutställningars planering. Kontakterna med bl. a. folkbildningsorganisationerna, skolans olika organ, liksom med museerna och biblioteken är också betydelsefulla. MUS 65 föreslår att en särskild planeringsgrupp inrättas inom Riksutställningar för dessa frågor. Under försöksperioden har vetenskapliga undersökningar av publik och publikvanor varit till värdefull hjälp för verksamhetsplaneringen. Enligt MUS 65 bör sådana undersökningar bedrivas även i fortsättningen. Riksutställningars planering bör dokumenteras bl. a. i de förslag till anslagsäskanden, som årligen inges till regeringen.

Riksutställningars produktion bör enligt MUS 65 i princip kunna omfatta alla slags utställningar och alla ämnesområden. Riksutställningar bör vara en institution för service till organ och grupper, som vill använda sig av utställningsmediet men inte själva förfogar över en produktionsapparat. Vidare bör Riksutställningar svara för de utställningar, som inte kommer till genom andra institutioners initiativ. Riksutställningars produktion

bör även till viss del avse utställningar som syftar till att utveckla utställningsmediets möjligheter idémässigt eller tekniskt.

MUS 65 anser att Riksutställningars tjänster bör kunna utnyttjas av organ av olika karaktär. Det bör således vara möjligt att producera utställningar såväl för statliga institutioner och myndigheter som för politiska samman slutningar och andra föreningar och grupper av medborgare.

Konstsektorn bör även i framtiden få ett betydande utrymme i Riksutställningars verksamhet. Konstföreningarna bör få tillfälle att genom subskription få tillgång till utställningar av främst aktuell svensk konst.

De försök med uppsökande verksamhet som bedrivits i Skellefteå under åren 1970–1973 anser MUS 65 värdefulla. Verksamhet av denna art behöver fortsätta i ökad skala.

En viktig del av Riksutställningars verksamhet är att distribuera utställningar. Vid distributionen av utställningar, som producerats av andra organ är det viktigt att Riksutställningar kan ta hänsyn till dessas synpunkter och önskemål rörande uppläggning och genomförande av utställningarnas turnerande. Ansvaret för att utforma aktiverande komplement till utställningarna bör i första hand åvila de organ, som står som mottagare av utställningarna. Riksutställningar bör dock underlätta denna verksamhet.

MUS 65 betraktar utgivningen och distributionen av mångfaldigade utställningar som en viktig väg att vidga utställningarnas användningsområde. En ökad satsning på förlagsprodukter är således angelägen.

Riksutställningar föreslås vidare ha möjlighet och resurser att producera bl. a. film, videoband, ljudupptagningar och diabilder. En central för audiovisuellt material bör inrättas inom ramen för den tekniska verksamheten som ett stöd för den egna utställningsverksamheten.

MUS 65 anser att Riksutställningar bör ha ansvaret för att innehåll i de informerande eller kunskapsförmedlande utställningarna motsvarar kraven på en saklig och samvetsgrann framställning. Ytterst vilar detta ansvar på styrelsen. Vad som uttalas i debattutställningar, som behandlar kontroversiella samhälls- och kulturfrågor kan inte anses vara en åsikt som under alla omständigheter delas av Riksutställningars styrelse. Styrelsens ansvar för innehållet i utställningar av denna typ bör vara begränsat till att omfatta den rent rättsliga aspekten. För de allmänna åsikter som framförs, bör ansvaret vila på den, som fått i uppdrag att utarbeta utställningen.

7.3 Remissyttranden

7.3.1 Allmänna synpunkter

Några remissinstanser redovisar allmänna bedömningar av försöksverksamheten med riksutställningar. Dessa är till övervägande delen positiva. *Statens kulturråd* anser att verksamheten har tillfört en viktig ny dimension till kulturlivet och bidragit till en allmän stimulans

för musei- och utställningsväsendet. Riksutställningar har gjort viktiga insatser på områden som inget museum haft ansvar för och prövat skilda typer av samordnade arrangemang. *Riksteatern* har funnit Riksutställningars verksamhet ytterst angelägen, inte bara då organisationerna samarbetat. Verksamheten i stort har betytt nya landvinningar i sättet att på ett över-skådligt och enkelt sätt informera nya grupper i många intressanta ämnen.

Ett stort antal remissinstanser diskuterar Riksutställningars roll i landets utställningsverksamhet. Man noterar att utredningen ägnat en helt övervägande del av utrymmet åt Riksutställningars egen verksamhet och därigenom bristfälligt redovisat övrig utställningsverksamhet. Detta framhålls främst från museihåll. *Föreningen Sveriges landsantikvarier* finner betänkandet ofullständigt också därför att utredningen underlåtit att analysera den kritik som under försöksperioden riktats mot Riksutställningar.

Utredningen kritiserar från flera håll, bl. a. av *statens kulturråd*, *LO*, *Konstfrämjandet*, *Folkparkernas centralorganisation*, *KF* och *ABF*, för att den inte tillräckligt behandlat de övergripande målen för Riksutställningars verksamhet.

Många remissinstanser tar upp utredningens resonemang och förslag beträffande ansvars- och resursfördelningen inom utställningsområdet och särskilt då de centraliseringstendenser man tycker sig utläsa i dessa. Några instanser understryker att Riksutställningar bör få ett huvudansvar för verksamheten med vandringsutställningar. Till dem hör *Svenska kommunförbundet* och *KF*.

Statskontoret framhåller att utredningens formulering av Riksutställningars uppgifter kan skapa motsättningar i frågan om rolluppfattning och ansvarsfördelning mellan Riksutställningar och museerna, främst på det regionala planet. Även *RRV* föreslår med ett likartat resonemang ytterligare överväganden för att precisera på vilka områden Riksutställningar skall ges en ledande funktion resp. en servicefunktion gentemot museerna. *RRV* uttalar att det inte anser de funktioner som med fördel kan ordnas centralt motivera ett organ av den föreslagna omfattningen.

Statens kulturråd finner frågorna om ansvarsfördelning mellan stat, kommun och organisationsliv samt mellan Riksutställningar och de statliga museerna vara otillräckligt belysta. Rådet ser en förstärkning av länsmuseumorganisationen som den mest angelägna uppgiften inom musei- och utställningsområdet, och menar att både Riksutställningar och de statliga museerna har ansvar för verksamheten med vandringsutställningar. Riksutställningars uppgift bör definieras som komplettering av utställningsverksamheten i landet.

Om utställningsproduktionen och ansvaret för utställningsverksamheten koncentreras till Riksutställningar försvåras enligt *Föreningen Sveriges landsantikvarier* och *Svenska museiföreningen* möjligheterna att tillgodose kraven på bl. a. decentralisering, samordning och differentiering. Det blir också svårare att undvika ett åsiktsmonopol. Riksutställningar bör vara ett komplet-

terande serviceorgan med endast sådana funktioner som inte bättre och effektivare kan fullgöras av andra organ. Enligt museiföreningen bör huvudansvaret för verksamheten med vandringsutställningar delas mellan Riksutställningar, de större centralmuseerna och regionmuseerna. Liknande synpunkter framförs av bl. a. *Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd, riksantikvarieämbetet och statens historiska museum* och ett stort antal museer.

Bland de remissinstanser utanför museiområdet som uttalar sig mot vad man anser vara centraliseringstendenser i utredningens förslag, ofta med hänvisning till kulturrådets principiella målsättning om ett decentraliserat kulturutbud, märks vidare *flera kommuner, SACO* och *Sveriges allmänna biblioteksförening*.

Från folkrorelsehåll – *LO, Konstfrämjandet, Folkparkernas centralorganisation* och *ABF* – framförs starka krav på att Riksutställningar i större utsträckning än vad utredningen föreslagit bör utformas som ett serviceorgan för organisationslivet. *ABF* anser att mottagargrupperna borde ha givits ett helt annat inflytande än vad den föreslagna modellen för Riksutställningar ger möjlighet till. *Statens kulturråd, TCO* och *KF* betonar organisationernas och studieförbundens möjligheter att nå nya publikgrupper.

Flera remissyttranden har gått in närmare på utställningens användning inom folkbildningsarbetet och ett par instanser berör även folkhögskolornas roll. *SÖ, S:t Eriks folkhögskola* och *Folkbildningsförbundet* finner att erfarenheterna visar att utställningsmediet fungerar mest effektivt då utställningar integreras i pedagogiska projekt med möjligheter till bearbetning av stoffet. *Folkbildningsförbundet* understryker vikten av att Riksutställningar bidrar till möjligheterna att redovisa studieförbundens cirkelstudier i utställningsform. *Föreningen Sveriges landsantikvarier, statskontoret* och *RRV* ifrågasätter om en centralisering av verksamheten med vandringsutställningar är till fördel vid kontakten med folkbildningsverksamheten.

Några remissinstanser uppehåller sig vid utställningsmediets betydelse för skolan. Erfarenheterna av utställningar som läromedel från försöken i Skellefteå betecknar *SÖ* som värdefulla och styrelsen vill peka på utställningens stora möjligheter att fungera som stöd för samverkan mellan skolans ämnen. Enligt *Föreningen Sveriges landsantikvarier* bör den största satsningen på skolan göras via regionala och lokala museer.

Statens naturvårdsverk och *AMS* betonar myndigheternas behov av service från Riksutställningar. *Folkparkernas centralorganisation* däremot framhåller att samhällets organ inte bör få ta i anspråk avgörande delar av Riksutställningars resurser. För att man skall kunna komma till rätta med snedfördelningen i kulturutbudet anser *LO* att det löpande planerings- och budgetarbetet måste utgå från klara prioriteringar av de missgynnade grupperna, främst bland de vuxna. Även *statens kulturråd* betonar att utställningsmediet inte får förbehållas institutionerna.

KRO påpekar att konstnärernas andel av försöksverksamhetens budget varit blygsam och föreslår att en särskild konstsektor inrättas som får ansvar

för bl. a. vandringsutställningar av konst samt för de idé- och temautställningar där konstnärlig medverkan är nödvändig. Liknande förslag framläggs av *Konstnärscentrum*.

7.3.2 Produktionsverksamhet

Många remissinstanser delar uppfattningen att en huvuduppgift för Riksutställningar är att p r o d u c e r a utställningar för sådana organ och grupper, som inte själva förfogar över en produktionsapparat.

Föreningen Sveriges landsantikvarier och *Svenska museiföreningen* framhåller att detta särskilt gäller samhällsinformativa utställningar från statliga myndigheter och institutioner, och att produktionen huvudsakligen bör ske inom ramen för myndighetens informationsanslag. *Folkparkernas centralorganisation* fäster särskilt avseende vid att Riksutställningars produktionskapacitet kan utnyttjas för folkrörelser och studieförbund på gynnsamma ekonomiska villkor. *Konstfrämjandet* menar att om Riksutställningar huvudsakligen skall ställa sina produktionsresurser till förfogande för andra produktionsinriktade organ, kommer det att få svårt att inrikta verksamheten efter behov hos avnämargrupperna. *ABF* fruktar att om beställarens inflytande på produktionen får bero av dennes egna resurser, kommer många som annars velat använda Riksutställningar att avstå från detta.

Ett stort antal institutioner och organisationer på museiområdet samt bl. a. *Stockholms kommun* och *SACO* understryker att utställningsproduktion i första hand är en angelägenhet för museerna. Bl. a. *naturhistoriska riksmuseet* framhåller att det inte är ändamålsenligt att Riksutställningar producerar egna utställningar inom de större museernas ämnesområden. Föremål och sakkunskap finns redan på museet, och produktion genom Riksutställningar innebär endast en fördyring.

Från många håll betonas att en reell decentralisering av produktionen måste eftersträvas. Flera instanser påpekar att bl. a. utredningens undersökningar visar, att det framför allt är utställningar med lokal anknytning som lockar ny publik. Om en produktion som är resultat av centrala initiativ får dominera, innebär detta enligt *SÖ* stor risk för ett passivt mottagande. Produktion på lokal nivå bör därför stödjas. *Riksantikvarieämbetet* och *statens historiska museum* och *KRO* finner det angeläget att läns museerna ges statsmedel för produktion av utställningar som i första hand vänder sig till länets invånare. Dessutom bör centralmuseerna erhålla medel för produktion av vandringsutställningar.

Sveriges allmänna biblioteksförening framhåller liksom *Norrköpings kommun* och *biblioteksnämnden i Lund* att biblioteken bör kunna få produktionsstöd för utställningar, särskilt sådana av lokalt intresse.

Riksantikvarieämbetet och *statens historiska museum*, *nationalmuseet*, *Nordiska museet*, *Stockholms kommun*, *SACO*, *Föreningen Sveriges landsantikvarier* och *Svenska museiföreningen* anser att en del av de för Riksutställningar

föreslagna produktionsmedlen i stället bör tillföras ett särskilt anslag för utställningsproduktion, som disponeras av statens kulturråd. Även *statens kulturråd* för fram tanken på ett för museiväsendet gemensamt anslag för vandringsutställningar, fördelat av kulturrådet, och avsett att möjliggöra för de mindre statliga museerna att delta i verksamheten.

Betydelsen av utvecklingsverksamhet på utställningsområdet betonas av några instanser. *De anställda vid Riksutställningar* menar att utvecklingsarbete givetvis kan ske inom ramen för olika samarbetsprojekt, men att det även är viktigt att Riksutställningar får särskilda resurser för sådant arbete. *Folkbildningsförbundet* anser det viktigt att experimentverksamheten ges tillräckliga resurser, och att den bedrivs i nära samarbete med folkbildningsarbetet och skolan.

Statens kulturråd framhåller liksom *statens sjöhistoriska museum, Malmö kommun* och *flera läns museer* betydelsen av basutställningar som kan kompletteras med lokalt material.

De flesta remissinstanserna framför inga invändningar mot integrationen av Riksförbundet för bildande konst och Föreningen Konst i skolan i Riksutställningar. *Riksförbundet för bildande konst* önskar en garanti för att mängden konstutställningar och anslagen till dessa hålls på en viss nivå. Bl. a. *SÖ* och *Föreningen Konst i skolan* understryker det angelägna i att Riksutställningar kan ge konstutställningar för skolan ett betydande utrymme.

Några remissinstanser behandlar frågor rörande förhållandet till *Sveriges Radio* och *TRU*. Betydelsen av samarbete med dessa institutioner betonas bl. a. av *SÖ*, *Varbergs museum* och *Folkparkernas centralorganisation*. *Sveriges allmänna biblioteksörening* önskar ett vidgat samarbete och understryker liksom *Tekniska museet*, *Musikaliska akademien* och *Föreningen för undervisning och information vid svenska museer* vikten av att bl. a. radio- och TV-inslag i högre grad skulle kunna friköpas.

7.3.3 Distributionsverksamhet

De remissinstanser som närmare behandlar Riksutställningars distributionsfunktion är eniga om att organisationen utöver distributionen av de egna utställningarna har viktiga uppgifter att fylla regionalt. Många framhåller emellertid samtidigt att Riksutställningars regionala uppgifter bör vara begränsade.

Grundförutsättningen för Riksutställningars distributionsverksamhet åt andra producenter bör enligt *Föreningen Sveriges landsantikvarier* och *Svenska museiföreningen* vara, att distributionen inte kan genomföras billigare på annat sätt. *Landsantikvarieföreningen* anser liksom *Jämtlands läns museum* och *Stockholms kommun* att Riksutställningar bör ha skyldighet att distribuera en utställning om ett visst antal mottagare, t. ex. fem, anmält intresse. Distributionskyldigheten måste förenas med regeln att Riksutställningar inte skall kunna påverka utställningens innehåll och form.

Föreningen Sveriges landsantikvarier hävdar att en samordning av det lokala utbudet är nödvändig och att läns museerna eller motsvarande organ därför bör ha ett huvudansvar för utställningsdistributionen på länsplanet. Utställningar som producerats för centrala organisationer på riksplanet bör dock kunna distribueras direkt till dessas lokalorgan.

Föreningen Sveriges landsantikvarier och *flera läns museer* påpekar att Riksutställningar bör ha ansvaret för förvärv av internationella utställningar efter samråd med landets museer.

Några remissinstanser betonar allmänt informationens betydelse inom verksamheten med vandringsutställningar. *Norrbottnens museum* ifrågasätter en viss omfördelning av tillgängliga resurser från produktions- och distributionskostnader till information och programverksamhet.

Vikten av programaktiviteter i anslutning till utställningar berörs i flera remissyttranden. *Naturhistoriska riksmuseet* betonar starkt att programverksamheten alltid bör bedrivas i nära samarbete med lokala instanser, och att producenten redan på ett tidigt stadium bör kontakta lokala organisationer.

LO och *KF* understryker att kontakt bör tas med viktiga avnämggruppers organisationer innan produktionen av en utställning påbörjas. Även *Konstfrämjandet*, *Folkparkernas centralorganisation* och *ABF* betonar att kontakterna med utställningarnas avnämare är viktig.

Föreningen Sveriges landsantikvarier och *Svenska museiföreningen* framhåller att uppsökande verksamhet bör förläggas till läns museerna. *Stiftelsen Sveriges arkitekturmuseum* framhåller att tyngdpunkten i Riksutställningars framtida verksamhet bör läggas på stimulans till lokala utställningsaktiviteter och hjälp vid genomförandet av dessa.

Utredningen behandlar i anslutning till distributionsfrågorna framställning och distribution av trycksaker, serietillverkade utställningar och reproducerat natur- och kulturhistoriska material.

Föreningen Sveriges landsantikvarier och *Föreningen för undervisning och information vid svenska museer* delar i stort utredningens uppfattning att Riksutställningar bör bedriva verksamhet på detta område. *Riksantikvarieämbetet* och *statens historiska museum* påtalar museernas behov av förlagsmedel, närmast för utgivning av populära trycksaker. *Föreningen Konst i skolan* är positiv till satsningen på serietillverkade utställningar som kan ge möjlighet till speciellt stimulerande pedagogiska hjälpmedel för skolan.

Behovet av ett dokumentationsorgan på utställningsområdet tas upp i ett flertal remissyttranden. *Riksantikvarieämbetet* och *statens historiska museum*, *statens kulturråd*, *Lunds konstnämnd*, *SACO*, *Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd*, *Föreningen för undervisning och information vid svenska museer*, *Svenska slöjdföreningen* och *flera läns museer* föreslår att vid Riksutställningar inrättas ett centralt arkiv med uppgift att dokumentera de utställningar som ordnas i landet.

7.3.4 Teknisk verksamhet

Framför allt från museihåll, bl. a. *Föreningen Sveriges landsantikvarier* och *Svenska museiföreningen*, framhålls Riksutställningars centrala tekniska servicefunktion för museer, skola och folkbildning m. m.

Riksantikvarieämbetet och *statens historiska museum* understryker att Riksutställningar bör kunna åta sig uppgifter för museerna vid uppbyggnad både av basutställningar och tillfälliga utställningar. *Svenska kommunförbundet* och *Sveriges allmänna biblioteksörening* påtalar behovet av central utlåning av olika slags kvalificerade utställningsanordningar. Enligt *Skellefteå kommun* borde Riksutställningar kunna ha distributionsmaterial till uthyrning för regionalt och lokalt producerade utställningar. Från flera håll betonas särskilt försöks- och utvecklingsarbetet inom den tekniska verksamheten. *Naturhistoriska riksmuseet* framhåller att utprovning av teknisk apparatur och utexperimenterande av förpackningsmetoder skulle kunna ske centralt.

AV-verksamhet. Flera uttalar sig allmänt om behovet av central AV-service. Beträffande tanken på en AV-central vid Riksutställningar är meningarna delade.

Bl. a. *statens kulturråd*, *Svenska kommunförbundet*, *Varbergs museum*, *Musikaliska akademien* och *Svenska museiföreningen* stöder förslaget om en AV-central. Kulturrådet framhåller dock att en mer omfattande utvecklingsverksamhet skulle kräva stora ekonomiska insatser och bör läggas på ett annat organ.

Svenska museiföreningen påpekar att Riksutställningars AV-verksamhet inte får innebära att museer, som vill skapa egna möjligheter för sådan verksamhet, fräntas ekonomiskt stöd. *Utredningen angående den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet* instämmer i att Riksutställningar bör ha vissa egna produktionsresurser men betonar att vissa uppgifter bör utföras hos andra produktionsenheter. *Konstfrämjandet* finner det rimligt att visst AV-material framställs i samarbete mellan organisationer och Riksutställningar. *Svenska filminstitutet* understryker den rörliga bildens stora betydelse inom utställningsområdet men är tveksamt till särskilda produktions- och distributionsresurser inom Riksutställningar för film och videogram. Enligt *Tekniska museets* åsikt har redan etablerade organ och institutioner inom AV-sektorn tillräcklig kapacitet för att betjäna museerna. Även *ABF* tar avstånd från produktion inom Riksutställningar av audiovisuella hjälpmedel och förordar undersökningar om t. ex. TRU eller Sveriges Radio kan sköta uppgiften.

Rikskonserter anser resurser för ett fortsatt och utbyggt samarbete med Riksutställningar i mediautvecklingsfrågor vara viktiga.

7.3.5 Planering

Statens kulturråd understryker vikten av en förstärkt planeringsfunktion inom Riksutställningar. Planeringen måste vara långsiktig men

det bör också finnas beredskap för snabba insatser. Utställningarna bör kunna fungera som inlägg i den aktuella samhällsdebatten.

Rikskonserter och *Riksteatern* anser det vara av stor vikt att en gemensam grundläggande långtidsplanering för "de tre R:en" kan göras.

Frågan om olika institutioner och gruppers möjligheter till inflytande på Riksutställningars planering har kommenterats av många remissinstanser.

LO, Konstfrämjandet, Folkbildningsförbundet, Folkparkernas centralorganisation, KF, ABF, Medborgarskolan, Studieförbundet Vuxenskolan och *de anställda vid Riksutställningar* reagerar mot att krav från landsting och kommuner av utredningen tillmäts en starkt styrande roll och framhäver i stället folkrörelser, studieförbund och andra organisationer som primära kontaktorgan.

Beträffande planeringen av produktionen för skolorna förutsätter *SÖ* att även länskolnämnderna beaktas som viktiga kontaktorgan och fäster uppmärksamheten på vissa grupper med särskilda behov. Särskilda insatser behövs bl. a. på vårdinstitutioner och för språkliga minoriteter. *Statens invandrarverk* tar upp behovet av utställningar med anknytning till invandrare.

Flera remissinstanser vill ge Riksutställningar i uppgift att, eventuellt i samarbete med centralmuseerna, handha eller organisera utbildning i utställningsteknik m. m. Till dessa hör *konstfackskolan, några läns museer, Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd, Föreningen Sveriges landsantikvarier, Svenska museiföreningen, Svenska riksteatern* och *Svenska slöjdföreningen. Västerbottens museum* betraktar Riksutställningar som den naturliga platsen för gemensam central för utställnings- och museipedagogik och för utbildning av utställningskonsulenter. Enligt *de anställda vid Riksutställningar* har institutionen visat sig vara en naturlig plats för såväl intern som extern utbildning på utställningsområdet.

7.3.6 Organisation

Ett stort antal synpunkter har lämnats på styrelsens sammansättning, mandattid och arbetsuppgifter. Från institutions- och organisationshåll framhålls vikten av att den egna verksamheten blir representerad.

Ett antal remissinstanser instämmer i förslaget om stiftelseform för Riksutställningar, däribland *statskontoret, RRV, statens kulturråd* och *Landstingsförbundet*. *KF* är positivt under förutsättning att mottagargrupperna får tillräckligt inflytande och *KRO* om organisationen blir representerad i styrelsen. *LO, Konstfrämjandet, Folkparkernas centralorganisation, Folkets husföreningarnas riksorganisation, Svenska riksteatern, ABF* och *Unga örnar* ställer sig tveksamma eller avvisande till stiftelseformen därför att den inte anses garantera ett rimligt avnämaringflytande.

Flera remissinstanser understryker vikten av att offentlighetsprincipen tillämpas för stiftelsen. *Kammarkollegiet, statskontoret, naturhistoriska riks-*

museet och *Svenska museiföreningen* påpekar att bestämmelserna i detta hänseende inte intagits i det framlagda stadgeförslaget.

Remissinstanserna har även lämnat synpunkter på ett antal olika organisationsfrågor.

Riksställningars inre organisation bör enligt *statens kulturråd* beslutas av organisationens styrelse och inte av regeringen. Kulturrådet ser dock positivt på inrättande av en planeringsgrupp. Planeringsgruppens värde betonas av *etnografiska museet* och *styrelsen för Skoklosters slott*. *SIDA* anser att man för att undvika kompetensvister och för att skapa en klarare ansvarsfördelning bör göra planeringsgruppen antingen till ett stabsorgan inom chefens kansli eller till en självständig avdelning med egna tjänstemän. *De anställda vid Riksställningar* finner att planeringsgruppen kan tänkas bli identisk med direktionen och anser att en precisering senare måste ske.

Några remissinstanser tar ställning till förslaget om överflyttande av informationscentrum för offentlig konst till statens konstråd. *Statens konstråd* och *Svenska kommunförbundet* är positiva till förslaget. Kommunförbundet framhåller att informationscentrum är föga känt i kommunerna, varför bättre information om dess verksamhet behövs.

Statens sjöhistoriska museum anser att frågan om ett arkiv för offentlig konst behöver utredas närmare.

Konstnärscentrum anser att en samordning av informationscentrums och Konstnärscentrums bildarkiv vore mycket fördelaktig.

Olika personalfrågor behandlas i ett antal yttranden.

Statens konstråd anser den föreslagna personalförstärkningen på konstområdet tillräcklig endast om tillfällig personal och konsulter anlitas i ökad omfattning. Enligt *KRO* bör anslaget för tillfälligt anlitad arbetskraft uppgå till minst hälften av de föreslagna utgifterna för fast anställd personal och styrelsearvoden. Organisationen framhåller också liksom *Föreningen Konst i skolan* och *Riksförbundet för bildande konst* betydelsen av de två föreslagna nya intendenttjänsterna för produktion av konstupställningar, bl. a. till skolorna.

Konstfrämjandet och *ABF* finner den föreslagna kostnadsramen för Riksställningars verksamhet rimlig. Flera museer är positiva till utökningen endast under förutsättning att en behövlig satsning på museiväsendet inte berörs. *Statens kulturråd* ser det inte som möjligt att bl. a. mot bakgrund av väntade reformer på museiområdet räkna med en omedelbar utökning av Riksställningars verksamhet av föreslagen omfattning. Riksställningar bör få en ändamålsinriktad budget av samma typ som Rikskonserter.

RRV har inga invändningar mot att Rikstupställningar ges särskilda förlagsmedel, men anser att medlen bör särredovisas i den interna redovisningen och att bestämmelser om deras användning bör utfärdas.

7.3.7 Ansvar för utställningar

Flera remissinstanser understryker att rättsläget beträffande **a n s v a r e t** för utställningar måste klarläggas. *Naturhistoriska riksmuseet* påpekar att även frågan om ansvarsfördelningen vid samproduktion mellan Riksutställningar och t. ex. ett centralmuseum torde bli aktuell.

Enligt *massmedieutredningen* kan det inte generellt sägas att det organ som producerar eller förmedlar en utställning bär det straffrättsliga ansvaret, utan detta vilar i princip på gärningsmannen och övriga medverkande enligt allmänna straffrättsliga grundsatser. Beträffande skadeståndsansvar torde ofta Riksutställningar som sådant bli ersättningsskyldigt, ensamt eller tillsammans med den straffrättsligt ansvarige. Utställningar som mångfaldigas i ett stort antal exemplar kan enligt massmedieutredningen falla under tryckfrihetsförordningen eller en kommande massmediegrundlag. Massmedieutredningen anser att förslaget att viss person ensam skall vara ansvarig för det allmänna innehållet i en utställning kan verka vilseledande och ge intrycket att personens ansvar även är rättsligt. Därför föreslås i stället föreskrifter om att den som haft i uppdrag att utarbeta en utställning skall tydligt anges i utställningen eller i samband därmed. *Statens kulturråd* ansluter sig till detta förslag.

SÖ, Luleå kommun, Föreningen Konst i skolan och Studieförbundet Vuxenskolan understryker att det rättsliga ansvaret för en utställnings innehåll ej bör åvila mottagaren.

Flera remissinstanser instämmer i utredningens åsikt att det allmänna ansvaret för utställningar av polemisk art bör ligga på producenten. Till dessa hör *Tekniska museet, statens kulturråd, Sveriges allmänna biblioteksförning* och *Studieförbundet Vuxenskolan*.

Klys, KRO och Konstnärscentrum anser liksom *SÖ* att allt ansvar för vad som uttalas i en utställning, även det rättsliga, bör åvila upphovsmannen. Producenten bör enligt *statens kulturråd* i den nya lagstiftningen ges ett lika självständigt ansvar som ansvarig utgivare av tryckt skrift eller programansvarig i radio.

8 Regional kulturminnesvård och museiverksamhet

8.1 Nuvarande organisation och verksamhetsformer

8.1.1 Den regionala och lokala kulturminnesvården

I landsantikvarieorganisationen ingår 24 landsantikvarier, en i varje län. Huvudmän för landsantikvarierna är i flertalet län enskilda organisationer. Enligt kungörelsen (1955:317) angående statsbidrag till avlönningar inom landsantikvarieorganisationen (ändrad senast 1965:167) skall landsantikvarien vara riksantikvarieämbetets¹ företrädare inom sitt verksamhetsområde och inför ämbetet ansvara för kulturminnesvården inom länet. Bidraget utgår till avlönande av en landsantikvarie och en amanuens i varje län samt därtöver till en särskild antikvarie på Gotland. Bidraget har fastställts till 90 % av lönen till dessa tjänstemän, beräknad efter löneklass F 17, F 9 resp. F 13, och utgjorde år 1975 ca 100 000 kr. per län (Gotland 150 000 kr.). Landsantikvarien är i alla län utom tre chef för ett länsmuseum (motsvarande).

Det statliga bidraget är förenat med vissa villkor enligt nämnda kungörelse. Huvudmannorganisationerna är sålunda underkastade riksantikvarieämbetets inspektion. Ämbetet fastställer även stadgar för huvudmannorganisationerna.

Landsantikvarien har inom sitt område ledningen av den kulturminnesvårdande verksamheten. Han tar initiativ till och sörjer för att kulturminnena skyddas och bevaras samt svarar för rådgivning i kulturminnesvårdsfrågor. Landsantikvarien är också remissorgan för riksantikvarieämbetet, för vars räkning han fullgör en rad olika uppdrag. Han utför bl. a. arkeologiska och byggnadshistoriska undersökningar, övervakning av vårdarbeten samt kulturhistorisk kontroll i samband med restaurering av kyrkor, byggnadsminnen och annan kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Landsantikvarien lämnar även sakkunnigutlåtanden åt länsstyrelsen och kommunerna i frågor som rör kulturminnesvården. Han deltar vidare i länsstyrelsens planeringsarbete.

I flertalet län svarar ett länsmuseum för den regionala musei- och utställningsverksamheten. Med länsmuseum förstås i det följande ett museum som bedriver en länsomfattande verksamhet och som erhåller bidrag härför från både landsting och kommuner. Begreppet länsmuseum finns dock inte definierat i några statliga eller andra bestämmelser. Särskilda bestämmelser för inrättande av läns museer saknas också.

Läns museer i nämnda bemärkelse finns i 19 län. Med hänsyn till den verksamhet som bedrivs och till pågående utredningsarbete i Göteborgs och Bohus län och i Gävleborgs län kan även museerna i Uddevalla och Gävle komma att betraktas som läns museer. I Stockholms, Kristianstads och Malmöhus län saknas länsmuseum.

¹ Med riksantikvarieämbetet förstås i denna beskrivning myndigheten riksantikvarieämbetet och statens historiska museer.

Länsmuseernas organisation, verksamhet och finansiering behandlas ingående i MUS 65:s betänkande (SOU 1973:5) *Museerna*. I flertalet län är ett hembygdsförbund eller motsvarande förening huvudman för länsmuseet. I fyra län är stiftelser huvudmän med landsting, kommuner och föreningar som stiftare. Med några få undantag utreds i övriga län frågan om en eventuell stiftelsebildning.

Direkta statsbidrag utgår inte till länsmuseerna. Bidraget till avlöningar inom landsantikvarieorganisationen blir dock indirekt ett bidrag till länsmuseet och dess huvudman eftersom landsantikvarien regelmässigt också är länsmuseichef.

Landsting och primärkommuner har tagit ett grundläggande ansvar för kulturminnesvården, bl. a. genom sina bidrag till länsmuseernas verksamhet. Landstingen lämnar i vissa fall även bidrag till särskilda projekt såsom inventeringar, vetenskapliga undersökningar och publikationer. Landstingen har vidare i ökad utsträckning engagerat sig i frågor om vård och underhåll av kulturminnen.

Primärkommunerna spelar en viktig roll inom kulturminnesvården genom att den fysiska planeringen i första hand är en kommunal angelägenhet. Flera kommuner har sålunda låtit utföra inventeringar och undersökningar av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och byggnader. Bevarandefrågorna har rönt ett allt starkare intresse inom den kommunala planeringen. I vissa fall har särskilda bevarandeplaner upprättats för att läggas till grund för planarbetet. Kulturminnesvården är i många primärkommuner en del av kulturnämndens ansvarsområde. De kommunala bevarandeinsatserna konkretiseras dock främst genom byggnadsnämndens hantering av planläggningsuppgifterna och de enskilda byggnadsärendena.

Vissa lokala museer utför uppgifter för riksantikvarieämbetets räkning. Bl. a. har Stockholms stadsmuseum, Göteborgs arkeologiska och historiska museer samt Malmö museum tagit på sig uppgifter inom kulturminnesvården.

Värdefulla insatser på kulturminnesvårdens område görs också av hembygdsrörelsen. Genom hembygdsrörelsen tillförs kulturminnesvården betydelsefulla erfarenheter. Att informera allmänheten i aktuella frågor, skapa opinion och väcka debatt är viktiga inslag i hembygdsrörelsens verksamhet.

På lokal nivå företräds kulturminnesvården av en ombudsorganisation, som engageras av riksantikvarieämbetet i samråd med landsantikvarierna. Syftet är att nå kontakt med de krafter som på lokalplanet har intresse för kulturminnesvården.

Efter den partiella omorganisationen den 1 juli 1971 av den statliga länsförvaltningen har länsstyrelsen som huvuduppgift att leda och samordna den regionala samhällsplaneringen. Enligt 3 § länsstyrelseinstruktionen (1971:460, ändrad senast 1975:1325) skall länsstyrelsen främja länets utveckling och befolkningens bästa.

Länsstyrelsens ansvar för den regionala planeringen omfattar i viss utsträckning även kulturminnesvården. Vid handläggningen av bl. a. plan- och byggnadsärenden, fastighetsbildningsärenden och tillståndsärenden enligt naturvårdslagen (1964:822, omtryckt 1974:1025, ändrad 1975:196) har länsstyrelsen sålunda att tillvarata kulturminnesvårdens intressen.

Samtliga länsstyrelser, med undantag för Stockholms län, har en organisatorisk uppbyggnad med tre huvudavdelningar, en för samhällsplanering, en för skatteförvaltning och en för allmän förvaltning och förvaltningsrättskipning. I Stockholms län finns fem avdelningar varav en är planeringsavdelning.

Planeringsavdelningarna har organiserats med särskilt beaktande av att de skall medverka i länsstyrelsens huvuduppgift att åstadkomma en samordnad och målinriktad planering i länet.

8.1.2 Översikt över kulturminnesvårdens speciallagstiftning¹

Genom *lagen (1942:350) om fornminnen* (ändrad senast 1971:1163) ges de fasta fornlämningarna ett lagfäst skydd. Lagen innehåller vidare bestämmelser till skydd för skeppsvrak och fornfynd.

I 1 § föreskrivs att ingen får utan tillstånd utgräva, rubba, överhölja eller eljest genom plantering eller bebyggelse eller på annat sätt förändra, skada eller ta bort fast fornlämning. Det ankommer på riksantikvarieämbetet att utöva tillsyn över de fasta fornlämningarna. Vad som är fast fornlämning redovisas i 2 §.

Enligt 5 § får riksantikvarieämbetet vidta erforderliga åtgärder till skydd och vård av fast fornlämning. Ämbetet får bl. a. undersöka fast fornlämning eller låta annan företa sådan undersökning. Vill någon rubba, förändra eller ta bort fast fornlämning, får ämbetet enligt 6 § meddela tillstånd till detta om fornlämningen medför hinder eller olägenhet som inte står i rimligt förhållande till dess betydelse.

Den som planerar arbetsföretag som berör fast fornlämning bör enligt 8 § samråda med riksantikvarieämbetet eller med ombud som ämbetet utsett. Anträffas förut okänd fornlämning skall anmälan ske till ämbetet eller dess ombud. Innebörden av 9 § är att arbetsföretag som föranleder särskild undersökning eller åtgärd beträffande fast fornlämning själv skall svara för den kostnad som därvid uppkommer, om inte riksantikvarieämbetet på grund av särskilda förhållanden finner att det är oskäligt.

Bestämmelserna om fast fornlämning och fornfynd gäller enligt 9 a och b §§ i princip även vrak efter skepp som förlist för minst etthundra år sedan och vissa föremål som har samband med sådant vrak.

Angående fornfynd föreskrivs i 10 § att föremål, som påträffas i fast fornlämning och har samband med denna, skall tillfalla staten. Riksantikvarieämbetet får bl. a. tillerkänna den som låtit utföra vetenskaplig under-

¹ Översikten har i huvudsak begränsats till att avse några av riksantikvarieämbetets viktigare uppgifter.

sökning av fornlämning varvid sådant föremål påträffats skälig ersättning för kostnader och med undersökningen förenat arbete.

Annat fynd av föremål till vilket ägare inte finns och som kan antagas vara minst etthundra år gammalt tillfaller upphittaren. Denne är emellertid skyldig att mot lösen hembjuda föremålet till staten om det helt eller delvis är av guld, silver eller koppar eller har påträffats bredvid sådant föremål. Riksantikvarieämbetet prövar fråga om inlösen. Ämbetet får även förordna om särskild hittelön utöver inlösenersättningen (11 §).

Genom s. k. fyndfördelning får statens rätt till fynd av riksantikvarieämbetet överlåtas på museum som för framtiden kan ta vård om föremålet. Regeringens medgivande krävs i fråga om fynd av större betydelse (13 §). Enligt 15 § får plats för fornyfynd undersökas av riksantikvarieämbetet.

Bestämmelser om fullföljd av talan finns bl. a. i 20 §. Talan mot riksantikvarieämbetets beslut skall föras hos regeringen genom besvär.

Kungörelsen (1942:926) om fornminnen (omtryckt 1972:550) föreskriver att riksantikvarieämbetet skall utse ombud att motta anmälningar om fornyfynd och omhändertata föremålen (2 §). Vidare finns bestämmelser om underrättelse angående fornyfynd (3 och 4 §§) och om förfarandet i övrigt angående sådant fynd (5 och 6 §§).

Kungörelsen (1920:744) med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet (ändrad senast 1968:739) innehåller bl. a. bestämmelser om byggnadsminnesmärken.

Såsom byggnadsminnesmärke räknas enligt 18 § byggnad som står under statens eller menighets eller allmän institutions eller inrättnings förvaltning och som på grund av kulturhistoriskt eller konstnärligt värde är att betrakta såsom minnesmärke. Närmare föreskrifter och anvisningar rörande värden av byggnadsminnesmärken meddelas av riksantikvarieämbetet. Innan rivning, förändring eller mer omfattande reparation sker av byggnadsminnesmärke bör enligt 19 § byggnadsminnesmärket dokumenteras. Statliga byggnadsminnesmärken, som enligt 20 § har uppförts på särskild förteckning av regeringen, är tillförsäkrade ett omfattande skydd. De får inte rivras, överlåtas, flyttas m. m. utan regeringens tillstånd. Förslag till åtgärd, som inte avser vanligt underhållsarbete eller brådskande reparation, prövas av riksantikvarieämbetet. Är åtgärden att jämföra med nybyggnad, avgörs ärendet av regeringen efter utlåtande av riksantikvarieämbetet (21 och 22 §§).

I 28 § ges bestämmelser om uppförande av kyrkobyggnad för svenska kyrkan. Riksantikvarieämbetet skall bl. a. granska och godkänna förslag till ny kyrkobyggnad. Även förslag angående ombyggnad, rivning eller flyttning av befintlig kyrkobyggnad m. fl. åtgärder skall prövas av ämbetet (30 §). Bestämmelserna äger motsvarande tillämpning i fråga om bl. a. planering och ordnande av kyrkotomt som inte skall vara begravningsplats (29 §).

Lagen (1960:690) om byggnadsminnen (ändrad senast 1972:777) gäller inte byggnad som tillhör staten eller utgör fast fornlämning. Lagen tillämpas inte heller på kyrkobyggnader som tillhör svenska kyrkan.

Riksantikvarieämbetet kan enligt 1 § förklara byggnad för byggnadsminne. För sådan förklaring krävs att byggnaden bevarar egenarten hos gången tids byggnadsskick eller minnet av historiskt betydelsefull händelse och att byggnaden med hänsyn därtill är att anse som synnerligen märklig.

Omfattningen av en byggnadsminnesförklaring regleras genom skydds-föreskrifter (2 §). För ändring av byggnadsminne i strid mot skydds-föreskrifterna krävs enligt 3 § riksantikvarieämbetets tillstånd.

Särskilda bestämmelser om ersättning finns bl. a. i 5 och 8 §§. Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt kan enligt 5 § få ersättning av staten om skydds-föreskrifterna medför att pågående användning av byggnad eller område avsevärt försvåras. I 8 § föreskrivs att riksantikvarieämbetet, innan det fattar beslut som kan föranleda rätt till ersättning, skall förvissa sig om att medel finns för ändamålet.

Enligt 14 § skall talan mot riksantikvarieämbetets beslut föras hos kammarrätten. Enligt 15 § kan ämbetet under vissa förutsättningar förorda att byggnad inte längre skall vara byggnadsminne. Beslut att häva byggnadsminnesförklaring eller jämka skydds-föreskrifter kan vidare meddelas av regeringen (16 §).

Kungörelsen (1960:691) om byggnadsminnen (omtryckt 1972:535) föreskriver bl. a. att riksantikvarieämbetet i ärende om byggnads förklarande för byggnadsminne skall inhämta yttrande av byggnadsnämnden. Är byggnaden belägen i Stockholm skall även stadsantikvarien höras. Det finns även bestämmelser om att riksantikvarieämbetet skall samråda med myndigheter och sammanslutningar vid tillämpning av lagen om byggnadsminnen (1 §).

Riksantikvarieämbetet är vidare tillsynsmyndighet enligt *begravningskungörelsen* (1963:540, ändrad senast 1975:1006) och har därvid bl. a. att pröva förslag att anlägga eller utvidga begravningsplats.

Kungörelsen (1942:929) angående vården av vissa kyrkliga inventarier (ändrad 1967:338) innebär bl. a. att riksantikvarieämbetet beslutar om kyrkliga inventarier och föremål som det från kulturhistorisk synpunkt är angeläget att bevara och vårda.

Enligt *kungörelsen (1927:129) angående förbud mot utförelse från riket av vissa äldre kulturföremål* (ändrad senast 1960:442) får vissa äldre kulturföremål såsom bl. a. möbler och husgeråd av trä inte föras ut från riket utan tillstånd av riksantikvarieämbetet. Kungörelsen tillämpas inte i fråga om föremål som är tillverkade år 1860 eller därefter.

8.2 Tidigare ställningstaganden och fortsatt utredningsarbete

M U S 6 5 föreslog i betänkandet (SOU 1972:45) Kulturminnesvård att länsstyrelsen skulle bli regional myndighet för den statliga kulturminnesvården. En särskild kulturminnesenhet med landsantikvarien som chef föreslogs inrättad vid länsstyrelsens planeringsavdelning. Bland kulturmin-

nesenhetens arbetsuppgifter skulle främst ingå att företräda kulturminnesvårdens intressen i den för hela huvudenheten gemensamma verksamheten med samhällsplanering och i dess befattning med den översiktliga fysiska planeringen.

De avgörande besluten i viktiga kulturminnesvårdsärenden måste enligt MUS 65 kunna fattas regionalt. Av denna anledning föreslogs att beslutanderätten enligt kulturminnesvårdens speciallagstiftning skulle föras över på det regionala planet.

MUS 65 föreslog i betänkandet (SOU 1973:5) Museerna ett statsbidrag för kulturhistorisk regional musciverksamhet som hjälp främst till att avlöna en tjänsteman med vetenskaplig och museal erfarenhet inom de kulturhistoriska museernas ämnesområden.

För en närmare redogörelse för de olika förslagen och remissopinionen hänvisas till prop. 1974:28 kap. 12 och 13.

MUS 65:s förslag om kulturminnesvården behandlades i prop. 1974:28 angående den statliga kulturpolitiken. Departementschefen förordade i likhet med MUS 65 att länsstyrelsen blev regional myndighet för den statliga kulturminnesvården.

En tjänst föreslogs inrättad vid länsstyrelsen i varje län för handläggningen av kulturminnesvårdsfrågorna. Innehavare av tjänsten borde vara organisatoriskt sidoordnad planeringsavdelningens olika enheter på samma sätt som länsveterinären. Den nya organisationen borde införas den 1 juli 1976.

Genom de förordade förändringarna i fråga om organisation och ansvar på kulturminnesvårdsområdet skulle landsantikvarien upphöra att vara riksantikvarieämbetets företrädare. Läns museet borde emellertid även i fortsättningen kunna utnyttjas av riksantikvarieämbetet som remissinstans. Det borde också av ämbetet kunna anförtros viktiga inventerings- och vårdnadsuppdrag.

Departementschefen anslöt sig i princip till förslaget om en decentralisering av besluten enligt speciallagstiftningen. Vissa ärenden kunde emellertid för sin handläggning kräva speciell sakkunskap. Det borde enligt departementschefen närmare övervägas om inte beslut i sådana ärenden borde fattas av riksantikvarieämbetet också i fortsättningen. Förslag till avgränsning av dessa ärenden borde utarbetas av en särskild arbetsgrupp.

Vidare föreslogs att ett nytt statsbidrag skulle införas för läns museerna. Den närmare utformningen av bidragssystemet borde övervägas inom den särskilda arbetsgruppen. Arbetsgruppen skulle också överväga frågan om statsbidrag till regionala musei- och kulturminnesvårdsverksamhet i sådana län där länsmuseum saknades.

Riksdagen fattade beslut i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag samt gav som sin mening till känna vad kulturutskottet anfört om den regionala kulturminnesvårdens organisation (KrU 1974:15, rskr 1974:248). För en fullständig redogörelse för Kungl. Maj:ts förslag och kulturutskottets överväganden hänvisas till prop. 1974:28 kap. 25.10 och 25.11 samt KrU 1974:15 p. 2.10 och 2.11.

För det fortsatta utredningsarbetet angående kulturminnesvårdens regionala organisation, speciallagstiftningen och statsbidraget till läns museer m. m. tillsattes hösten 1974 arbetsgruppen för vissa kulturminnesvårds- och museifrågor. Arbetsgruppen avlämnade i maj 1975 betänkandet Regional kulturminnesvård och museiverksamhet.

8.3 Arbetsgruppen för vissa kulturminnesvårds- och museifrågor

8.3.1 Kulturminnesvårdens regionala organisation

Samarbete och ansvarsfördelning

Arbetsgruppen erinrar om att den statliga regionala kulturminnesvården efter den 1 juli 1976 förutsätter kompletterande insatser från läns museets sida. En effektiv och framgångsrik regional kulturminnesvård måste bygga på ett från både länsstyrelsen och läns museet aktivt bedrivet samarbete och informationsutbyte.

Riktlinjer för samarbetet måste vara att museet biträder länsstyrelsen med utredningar och bedömningar när detta behövs till belysning av de frågor som skall handläggas i länsstyrelsen. I många fall kan samarbetet väntas få formen av ett regelrätt remissförfarande.

Länsstyrelsen kommer att bl. a. för sitt arbete med den regionala planeringen behöva faktaunderlag och expertutlåtanden från läns museet. I arbetet med den fysiska riksplaneringen kan hjälp behövas för att få fram erforderligt underlagsmaterial och för att lägga upp kommunala inventeringsprogram. Länsstyrelsens behov av insatser från läns museet är bl. a. beroende på den nye länsstyrelsetjänstemannens egen kompetens och arbetsbörda.

Kulturminnesvården har i ökad utsträckning försökt att inrikta sin verksamhet på de större sammanhangen såsom byggnadsmiljöer och kulturlandskap och de viktigaste arbetsuppgifterna ligger därför inom den fysiska planeringen och inom miljövården i stort. Som huvudman för den regionala samhällsplaneringen har länsstyrelsen att bereda och fatta beslut i en rad ärenden som i större eller mindre utsträckning också berör kulturminnesvården.

Det gäller bl. a. plan- och byggnadsärenden, fastighetsbildningsärenden och tillståndsärenden enligt naturvårdslagen. Hit hör även vägfrågor och expropriationsärenden. Vidare kommer kulturminnesvården med i bilden vid länsstyrelsens arbete med arbetsmarknadspolitisk planering, kommunala bostadsbyggnadsprogram samt planering rörande skolväsende och jord- och skogsbruk. Kulturminnesvårdens intressen kan behöva beaktas också då länsstyrelsen yttrar sig över t. ex. kommunalt förköp samt kommunal eller statlig planering av serviceanordningar och militära anläggningar. En central uppgift för länsstyrelsen är att inom ramen för den översiktliga planeringen ta ställning till kulturminnesvårdens behov vid arbetet med den fysiska riksplaneringen.

Som redovisas i det följande (8.3.2) föreslår arbetsgruppen att länsstyrelsen övertar vissa av riksantikvarieämbetets beslutsfunktioner enligt *kulturminnesvårdens speciallagstiftning*. Den föreslagna decentraliseringen omfattar ärenden som har särskilt samband med den fysiska planeringen och samhällsplaneringen i stort. Härav följer att besluten i de nya ärendena mer eller mindre berör hela planeringsavdelningens ansvarsområde.

Riksantikvarieämbetet kommer även i fortsättningen att behålla en del beslutsfunktioner enligt speciallagstiftningen. Det är emellertid angeläget att länsstyrelsen får insyn i och kontakt med de kulturminnesvårdsärenden som handläggs på central nivå och som har betydelse för den regionala verksamheten. Länsstyrelsen bör därför vara regional remissinstans till ämbetet i ärenden som rör kulturminnen och kulturmiljöer med möjlighet att yttra sig efter hörande av läns museet. Museet bör vara remissinstans till ämbetet i ärenden som rör kulturföremål, bl. a. fornfynd och kyrkliga inventarier.

I fråga om tillämpningen av flera författningar har i skilda sammanhang betonats vikten av ett nära *samaråd* med antikvarisk expertis. Det gäller bl. a. bostadslånekungörelsen (1967:552), kungörelsen (1974:255) om tilläggs-lån till kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, kungörelsen (1962:655) angående kommunala bostadsbyggnadsprogram och bostadssaneringslagen (1973:531). Det ankommer på kommunerna att praktiskt tillämpa flera av dessa författningar.

Efter omorganisationen av den regionala kulturminnesvården bör det aktuella samrådet i första hand sökas med länsstyrelsen. Det får sedan bli en lämplighetsfråga vilket organ, länsstyrelsen eller läns museet, som i det konkreta fallet uppträder som samrådspartner. Har frågan anknytning till samhällsplaneringen i stort bör länsstyrelsen svara för samrådet. Rör frågan rent antikvariska bedömningar bör det vara en uppgift för läns museet. På samma sätt bör länsstyrelsen vara kontaktorgan i förhållande till myndigheter och liknande, t. ex. fastighetsbildningsmyndighet, lantbruksnämnd, skogsvårdsstyrelse och stiftsnämnd.

Den allmänna princip som bör gälla vid rådgivning är att länsstyrelsen svarar för kulturminnesvårdsfrågor rörande planering, prioritering och principer för bevarande. På läns museet bör ankomma den rådgivning som kan bli nödvändig i samband med inventering, restaurering och vårdarbeten.

En viktig arbetsuppgift för länsstyrelsen är rådgivningen till kommunerna. Med sina befogenheter inom den fysiska planeringen har kommunerna stora förutsättningar att bedriva en konkret kulturminnesvård. Lika inom den översiktliga planeringen får länsstyrelsen viktiga uppgifter i anslutning till den fysiska detaljplaneringen. Länsstyrelsen bör kunna ge de kommunala planförfattarna besked om de krav som måste ställas på planerna med hänsyn till länsstyrelsens översiktliga planering samt gällande lagstiftning och normer. Även för denna rådgivning kan länsstyrelsen behöva utnyttja den fackkunskap som finns i läns museet.

Den i n f o r m a t i o n som länsstyrelsen kommer att rikta till kommuner och enskilda skall främst avse den kulturminnesvård som länsstyrelsen har ansvaret för. Information om kulturminnesvårdsfrågor i vid bemärkelse blir däremot en uppgift för länsmuseumet.

Den kulturminnesvårdande verksamheten, särskilt medverkan i det fysiska planeringsarbetet, fordrar kännedom om beståndet av kulturhistoriska objekt och miljöer. Härav följer att planering, genomförande och utvärdering av i n v e n t e r i n g a r är en väsentlig uppgift inom kulturminnesvården. Målet bör vara att på grundval av en så fullständig kartläggning som möjligt av länets tillgångar på sådana objekt och miljöer utarbeta bevarandeprogram som kan tjäna till ledning för arbetet inom planeringsavdelningen.

En redovisning av kulturminnesvårdens intressen ingår i den s. k. länsinventeringen, som länsstyrelsen svarar för. Länsstyrelsen bör i övrigt svara för de inventeringar som blir nödvändiga i anslutning till den regionala planeringen.

Det bör framhållas att det också i framtiden måste vara kommunerna som i anslutning till den fysiska detaljplaneringen och bostadssaneringen har det primära ansvaret för att därav föranledda inventeringar genomförs. Länsstyrelsen bör utifrån sitt ansvar för regional kulturminnesvårdsplanering och fysisk riksplanering dels ta initiativ till inventeringar för vilka ett kommunalt huvudmannaskap inte är det mest näraliggande, dels ge kommunerna råd i deras verksamhet med inventeringar som behövs för den kommunala planeringen. I allmänhet bör initiativet således komma från länsstyrelsen som har den allmänna överblicken över planeringsverksamheten och den regionala kulturminnesvården. Själva verkställigheten av inventeringarna bör lämpligen ankomma på länsmuseumet.

Ett väl avvägt samspel är således nödvändigt. Länsstyrelsen, kommunerna och länsmuseumet bör gemensamt resonera sig fram till hur inventeringar skall utföras och vilka prioriteringar som skall göras. Då länsmuseumet har utfört inventering samt undersökt och dokumenterat materialet, har museumet att göra de grundläggande vetenskapliga bedömningar som fordras. Den mer slutgiltiga värderingen, som bl. a. syftar till att upprätta bevarandeprogram, bör göras i samråd mellan museumet och länsstyrelsen.

Länsmuseumet har särskilda förutsättningar för att från vetenskapliga och museala synpunkter bedöma och värdera behovet av k u l t u r h i s t o r i s k f o r s k n i n g inom regionen. Museumet har även erforderlig sakkunskap för att planera och genomföra vetenskapliga projekt inom det kulturhistoriska fältet. Den ifrågavarande forskningen bör därför ingå bland länsmuseumets uppgifter.

Ett väsentligt och nödvändigt led för att säkerställa kulturminnesvårdens intressen är vården av kulturminnen och kulturmiljöer. I länsstyrelsens ansvar för den regionala kulturminnesvårdsplaneringen ingår även ett allmänt ansvar för att erforderliga vårdarbeten kommer till stånd. Länsstyrelsen bör bl. a. i samråd med kom-

munerna kartlägga behovet av insatser och ta initiativ till vårdarbeten. Länsstyrelsen bör också lämna upplysning om de principer och normer för vårdarbeten som gäller inom kulturminnesvården samt om lämpliga institutioner och konsulter för konkreta vårduppgifter.

En viktig uppgift för länsstyrelsen blir vidare att svara för en planmässig samordning mellan kulturminnesvårdens och naturvårdens vårdinsatser. För de vårdarbeten (beredskapsarbeten m. m.) som helt eller delvis bekostas av AMS kommer länsstyrelsen att få ett planeringsansvar av samma slag som i fråga om naturvården. Den kulturhistoriska kontrollen av dessa vårdarbeten bör däremot i allmänhet utföras av länsmuseum. Museet bör också kunna medverka vid upprättande av vårdprogram och vid projektering av arbetena. Även i övrigt bör länsmuseum kunna åta sig uppgifter i anslutning till vården av fornlämningar, byggnader och kulturhistoriska miljöer. Det bör också närmast ankomma på länsmuseum att vara rådgivande i enskilda vårdfrågor gentemot kommuner, enskilda och föreningar.

Inordnandet i länsstyrelsen m. m.

Arbetsgruppen förutsätter att kungörelsen angående statsbidrag till avlöningar inom landsantikvarieorganisationen upphör att gälla när den nya organisationen träder i kraft. Därmed försvinner de formella k o m p e t e n s k r a v som nu gäller för landsantikvarien. Det är i dag vanligt att landsantikvarien och biträdande antikvarien tillsammans täcker områdena fornminnesvård och byggnadsminnesvård. Den nye tjänstemannen blir ensam närmast ansvarig för kulturminnesvårdsfrågor i länsstyrelsen. Detta kommer att ställa särskilda krav på tjänstemannens kompetens. Den norm som bör följas vid tillsättning av tjänster är att länsstyrelsen skall tillföras en tjänsteman med kulturhistorisk kompetens. Det är viktigt att tjänstemannen har de kvalifikationer som är nödvändiga för att kunna handlägga frågor om kulturmiljöer av olika slag inom ramen för fysisk riksplanering och annan fysisk planering. Härav följer att de sökandes vetenskapliga meriter och yrkeserfarenhet måste prövas omsorgsfullt från facksynpunkt. Arbetsgruppen anser därför att riksantikvarieämbetet skall yttra sig över de sökandes kompetens innan länsstyrelsen hos regeringen föreslår innehavare av de aktuella tjänsterna.

Kompetenskraven aktualiserar även frågan om utbildning. Riksantikvarieämbetet har för avsikt att under det första året efter omorganisationen anordna särskilda kurser för bl. a. den nya länsstyrelsepersonalen. Arbetsgruppen förutsätter att tjänstemannen för kulturminnesvårdsfrågor deltar i denna utbildning, som avses äga rum i samarbete med bl. a. länsstyrelsernas organisationsnämnd.

I fråga om tjänstetitel föreslår arbetsgruppen att tjänstemannen får en funktionsbeskrivande titel. Av titeln bör framgå tjänstemannens ansvarsområde, kulturhistoriska inriktning och kompetens. Bland förslag som har

diskuterats kan nämnas kulturvårdsdirektör och länsantikvarie.

När det gäller inordnandet i länsstyrelsen måste det understrykas att innehavaren av tjänsten skall vara organisatoriskt sidordnad planeringsavdelningens olika enheter. Det innebär att den nye tjänstemannen i praktiken ges en ställning motsvarande enhetschef i länsstyrelsen. Härav följer i sin tur att han i förhållande till de andra fackenheterna får den fristående och självständiga ställning som är nödvändig för att han skall kunna hävda kulturminnesvårdens intressen på samma villkor som dessa enheter hävdar sina fackintressen.

Tjänstemannens behov av allmän service bör till viss del kunna tillgodoses inom planeringsavdelningen. Arbetsgruppen anser emellertid att tjänstemannen fortlöpande behöver kvalificerad hjälp som bör ankomma på en särskilt ansvarig person inom biträdeskarriären. Till bitrådets uppgifter bör höra att bygga upp och ansvara för handarkiv och erforderliga register i anslutning till tjänstemannens arbete inom länsstyrelsen. Vidare bör bitrådet vara kompetent att bereda nya ärenden genom att självständigt skaffa fram underlagsmaterial.

Det är betydelsefullt att tjänstemannen i det dagliga arbetet ges möjlighet att ta del av det omfattande arkiv- och biblioteksmaterial som har samlats inom läns museet. Det bör ankomma på länsstyrelsen och läns museet att i samverkan finna former för detta. Arbetsgruppen vill även peka på tjänstemannens behov av handarkiv och facklitteratur. Tjänstemannen kan vidare behöva information som finns tillgänglig inom riksantikvarieämbetet.

Ett annat spörsmål är frågan om vikarie för tjänstemannen. Vid exempelvis en längre sammanhängande bortovaro bör tjänsten helst inte lämnas obe-mannad. En lösning som faller sig naturlig är att vid behov förordna en tjänsteman hos läns museet eller riksantikvarieämbetet som vikarie i länsstyrelsen. I frågor av detta slag får samråd ske i första hand mellan ämbetet och länsstyrelsen.

Handläggningen inom länsstyrelsen

Länsstyrelsens verksamhet leds av en lekmanstyrelse med landshövdingen som ordförande. Styrelsen består av landshövdingen och tio särskilt utsedda ledamöter. Landshövdingen är chef för länsstyrelsen.

Av organisationen i övrigt är främst planeringsavdelningen av intresse i detta sammanhang. Inom denna finns flera underenheter – i normalfallet juridiska enheten, regionalekonomiska enheten, naturvårdsenheten, planheten, lantmåterienheten och försvarsenheten med var och en sin chef. I planeringsavdelningen ingår härutöver länsveterinären. För att den nödvändiga samordningen skall komma till stånd är de berörda fackområdena representerade vid ärendenas beredning och handläggning.

Verksamheten vid länsstyrelsen regleras dels genom länsstyrelseinstruktionen, dels genom en särskild arbetsordning som fastställs av

länsstyrelsen. Till ledning för att utarbeta denna arbetsordning fastställer regeringen en normalarbetsordning.

Ärendena är inom länsstyrelsen fördelade på olika beslutsnivåer. Det ankommer t. ex. på styrelsen att avgöra viktigare frågor om samhällsplanering och andra för länet betydelsefulla åtgärder. Andra ärenden avgörs av landshövdingen, avdelnings- eller enhetschef eller av annan tjänsteman som vederbörande chef har utsett.

Genom att ansvaret för hela miljövärdssättet genom omorganisationen samlas i länsstyrelsen skapas förutsättningar för ett intimt samarbete mellan den nye tjänstemannen för kulturminnesvården samt i främsta rummet plan-, naturvårds- och lantmäterienheten.

Inom planeringsavdelningen får tjänstemannen som främsta uppgift att företräda kulturminnesvårdens intressen i den för hela avdelningen gemensamma verksamheten med samhällsplanering och översiktlig fysisk planering. Tjänstemannen skall vidare delta i handläggningen av de ärenden som enligt lag eller annan författning ankommer på länsstyrelsen såsom företrädare för kulturminnesvården. Tjänstemannen kan också komma att delta i handläggningen av enskilda besvärärenden som f. n. handläggs på planeringsavdelningen. Även vissa yttranden som länsstyrelsen avger kan vara av betydelse från kulturminnesvårdssynpunkt.

I bilaga 2 till nuvarande normalarbetsordning för länsstyrelsen anges vilka som har föredragningskyldighet och beslutanderätt i befintliga ärenden. Vidare markeras vilka övriga tjänstemän som skall delta i samråden när beslut fattas. Arbetsgruppen redovisar i sitt förslag den skyldighet att delta i samråden som därvid bör ankomma på tjänstemannen.

När det gäller de nytillkomna ärendena enligt speciallagstiftningen (8.3.2) föreslår arbetsgruppen att beslutsnivån läggs relativt högt inom länsstyrelsen. Således bör lägst avdelningschefen på planeringsavdelningen ha beslutanderätten i de ärenden som inte skall avgöras av länsstyrelsens styrelse eller av landshövdingen.

Tjänstemannen bör vara föredragande i samtliga nya ärenden. Arbetsgruppen redovisar i sitt förslag också vilka övriga enheter som bör delta i ärendehandläggningen.

Särskilda organisationsproblem

Huvudman för landsantikvarieorganisationen i Stockholms län, med undantag för Stockholms kommun, är Stockholms läns kulturminnesråd. Landsantikvarien i Stockholms län är lokalmässigt knuten till länsstyrelsen och fungerar som fristående länsexpert i kulturminnesvårdsfrågor. Landsantikvarieorganisationen utgörs av landsantikvarien och ytterligare två tjänstemän samt ett kanslibitråde.

De kulturminnesvårdande uppgifterna inom Stockholms kommun handhas av Stockholms stadsmuseum med stadsantikvarien som chef. Stads-

antikvarien yttrar sig till riksantikvarieämbetet i ärenden angående kulturminnesvård. Museet har även vissa andra uppdrag för ämbetet. Kontakten med de statliga organen har säkerställts genom att riksantikvarien har rätt att delta i kulturnämndens sammanträden.

Statsmakternas beslut angående den regionala kulturminnesvården förutsätter att den nye tjänstemannen med större tyngd än landsantikvarien skall kunna hävda kulturminnesvårdens intressen i samhällsplaneringen. Enligt arbetsgruppens uppfattning är det närmast ogörligt för *en* tjänsteman att fullgöra de uppgifter som efter omorganisationen faller inom länsstyrelsens ansvarsområde i Stockholms län. Bl. a. är arbetsmängden och ärendenas svårighetsgrad förhållandevis större i ett storstadslän än i andra län.

Med hänsyn till de särskilda förhållandena på kulturminnesvårdsområdet i Stockholms län föreslår arbetsgruppen att den befintliga landsantikvarieorganisationen vad gäller antalet tjänstemän behålls i den nya organisationen i länsstyrelsen. Genom den föreslagna organisationen får länsstyrelsen resurser att utföra arbetsuppgifter som i andra län åvilar länsmuseum.

Huvudman för landsantikvarien i Göteborgs och Bohus län är Bohusläns hembygdsförbund. Landsantikvarien är också intendent för Uddevalla museum. Göteborgs kommun bedriver genom sina arkeologiska och historiska museer kulturminnesvårdande uppgifter inom kommunen. Museerna samarbetar med länsstyrelsen i ärenden rörande kommunen och fyller till viss del den funktion som i övriga delen av länet omhänderhas av landsantikvarien.

Situationen inom kulturminnesvården i Göteborgs och Bohus län ger enligt arbetsgruppens mening stöd för att en förstärkning av länsstyrelsens planeringsavdelning med ytterligare handläggare och kvalificerad biträdes hjälp kan övervägas.

Även förhållandena i M a l m ö h u s l ä n bör särskilt uppmärksammas. I de båda Skånelänen är Skånes hembygdsförbund huvudman för landsantikvarieorganisationen, som har kontor i Lund och Kristianstad. De regionala kulturminnesvårdsuppgifterna i Malmöhus län är mycket omfattande. Arbetsgruppen anser att en förstärkning med ytterligare handläggare och kvalificerad biträdes hjälp kan övervägas.

Arbetsgruppen föreslår ett nytt statsbidragssystem för länsmuseumerna. Under hänvisning till bl. a. pågående utredningsarbete lägger arbetsgruppen dock inte fram något förslag om statsbidrag till museiverksamheten i Stockholms län, Göteborgs kommun och Skånelänen.

8.3.2 Kulturminnesvårdens speciallagstiftning

Decentralisering av beslut

Arbetsgruppen framhåller beträffande lagen om fornminnen att skyddet av de fasta fornlämningarna allt oftare berörs av frågor om markanvändning och byggande.

Skyddet av de fasta fornlämningarna behandlas inte bara som ett ärende enligt lagen om fornminnen. Inom den regionala planeringen handläggs bl. a. plan-, byggnads- och naturvårdsärenden som i större eller mindre utsträckning också berör de fasta fornlämningarna. I viss mån är sålunda fornlämningskyddet redan integrerat i länsstyrelsens planeringsverksamhet. Det måste anses angeläget att även de aktuella beslutsfunktionerna förs över på länsstyrelsen. Arbetsgruppen föreslår därför att länsstyrelsen blir beslutande myndighet i fråga om de fasta fornlämningarna. Riksantikvarieämbetet bör dock även i fortsättningen ha överinseende över värden och bevarandet av de fasta fornlämningarna. Detta bör komma till uttryck i 1 §.

I 2 § anges vad som är fast fornlämning. Lagen om fornminnen innehåller emellertid inte någon bestämmelse om vem som avgör huruvida fast fornlämning föreligger. Om beslutanderätten decentraliseras bör det primärt åvila länsstyrelsen att ta ställning i denna fråga. Vid tveksamma fall bör länsstyrelsen samråda med riksantikvarieämbetet och länsmuseet.

Den föreslagna decentraliseringen innebär att undersökning och annan åtgärd enligt 5 § ankommer på länsstyrelsen. Detta bör dock inte medföra att riksantikvarieämbetet skall vara beroende av länsstyrelsens tillstånd om ämbetet vill företa åtgärd som avses i denna paragraf. Arbetsgruppen föreslår att det i 5 § införs en bestämmelse varigenom ämbetet äger rätt att företa undersökning eller annan åtgärd utan tillstånd av länsstyrelsen.

Förslaget innebär vidare att den kostnadsprövning som kan komma i fråga enligt 9 § förs över på länsstyrelsen. Riksantikvarieämbetet beslutar emellertid om medel för ändamålet. Detta får till följd att länsstyrelsen har att göra framställning till ämbetet för den händelse prövningen leder fram till att det allmänna bör svara för kostnaden.

Decentraliseringen av beslutanderätten enligt speciallagstiftningen får betydelse även för riksantikvarieämbetets lokala ombud. Dessa fullgör bl. a. vissa uppgifter enligt lagen om fornminnen. Det är angeläget att ombuden även i fortsättningen ges möjlighet att fullgöra kulturminnesvårdande uppgifter. Ombuden bör emellertid inte längre svara för det samråd m. m. som nämns i 8 §. Arbetsgruppen föreslår att länsstyrelsen ensam tar över uppgifterna.

Vad gäller skeppsvrak har antalet sådana ärenden för riksantikvarieämbetets del hittills varit relativt begränsat. Det sammanhänger bl. a. med att stora områden av botten i hav och insjöar ännu är utforskade. Utvecklingen går mot ett ökat utnyttjande av vattenområdena. Härav följer ett behov av att kartlägga och undersöka områdena vilket i princip bör vara en uppgift för den regionala planeringsverksamheten. Det kan därför övervägas att på sikt decentralisera ärendena om skeppsvrak till länsstyrelsen. F. n. får de emellertid anses tillhöra en så ny och avgränsad kategori att fördelarna med den centrala handläggningen väger över. Arbetsgruppen föreslår ingen decentralisering av dessa ärenden.

Tillämpningen av bestämmelserna om fornfynd ger vid handen att särskilt ärenden om fyndfördelning enligt 13 § innefattar ställningstaganden av speciell art. Riksantikvarieämbetets beslut föregås också av en mycket noggrann beredning. Under denna sker en jämförelse mellan det aktuella fyndet och föremål i historiska museets samlingar. Avsikten är att bedöma huruvida fyndet bör införlivas med museets rikstäckande samlingar.

Arbetsgruppen anser att krav på största möjliga rättvisa och ändamålsenlighet talar för att riksantikvarieämbetet erhåller beslutanderätten i ärenden om fyndfördelning. Även ämbetets befattning med fornfynden enligt 10–12 och 14 §§ bör kvarstå. Den överblick och erfarenhet som ämbetet har förvärvat är av betydelse för de bedömningsfrågor som här blir aktuella.

Under rubriken fornfynd hör också undersökning av fyndplats enligt 15 §. Detta är en uppgift som i första hand bör ligga på länsstyrelsen. I överensstämmelse med förslaget om undersökning enligt 5 § bör riksantikvarieämbetet ha rätt att undersöka plats för fornfynd utan tillstånd av länsstyrelsen.

Vad gäller kungörelsen om fornminnen föreslår arbetsgruppen att länsstyrelsen skall samråda med riksantikvarieämbetet innan länsstyrelsen i ärende enligt lagen om fornminnen fattar beslut som kan föranleda ersättningskyldighet eller annat beslut av vikt. Vidare föreslås bl. a. att länsstyrelsen skall underrätta ämbetet om beslut som länsstyrelsen meddelar enligt lagen om fornminnen.

I fråga om kungörelsen med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet har tillämpningen av bestämmelserna om byggnadsminnesmärken enligt 18 § i viss mån präglats av den osäkerhet som föreligger beträffande vilka byggnader som skall räknas som sådana minnesmärken. Det är att märka att det inte finns anvisat något förfarande varigenom det fastställs att byggnad uppfyller kravet på kulturhistoriskt eller konstnärligt värde. Riksantikvarieämbetets uppgift att ha tillsyn över underhåll och vård har inneburit att ämbetet vid behov har biträtt med granskning och kontroll. Uppgiften har i huvudsak innefattat antikvariska bedömningar. Arbetsgruppen föreslår därför ingen ändring av de nuvarande bestämmelserna.

De bestämmelser som gäller för de förtecknade statliga byggnadsminnesmärkena enligt 20 § påkallar särskilda överväganden. Beslut om åtgärder beträffande dessa minnesmärken fattas sålunda i stor utsträckning på central nivå. Detta gäller även handläggningen hos de byggnadsförvaltande myndigheterna. Det pågår emellertid en utredning om att decentralisera vissa av byggnadsstyrelsens uppgifter och beslutsfunktioner till de regionala byggnadsförvaltningarna.

Ett ställningstagande beträffande riksantikvarieämbetets uppgifter bör tillgodose intresset att åstadkomma en samordning med verksamheten hos de byggnadsförvaltande myndigheterna. En strävan bör vara att decentralisera ämbetets uppgifter i den mån motsvarande förvaltningsåtgärder förs

över på det regionala planet. Arbetsgruppen föreslår att ämbetet behåller sina nuvarande uppgifter i avvaktan på att det blir klarlagt i vilken utsträckning de byggnadsförvaltande funktionerna kommer att decentraliseras.

Vad gäller kyrkobyggandet omfattar riksantikvarieämbetets granskning av nybyggande och nyanläggningar förslagets funktionella och arkitektoniska egenskaper. I fråga om byggnad granskas även inredning och konstnärlig utsmyckning. Granskningen beträffande befintlig byggnad eller kyrkotomt görs såväl från funktionella och arkitektoniska som från kulturminnesvårdande synpunkter.

De uppgifter som ankommer på ämbetet kräver tillgång till särskild expertis. Det kan befaras att länsstyrelsen vid en decentralisering skulle få praktiska svårigheter när det gäller att klara handläggningen av kyrkobyggnadsärendena. Å andra sidan är det bl. a. från miljösynpunkt ett starkt önskemål att de kyrkliga byggnadsfrågorna inordnas i övrig regional planeringsverksamhet. Det är också ett lokalt intresse att få inflytande på dessa frågor.

Avvägningen för och emot en decentralisering är särskilt osäker när det gäller uppgiften att granska förslag till ny kyrkobyggnad. Ämbetet fullgör här en granskning som i och för sig inte hör till ämbetets egentliga verksamhet såsom kulturminnesvårdande organ.

Med hänsyn till pågående prövning av förhållandet mellan stat och kyrka föreslår arbetsgruppen inte någon decentralisering av kyrkobyggnadsärendena. Det är emellertid angeläget att ämbetet i sådana ärenden underrättar länsstyrelsen så att denna kan följa den aktuella verksamheten.

Lagen om byggnadsminnen syftar till att bevara individuella byggnader och deras närmaste omgivningar. Även andra författningar än lagen om byggnadsminnen innehåller bestämmelser som berör den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. Byggnadslagen (1947:385, omtryckt 1972:775, ändrad senast 1975:1321) och byggnadsstadgan (1959:612, omtryckt 1972:776, ändrad senast 1975:819) upptar således vissa skyddsinstrument. Förordnande enligt naturvårdslagen har också betydelse i sammanhanget. Vidare kan expropriation enligt expropriationslagen (1972:719, ändrad 1975:659) ske för att bevara kulturhistoriskt märklig bebyggelse.

En decentralisering av beslutsfunktionerna enligt lagen om byggnadsminnen bör medföra att länsstyrelsens samordnande verksamhet stärks och att de befintliga resurserna tas tillvara bättre. Härigenom bör i större utsträckning det eftersträfvade bevaranderesultatet kunna uppnås. Arbetsgruppen föreslår därför att beslutanderätten enligt lagen om byggnadsminnen decentraliseras till länsstyrelsen.

I överensstämmelse med förslaget i fråga om de fasta fornlämningarna bör riksantikvarieämbetets övergripande ansvar komma till uttryck i lagen om byggnadsminnen. En bestämmelse härom bör införas i en ny paragraf, 1 a §.

Arbetsgruppen föreslår att länsstyrelsen skall utfärda skyddsföreskrifter

enligt 2 § i samråd med riksantikvarieämbetet. Förslaget innebär vidare att länsstyrelsen har att företräda staten i ersättningsfrågor enligt 5 §. Riksantikvarieämbetet förfogar emellertid över medel för ändamålet. Innan länsstyrelsen fattar beslut som kan medföra rätt till ersättning av allmänna medel, har länsstyrelsen därför att vända sig till ämbetet. Härigenom kan ämbetet prioritera mellan de önskade byggnadsminnesförklaringar som medför ersättningsanspråk gentemot staten.

Arbetsgruppen föreslår även vissa ändringar i kungörelsen om byggnadsminnen. Bl. a. föreslås i 1 § en bestämmelse att länsstyrelsen skall samråda med riksantikvarieämbetet innan länsstyrelsen i ärende om byggnadsminne fattar beslut som kan föranleda ersättningskyldighet eller annat beslut av vikt.

Ärenden enligt begravningskungörelsen har samband med flera frågor inom den regionala planeringen. Ärendena har emellertid också anknytning till frågor om kyrkobyggnade och kyrkotomt. Det är enligt arbetsgruppens mening inte ändamålsenligt att avskilja riksantikvarieämbetets uppgifter enligt begravningskungörelsen från handläggningen av frågor som rör t. ex. kyrkotomt och byggnad på sådan plats. Mot bakgrund av det tidigare ställningstagandet i fråga om kyrkobyggnadet föreslår arbetsgruppen att ämbetet behåller sina nuvarande uppgifter enligt begravningskungörelsen.

Vad gäller riksantikvarieämbetets uppgifter till följd av kungörelsen angående vården av vissa kyrkliga inventarier föreslår arbetsgruppen ingen ändring bl. a. med hänsyn till den aktuella prövningen av förhållandet mellan stat och kyrka.

Beträffande kungörelsen angående förbud mot utförelse från riket av vissa äldre kulturföremål har Kungl. Maj:ten den 30 oktober 1974 gett statens kulturråd i uppdrag att i samråd med riksantikvarieämbetet och Nordiska museet göra en värdering av erfarenheterna av gällande ordning i fråga om utförelse av kulturföremål. Rådet skall till regeringen redovisa resultatet av värderingen och avge de förslag som rådet med anledning av denna kan finna påkallade. Arbetsgruppen anser att förslaget från statens kulturråd bör avvaktas innan frågan om en ändring av nuvarande bestämmelser tas upp till slutlig prövning.

Besvärsrätt

Arbetsgruppen har närmare övervägt omfattningen av den rätt att besvära sig över länsstyrelsens beslut som bör tillkomma riksantikvarieämbetet.

Arbetsgruppen erinrar om att ämbetet kommer att ha kvar ett övergripande ansvar för kulturminnesvården. Besvärsrätten har samband med ämbetets åligganden att bevaka kulturminnesvårdens intressen. Bl. a. skall ämbetet följa den regionala verksamheten och genom samråd, råd och anvisningar biträda länsstyrelser och museer i deras verksamhet.

För att riksantikvarieämbetet skall kunna få till stånd en enhetlig och

ändamålsenlig tillämpning av lagen om fornminnen och lagen om byggnadsminnen, bör ämbetet ges rätt att föra talan mot de beslut som länsstyrelsen meddelar enligt dessa författningar. Någon begränsning av denna besvärsmätt bör inte gälla. Detta möjliggör för ämbetet att också överklaga t. ex. beslut om byggnadsminnestörklaring varigenom det allmänna åsamkas kostnad som inte står i rimligt förhållande till det kulturhistoriska värde som tillgodoses genom beslut.

Arbetsgruppen föreslår att det i lagen om fornminnen och lagen om byggnadsminnen tas in bestämmelser om den besvärsmätt som sålunda bör tillkomma riksantikvarieämbetet.

8.4 Remissyttranden

8.4.1 Kulturminnesvårdens regionala organisation

Ett stort antal remissinstanser ansluter sig till arbetsgruppens förslag angående regional organisation inom kulturminnesvården. Bland dem som ger förslaget ett uttalat principiellt stöd återfinns *kammarkollegiet, statskontoret, RRV, statens kulturråd, statens naturvårdsverk, AMS, 14 länsstyrelser, decentraliseringsutredningen, Svenska kommunförbundet, ett antal kommuner, Landstingsförbundet, flera landsting, TCO, ett antal hembygdsförbund, Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd, Föreningen Sveriges landsantikvarier och Svenska museiföreningen.*

Förslagets betydelse för riksantikvarieämbetets verksamhet behandlas av några remissinstanser. Enligt *statskontoret* aktualiserar ett genomförande av förslaget vissa frågor om riksantikvarieämbetets ställning och uppgifter, bl. a. inom byggnadsminnensvården. Statskontoret förutsätter att även dessa frågor på lämpligt sätt uppmärksammas i det fortsatta planerings- och utredningsarbetet. *RRV* anser att riksantikvarieämbetet fortlöpande bör utarbeta riktlinjer för hur dokumentation av inventeringar av olika slag bör läggas upp för att det avsedda samspelet mellan länsstyrelse, kommuner och länsmuseum skall kunna förverkligas.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer utgår från att den nya regionala organisationen inte kommer att medföra några principiella förändringar av riksantikvarieämbetets uppgifter beträffande dels inventering, undersökning och dokumentation, dels planering, projektering och kontroll av vårarbeten inom byggnads- och fornminnesvårdens område. Verket avser emellertid att närmare utreda dessa frågor och ge underlag för ställningstaganden beträffande kompetensfördelning och samarbetsformer mellan riksantikvarieämbetet och den regionala organisationen.

Ett tjugotal remissinstanser däribland *statens naturvårdsverk, länsstyrelserna i Kronobergs, Jönköpings, Älvsborgs och Örebro län samt några kommuner och hembygdsförbund* yttrar sig om hembygdsrörelsen. Samtliga ger hembygdsrörelsen ett uttalat stöd. *Statens naturvårdsverk* anser det angeläget att den verksamhet som bedrivs av de ideella organisationerna på natur-

vårdens och kulturvårdens område får samhällets stöd. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* finner det väsentligt att hembygdsrörelsen i sin verksamhet erhåller stöd och experthjälp från läns museet. Ett mycket klart uttalat behov finns enligt länsstyrelsen av en fackutbildad tjänsteman, som helt kan biträda hembygdsföreningarna i deras arbete. *Jönköpings läns hembygdsförbund* och *Malungs hembygdsförening* ansluter sig till länsstyrelsens bedömning.

Enligt *statens naturvårdsverk* bör ekonomiskt stöd till lokala föreningar i huvudsak utgå från kommunerna. Denna uppfattning delas av *Gästrik-Hälsinge hembygdsförbund* som kraftigt understryker nödvändigheten av att det nya statsbidraget till läns museerna också skall göra det möjligt att ge hembygdsföreningarna stöd i olika former i deras allmänna arbete. Bl. a. *länsstyrelsen i Kronobergs län* anser att formerna för de framtida kontakterna mellan läns museet och hembygdsrörelsen samt de lokala hembygdsföreningarnas behov av rådgivning och stöd i andra former från läns museet bör närmare klarläggas och beaktas vid statsbidragsgivningen.

Det förefaller enligt *Riksförbundet för hembygdsvård* som om de pågående stiftelsebildningarna av läns museerna har underlättat för resp. hembygdsförbund att ikläda sig uppgiften att verka som en länk i organisationskedjan lokal hembygdsförening – regionalt förbund – riksorganisation. Av detta skäl anser riksförbundet att en enhetlig organisation för hela riket är önskvärd för den regionala kulturminnesvården.

Riksantikvarieämbetet och *statens historiska museer* understryker liksom arbetsgruppen betydelsen av ett mellan länsstyrelsen och läns museet aktivt bedrivet samarbete och informationsutbyte.

Några länsstyrelser förespråkar ett fritt och obundet samarbete. *Länsstyrelsen i Värmlands län* finner det väsentligt att ett omfattande samarbete kommer till stånd men påpekar att samarbetet bör få utvecklas relativt fritt utan snävt bindande regler. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anser att länsstyrelsens samråd med läns museet i konkreta plan- eller bevarandefrågor bör begränsas till vad som verkligen kan vara av behovet påkallat så att inte onödigt dubbelarbete uppkommer. Remissförfarandet bör enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* i huvudsak begränsas till ärenden där läns museet genom egna utredningar eller genom specialkompetens måste tillföra ärendet beslutsunderlag som länsstyrelsens tjänsteman inte kan bidra med.

Ett drygt trettiotal remissinstanser, bl. a. *länsstyrelserna i Uppsala, Blekinge, Örebro, Jämtlands och Västerbottens län, några kommuner och lands- ting, Landstingsförbundet, SACO/SR, femton hembygdsförbund, Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd, Föreningen Sveriges landsantikvarier* och *Svenska museiföreningen* förespråkar ett organiserat samarbete mellan länsstyrelsen och läns museet. Ett genomgående drag i remissvaren är behovet av föreskrifter, arbetsordning eller andra regler för samarbetet.

Länsstyrelsen i Uppsala län framhåller vikten av att det framtida samarbetet blir någorlunda likformigt över hela landet. Enligt länsstyrelsen bör

detta åstadkommas genom råd och anvisningar från centralt håll. *Länsstyrelsen i Blekinge län* anser det väsentligt att länsmuseum genom beslutskopior, remisser m. m. hålls underrättad om de ärenden som handläggs av länsstyrelsen. Det bör enligt *länsstyrelsen i Jämtlands län* finnas någon form av instruktion som bl. a. föreskriver skyldighet för länsstyrelsetjänstemannen att delta i föredragningar hos länsmuseum.

Länsstyrelsen i Västerbottens län framhåller i sammanhanget att länsstyrelsens initiativ, rådgivning och beslut bör grundas på ett obligatoriskt samråd med länsmuseum. Samrådet bör ske i organiserad form vid regelmässigt återkommande sammanträdestillfällen. Den tidsödande och omständliga remissordningen kan härigenom undvikas för flertalet ärenden.

Landstingen i Kristianstads och Malmöhus län finner att omfattningen av länsmuseets medverkan är oklart angiven. *Jönköpings läns hembygdsförbund* ställer sig avvisande till att länsmuseum endast anlitas på länsstyrelsens initiativ. *Örebro läns hembygdsförbund* framhåller som angeläget att länsmuseets fortsatta initiativrätt i kulturminnesvårdsfrågor tryggas.

Avsaknaden av en preciserad och i samtliga län tillämplig arbetsordning för samarbetet innebär enligt *Stiftelsen Jämtlands läns museum* att man riskerar en försvagning av kulturminnesvården. Stiftelsen föreslår att organisationen kompletteras med en handläggningsordning. Skälen för en sådan utvecklas närmare av *Föreningen Sveriges landsantikvarier* som anser det väsentligt att remissförfarandet mellan länsstyrelsen och länsmuseum regleras i samband med omorganisationen. Samtidigt skapas skyldighet för länsstyrelsen att upprätthålla ett kontinuerligt samarbete med länsmuseum. Handläggningsordningen innebär att beslut om borttagande av fornlämning, gränslinjebestämning samt undersökning av fast fornlämning och plats för fornyfynd alltid kommer att föregås av en sakkunnig prövning, liksom förklarande av byggnadsminne, ändring av byggnadsminne och hävande av byggnadsminnesförklaring samt yttrande om ecklesiastiska boställen. Övriga frågor förutsätts däremot bli handlagda helt inom länsstyrelsen. Föreningen anser att parterna så långt som möjligt bör fungera som ett arbetslag. Lämpligen bör kontakterna upprätthållas genom att länsstyrelsetjänstemannen deltar i länsmuseets veckoföredragningar.

Bland de remissinstanser som uttryckligen stöder de föreslagna riktlinjerna för fördelning av uppgifter mellan länsstyrelsen och länsmuseum återfinns *kammarkollegiet, statskontoret, RRV, statens kulturråd, statens naturvårdsverk, tio länsstyrelser, Landstingsförbundet* samt *några hembygdsförbund*.

Statens kulturråd konstaterar att det är svårt att för varje uppkommande situation ange vilka uppgifter länsstyrelsen skall ha i förhållande till de funktioner som länsmuseum skall svara för. Arbetsfördelningen blir enligt kulturrådet beroende av de olika förhållandena i skilda län. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* framhåller att det i åtskilliga fall måste vara själva arten av en konkret kulturminnesfråga som avgör om frågan i första hand skall

tas upp av länsstyrelsen eller av länsmuseet.

Åtskilliga remissinstanser är i större eller mindre utsträckning kritiska mot den föreslagna ansvarsfördelningen. Kritiken går i flera fall ut på att ansvarsfördelningen är oklar och att en precisering bör ske för att undvika dubbelarbete och kompetenstvister. Till dem som framför kritik eller synpunkter i frågan hör bl. a. *riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, statens planverk, ett tiotal länsstyrelser och ungefär lika många kommuner, flera landsting och hembygdsförbund samt Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd, Svenska museiföreningen och Nordiska museet.*

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer finner det vara nödvändigt att en närmare precisering sker i kommande instruktion och statsbidragskungörelse beträffande rådgivnings- och anvisningsverksamheten. *Statens planverk* finner det otillfredsställande att arbetsfördelningen inom ett så viktigt samhällsområde företer brister i fråga om klarhet och konsekvens och till sin verkan ofta blir beroende av tillfälligheter.

Sundsvalls kommun finner att arbetsgruppen inte i tillräcklig grad har tagit hänsyn till de faktiska förhållandena i de olika länen. En praxis som varierar från län till län förefaller emellertid inte enligt *Kalmar läns fornminnesförening* eftersträvsvärd. Föreningen anser det nödvändigt att en mera preciserad arbetsordning utarbetas för arbetsfördelningen mellan länsstyrelsen och länsmuseet. *Östersunds kommun* finner att det därvid är angeläget att underlätta byggnadsnämndernas samråds- och remissarbete i plan- och byggnadslovsfrågor.

Tanken på en framtida precisering av gränsdragningen mellan länsstyrelsens och länsmuseets uppgifter förs fram av bl. a. *länsstyrelserna i Kronobergs, Älvsborgs och Gävleborgs län*, som finner att erfarenheterna får utvisa vilka kompletterande riktlinjer som bör läggas fast för arbetsfördelningen. Denna uppfattning delas av *Stiftelsen Smålands museum* som påpekar att det torde vara särskilt väsentligt att kommunerna snarast ges klara direktiv i vilka frågor de har att vända sig till länsstyrelsen resp. länsmuseet.

Principerna för en gränsdragning berörs av några remissinstanser. *Statens planverk* anser det vara gemensamt för länsstyrelsens uppgifter inom kulturminnesvården – planering, prioritering samt principer för bevarande – att de representerar myndighetsfunktioner medan de på länsmuseet ankommande uppgifterna i allmänhet är av forsknings- och servicekaraktär. Bl. a. *Landstingsförbundet* finner det väsentligt att länsstyrelsens verksamhet inom kulturområdet i huvudsak håller sig till frågor som har anknytning till den fysiska regionplaneringen.

Det förefaller enligt *SACO/SR* och *Örebro läns hembygdsförbund* av praktiska skäl uppenbart att kontroll av restaureringsarbeten, arkeologiska undersökningar, vetenskaplig dokumentation, inventeringar och vårdarbeten bör ankomma på länsmuseet. *Stiftelsen Jämtlands läns museum* tillägger att länsmuseet bör svara för biträde med sakkunskap i byggnadsnämndernas och kommunernas löpande arbete samt för information och rådgivning till

enskilda. Stiftelsen ansluter sig vidare till de synpunkter som uttalas av *Föreningen Sveriges landsantikvarier* och *Kalmar läns fornminnesförening*, vilka finner att uppdelningen mellan statligt och kommunalt är viktig. Fördelningen bör ske så att det klart framgår att läns museet kan betraktas som kommunernas expertorgan.

Arbetsgruppens förslag att länsstyrelsen skall vara regional remissinstans åt riksantikvarieämbetet i ärenden om kulturminnen och kulturmiljöer lämnas i allmänhet utan erinran av remissinstanserna. *Länsstyrelsen i Ålvsborgs län* och *SACO/SR* framhåller att det bör åligga länsstyrelsen att i sådana fall höra läns museet, enligt SACO/SR inte minst med tanke på behovet av ett förtroendefullt samarbete mellan länsstyrelsen och läns museet.

Förslaget att länsstyrelsen skall vara remissinstans åt riksantikvarieämbetet i ärenden om kyrkobyggnader avstyrks dock av tio remissinstanser, bl. a. *Stockholms kommun*, *SACO/SR*, *några hembygdsförbund*, *Föreningen Sveriges landsantikvarier* och *Svenska museiföreningen*, som i stället förordar att kyrkobyggnadsärenden i likhet med ärenden om kyrkliga inventarier remitteras direkt till läns museet. *Stiftelsen Smålands museum* framhåller att ärenden om kyrkoinventarier och kyrkobyggnader hör nära samman och behandlas gemensamt vid de flesta kyrkorestaureringar.

Föreningen Sveriges landsantikvarier konstaterar att ärenden om kyrkobyggnader i flertalet fall handläggs efter remiss till läns museet, som utför huvuddelen av gransknings- och utredningsarbetet samt svarar för kontrollen av restaureringsarbetena. Arbetsgruppens önskemål att länsstyrelsen skall kunna följa den aktuella verksamheten bör enligt föreningen utan svårighet kunna tillgodoses genom det nära samarbete och informationsutbyte som arbetsgruppen förutsätter.

Förslaget att samråd och rådgivning i första hand bör sökas med länsstyrelsen stöds av bl. a. *riksantikvarieämbetet och statens historiska museer* som i likhet med arbetsgruppen anser att målsättningen bör vara att så långt som möjligt skapa förutsättningar för klara och enhetliga kontaktvägar inom den regionala kulturminnesvården.

Flera remissinstanser, bl. a. *statens kulturråd*, framhåller läns museets betydelse som serviceorgan för kommunerna och deras nämnder. *Länsstyrelsen i Örebro län* och *Örebro läns hembygdsförbund* betonar att kommunerna har ett eget beslutsfält av största betydelse för kulturminnesvården, nämligen ärenden rörande byggnads- och rivningslov. Hit hör numera också rätten att vägra rivning av kulturhistoriska skäl. Då endast ett fåtal kommuner har egen antikvarisk expertis, är det enligt dessa båda instanser naturligt att kommunerna i fortsättningen utnyttjar läns museet som remissorgan.

Förslaget att länsstyrelsen skall vara kontaktorgan för kommunerna och svara för rådgivning till de kommunala planförfattarna kritiserar av bl. a. *Stockholms*, *Varbergs*, *Karlstads* och *Östersunds kommuner*, *Landstingsför-*

bundet, SACO/SR, några hembygdsförbund och Föreningen Sveriges landsantikvarier vilka i huvudsak förordar att kommunerna utan förmedling av länsstyrelsen fritt skall kunna anlita läns museet som service- och expertorgan.

Karlstads kommun menar att det klart bör utsägas, att det finns många kulturminnesfrågor där kommunerna kan och bör samverka med läns museet utan att länsstyrelsen behöver delta. Detta gäller t. ex. i fråga om upprättande av bevaringsprogram. *Landstingsförbundet* anser att en redan etablerad samråds- och kontaktverksamhet bör kunna bibehållas hos läns museet i den mån det regionala planeringsarbetet inte berörs. Bl. a. *Stiftelsen Jämtlands läns museum* framhåller att läns museet bör vara det organ som bistår kommunerna i den löpande handläggningen av ärendena. Länsstyrelsen bör enligt stiftelsen kopplas in då denna granskning visar att speciallagstiftningen berörs på sådant sätt att länsstyrelsen måste besluta i ärendet.

Arbetsgruppens förslag i fråga om fördelningen av ansvaret för information, inventeringar och kulturhistorisk forskning lämnas i allmänhet utan erinran av remissinstanserna.

Att länsstyrelsen skall få ett ansvar för planering, prioritering och principer för vård av kulturminnen och kulturmiljöer stöds av bl. a. *AMS*, som framhåller att länsstyrelsen redan nu i viss omfattning medverkar vid prioritering och bedömning av objekt som avses komma till utförande som beredskapsarbeten. *Östergötlands förminnes- och museiförening* anser att huvudansvaret för planering m. m. av beredskapsarbetena även fortsättningsvis bör ligga på riksantikvarieämbetets vårdsektion i samverkan med läns museet.

Vitterhetsakademien anför bl. a. att de regionala organens eventuella ansvar för akademiens fastigheter behöver ytterligare utredas för att vården skall bli effektiv. Med stöd av avtalet mellan staten och akademien kräver akademien dels att fastigheterna vårdas effektivt med anlitan av fackmannamässig personal vid det centrala verket, dels att de regionala organen endast inkopplas i sådana fall där dessa har verkligt sakkunniga till förfogande.

Flera remissinstanser är tvcksamma eller i vissa fall negativa beträffande möjligheten för den nye tjänstemannen att klara de uppgifter som arbetsgruppen föreslår. En sådan inställning redovisas bl. a. av *riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, statens naturvårdsverk, statens planverk, länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Skaraborgs, Värmlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Landstingsförbundet* samt *några hembygdsförbund*.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer upplever en konflikt mellan å ena sidan de riktlinjer för länsstyrelsens kompetensområde som angetts av arbetsgruppen och som verket i princip kan ansluta sig till och å andra sidan en till de faktiska behoven inte avpassad resursdimensionering.

Statens planverk hemställer att frågan om en särskild enhet för kultur-

minnesvården snarast tas upp till förnyad prövning och att en översyn görs av kulturminnesvårdens personalfrågor med sikte på behovet av förstärkning med kvalificerad arbetskraft. Även *länsstyrelsen i Jämtlands län* finner att det redan från början bör inrättas en kulturminnesenhet med erforderliga resurser i fråga om handläggning och biträde.

Länsstyrelsen i Norrbottens län menar att man måste välja mellan att endera placera kulturminnesvårdens representant inom planenheten eller bygga upp en kulturminnesenhet med minst två handläggare. Länsstyrelsen vill för sin del förorda att tjänstemannen inordnas i planenheten.

Landsstingsförbundet anser att en ökad flexibilitet med en eller flera kvalificerade medarbetare till tjänstemannen är nödvändig i län där arbetets omfattning så kräver.

Remissinstanserna stöder i allmänhet förslaget att länsstyrelsetjänstemannen skall ha kulturhistorisk k o m p e t e n s. *RRV* anser att riksantikvarieämbetet när det yttrar sig över de sökandes kompetens bör beakta att den nye tjänstemannen skall ha kunskap och erfarenhet som kompletterar den som finns vid länsstyrelsen och länsmuseum. Tjänstemannen vid länsstyrelsen bör dessutom enligt *RRV* vara mera inriktad på regional och fysisk planering än t. ex. en tjänsteman vid ett länsmuseum.

Länsstyrelsen i Kristianstads län menar att det för tjänsten torde krävas såväl byggnadshistoriska som arkeologiska kunskaper vilket torde begränsa antalet kompetenta sökande. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* framhåller att det torde ligga bäst i linje med utvecklingen på andra områden att några formella behörighetskrav inte uppställs.

Länsstyrelserna i Skaraborgs och Jämtlands län finner att tjänstemannen bör besitta den kompetens som landsantikvarien f. n. representerar. *Västergötlands fornminnesförening* anser att tjänstemannen bör ha akademisk utbildning i konstvetenskap, folklivsforskning och nordisk arkeologi samt äga hög kompetens i något av dessa ämnen eller äga motsvarande kompetens genom stor erfarenhet.

Från museihåll framhålls att den etnologiska sidan av kulturminnesvården är av stor vikt. Nordiska museet bör därför enligt bl. a. *Föreningen Varbergs museum*, *Skånes hembygdsförbund*, *Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd*, *Föreningen Sveriges landsantikvarier* och *Nordiska museet* beredas tillfälle att yttra sig över de sökandes kompetens.

Remissopinionen är delad i frågan om t i t e l för länsstyrelsetjänstemannen. Ett tjugotal instanser är positiva till förslaget kulturvårdsdirektör. Ungefär lika många avstyrker benämningen länsantikvarie. Flera av remissinstanserna utgår i sitt avstyrkande från att titeln landsantikvarie kommer att bestå. Titeln länsantikvarie förordas i princip av tio remissinstanser, av vilka några föreslår att länsmuseumets chef skall benämnas "museichef" eller "länsmuseumchef".

Andra förslag till titel för den nye tjänstemannen är bl. a. planantikvarie och överantikvarie. Som alternativ nämns även en neutral byråtitel med

tillägget "för kulturminnesvårdande frågor". *Sveriges museimannaförbund* har i en särskild skrivelse i första hand föreslagit benämningen överantikvarie, i andra hand benämningen kulturminnesdirektör.

Arbetsgruppens uttalande att tjänstemannen i praktiken bör ges en ställning motsvarande en hetschef i länsstyrelsen får ett positivt mottagande av bl. a. *riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, statens kulturråd, ett antal länsstyrelser* och *Föreningen Sveriges landsantikvarier*.

Skånes hembygdsförbund framhåller att tjänstemannens ansvar och självständiga ställning i förhållande till de andra fackenheterna måste vara klart uttalad.

Behovet av biträdes hjälp för länsstyrelsetjänstemannen understryks kraftigt av det trettiotal instanser som yttrar sig i frågan. Bland dessa återfinns *riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, statens planverk, flertalet länsstyrelser, SACO/SR, Föreningen Sveriges landsantikvarier* och *Nordiska museet*.

Arkivfrågan behandlas ingående av *riksarkivet* som finner att arkivfrågans ekonomiska, organisatoriska och kulturella aspekter bör belysas mera allsidigt. Enligt riksarkivet måste läns museernas arkiv och bibliotek kompletteras med de uppgifter som saknas om kulturminnesvården i resp. regioner och som kan hämtas ur riksantikvarieämbetets antikvariskt-topografiska arkiv (ATA). Vidare bör arkivbeständiga kopior av länsstyrelsernas beslut och därtill hörande underlag i kulturminnesfrågor rutinemässigt överlämnas till läns museerna och inordnas i deras samlingar. Riksarkivet anser att allmänna arkivstadgan också bör omfatta läns museerna vilkas arkiv innehåller ett ofta unikt material. En annan lösning är att riksarkivet efter samråd bestämmer vilka delar av arkivförfattningarna som skall gälla för läns museerna. Riksarkivet finner det nödvändigt, att föreskrifter utfärdas om att länsstyrelsernas beslut i kulturminnesvårdsfrågor och därtill hörande underlag i arkivbeständiga kopior tillställs riksantikvarieämbetet för att inordnas i ATA.

Arkivfrågan behandlas även av bl. a. *länsstyrelserna i Kronobergs och Västmanlands län, Jämtlands läns landsting, SACO/SR, flera hembygdsförbund, Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd, Föreningen Sveriges landsantikvarier, Svenska museiföreningen* och *Nordiska museet*. En uppfattning som återkommer i många remissvar är betydelsen av att läns museets arkiv även i fortsättningen tillförs informationsmaterial.

Frågan om vikarie för länsstyrelsetjänstemannen vid t. ex. en längre sammanhängande bortovaro kan enligt arbetsgruppen lösas genom att tjänsteman hos läns museet eller riksantikvarieämbetet förordnas som ersättare i länsstyrelsen. Förslaget föranleder bl. a. uttalanden från flera remissinstanser om betydelsen att kunna förordna ersättare för länsstyrelsetjänstemannen vid både längre och kortare bortovaro. Flertalet remissinstanser som yttrar sig i frågan tillstyrker att tjänsteman vid läns museet vikarierar för länsstyrelsetjänstemannen.

Den nye tjänstemannen i länsstyrelsen får befattning med handläggningen av dels befintliga ärenden, dels nytillkomna ärenden. När det gäller nytillkomna ärenden enligt speciallagstiftningen föreslår arbetsgruppen att beslutsnivån läggs relativt högt inom länsstyrelsen. Förslaget till beslutsnivå får ett blandat mottagande av remissinstanserna. Av de ca 35 instanser som yttrar sig i frågan förordar flertalet en lägre beslutsnivå som är mer anpassad till vad som gäller för övriga enheter inom planeringsavdelningen.

Arbetsgruppens förslag får dock i huvudsak ett uttalat stöd av bl. a. länsstyrelserna i Uppsala, Kalmar, Gotlands Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län. Flera av dessa remissinstanser gör emellertid även vissa uttalanden till förmån för en lägre beslutsnivå.

Till dem som i större eller mindre utsträckning är kritiska mot den föreslagna beslutsnivån eller direkt förordar en lägre beslutsnivå hör bl. a. riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, statens planverk, tio länsstyrelser, Stockholms kommun, SACO/SR, flera hembygdsförbund, Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd och Föreningen Sveriges landsantikvarier.

Mot bakgrund av att tjänstemannen i praktiken bör ges en ställning motsvarande enhetschef anser riksantikvarieämbetet och statens historiska museer att en delegering av beslutsfunktioner bör ske enligt huvudprincipen att till den nye tjänstemannen förs sådana beslut där länsstyrelsen odelat har att företräda kulturhistoriska bedömningar.

Flera länsstyrelser, bl. a. länsstyrelserna i Södermanlands, Jönköpings, Kronobergs, Skaraborgs, Värmlands och Västerbottens län uttalar sig till förmån för att vissa ärenden blir enmansärenden med den nye tjänstemannen som beslutande. SACO/SR anser att det kan övervägas att tjänstemannen själv beslutar i rutinärenden.

Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd delar arbetsgruppens principiella inställning men menar likväl att den föreslagna arbetsordningen är alltför tidskrävande. Samarbetsrådet anser i likhet med Föreningen Sveriges landsantikvarier att besluten om möjligt bör ligga i nivå med vad som gäller motsvarande ärendetyper inom andra enheter. Den arbetsordning som arbetsgruppen föreslår ger enligt föreningen tjänstemannen en osjälvständig ställning jämfört med kollegorna inom andra enheter. Liknande synpunkter framförs av bl. a. Jönköpings läns hembygdsförbund, Gästrike-Hälsinge hembygdsförbund och Stiftelsen Västerbottens museum.

Arbetsgruppen redovisar särskilda överväganden i fråga om Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län. Beträffande Stockholms län föreslår arbetsgruppen att tre tjänster som handläggare och en tjänst som biträde inrättas vid länsstyrelsen.

Några remissinstanser är tveksamma till principen att föreslå sär lösningar för vissa län. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, Stiftelsen Jämtlands läns museum, Föreningen Sveriges landsantikvarier, Nordiska mu-

seet och Riksförbundet för hembygdsvård anser att förhållandena i länen i princip bör vara så lika som möjligt.

Statskontoret finner att de speciella förhållandena i Stockholms län motiverar att den befintliga organisationen i sin helhet förs över till länsstyrelsen. Även länsstyrelsen i Stockholms län tillstyrker förslaget. Den föreslagna bemanningen av kulturminnesenheten synes emellertid enligt länsstyrelsen bli alltför svag. Stockholms läns kulturminnesråd ansluter sig i huvudsak till länsstyrelsens uppfattning.

Svenska kommunförbundet finner det nödvändigt att olika alternativ övervägs för att lösa frågan om antikvarisk service till kommunerna i Stockholms län.

Stockholms kommun finner det liksom SACO/SR förvånande att utredningen inte har diskuterat möjligheten att bibehålla landsantikvariekontoret och därmed uppnå en större likformighet med andra län. Arbetsgruppens förslag innebär enligt Stockholms kommun att kommunerna i Stockholms län, utom Stockholm, inte kommer att ha tillgång till någon antikvarisk expertis utanför länsstyrelsen. Ett alternativ till ett eventuellt reorganiserat kulturminnesråd skulle enligt kommunens uppfattning kunna vara ett organ direkt under primär- och/eller landstingskommunalt huvudmannaskap.

Norrtälje och Sigtuna kommuner stöder arbetsgruppens förslag i stort. Norrtälje kommun framhåller därvid särskilt vikten av att en servicefunktion för kommunerna i Stockholms län motsvarande nuvarande landsantikvariekontor bibehålls.

Stockholms läns landsting redovisar i sitt yttrande bl. a. den utredning som har utförts av landstingets arbetsgrupp för ett kulturpolitiskt handlingsprogram. I denna utredning föreslås att ett nytt decentraliserat länsmuseum inrättas. En samordningsfunktion skall enligt utredningen uppehållas genom inrättandet av Stockholms läns musei- och utställningsråd på tjänstemannnivå. Det förhållandet att landsantikvarien blir stallig tjänsteman inom länsstyrelsen torde enligt landstinget knappast få någon återhållande effekt på de kommuner och enskilda som söker kontakt i rådgivningsärenden.

Statskontoret, riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, Göteborgs och Uddevalla kommuner, Göteborgs och Bohus läns landsting samt SACO/SR stöder arbetsgruppens uttalande om en personalförstärkning för länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.

Vad gäller Malmöhus län understryker riksantikvarieämbetet och statens historiska museer på samma sätt som i fråga om Göteborgs och Bohus län vikten av ytterligare resurser. Även statskontoret, länsstyrelsen i Malmöhus län, Eslövs, Helsingborgs och Landskrona kommuner, landstingen i Kristianstads och Malmöhus län, SACO/SR och Skånes hembygdsförbund ansluter sig till arbetsgruppens uppfattning att ytterligare handläggare och biträdespersonal bör anställas i detta län.

Riksförbundet för hembygdsvård anser att museet i Kristianstad gott kan

tänkas fylla uppgiften som bas för läns museiverksamhet. Även för Malmöhus län är det enligt förbundet angeläget att en läns museiverksamhet i likhet med i andra län kommer till stånd.

8.4.2 Kulturminnesvårdens speciallagstiftning

Den föreslagna avgränsningen av riksantikvarieämbetets beslutanderätt får ett positivt mottagande av flertalet remissinstanser. Ett principiellt bifall uttalas av bl. a. *statskontoret, RRV, 16 länsstyrelser, decentraliseringsutredningen, Svenska kommunförbundet, ett antal kommuner, Landstingsförbundet, några landsting, TCO, flera hembygdsförbund, Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd* och *Föreningen Sveriges landsantikvarier*.

Länsstyrelsen i Jönköpings län som i huvudsak tillstyrker förslaget utgår från att det skall visa sig möjligt och rationellt att efter hand flytta över ytterligare beslut från riksantikvarieämbetet. En liknande bedömning görs av *länsstyrelsen i Älvsborgs län* som finner att riksantikvarieämbetet bör utfärda råd och anvisningar. Allmänna uttalanden till förmån för en ytterligare decentralisering görs vidare av bl. a. *länsstyrelsen i Västerbottens län, Dalarnas fornminnes- och hembygdsförbund* samt *Landsantikvarieorganisationernas samarbetsråd*.

Förslaget att länsstyrelsen beträffande lagen om fornminnen skall besluta i ärenden om fasta fornlämningar föranleder i allmänhet inte några erinringar från remissinstanserna. Ett nära femtontal instanser, bl. a. *riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, Svenska arkeologiska samfundet, institutionerna för arkeologi, särskilt nordeuropeisk, och medeltidsarkeologi vid Lunds universitets historiska museum, institutionerna för arkeologi, särskilt nordeuropeisk, vid universiteten i Uppsala, Stockholm, Göteborg och Umeå* samt *statens humanistiska forskningsråd*, är dock negativa till att länsstyrelsen i ärenden enligt lagen om fornminnen kan komma att avgöra vad som är fast fornlämning.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer anser i likhet med *SACO/SR* och *Örebro läns hembygdsförbund* att ett sådant avgörande skall fattas på vetenskapliga grunder med vissa avvägningar mot andra samhällsintressen. Enligt verkets mening förutsätter arbetsgruppens ställningstagande en fortlöpande överprövning av länsstyrelsens beslut hos riksantikvarieämbetet. Verket finner därför att det bör införas en särskild bestämmelse som stadgar, att riksantikvarieämbetet beslutar om vad som är fast fornlämning. En sådan bestämmelse föreslås också av *Svenska arkeologiska samfundet* som erinrar om att riksantikvarieämbetet bl. a. genom organisationen med forskningsnämnd och samrådsgrupper har tillgång till landets högsta sakkunskap rörande fasta fornlämningar. De tidigare nämnda *institutionerna för arkeologi* och *statens humanistiska forskningsråd* för fram liknande synpunkter.

Undersökningar av fast fornlämning enligt 5 § och av plats för fornfynd

enligt 15 § utgör enligt *riksantikvarieämbetet och statens historiska museer* vetenskapliga företag med ofta vittgående ekonomiska konsekvenser. Företagen bör undantagslöst sättas i gång och bedrivas i nära samråd med riksantikvarieämbetet. Verket föreslår därför att i 5 och 15 §§ intas en bestämmelse som stadgar att beslut om undersökning skall fattas i samråd med riksantikvarieämbetet.

Institutionen för arkeologi vid Stockholms universitet understryker att bl. a. 5 och 15 §§ är av avgörande betydelse för den arkeologiska forskningens och de arkeologiska museernas framtid. Institutionen anser därför liksom *Svenska arkeologiska samfundet* att den föreslagna lydelsen av 5 och 15 §§ inte kan accepteras. I stället föreslår dessa instanser att orden "under villkor som riksantikvarieämbetet bestämmer" förs in i 5 § första stycket och att motsvarande ändringar görs i 5 § andra stycket och 15 § första stycket. *SACO/SR* och *Vitterhetsakademien* redovisar en liknande uppfattning medan *Kalmar läns fornminnesförening* är negativ till förslaget att länsstyrelsen skall besluta om undersökning enligt 5 §.

Beträffande tillstånd att ta bort fast fornlämning m. m. enligt 6 § anser *SACO/SR* att de invändningar mot en decentralisering som har framförts i andra sammanhang alltjämt är aktuella. *Svenska arkeologiska samfundet* föreslår att 6 § kompletteras med orden "på villkor som riksantikvarieämbetet bestämmer".

Vidare avstyrker *institutionerna för arkeologi vid Lunds universitets historiska museum* samt *vid universiteten i Uppsala, Göteborg och Umeå* arbetsgruppens förslag beträffande 5, 6 och 9 §§. Institutionerna anser att tillståndsgivning för att undersöka och ta bort fornlämningar är det viktigaste medlet som riksantikvarieämbetet förfogar över då det gäller skyddet och dokumentationen av landets fornminnen.

Vad gäller samråd vid arbetsföretag som berör fast fornlämning, m. m. enligt 8 § föreslår *länsstyrelsen i Blekinge län, Gotlands kommun, Jämtlands läns landsting, några hembygdsförbund* och *Föreningen Sveriges landsantikvarier* att termen länsmuseum resp. länsmuseum/landsantikvarien förs in i lagtexten. *SACO/SR* och *Örebro läns hembygdsförbund* ifrågasätter om inte anmälan enligt 8 § angående påträffad fast fornlämning bör kunna ges in till länsmuseum. Föreningen Sveriges landsantikvarier påpekar att kontakten med allmänheten i praktiken sker via länsmuseum som är öppet lördagar och söndagar. Genom museets utåtriktade funktioner är det enligt föreningen naturligt att behålla denna kontakt.

Kostnadsregeln i 9 § berörs av *SACO/SR* som framhåller att arbetsgruppen inte tillfredsställande har utrett de ekonomiska konsekvenserna för statsverket. *Kalmar läns fornminnesförening* anser att det förefaller oklart vad som händer om länsstyrelsen inte finner det skäligt, att undersökningskostnaden helt eller till viss del drabbar enskild, och medel inte finns att få från riksantikvarieämbetet.

Förslaget att riksantikvarieämbetet också i fortsättningen skall besluta

i ärenden om skeppsvrak kritiseras av *länsstyrelsen i Gotlands län* och *Föreningen Gotlands förvännor*, som hävdar att det inte finns anledning att behandla ärenden om skeppsvrak på annat sätt än ärenden om andra forn-lämningar. Även *decentraliseringsutredningen* anser att förutsättningar för en decentralisering föreligger. Utredningen kan godta att beslutsbefogenheter förs över i etapper men menar att det redan nu bör fattas beslut om att avgöranden i ärenden om skeppsvrak skall kunna träffas regionalt fr. o. m. en bestämd tidpunkt och att beslutanderätten även i denna del bör flyttas över inom en relativt nära framtid.

Bl. a. *riksantikvarieämbetet* och *statens historiska museer* samt *decentraliseringsutredningen* stöder förslaget att ärenden om fornfynd inte bör decentraliseras bortsett från undersökning av fyndplats enligt 15 §.

Mot förslaget vänder sig *länsstyrelsen i Gotlands län* och *Föreningen Gotlands förvännor* som menar att ärenden om fornfynd bör handläggas av länsstyrelsen.

Förslaget att riksantikvarieämbetets lokala ombud även i fortsättningen skall handlägga ärenden om fornfynd får ett uttryckligt stöd av *Hallands museiförening* som bl. a. finner att ombuden genom sina kontakter med ortsbefolkningen utgör en förmedlande länk till läns museet. I den mån ombudens existens alltså är befogad föreslår *länsstyrelsen i Skaraborgs län* och *Östergötlands fornminnes- och museiförening* att ombuden lämpligen knyts till länsstyrelsen.

Några remissinstanser är mera kritiska i fråga om de lokala ombuden. *SACO/SR* anser att ombuden inte fyller någon funktion, sedan den nya organisationen trätt i kraft. De författningens uppgifter som åvilar ombuden bör enligt bl. a. *SACO/SR* föras över på länsstyrelsen resp. läns museet. *Stiftelsen Jämtlands läns museum* påpekar att ombudens uppgifter sedan länge har övertagits av bl. a. läns museet. Enligt stiftelsens mening bör kulturminnesvårdens lokala kontakter i stället kanaliseras via hembygd-föreningar, kulturnämnder och byggnadsnämnder. *Föreningen Sveriges landsantikvarier* anser att frågan om ombudens ställning och uppgifter kräver ytterligare överväganden och kanske försök att förnya verksamheten.

Beträffande kungörelsen om fornminnen anser bl. a. *länsstyrelserna i Uppsala och Kalmar län*, *Gotlands kommun*, *Stiftelsen Jämtlands läns museum* och *Föreningen Sveriges landsantikvarier* att även läns museet bör underrättas om beslut som länsstyrelsen meddelar enligt lagen om fornminnen.

Et tital remissinstanser, bl. a. de som tidigare redovisat en tveksam eller kritisk inställning till de lokala ombuden, föreslår att termen ombud i 3, 5 och 6 §§ byts ut mot läns museet resp. läns museet/landsantikvarien.

Endast ett fåtal remissinstanser uppehåller sig vid handläggningen av ärenden om byggnadsminnesmärken enligt kungörelsen med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet. Förslaget att inte decentralisera riksantikvarieämbetets uppgifter biträds av

byggnadsstyrelsen som upplyser att styrelsen har beslutat om delegering av förvaltningsuppgifter till de lokala byggnadsförvaltningarna i Lund, Göteborg, Stockholm, Uppsala och Umeå. Byggnadsstyrelsen har därvid behållit handläggningen av frågor rörande vård och underhåll av byggnadsminnesmärken hos den centrala styrelsen. Anledningen är framför allt kravet på samordning av hithörande ärenden. Även riksantikvarieämbetet och statens historiska museer delar arbetsgruppens uppfattning. En decentralisering skulle sålunda f. n. enligt verkets mening allvarligt försvåra samarbetet mellan kulturminnesvårdens olika organ och statens fastighetsförvaltande myndigheter.

En annan uppfattning företräds av länsstyrelserna i Kristianstads och Västmanlands län samt Östergötlands fornminnes- och museiförening. Länsstyrelsen i Kristianstads län påpekar bl. a. att en decentralisering medför att den sakligt omotiverade skillnaden i handläggningen av de förtecknade statliga byggnadsminnesmärkena och de i enskild ägo befintliga byggnadsminnena bortfaller.

Arbetsgruppens förslag att inte flytta över ärenden om kyrkobyggnader m. m. till länsstyrelsen berörs av nära tjugo remissinstanser. Några ansluter sig till arbetsgruppens förslag. Flertalet av dem, bl. a. länsstyrelserna i Jönköping, Kristianstads, Malmöhus, Hallands och Jämtlands län samt i fråga om nya kyrkobyggnader länsstyrelserna i Gotlands och Älvsborgs län samt Föreningen Sveriges landsantikvarier, har emellertid en avvikande mening och förordar i huvudsak att länsstyrelsen tar över riksantikvarieämbetets uppgifter. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer är inte främmande för möjligheten att på sikt decentralisera gransknings- och beslutsfunktionerna till länsstyrelsen.

Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund delar arbetsgruppens uppfattning att samtalen mellan staten och svenska kyrkan kan motivera att nuvarande tillsynssystem för den kyrkliga byggnadsverksamheten bibehålles t. v. Förutsättningen är därvid att riksantikvarieämbetet erhåller tillräckliga resurser för att kunna fortsätta att vara tillsynsorgan.

Förslaget att decentralisera riksantikvarieämbetets beslutanderätt enligt lagen om byggnadsminnen tillstyrks eller lämnas utan erinran av samtliga remissinstanser med undantag för ett hembygdsförbund.

Beträffande de skyddsföreskrifter som utfärdas vid byggnadsminnesförklaring avstyrker Stockholms kommun, några hembygdsförbund och Föreningen Sveriges landsantikvarier förslaget att föreskrifterna skall utfärdas i samråd med riksantikvarieämbetet. Stockholms kommun anser att förslaget medför en uppenbar risk för att byggnadsminnesärendena alltjämt kommer att släpa efter. Bl. a. Föreningen Sveriges landsantikvarier finner att det bör vara en tillräcklig vägledning för länsstyrelsen att ämbetet utfärdar råd och anvisningar.

Den föreslagna centrala kontrollen över medelsförbrukningen vid tillämpningen av 5 och 8 §§ berörs av några remissinstanser bl. a. decentralise-

ringsutredningen som finner att dess överväganden kan komma att resultera i modeller för decentralisering av ersättningsbeslut vilka skulle kunna tillämpas även inom kulturminnesvården. Utredningen anser mot den bakgrunden att det längre fram, sedan det genom den praktiska tillämpningen har klarlagts hur en decentralisering av ärenden om byggnadsminne påverkar verksamhetens utveckling, kan finnas underlag för en omprövning av arbetsgruppens ställningstagande när det gäller ersättningsfrågor inom kulturminnesvården.

De föreslagna bestämmelserna i kungörelsen om byggnadsminnen angående länsstyrelsens samråd med riksantikvarieämbetet föranleder erinringar från bl. a. *Gotlands* och *Krokoms kommuner*, *Jämtlands läns landsting*, *SACO/SR* och *några hembygdsförbund* som anser att skyldigheten till samråd bör begränsas till beslut som kan föranleda ersättningskyldighet. Även *Föreningen Sveriges landsantikvarier* föreslår en begränsning. Enligt föreningen bör samrådet begränsas till beslut som kan föranleda ersättningskyldighet eller annat beslut av vikt.

Arbetsgruppen föreslår inte någon bestämmelse av innebörd att länsstyrelsen skall inhämta yttrande av läns museet/landsantikvarien i ärende om byggnadsminnesförklaring. Ett tiotal remissinstanser bl. a. *länsstyrelserna i Uppsala*, *Älvsborgs* och *Örebro län*, *Gotlands kommun*, *SACO/SR*, *några hembygdsförbund* och *Föreningen Sveriges landsantikvarier* föreslår emellertid att en sådan bestämmelse införs i 1 §. I flera remissvar motiveras detta tillägg med att kännedomen om länets byggnadskultur finns hos läns museet.

Stockholms kommun framhåller att arbetsgruppens förslag innebär att Stockholms stadsmuseum allt framgent måste fungera som expertorgan när det gäller kulturminnesvårdsfrågor inom kommunen. Av denna anledning bör den tidigare bestämmelsen om att höra stadsantikvarien behållas i den nya kungörelsen.

Länsstyrelserna i Uppsala och *Kalmar län* anser beträffande 7 § att även läns museet bör underrättas om beslut varigenom länsstyrelsen har avgjort ärende om byggnadsminne.

Förslaget att riksantikvarieämbetet skall behålla sina uppgifter enligt *begravningskungörelsen* biträds av *byråchefen Sven Söderholm vid riksantikvarieämbetet och statens historiska museer* som i ett särskilt yttrande framhåller bl. a. att så länge det kyrkliga ansvaret för begravningsplatsfrågorna inte är upphävt, kommer en decentralisering till länsstyrelsen att innebära relativt stora komplikationer med hänsyn till bl. a. att stifts- och länsgränser inte sammanfaller.

I övrigt kommenteras förslaget av ett femtontal remissinstanser, däribland *riksantikvarieämbetet och statens historiska museer*, *statens planverk*, *flera länsstyrelser* och *hembygdsförbund* samt *Föreningen Sveriges landsantikvarier*, vilka i motsats till arbetsgruppen förordar att riksantikvarieämbetets uppgifter förs över på länsstyrelsen.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer understryker bl. a. att

det inte föreligger bärande principiella skäl för att behålla den centrala ärendebereidningen. *Statens planverk* finner att anläggning eller utvidgning av kyrkogård främst är en fråga om markanvändning och därmed av väsentligt intresse för den fysiska planeringen. Planverket föreslår att ärendena enligt begravningskungörelsen flyttas över på länsstyrelsen som bör åläggas att meddela riksantikvarieämbetet och planverket sitt beslut. Det torde få ankomma på planverket och/eller riksantikvarieämbetet att utfärda tillämpningsanvisningar till kungörelsen.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anser att dessa frågor normalt sett utgör en integrerad del av den kommunala planering som sker i nära samråd med länsstyrelsen och som vinner laga kraft genom länsstyrelsens fastställelse. Som motiv för en decentralisering anför bl. a. *länsstyrelserna i Kalmar, Kristianstads och Västmanlands län* att länsstyrelsen redan nu är inkopplad genom skyldigheten för riksantikvarieämbetet att höra länsstyrelsen, som i sin tur skall höra olika regionala och kommunala instanser. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* anser att tyngdpunkten i riksantikvarieämbetets nuvarande prövning av förslagen till begravningsplatser m. m. ligger i den utredning länsstyrelsen gör som remissorgan till ämbetet. Om länsstyrelsen nu tillförs sakkunnig personal inom kulturminnesvården försvagas enligt länsstyrelsens mening ytterligare motiven för att förlägga den slutliga prövningen i dessa frågor till ämbetet.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, länsstyrelsen i Gotlands län och *Föreningen Gotlands fornvänner* ansluter sig till arbetsgruppens förslag att riksantikvarieämbetet skall behålla ärenden enligt kungörelsen angående vården av vissa kyrkliga inventarier.

RRV är av annan uppfattning än arbetsgruppen och finner att ärenden om kyrkliga inventarier bör ligga på länsstyrelsen. *Östergötlands fornminnes- och museiförening* anser att handläggningen bör ankomma på länsstyrelsen i det fall besluten rörande kyrkobyggnader skulle komma att föras över till länsstyrelsen.

Vad gäller kungörelsen angående förbud mot utförelse från riket av vissa äldre kulturföremål instämmer *riksantikvarieämbetet och statens historiska museer* samt *Nordiska museet* i förslaget att pågående utredning av statens kulturråd måste avvaktas.

Att riksantikvarieämbetet tillerkänns besvärsrätt mot beslut som länsstyrelsen meddelar enligt lagen om fornminnen och lagen om byggnadsminnen får ett uttryckligt stöd av bl. a. *riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, statens planverk, länsstyrelserna i Uppsala och Västmanlands län* samt *några kommuner*. Länsstyrelsen i Västmanlands län förutsätter att det upprättas så goda underhandskontakter mellan länsstyrelsen och riksantikvarieämbetet att besvärsrätten endast sällan skall behöva tillgripas. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser att besvärsrätten borde vara inskränkt till större och principiellt viktiga frågor. Länsstyrelsen vill dock inte motsätta sig att den obegränsade besvärsrätten tillämpas under en övergångstid i

avsikt att klarlägga i vilka ärendetyper den är motiverad.

Länsstyrelsen i Blekinge län kan däremot inte tillstyrka förslaget. Den angivna besvärsrätten skulle enligt länsstyrelsen innebära att ärenden på kulturminnesvårdens område behandlas på annat sätt än ärenden på flertalet andra sakområden. *Örebro läns ländsting* anser att riksantikvarieämbetet inte bör få föra talan mot beslut som har tagits i länsstyrelsens lekmanstyrelse.

9 Kulturförmedling

9.1 Kulturrådet

Kulturrådet använder begreppet kulturförmedling för aktiviteter som syftar till att intressera fler människor för kulturell verksamhet.

Med denna definition omfattar kulturförmedling dels organisatoriska åtgärder för att göra olika former av kulturell verksamhet fysiskt tillgänglig, dels åtgärder som syftar till att stimulera människor till att aktivt delta i denna verksamhet och att utveckla egen aktivitet.

Den kulturförmedlande verksamheten har under senare år utvecklats starkt och bedrivs i dag i olika former av många organ. Statliga och kommunala myndigheter och institutioner engagerar sig i allt högre utsträckning i kulturförmedling. Särskilt viktig är den verksamhet som bedrivs i skolan, både i fråga om schemabunden undervisning och när det gäller speciella aktiviteter, t. ex. skolteater och skolkonserter. Folkbildningsorganisationerna har, liksom de lokalthållande resp. fackliga organisationerna, genom sin verksamhet bidragit till att föra ut kulturutbudet till många människor. Konstfrämjandet och Skådebanan arbetar med att söka upp nya publikgrupper genom sina arbetsplatsombud. Centrumbildningarna och de fria grupperna har i hög grad inriktat sig på uppsökande verksamhet.

Genom den kraftiga ökningen av den kulturförmedlande verksamheten har allt större grupper kunnat få del av kulturutbudet. Många står emellertid fortfarande utanför denna möjlighet, vilket särskilt gäller låginkomsttagare och människor med kort utbildning. För att kunna nå dessa grupper behöver enligt kulturrådet den uppsökande verksamheten stimuleras. Kulturrådet anser att denna uppsökande verksamhet lämpligast bör äga rum i människornas närmiljö i bostadsområden, på arbetsplatser och vid vårdinstitutioner. Vidare underlättas kontakten om kulturförmedlaren har förankring i den miljö där han verkar och är förtrogen med mottagarnas problem och intressen. Föreningslivet bör därför enligt kulturrådet även fortsättningsvis engageras för att bl. a. förbättra kulturinstitutionernas publikkontakt.

Kulturrådet framhåller att kulturförmedlarens uppgifter inte bara är en fråga om utbud och konsumtion. De pedagogiska och aktiverande inslagen är mycket viktiga. En viktig del i kulturförmedlarens arbete är därför att initiera samtal kring de olika kulturella aktiviteterna och att få människor att själva uttrycka sig och förmedla sina upplevelser till andra. I anslutning härtill framhåller kulturrådet att den pedagogiska sidan av kulturförmedlingen inte bör vara begränsad till att skapa intresse för den erkända kulturen och dess yttringar. Kulturförmedling bör kunna ges en vidare och mer offensiv innebörd.

Kulturrådet för vidare ett resonemang kring vilka kulturarbetare som bör betraktas som kulturförmedlare.

Kulturrådet konstaterar att i statens kulturråds uppgifter ingår bl. a. att ägna uppmärksamhet åt frågorna om differentierad verk-

samhet, utformad med hänsyn till olika gruppers behov och med tonvikt på de fria skapande aktiviteternas roll. Vidare fördelar rådet eller har tillsyn över några av de bidrag som går till kulturförmedlande verksamhet.

Kulturrådet föreslår att statens kulturråd ges i uppdrag att utarbeta en handbok som sammanfattar kulturförmedlingens organisatoriska och administrativa förhållanden och som ger upplysningar om utbildningsmöjligheter, kontaktvägar och bidragsformer.

Kulturrådet föreslår vidare att en statlig fond för stipendier till kulturförmedlare inrättas. Stipendierna skall enligt kulturrådet kunna utgå till kulturförmedlare som huvudsakligen arbetar på fritid utan ersättning och främst då till sådana som lokalt arbetar praktiskt inom kulturlivet. Medlen bör inte vara låsta till något speciellt ändamål, utan bör kunna användas för t. ex. resestipendier eller som erkänsla och stimulans för personer som under längre tid gjort betydande insatser på kulturområdet.

En utveckling av kulturförmedlingen förutsätter också nya utbildningsmöjligheter. Kulturrådet redogör för sin syn på behovet av förändringar inom såväl grundutbildning som inom vidareutbildning och fortbildning för yrkesutövare med kulturförmedlande uppgifter.

Någon enhetlig, längre utbildning av kulturförmedlare bör inte inrättas. Däremot bör det finnas utbildning som ger allmän orientering och kunskap om kulturförmedlingens villkor. Därmed avses utbildning som ger yrkesutövare av olika slag förberedelse för att ägna sig åt kulturförmedling som en gren av sin yrkesutövning. Vikten av att de kulturförmedlande uppgifterna naturligt integreras i yrkesrollen i stort måste beaktas. Vid utformningen av utbildningen bör man vidare förutsätta att de yrkesutövare man vänder sig till har solida erfarenheter eller en gedigen utbildning inom huvudområdet för sin yrkesutövning. En konstnärs verksamhet som kulturförmedlare grundas på hans speciella insikter i den konststart han företräder, bibliotekariens insatser på hans kännedom om bibliotekens funktion och kulturförmedlande arbete på en fritidsgård på kunskaper inom det sociala fältet.

Den utbildning av detta slag som nu finns ges vid vissa folkhögskolor och bör enligt kulturrådets mening även i fortsättningen vara förlagd till folkhögskola. Kulturrådet förutsätter att tillräckliga anslag ges till folkhögskolornas arbete på detta område och att folkhögskoleutredningen tar upp utbildningen av kulturförmedlare i sitt fortsatta arbete.

Kulturrådet anser vidare att varje grundutbildning till yrken som kan ha mer betydande inslag av kulturförmedling bör innehålla moment som förbereder också för denna gren av yrkesutövning eller åtminstone genom tillval eller på annat sätt ger möjlighet att inhämta sådana moment. Kulturförmedlingen bör exempelvis uppmärksammas inom journalistutbildning och andra utbildningar inom massmediesektorn, inom vissa lärarutbildningar och utbildning för den sociala sektorn samt inom bibliotekarietutbildningen.

Behovet av kurser för fortbildning och vidareutbildning med sikte på kulturförmedling är mycket stort och dessutom oenhetligt. Kulturrådet anser att behovet lämpligen bör tillgodoses genom kortare kurser som kan fylla flera funktioner samtidigt och som kan samla deltagare från olika yrkesområden samtidigt.

Både i vidareutbildning och i andra former av återkommande utbildning är det värdefullt att deltagare rekryteras från olika yrkesgrupper. Detta bör även gälla kurser för konstnärer på kulturförmedlingens område. Sådana kurser bör inte förläggas till institutioner för högre konstnärlig utbildning även om grundutbildning inom kulturförmedling förekommer där. I stället bör de förläggas till folkhögskolor.

Vid sidan av allmänt orienterande utbildning inom kulturförmedling bör det anordnas kurser för att förbereda för sådant arbete inom speciella områden. Kulturinstitutioner eller myndigheter bör enligt kulturrådet tillsammans med andra intressenter, t. ex. konstnärsorganisationerna, anordna kurser inom sina områden. Centrumbildningarna bör få resurser för att anordna utbildning inom kulturförmedlingens område, i första hand genom anslag för anställning av konsulenter. De som arbetar med kulturförmedling inom studieförbunden, t. ex. funktionärer eller frivilligt verksamma, bör kunna beredas utbildning genom studieförbundens försorg. Till en del kan sådan utbildning få stöd inom ramen för de ökade resurserna för studieförbundens centrala verksamhet. Ett särskilt statlig stöd bör övervägas för utbildning av kulturförmedlare med i huvudsak organisatoriska funktioner inom såväl studieförbund som andra organisationer och folkrörelser.

Statens kulturråd, som har i uppdrag att se över formerna för stöd till folkparkerna och Folkets hus, bör i det sammanhanget också överväga frågan om statsbidrag för utbildning inom kulturförmedlingsområdet vid FHR/FPC-skolan. Om statsbidrag införs bör detta förenas med skyldighet att i utbildningen ta emot deltagare från organisationer som inte själva kan eller önskar ordna utbildning för kulturförmedlare med organisatoriska uppgifter. I den utbildning för förtroendevalda m. fl. som bedrivs av kommunförbunden bör enligt kulturrådet kulturpolitiska frågor och kulturförmedling ägnas ökad uppmärksamhet. Det är angeläget att kommunerna genom stipendier till deltagarna om möjligt stöder verksamheten.

Kulturrådet diskuterar innehållet i kulturförmedlarutbildningen och anser att den förutom ämnen såsom kultursociologi, socialpsykologi, kulturpedagogik, vuxenpedagogik och informationsmetodik även bör innehålla praktisk träning i skapande verksamhet och ge kunskaper i pedagogiska metoder för skapande verksamhet med konstnärliga uttrycksmedel. Auskultation bör ingå i utbildningen.

9.2 Remissyttranden

Kulturrådets allmänna uttalande att ökade insatser av kulturförmedlande slag bör göras för att kulturutbudet skall bli tillgängligt för ett större antal

människor och för att stimulera till aktivt engagemang i den kulturella verksamheten stöds av ett tjugotal instanser, däribland *statskontoret*, *statens kulturråd*, *SÖ*, *Landstingsförbundet*, *Folkparkernas centralorganisation*, *LO*, *SACO/SR* och *KRO*.

LO anser att behovet av särskilda insatser för den stora gruppen vuxna som missgynnats utbildningsmässigt och kulturellt motiverar att kulturförmedlingen ges en central plats i kulturpolitiken. För detta krävs fortsatt analys och konkreta initiativ. *LO* föreslår att en FÖVUX-verksamhet startas på kulturområdet.

Statens kulturråd, *Rikskonserter*, *nationalmuseet*, *Svenska museiföreningen*, *Konstnärscentrum* och *KRO* är i varierande grad kritiska till kulturrådets definition av begreppet kulturförmedling och resonemangen kring detta.

Statens kulturråd ansluter sig till de mål för kulturförmedlingen som utredningen presenterat och finner det vara motiverat att använda en vid definition av begreppet. Detta leder dock till svårigheter att dra slutsatser på det praktiska planet. *Statens kulturråd* föreslår att kulturförmedling karaktäriseras som en verksamhet med syfte att nå och påverka människor med en kulturaktivitet och påpekar att kulturförmedling ingår i all kulturverksamhet som vänder sig till publik.

Mest kritiska är *nationalmuseet* och *Svenska museiföreningen* som anför att den innebörd som begreppet kulturförmedling getts i kulturrådets framställning är missvisande eftersom den ger associationer till passivitet och koncentrerar problemet till kontakten mellan den kulturella aktiviteten och den slutliga mottagaren. I stället för kulturförmedling bör det internationellt vedertagna begreppet animation användas. Detta begrepp uttrycker att det är fråga om en kontinuerlig introduktion av ny kunskap, en ständig förnyelse av kommunikationsmedlen samt att en ständig kreativitet skall stimulera de enskilda mottagarna. Som animatörer måste därför räknas fler grupper av kulturarbetare än de som kulturrådet har berört. *Svenska museiföreningen* anser att kulturrådets förslag främst innebär att kontakten mellan redan etablerade organisationer förbättras. Mot bakgrund av utvecklingen mot ett ökat främlingskap mellan folkrörelsernas elitskikt och medlemmarna måste kulturinstitutionerna söka alternativa vägar till mottagargrupperna. *Nationalmuseet* och *Svenska museiföreningen* pekar på metoden att uppsöka arbetsplatserna med små utställningar som ett effektivt sätt att få till stånd möten mellan originalkonstverken och mottagarna. *Nationalmuseet* betonar också vikten av utvecklingsarbete för att bryta ned de psykologiska barriärer som förekommer inför kvalitetskonsten och anser att amatörismen därvid kan spela en positiv roll.

Rikskonserter utsätter begreppet kulturförmedling för en liknande kritik och framhåller att problemet med hur man skall kunna få kontakt med mottagarna och utvärdera deras intressen bör uppmärksammas i högre grad. Kulturrådet har enligt *Rikskonserter* förbigått de grupper som står utanför föreningslivet och de som är ekonomiskt missgynnade. Större tonvikt bör

läggas på kulturförmedlingens anknytning till arbetsplatser och de möjligheter som organisationer av Skådebanans typ har. Rikskonserter framhåller också att artisten är mycket viktig för kulturförmedlingen och förordar en utökning av både artistutbildningen och den kulturförmedlande utbildningen.

Att en fortsatt analys och ett utvecklingsarbete bör komma till stånd rörande kulturförmedlingens uppgifter och former framhålls av *statens kulturråd*, *SÖ*, *Landstingsförbundet* och *LO*.

Kulturrådets betoning av att den kulturförmedlande verksamheten förankras i människornas närmiljöer understryks av *SÖ*, *Järfälla kommun*, *Folkparkernas centralorganisation*, *LO*, *Sveriges författarförbund*, *KRO* och *Föreningen Svenska tecknare*.

Folkhögskoleutredningen betonar den roll som folkhögskolan spelar inom kulturförmedlingen genom att motta kulturutbud från olika institutioner och genom egna arrangemang där skolans elever medverkar. Folkhögskoleutredningen konstaterar att folkhögskolan i ökad utsträckning påtar sig ansvar för kulturförmedlingen och förordar att yrkesverksamma konstnärer engageras inom folkhögskolan. Ett samarbete mellan dem och vuxenutbildare kan bidra till att lösa de pedagogisk-metodiska problem som återstår inom kulturförmedlingens område.

Konstnärscentrum och *KRO* understryker konstföreningarnas betydelse i den kulturförmedlande verksamhet som riktar sig till människorna i deras vardagsmiljö och framhåller att resurser måste skapas för konstföreningarnas verksamhet.

Riksförbundet Sveriges amatörorkestrar anför att amatörorganisationernas betydelse för kulturförmedlingen är mycket stor och att den kan ökas ytterligare. Det finns behov av en utbyggd kurs- och konferensverksamhet för ledare inom amatörorkesterområdet. Förbundet är berett att medverka i en sådan verksamhet.

Vad gäller *statens kulturråds* uppgifter i fråga om kulturförmedling anser *statskontoret* att rådet bör utvärdera försök med utbyggd kulturförmedling och därvid särskilt svara för information om organisatoriska och administrativa förhållanden, utbildningsmöjligheter, kontaktvägar och bidragsformer.

Statens kulturråd anser att det i rådets uppgifter bör ingå att svara för en fördjupad analys av kulturförmedlingens former och villkor och nämner möjligheten att tillsätta en särskild arbetsgrupp för ändamålet. Arbetsgruppen kan se över i vilken utsträckning de bidragstyper rådet förfogar över kan användas för utvecklingsarbete inom kulturförmedlingen. I det sammanhanget nämns de särskilda medel för kulturpolitiskt utvecklingsarbete som *statens kulturråd* föreslår skall anslås till rådet.

Svenska kommunförbundet förutsätter att *statens kulturråd* utför sin analys av kulturförmedling i nära samverkan med representanter för kommuner, landsting och föreningsliv.

Stockholms kommun förordar att statens kulturråd genom bidrag till experimentverksamhet på lokal nivå ges möjlighet till en kontinuerlig medverkan i utvecklingsarbetet inom kulturförmedlingen.

Kulturrådets förslag att statens kulturråd skall utarbeta en överskådlig handbok som tar upp organisatoriska och administrativa förhållanden, utbildningsmöjligheter, kontaktvägar och bidragsformer mottas mycket positivt av *statens kulturråd, några kommuner, TBV, Sveriges författarförbund* och *KRO*. Statens kulturråd menar att detta förslag kan sammanfalla med rådets förslag att en informationsskrift för kulturnämnder bör utarbetas vilket statens kulturråd framförde i sitt yttrande över utredningen om skolans inre arbete. En sådan skrift bör innehålla bl. a. statsbidragsbestämmelser, kommunförbundens rekommendationer och annan vägledning för arbete inom kommunal kulturpolitik. *TBV, Sveriges författarförbund* och *KRO* framhåller att behovet av en handbok för kulturförmedlare är stort.

Förslaget att inrätta stipendier för kulturförmedlare mottas positivt av flertalet remissinstanser bl. a. *statens kulturråd, Rikskonserter, SÖ, Folkparkernas centralorganisation, LO, TCO* och *SACO/SR*. *LO* anser dock förslaget otillräckligt för att uppnå målsättningen att nå ut med den kulturella verksamheten till missgynnade grupper.

RRV och *Landstingsförbundet* ställer sig skeptiska till centralt utdelade stipendier. *RRV* förordar att kulturförmedlarna får del av stödet till organisationerna samt att de uppmuntras genom lokala initiativ. *Landstingsförbundet* framhåller att centrala insatser kan förstärka den regionala och lokala verksamheten. De statliga insatserna bör kanaliseras till regionala och lokala organ och det bör vidare närmare övervägas hur intressena bäst kan tillgodoses på denna nivå.

Konstnärscentrum och *KRO* avstyrker på principiella grunder förslaget. Att använda stipendier som stimulans uppfattas av organisationerna som bakåtsträvande. Även kulturförmedlare bör erhålla ersättning baserad på sina arbetsinsatser.

Kulturrådets uppfattning att någon längre, egentlig grundläggande utbildning för kulturförmedlare ej bör inrättas delas av *SÖ, Svenska folkhögskolans lärarförening, Folkparkernas centralorganisation* och *SACO/SR*.

Utredningens förslag att folkhögskolan ges en central roll vad gäller yrkesutbildning inriktad på kulturförmedlande uppgifter stöds av *statskontoret, statens kulturråd, SÖ, Svenska folkhögskolans lärarförening, folkhögskoleutredningen, Stockholms kommun, Konstnärscentrum, Sveriges orkesterföreningars riksförbund, Folkparkernas centralorganisation* och *Förmedlingsbyrån för kulturprogram*.

I likhet med *SO* anser *Svenska folkhögskolans lärarförening* att differentierad utbildning krävs för att ett litet antal kurser ska kunna fylla många funktioner. Föreningen föreslår därför ökad lärartäthet, medan *SÖ*, som inte är beredd att tillstyrka detta, förordar att ökade resurser ställs till *SÖ:s* för-

fogande. *Svenska folkhögskolans lärarförening* förordar att yrkesverksamma konstnärer stimuleras till att delta i kulturförmedlarutbildning genom särskild stipendiering. *SÖ* anser att något särskilt stöd ej bör utgå till deltagare i utbildning för kulturförmedlare men att vuxenstudiestödet bör utökas och att yrkesverksamma konstnärer bör ges möjlighet att finansiera dessa studier med del av stipendier.

Förslaget att fortbildning och vidareutbildning inom kulturförmedlarområdet förläggs till folkhögskolan stöds av *Rikskonserter*, *SÖ*, *folkhögskoleutredningen*, *Stockholms kommun*, *Förmedlingsbyrån för kulturprogram*, *TBV* och *TCO*.

Folkhögskoleutredningen instämmer i kulturrådets uppfattning att lärare vid skolor för konstnärlig utbildning kan engageras i artisternas vidareutbildning vid sidan om lärarna vid skolor för kulturförmedlarutbildning. Utredningen påpekar att en del av denna utbildning kan komma att ligga på högskolenivå och meddelar att frågan om högskoleutbildningen inom folkhögskolan kommer att behandlas i ett särskilt betänkande.

TBV och *TCO* understryker att fortbildning och vidareutbildning med inriktning mot kulturförmedlaruppgifter bör vara gemensam för konstnärer och andra grupper. *TCO* framhåller att utbildning av detta slag inom folkhögskolan också bör kunna ingå i konsthögskolans vidareutbildningsprogram.

Sveriges orkesterföreningars riksförbund, *Folkparkernas centralorganisation*, *Folkets husföreningarnas riksorganisation*, *Förmedlingsbyrån för kulturprogram* och *Studieförbundet Vuxenskolan* instämmer i kulturrådets uppfattning att kurser för speciella uppgifter inom kulturförmedlingen bör kunna anordnas av studieförbund, folkrörelser och andra organisationer. *Folkparkernas centralorganisation* betonar vikten av samarbete mellan folkhögskolor och organisationer men påpekar att detta inte får utsluta att vissa organisationer erhåller egna utbildningsresurser.

Kulturrådet anser att organisationernas utbildning av kulturförmedlare med främst organisatoriska och administrativa funktioner är en intern fråga. Rådet föreslår att sådan utbildning får statsstöd. *Statens kulturråd*, *SÖ*, *folkhögskoleutredningen*, *Stockholms kommun*, *Förmedlingsbyrån för kulturprogram* och *TBV* instämmer med kulturrådet. *SÖ* betonar den erfarenhet vissa folkhögskolor har av utbildning av kulturförmedlare och föreslår att bidrag utgår till organisationer som anordnar sådan utbildning tillsammans med folkhögskolor. *Svenska folkhögskolans lärarförening* och *folkhögskoleutredningen* framhåller att även organisationernas utbildning med fördel kan förläggas till folkhögskola. Därmed tillvaratas folkhögskolans erfarenheter på området. Berörda organisationer har dessutom ofta anknytning till folkhögskolor. *Folkhögskoleutredningen* tillägger att om yrkesverksamma konstnärer knyts till folkhögskolor kan de göra insatser inom organisationernas kulturförmedlarutbildning. Problemet att vissa folkrörelser saknar tillgång till folkhögskola i viss landsända kan lösas genom att skolorna berättigas att förlägga

kurser utanför sina egna lokaler.

Folkparkernas centralorganisation, Förmedlingsbyrån för kulturprogram och TBV understryker behovet av ett särskilt statsstöd för utbildningsinsatser vad gäller organisatoriska och pedagogiska/konstnärliga funktioner inom kulturförmedlarområdet.

Folkparkernas centralorganisation och *ABF* anser att stödformen bör kunna likna den som tillämpas för löntagarorganisationernas utbildning. Enligt *ABF* bör bidrag utgå till försöksverksamhet som utvärderas.

Förslaget att statsbidrag till organisationers interna utbildning förenas med skyldighet att motta deltagare från andra organisationer avstyrks av *Svenska folkhögskolans lärarförening* som anser att samverkan mellan folkhögskola och organisationer ger en bättre lösning och av *Folkparkernas centralorganisation* som hävdar att frågan om samarbete är varje organisations ensak.

Statens kulturråd meddelar att rådet avser att ta upp stödet till FHR/FPC-skolan i samband med utredning av formerna för stödet till folketshus- och folkparksrörelserna.

Folkets husföreningarnas riksorganisation anser att formerna för utbildningsverksamhet inom de folkliga lokalhållande organisationerna bör tas upp i förhandlingar mellan statens kulturråd och dessa organisationer.

Förslaget att centrumbildningar får resurser till kulturförmedlarutbildning genom anslag till anställning av konsulenter stöds av *Konstnärscentrum* och *Förmedlingsbyrån för kulturprogram*.

Bibliotekshögskolan, Järfälla kommun, Nacka kommun och *SACO/SR* framhåller att kulturförmedlande uppgifter bör beaktas i bibliotekariernas grundutbildning.

Statens kulturråd förordar att den föreslagna arbetsgruppen inom rådet tillsammans med utbildningsmyndigheterna behandlar inslag av kulturförmedling i olika utbildningar. Huvudansvaret för detta måste dock ligga på dem som har till direkt uppgift att planera utbildningen vid resp. institutioner. I fråga om utbildning för konstnärernas medverkan i förskola och fritidsverksamhet är statens kulturråd berett att biträda med förslag.

Förslaget att statens kulturråd medverkar med synpunkter på utbildningen för kulturförmedlare stöds av *statskontoret, Konstnärscentrum* och *TBV*.

10 Föredraganden

10.1 Kulturpolitiskt reformarbete i tre steg

De förslag som jag nu kommer att redogöra för utgör det tredje steget i den treåriga utveckling av den statliga kulturpolitiken som inleddes år 1974. Under de två närmast föregående åren har särskilda kulturpropositioner lagts fram för riksdagen och flera av de initiativ som har presenterats i dessa har utvecklats vidare genom förslag i de årliga budgetpropositionerna. Åtgärderna under treårsperioden utgör tillsammans ett reformprogram som har vidgat de statliga åtagandena och som kommer att stimulera den fortsatta kulturpolitiska utvecklingen.

Under senare delen av 1960-talet påbörjades ett utredningsarbete som omfattade praktiskt taget hela kulturområdet. Utredningarna slutfördes nästan samtidigt och det blev därför naturligt att under en treårsperiod ta ställning till förslag som berörde så gott som alla viktiga delar av kulturområdet. Denna samtidiga behandling har inneburit stora fördelar. Den har skapat förutsättningar för en planmässig upprustning. Ett samspel mellan olika åtgärder ha blivit möjligt. Valet av lösningar har kunnat ske utifrån en enhetlig syn.

Reformarbetet inleddes med att målen för den statliga kulturpolitiken lades fast. Beslutet hade föregåtts av en bred och livlig debatt i organisationslivet, inom kommuner och landsting och bland kulturarbetarna. Debatten visade att det råder stor enighet om riktlinjerna för kulturpolitiken. Enigheten är betydelsefull för den fortsatta utvecklingen. Den underlättar en samordning mellan statliga och kommunala insatser och skapar förutsättningar för ett samspel mellan samhälleliga åtgärder och initiativ från folkrorelser och kulturarbetare. Den omfattande diskussionen har också fört med sig att allt fler har blivit medvetna om kulturpolitikens viktiga roll i den fortsatta samhällsutvecklingen.

Om riksdagen bifaller de förslag jag här föreslår regeringen att lägga fram innebär detta att de statliga insatserna för kulturella ändamål under treårsperioden kommer att ha ökat väsentligt. Totalt kommer de direkta statliga kulturutgifterna under denna period att ha ökat med 274 milj. kr. från 381 milj. kr. till 655 milj. kr. Av ökningen utgör 115 milj. kr. kostnader för reformer.

I linje med de nya riktlinjerna för kulturpolitiken har verksamhet och beslutsfunktioner decentraliserats. Ett nytt statsbidrag för regionala och lokala teater- och musikinstitutioner har stimulerat tillkomsten av fasta teatrar och orkestrar. Tre nya teatrar och två musikinstitutioner kommer att kunna starta sin verksamhet under treårsperioden. I flertalet län pågår utredningar om nya initiativ. Även inom kulturminnesvården sker en decentralisering. Från den 1 juli 1976 övergår beslutanderätten i ett antal frågor från riksantikvarieämbetet till länsstyrelserna samtidigt som länsmuseumerna även i fortsättningen kommer att ha viktiga uppgifter inom kulturminnesvården.

En medveten strävan har varit att stimulera verksamheten utanför de fasta kulturinstitutionerna för att nå en publik som tidigare inte så ofta har deltagit i kulturaktiviteterna. Verksamheten med kulturprogram i föreningslivet har utvecklats snabbt. Anslagen för bidrag till sådan verksamhet har ökat under treårsperioden från 2,7 milj. kr. till 12 milj. kr. Den omfattande amatörverksamhet som studieförbunden bedriver, främst i studie-cirkelform, har sedan år 1974 ökat betydligt. Genom särskilda insatser för experiment och utvecklingsarbete får amatörverksamheten nya impulser. De fria teater-, musik- och dansgrupperna har för varje år fått ökade bidrag. Grupperna svarar för en viktig verksamhet inom bl. a. organisationer, skolor och vårdinstitutioner. Arbetet i centrumbildningarna har också utvecklats. Genom de fria gruppernas, studieförbundens och folkrörelsernas insatser har nya grupper engagerats i kulturarbetet. Viktiga initiativ har tagits för barnkulturen och verksamheten bland invandrare. Ett stort antal projekt som avser kulturaktiviteter i folkrörelserna har kunnat startas. Det gäller t. ex. utställningar och kulturprogram i Folkets hus och Folkets park, bokutlåning på arbetsplatserna i samarbete med fackföreningar samt kvalitetsfilmvisning och läsfrämjandeförsök i barn- och ungdomsorganisationer.

Ett viktigt inslag i treårsprogrammet är upprustningen av musei- och utställningsverksamheten. Enligt förslag som jag återkommer till senare får Riksutställningar från den 1 juli 1976 en permanent organisation och ökade resurser för att i samarbete med bl. a. folkrörelserna och museerna bidra till att utställningsverksamheten aktiveras. Innevarande budgetår har historiska museet, medelhavsmuseet och myntkabinettet fått förstärkta resurser och en ny organisation. I det följande föreslår jag en ny organisation för statens konstmuseer. De statliga museernas resurser har under treårsperioden förstärkts med 60 nya tjänster. Dessutom har omfattande byggnadsarbeten för museiverksamheten satts igång. Moderna museet har nyligen återinvigts efter en genomgripande ombyggnad och utvidgning. En ny byggnad för etnografiska museet håller på att uppföras. Livrustkammaren får nya lokaler i Stockholms slott. Det gamla Kronobageriet i Stockholm byggs om för bl. a. Musikhistoriska museet. För Nordiska museet uppförs moderna och rymliga magasinutrymmen vid Julita gård i Södermanland.

Reformarbetet omfattar också insatser på områden som hittills har varit i huvudsak kommersiellt beroende. Ett statligt litteraturstöd har införts för att främja kvalitet och mångsidighet i bokutgivningen. En särskild statlig lånegaranti har tillkommit för att underlätta främst de mindre bokförlagens situation. Jag kommer längre fram att presentera ett förslag om statligt stöd till utgivning av kvalitetslitteratur till låga priser. En viktig nyhet på filmområdet är den överenskommelse om produktionssamarbete som har träffats mellan Svenska filminstitutet och Sveriges Radio.

De mest centrala insatserna i de reformförslag som jag föreslår regeringen att lägga fram för riksdagen vid 1975/76 års riksmöte avser förbättringar av de insatser som direkt vänder sig till kulturarbetarna samt åtgärder för

att stödja bildkonsten. De statliga insatserna för olika konstnärsgupper föreslås öka med omkring 10 milj. kr. På bildkonstens område föreslås en kraftig ökning av resurserna för konstinköp. En kraftig förbättring av möjligheterna att med statliga medel finansiera konstnärlig utsmyckning och gestaltning av allmänna samlingslokaler föreslås också. Arbetsförmedlingen för kulturarbetare förbättras genom förslag som regeringen nyligen har lagt fram.

De mål som har ställts upp för kulturpolitiken kan inte nås utan ett långsiktigt utvecklingsarbete. I detta har samspelet mellan statliga insatser och de initiativ som tas av kommuner, landsting, organisationer och kulturarbetare en viktig roll. En fast grund har lagts genom den planmässiga upprustning som skett. Arbetet främjas också av den allmänna uppslutningen kring riktlinjerna för kulturaktiviteten och den enighet om ansvarsfördelningen mellan olika parter som uppnåtts tack vare att reformarbetet föregicks av en omfattande diskussion om principerna för kulturpolitiken.

I det fortsatta utvecklingsarbetet har statens kulturråd en viktig uppgift. Genom rådets tillkomst skapades ett organ med samlat ansvar för utvecklingen på hela kulturområdet. Kulturrådet har viktiga uppgifter som ett rådgivande och bidragsfördelande organ. Det skall lämna förslag till hur kulturinsatserna i de årliga budgetförslagen skall prioriteras och har även till uppgift att bevaka de kulturpolitiska intressena i den fortgående samhällsutvecklingen. Rådets viktigaste uppgift är emellertid att planera inför framtiden och att i nära kontakt med dem som är verksamma i kulturlivet arbeta för att föra kulturverksamheten närmare de uppställda målen.

10.2 Konstnärerna i samhället

10.2.1 *Allmänt*

Kulturrådet behandlar i betänkandet (SOU 1975:14) Konstnärerna i samhället olika frågor som berör konstnärernas ekonomiska och sociala förhållanden. Rådet betonar att konstnärernas insatser är oumbärliga när det gäller att uppnå målen för samhällets kulturpolitik. Åtgärder för att förbättra konstnärernas arbets- och försörjningsmöjligheter är därför en självklar del av den statliga kulturpolitiken.

Med konstnärer avser kulturrådet skapande och utövande konstnärer inom ord-, bild-, ton- och scenområdena. Enligt min mening är det i det närmaste ogörligt att åstadkomma en entydig och rättvisande definition av begreppet konstnär. Mot bakgrund av att kulturbegreppet vidgas och förändras är det inte heller lämpligt att försöka binda sig vid någon strikt definition. Jag tillämpar emellertid fortsättningsvis i huvudsak kulturrådets konstnärsbegrepp.

Jag vill inledningsvis beröra frågan om konstnärernas roll i samhället

och formerna för samhällets insatser för att förbättra konstnärernas arbets- och försörjningsmöjligheter.

Människornas behov av konstupplevelser och konstnärlig aktivitet är i vårt samhälle grunden för yrkesmässig konstnärlig verksamhet. Genom att konstnärerna skapar och förmedlar tillfällen till sådana upplevelser och genom att de fungerar som inspiratörer för skapande verksamhet har de en nyckelroll i kulturlivet. Konstnärerna skapar och röjer väg för nya synsätt och uttrycksformer. Detta är omistligt för den kulturella utvecklingen och därmed av stor vikt för samhällsutvecklingen som helhet. Det ligger i den konstnärliga verksamhetens natur att den endast i begränsad utsträckning kan utgå från på förhand kända behov. Många konstnärliga landvinningar blir endast långsamt kända och uppskattade av en större allmänhet. Samtidigt kan de få ett avgörande inflytande på den konstnärliga utvecklingen genom den påverkan de utövar på andra konstnärer och indirekt via dem på en vidare publik. Den statliga kulturpolitiken gentemot konstnärerna bör utformas mot denna bakgrund.

Kulturrådet diskuterar hur långt samhällets ansvar sträcker sig när det gäller att tillförsäkra konstnärer ett rimligt ekonomiskt utbyte av deras konstnärliga verksamhet. Kulturrådet vill inte söka avgränsa en viss grupp konstnärligt verkamma personer för vilka samhället skulle ha ett sådant ansvar. I stället förordas en för varje tidpunkt anpassad insats med utgångspunkt i att uppställda kulturpolitiska mål uppnås. Enligt kulturrådets mening bör samhällets åtgärder för att förbättra konstnärernas försörjningssituation i första hand syfta till att konstnärerna får arbete och förbättrade möjligheter till ersättning för sina insatser.

Liksom kulturrådet anser jag att samhällets åtgärder i första hand bör inriktas mot att öka arbetstillfällena för konstnärer och att förbättra möjligheterna att använda konstnärliga verk. De kulturpolitiska åtgärder som stat, kommuner och landstingskommuner vidtar för att tillgodose behovet av kulturell verksamhet i samhället och stimulera till en ökad kulturell aktivitet gör att behovet av konstnärernas insatser växer. Det finns också outnyttjade möjligheter att ta konstnärernas kunskaper i anspråk inom områden som av tradition inte har ansetts ligga inom konstnärernas verksamhetsfält. Kulturrådet förordar att man i ökad utsträckning genom anställningar och uppdrag engagerar konstnärer inom t. ex. skolan och förskolan, vårdområdet och arbetet med samhällsmiljön. Några formella hinder mot att engagera konstnärer inom dessa områden finns i allmänhet inte. Omfattningen beror därför på det intresse som finns hos konstnärerna själva och hos myndigheter, institutioner och organisationer. Konstnärernas organisationer kan härvid medverka till att söka nya uppgifter där det konstnärliga kunnandet kan tas till vara. Jag avser att senare (10.3.6) föreslå ökade möjligheter att erhålla projektbidrag för konstnärligt arbete. Sådana bidrag bör kunna utnyttjas som ett verktyg i arbetet med att vidga användningen av de konstnärliga uttrycksformerna till nya områden i samhället.

Vid sidan av sådana åtgärder som jag nyss har nämnt kommer det emellertid troligen alltid att behövas direkta insatser för att stödja och stimulera konstnärlig verksamhet. Det är nödvändigt att det finns möjligheter för konstnärer att under längre eller kortare tid få arbeta utan krav på arbetsresultat som omedelbart kan utnyttjas i samhället och ge konstnären inkomster. Jag avser därför att lägga fram förslag om statliga insatser som innebär avsevärda förbättringar i detta avseende.

Konstnärernas förhållanden påverkas självfallet också av andra åtgärder än kulturpolitiska. Liksom för andra medborgargrupper har socialpolitiska, arbetsmarknadspolitiska och skattepolitiska åtgärder stor betydelse. I många fall är det enligt min mening naturligt att man prövar sådana generella åtgärder innan man väljer att söka lösa problemen inom kulturpolitikens ram. Kulturrådet har aktualiserat vissa frågor och vidare har konstnärerna själva i en skrivelse från Klys gjort regeringen uppmärksam på vad konstnärerna ser som problem i sin verksamhet. Jag vill därför här helt kort informera om behandlingen av dessa synpunkter och förslag.

Kulturrådet berör frågan om enhetlighet i taxeringsmyndigheternas bedömning av konstnärers deklARATIONER, samt frågan om vilka slag av konstverk, ägda av konstnären eller hans oskiftade dödsbo, som skall vara befriade från mervärdeskatt vid försäljning. Klys har i sin skrivelse tagit upp bl. a. olika frågor som rör beskattningen av konstnärliga yrkesutövare. Kulturrådets förslag och Klys skrivelse i dessa frågor övervägs inom finansdepartementet.

Självständigt verksamma konstnärer betraktas i princip som egna företagare och får därför betala egenavgifter till socialförsäkringarna i enlighet med de bestämmelser som gäller för egenföretagare. De får också själva betala den allmänna arbetsgivaravgiften.

Kulturrådet föreslår att frågan om att befria självständigt arbetande konstnärer från den allmänna arbetsgivaravgiften skall prövas särskilt. Vidare tar kulturrådet upp frågan om vidgade möjligheter att sluta s. k. likställighetsavtal, dvs. att uppdragsgivare och uppdragstagare i avtal kommer överens att viss inkomst som inte är anställningsinkomst skall betraktas som sådan inkomst i vad avser erläggande av olika socialförsäkringsavgifter. Avgifterna kommer då att betalas av uppdragsgivaren. Klys för i sin tidigare nämnda skrivelse fram olika förslag rörande socialförsäkringsavgifter samt beräkning och betalning av tilläggsavgift.

I enlighet med riksdagens beslut (prop. 1975/76:46, SfU 1975/76:17, rskr 1975/76:67) är uppdragsgivare fr. o. m. den 1 januari 1976 skyldig att betala socialförsäkringsavgifter för ersättning till uppdragstagare. I fråga om egenföretagare finns möjlighet att träffa likställighetsavtal.

Frågan om intjänande av pensionsrätt inom tilläggs pensioneringen och om utformningen av avgiftsreglerna inom socialförsäkringssystemet behandlas av pensionskommittén (S 1970:40) i dess fortsatta arbete. Klys förslag har i berörda delar överlämnats till kommittén. Jag återkommer senare till

pensionsfrågan vid min behandling av olika bidrag och ersättningar till konstnärer.

Jag vill i det här sammanhanget även erinra om att i samband med riksdagens beslut (prop. 1975:92, SkU 1975:25, rskr 1975:126) om sänkning av den statliga inkomstskatten m. m., beslöts om förmånligare regler för beräkning av den allmänna arbetsgivaravgiften för egenföretagare med låga inkomster. Den del av inkomsten på vilken sådan avgift inte skall beräknas har fr. o. m. den 1 januari 1976 höjts från 10 000 kr. till 18 000 kr. Ändringen torde ha stor betydelse för många konstnärer.

Kulturrådet berör vidare dels frågan om arbetsförmedling på kulturområdet, dels möjligheten för konstnärer att erhålla ersättning vid arbetslöshet. Klys tar i sin skrivelse bl. a. upp möjligheten för fritt verkande konstnärer att erhålla kontantstöd vid arbetslöshet.

I prop. 1975/76:84 med förslag till lag om skyldighet för arbetsgivare att anmäla ledig plats till den offentliga arbetsförmedlingen m. m. föreslår regeringen bl. a. vissa nyheter i fråga om arbetsförmedlingen för kulturarbetare. I propositionen konstateras att alla kulturarbetare bör ha tillgång till kostnadsfri offentlig arbetsförmedling. En kraftig förstärkning av den offentliga förmedlingsorganisationen för kulturarbetsförmedling föreslås. Vidare bör tjänstemän vid arbetsförmedlingarna även i fortsättningen kunna placeras vid centrumbildningar och liknande organisationer. En rådgivande delegation för kulturarbetarfrågor föreslås bli inrättad inom AMS. Den internationella kontaktverksamhet som nu bedrivs av olika institutioner och organisationer på området bör samordnas. Rikskonserter föreslås få ansvaret för att så sker. För de ökade arbetsuppgifter som följer av detta förslag har jag i den nyligen framlagda budgetpropositionen (prop. 1975/76:100 bil. 10 s. 45) beräknat ett ökat medelsbehov om 200 000 kr. för Rikskonserter. Frågan om kulturarbetarnas möjlighet att erhålla kontantstöd vid arbetslöshet har överlämnats till utredningen (A 1975:08) om en allmän arbetslöshetsförsäkring.

10.2.2 Upphovsrättsliga frågor

Jag har tidigare (3.1.4) redogjort för vissa upphovsrättsliga regler och dessa reglers betydelse för författare, konstnärer och andra upphovsmän samt utövande konstnärer och fotografer. Grundtanken i den upphovsrättsliga lagstiftningen är att det konstnärliga och litterära skapandet i alla dess uttrycksformer bör ges ett rimligt skydd. Rättsreglerna är så utformade att uphovsmannen tillerkänns dels en principiell ensamrätt att förfoga över sitt verk genom att framställa exemplar av det och genom att göra det tillgängligt för allmänheten, dels ett skydd för sina ideella intressen. Samtidigt måste han dock tåla vissa inskränkningar i sin ensamrätt bl. a. till förmån för kulturella eller andra samhälleliga intressen.

Det har i olika sammanhang framhållits att gällande bestämmelser i vissa

fall kan verka hämmande på en önskad användning av skyddade verk. Så är fallet, har det angetts, när det gäller möjligheterna att utnyttja många av de tekniska hjälpmedel, såsom fotokopiering, mikrofilmning, band- och videograminspelning, som på senare år har fått stor betydelse för reproduktion och distribution av upphovsrättsligt skyddade verk. Önskemål har därför förts fram om en mera ändamålsenlig anpassning av lagstiftningen till de möjligheter som finns att använda de tekniska hjälpmedlen. Det har därvid framställts som mycket viktigt att man försöker nå en ordning som inte är för komplicerad eller svår att sköta och som inte heller medför orimligt stora administrativa kostnader. Samtidigt har det betonats att konstnärerna och samhället har ett gemensamt intresse av att tillkomsten av konstnärliga verk stimuleras liksom att skyddade verk når en så stor publik som möjligt eller på annat sätt kommer till största möjliga användning.

Det är enligt min mening ett självklart önskemål att upphovsmannen skall kunna försörja sig på sina konstnärliga prestationer. Det skydd som lagstiftningen ger dessa prestationer är därvid givetvis av stor betydelse. Samtidigt måste man dock ha i minnet att vissa inskränkningar i upphovsrätten är nödvändiga, dels av praktiska skäl, dels utifrån allmänna samhällsintressen.

I vilken form upphovsmannen skall få ersättning för sina prestationer måste avgöras under beaktande av många olika faktorer. Jag vill peka på att det i praktiken kan visa sig svårt att finna former för att ge upphovsmannen ersättning i förhållande till hans individuella arbete. I vissa situationer kan ersättningen därför ges en kollektiv form.

Upphovsrättslagstiftningen, som under de senaste åren diskuterats livligt i olika sammanhang, har sedan slutet av 1960-talet setts över i vissa delar.

Mot bakgrund av förslagen i de båda nordiska betänkandena (NU 1973:21) Upphovsrätt I Fotokopiering och bandinspelning särskilt inom undervisningsverksamhet och (NU 1974:19) TV över gränserna Slutrapport har nordiska ministerrådet tagit upp frågan om upphovsrättens funktion i ett vidare kulturpolitiskt sammanhang. Ministerrådet fattade i maj 1975 beslut om en översyn av den nordiska upphovsrättslagstiftningen och antog vissa riktlinjer som skall ligga till grund för revisionsarbetet. Detta bör enligt ministerrådets beslut bedrivas i form av nationella kommittéer. Direktiv för en svensk sådan kommitté torde komma att utfärdas inom kort.

Enligt de nämnda riktlinjerna skall den allmänna översynen av upphovsrätten innefatta en systematisk genomgång av lagstiftningen på området. En allmän strävan vid reformarbetet bör vara att främja ett större och mera rikhaltigt kulturutbud. I den mån det är förenligt med gällande internationella konventioner bör ökade möjligheter skapas att utnyttja skyddade verk utan individuellt samtycke från rättsinnehavaren och mot vederlag i kollektiv form. Den individuella upphovsrätten måste dock alltjämt vara lagstiftningens utgångspunkt. Utredningsarbetet kommer sannolikt att inledas med en närmare kartläggning av de problem och svårigheter som

den nuvarande lagstiftningen skapar. Denna kartläggning kan antas komma att ske i samarbete med organisationer på upphovsmännens område liksom med dem som i större omfattning utnyttjar upphovsrättsligt skyddade verk och prestationer.

Kulturrådet, som visserligen diskuterar vilka allmänna krav som bör ställas på upphovsrättslagstiftningen, har – med hänsyn till att den dåvarande nordiska upphovsrättskommittén hade i uppdrag att göra en översyn av den nordiska lagstiftningen på området – begränsat sig till att framföra vissa synpunkter på denna lagstiftning. Jag har tidigare (3.2.2) redogjort för dem.

De frågor som kulturrådet har aktualiserat är av det slaget att de bör behandlas inom ramen för den översyn av upphovsrättslagstiftningen som nu skall påbörjas. Kulturrådets förslag i denna del jämte remissyttrandena bör därför överlämnas till den svenska kommittén.

10.2.3 *Utbildningsfrågor*

Kulturrådet tar upp principiella frågor om konstnärsutbildningens inriktning och dimensionering. Rådet behandlar även det växande behovet av fortbildning och vidareutbildning för olika konstnärsgrupper. Vid sin behandling av vad man kallar kulturförmedling föreslår rådet också nya utbildningsinsatser av olika slag.

Utbildningen på kulturområdet har under senare år behandlats av flera olika utredningar. Olika förslag har lagts fram och fler väntas inom en snar framtid. Enligt min uppfattning är det lämpligt att här kort redovisa det aktuella utredningsläget och summera de ställningstaganden till olika förslag som nyligen gjorts.

Utbildningen på kulturområdet som helhet genomgår nu en betydande utveckling och omdaning. Parallellt med de särskilda utredningar som arbetar på området pågår förberedelsearbetet med reformeringen av högskoleutbildningen enligt riksdagens beslut år 1975.

Det är under detta skede särskilt angeläget att betona att konstnärsutbildningens primära målsättning inte får förloras ur sikte. Kulturrådet framhåller att konstnärsutbildningen domineras av målet att stimulera den konstnärliga mognadsprocessen och ge de studerande möjligheter att förverkliga sina konstnärliga intentioner. I propositionen om reformering av högskoleutbildningen (prop. 1975:9) framhöll jag att yrkesförberedelsen i utbildningarna på kulturområdet i förhållande till annan högre utbildning har som särskilt mål att ge de studerande möjligheter till egna praktiska konstnärliga erfarenheter och att bidra till utvecklingen och förnyelsen av de konstnärliga uttrycksmedlen. Jag betonade att den konstnärliga utbildningen således i sig själv är en skapande process som inte i alla avseenden kan och bör bedrivas på ett i förväg planerat sätt. Detta måste få påverka sättet att organisera studierna liksom också utformningen av de planer som styr utbildningens innehåll och arbetsformer. Riksdagen godtog dessa uttalanden

och hänvisade särskilt till att frågan hur långt det är möjligt och lämpligt att anpassa studieorganisationerna på kulturområdet till en enhetlig studieordning inom högskolan skall studeras före beslut i ärendet (UbU 1975:17, rskr 1975:179).

Kulturrådet framhåller att den konstnärliga utbildningen självfallet bör utformas på ett sätt som motsvarar de krav den framtida yrkessituationen ställer. Under utbildningen bör de studerande möta situationer som de kommer att ställas inför i sin framtida yrkesutövning. Utbildningen bör också ge kännedom om samhällets sociala och ekonomiska struktur.

Jag delar kulturrådets uppfattning. Dessa uppgifter för konstnärsutbildningen ingår som tydliga element i den utveckling av olika områden inom utbildningen som nu pågår.

Flera års utredningsverksamhet vad gäller den konstnärliga utbildningen på bild- och formområdet håller på att avslutas. Jag har i budgetpropositionen för 1976/77 bl. a. tagit ställning till förslag rörande konstnärsutbildningen vid konsthögskolan och den konstindustriella utbildningen vid konstfackskolan. Ställningstagandena rör också utbildningen vid Valands konstskola och Konstindustriskolan i Göteborg. Jag förordar därvid att frågan om förstärkning av Valands konstskola och Konstindustriskolan tas upp i sådan tid att ett ändrat huvudmannaskap i förekommande fall kan genomföras senast den 1 juli 1977, dvs. den tidpunkt då högskolereformen skall börja genomföras (prop. 1975/76:100 bil. 10 s. 118-134).

Utbildningen vid *konsthögskolan* bör enligt mina ställningstaganden fortsätta med samma inriktning och i samma former som hittills. Den skall alltså förbereda för en yrkesverksamhet som fritt verkande bildkonstnär. Förhandlingar med Konstakademien pågår vad gäller följderna av högskolereformen för akademins och konsthögskolans del.

Utbildningen vid *konstfackskolan* kan leda till många slags yrkesuppgifter inom konstnärlig formgivning och gestaltning. Utbildningsområdet, som således är långt ifrån enhetligt, kan delas in i studievägar för designutbildning, konsthantverksutbildning och fri konstnärlig utbildning. De riktlinjer som jag förordar i budgetpropositionen innebär att detta utbildningsområde även i fortsättningen bör hållas samman. Konstfackskolan får således i stort sett behålla sitt nuvarande breda utbildningsprogram men de olika utbildningsformerna skall utvecklas och differentieras för att bättre motsvara det moderna yrkeslivets krav.

Utbildningen för fri konstnärlig yrkesverksamhet bör bedrivas med speciell inriktning mot uppgifter inom miljögestaltning, t. ex. konstnärlig gestaltning av den offentliga miljön. Jag kommer senare (10.4.2) att utveckla min syn på bildkonstnärernas medverkan i arbetsuppgifter av detta slag.

Vid 1975 års riksmöte fattades beslut att teckningslärarutbildning skall starta i Umeå läsåret 1976/77. Statsrådet Hjelm-Wallén har behandlat den nya utbildningen i prop. 1975/76:89 om lärarutbildningens dimensionering och lokalisering m. m.

1973 års expertgrupp för konstutbildning (U 1973:05) kommer under våren 1976 att avge ett förslag om högre utbildning av fotografer.

Jag har i budgetpropositionen för 1976/77 också tagit ställning till vissa frågor som rör utbildningen inom scenområdet. Beträffande grundutbildningen vid *statens scenskolor* föreslår jag att utbildningens omfattning, innehåll och uppläggning ses över. Genom beslut tidigare denna dag har regeringen gett statens kulturråd och UKÄ i uppdrag att i samråd göra denna översyn. I arbetet ingår bl. a. att undersöka i vilken utsträckning scenskolorna kan medverka i nya slag av artistutbildning, t. ex. utbildning av varitartister (prop. 1975/76:100 bil. 10 s. 152-154).

Utbildningen på scenområde: omfattar också den utbildning som f. n. övervägs av dansutredningen (U 1973:09). Utredningen, som skall avge förslag rörande dels förberedande utbildning, dels yrkesutbildning för dansare, kommer enligt vad jag har erfarit att avsluta sitt arbete under innevarande år.

Utbildningen på musikområdet utreds av organisationskommittén (U 1970:60) för högre musikutbildning (OMUS). Både musikleäro-utbildning och annan pedagogiskt inriktad musikutbildning liksom musikerutbildning av olika slag ingår i kommitténs uppdrag. OMUS, som arbetar utifrån en brett upplagd undersökning av musikens roll i samhället, kommer under våren 1976 att lägga fram ett principförslag med riktlinjer för hela det återstående reformarbetet. OMUS skall också svara för den fortsatta detaljplaneringen. Uppdraget skall för kommitténs del vara slutfört före utgången av juni månad 1977.

Efterfrågan på fortbildning och vidareutbildning på kulturområdet har under senare år ökat kraftigt. Flera utredningar kommer inom en snar framtid att lägga fram sina förslag i dessa frågor. Under våren 1976 kommer 1973 års expertgrupp för konstutbildning med ett förslag som rör fortbildning och vidareutbildning för konstnärer inom *bild- och formområdet*. Ungefär samtidigt kommer OMUS, som jag redan nämnt, att i sitt principförslag redovisa behovet av fortbildning och vidareutbildning på *musikområdet*. Vid prövningen av dessa förslag bör hänsyn tas till kulturrådets synpunkter på behovet av utbildningsinsatser av detta slag.

Den ökade efterfrågan på fortbildning och vidareutbildning har bl. a. lett till att *dramatiska institutet* begärt och fått möjlighet att tillämpa ett flexibelt system för fördelning av resurser mellan grundutbildning och olika former av fortbildning och vidareutbildning. I den nyligen framlagda budgetpropositionen har jag förordat att den försöksverksamhet med fortbildning och vidareutbildning vid *statens scenskolor* som pågått ett par år får fortsätta och att skolorna i samband därmed får tillämpa samma slags resursfördelningssystem som dramatiska institutet (prop. 1975/76:100 bil. 10 s. 152-154).

Kulturrådet diskuterar också konstnärsutbildningens dimensionering. Rådet framhåller att dimensioneringen i hög grad måste bestämmas

utifrån en allmän bedömning av det aktuella försörjningsläget för olika konstnärsgrepp och av de effekter som ökade samhälleliga insatser på kulturområdet kan tänkas få. Enligt rådets mening bör man under dessa förhållanden inte med korta intervaller vidta några större förändringar vad gäller den konstnärliga utbildningens omfattning.

Även vad gäller dimensioneringsfrågan kommer kulturrådets synpunkter att kunna beaktas vid prövningen av förslag som väntas under våren 1976. OMUS och 1973 års expertgrupp för konstutbildning kommer med förslag inom sina resp. områden. Dimensioneringen av utbildningen på scenområdet ingår, som jag tidigare nämnt, i det översynsarbete som nyligen startat.

Det utrednings- och reformarbete som jag kort har redovisat är av stor betydelse för utvecklingsmöjligheterna i kulturlivet. Den ökade yrkesförberedelse, breddning och utblick som kulturrådet anser vara nödvändig i konstnärsutbildningen är ett grundläggande tema i det pågående arbetet. Den nya högskoleorganisationen bör också medföra ökade möjligheter till samverkan mellan konstnärsutbildningarna och till lokala initiativ i linje med den utveckling som kulturrådet och remissinstanserna förespråkar.

Jag skall också något beröra kulturrådets förslag om utbildning inom kulturförmedlingens område.

Med termen kulturförmedling avser kulturrådet en rad olika aktiviteter som syftar till att föra människor i kontakt med kulturell verksamhet av olika slag. Begreppet används sålunda för att beteckna såväl olika administrativa och organisatoriska åtgärder för att göra kulturutbudet tillgängligt som insatser av pedagogisk och aktiverande karaktär. Kulturrådet konstaterar att kulturförmedlande uppgifter ingår i många olika slags verksamhet.

Jag instämmer med de remissinstanser som menar att kulturrådets analys av kulturförmedlingens syften och uppgifter är ofullständig och att de praktiska slutsatserna, bl. a. i vad avser insatser på utbildningsområdet, därför blir ganska vaga. Mina synpunkter på förslagen är därför av principiellt slag.

Jag delar kulturrådets uppfattning att någon egentlig längre grundutbildning för kulturförmedlande uppgifter inte bör införas. Verksamhetsfältet är så stort och mångsidigt att man i stället bör inrikta sig på mer differentierade insatser. Liksom kulturrådet utgår jag då ifrån att kulturförmedlande uppgifter normalt ingår som en bland flera arbetsuppgifter och att utbildningen således riktar sig till yrkesutövare på olika områden som redan har en gedigen utbildning eller erfarenhet inom huvudområdet för sin yrkesutövning. Utbildningen kommer därför ofta att få karaktären av vidareutbildning eller fortbildning.

Jag avstår i detta sammanhang från att ta ställning till kulturrådets konkreta förslag till utformning och uppläggning av en utbildning på detta område. Enligt min uppfattning måste utbildningen både till innehåll och form vara starkt verklighetsanknuten. Detta betyder att jag anser det nödvändigt att låta personer med egna praktiska erfarenheter av kulturförmedlande verk-

samhet medverka både när man definierar utbildningsbehoven och praktiskt utformar utbildningen.

Jag delar kulturrådets uppfattning att folkhögskolorna är lämpliga huvudmän för en betydande del av den utbildning det här kan bli fråga om. Inom folkhögskolan finns redan vissa erfarenheter av utbildning av detta slag. De fria former för utbildningen som folkhögskolan kan erbjuda är en fördel. Möjligheterna är goda för ett samarbete mellan folkhögskola och organisationer som har intresse för utbildningen.

Även om utbildningen på kulturförmedlingens område i första hand bör kunna förläggas till folkhögskola vill jag inte utesluta att det också kan bli fråga om att anordna utbildning av detta slag inom den kommande högskolan. Det är också angeläget att det finns kontaktvägar mellan folkhögskolornas utbildning på området och högskoleutbildningen. Kulturrådet nämner bl. a. behovet av kontakt och gemensamt utnyttjande av lärare mellan utbildning med denna inriktning vid folkhögskola och den konstnärliga högskoleutbildningen. Möjligheterna till kontaktvägar mellan folkhögskolorna och den nya högskoleorganisationen kommer att redovisas av folkhögskoleutredningen (U 1972:03).

Kulturrådet nämner slutligen behovet av kurser som på ett direkt och praktiskt plan förbereder för speciella arbetsuppgifter inom olika områden av kulturförmedlingen och tar som exempel kurser anordnade av kulturinstitutioner, konstnärsorganisationer, studieförbund, centrumbildningar, lokalhållande organisationer, kursverksamhet för förtroendevalda i kommuner etc. För sådana kurser som anordnas av studieförbund, folkrörelser och andra organisationer föreslår kulturrådet statligt stöd.

Föregen del anser jag att sådana kurser fyller ett behov. Jag är emellertid inte beredd att förorda förslaget om ett särskilt statligt stöd till kursverksamheten utan anser att redan existerande statliga bidragsreformer bör anlitas även för detta slags kurser. Stödet till studieförbundens centrala verksamhet övervägs f. n. av den nyligen tillsatta folkbildningsutredningen (U 1975:19).

10.3 Bidrag och ersättningar

10.3.1 Allmänt

Jag har tidigare (10.2.1) redovisat min principiella inställning till hur samhällets insatser för att förbättra konstnärernas arbets- och försörjningssituation bör utformas. Jag framhåller då i likhet med kulturrådet att samhällets åtgärder i första hand bör inriktas på att öka arbetstillfällena för konstnärer och att förbättra möjligheterna att använda konstnärliga verk och prestationer. Jag konstaterade också att det behövs direkta insatser för att stödja och stimulera konstnärlig verksamhet.

Kulturrådet framhåller att det är viktigt att konstnärernas arbets- och

inkomstförhållanden bringas i överensstämmelse med vad som gäller för andra yrkesutövare. Konstnärernas inkomster bör därför i möjligaste mån utgöras av ersättning för arbete. Rådet framhåller vidare att ersättningen för konstnärligt arbete, oavsett om detta arbete utförs inom ramen för en anställning eller på annat sätt, bör fastställas genom förhandlingar och avtal mellan konstnärorganisationerna och deras motparter. Vid sin behandling av upphovsrättsliga frågor uttalar sig kulturrådet i allmänna termer för att staten genom avtal med konstnärernas organisationer efter centrala förhandlingar skall friköpa upphovsrättsligt skyddade verk för fritt nyttjande av samhällseliga institutioner och samhällseligt stödda organisationer. Kulturrådets synpunkter har mottagits positivt av remissinstanserna.

Jag kan i betydande delar ansluta mig till kulturrådets resonemang. Som jag redan har framhållit måste konstnärernas ekonomiska villkor i första hand förbättras genom att de ges tillfälle till arbete. Samtidigt är det angeläget att konstnärerna kan få bättre ersättningar för sina prestationer. Huvuddelen av konstnärernas inkomster kommer från de delar av kulturområdet där verksamheten bedrivs i privat regi. Att förbättra de olika former av ersättningar som här förekommer, löner, arvoden, royalties etc. är en central uppgift för konstnärernas fackliga organisationer. De flesta utövande konstnärer, t. ex. skådespelare och musiker, har sådana arbetsförhållanden att ersättningen för deras arbete bestäms i kollektivavtal. De regler som gäller är de som i övrigt reglerar förhållandet mellan parterna på arbetsmarknaden. Om konstnärerna i framtiden i ökad omfattning kommer att verka i någon form av anställningsförhållande kommer även möjligheterna att sluta kollektivavtal att öka vilket jag finner värdefullt. Jag kommer senare (10.3.4) att föreslå att ersättning för utställning i statlig regi skall bestämmas efter förhandlingar med konstnärernas organisationer.

Tanken att i kollektiva former förhandla med konstnärernas organisationer för att få till stånd ett fritt utnyttjande av deras verk saknar inte intresse. Som har framgått tidigare (10.2.2) kommer emellertid de upphovsrättsliga bestämmelserna att ses över av en särskild utredning. Eventuella genomgripande förändringar på detta område bör av naturliga skäl anstå till dess utredningen har lagt fram sina förslag.

I beredningen av kulturrådets förslag har kontakter och överläggningar med konstnärernas organisationer varit ett väsentligt inslag. De förslag som jag senare kommer att redogöra för har ingående diskuterats med företrädare för konstnärerna. Strävan har varit att uppnå samförstånds lösningar vilket också har varit möjligt. Konstnärernas organisationer har således haft goda möjligheter att inom ramen för dessa överläggningar påverka utformningen av de bidrags- och ersättningsformer som bör finnas i fortsättningen. Frågan om mer reglerade former för dessa överläggningar har dock aktualiserats. Tanken har varit att storleken på t. ex. bibliotek ersättning och olika stipendier skulle fastställas vid förhandlingar. En sådan utveckling av de nuvarande förhandlingsliknande överläggningarna kan givetvis diskuteras. En

förändring förutsätter emellertid att den rättsliga grunden för ersättningar och bidrag förändras samt att det klarläggs vilka ersättningar och bidrag som skulle kunna anses vara förhandlingsbara. De upphovsrättsliga bestämmelserna spelar därvid en stor roll och här har som nämnts ett utredningsarbete nyss påbörjats. Med hänsyn till vad jag här har anfört finner jag det inte akutellt att nu överväga några förändringar av de former i vilka statliga ersättningar och bidrag till konstnärer f. n. diskuteras med konstnärernas organisationer.

Många konstnärer får en mycket god utkomst av sin konstnärliga verksamhet genom att deras verk eller prestationer röner en stor efterfrågan. För andra målmedvetet arbetande konstnärer är emellertid detta inte fallet trots ett intensivt och kvalitativt högtstående konstnärligt skapande.

I många fall är direkta samhällsinsatser en förutsättning för att konstnärlig verksamhet skall kunna bedrivas. Staten möjliggör genom ekonomiska tillskott en omfattande och kvalificerad teater- och musikverksamhet. På samma sätt kan direkt stöd till det enskilda konstnärliga skapandet motiveras.

Utrymme för konstnärligt nydanande och experimenterande existerar inte alltid på en kommersiell marknad. Det är emellertid angeläget att även konstnärer som inte omedelbart får gensvar i form av en efterfrågan kan få tillfälle att arbeta under ekonomiskt trygga förhållanden. Det är rimligt att arbetsmöjligheter ibland garanteras för en avsevärd tidsrymd. Även konstnärer som vänder sig till en bred publik har behov av att från tid till annan få ägna sig åt arbete som endast syftar till att utveckla de konstnärliga uttrycksmedlen.

För att säkra rimliga ekonomiska villkor för bildkonstnärgruppen har förslag förts fram om att införa ett system med s. k. visningsersättning. Frågan behandlas bl. a. i ett särskilt yttrande till kulturrådets betänkande och av ett antal remissinstanser. Systemet skulle, som det har presenterats av bl. a. KRO, komma att ha vissa likheter med bibliotekersättningen. Enligt förslaget skulle staten till en fond avsätta medel som skulle betraktas som en ersättning för nyttjande av de verk som konstnärerna har sålt till offentliga organ och institutioner. Bildkonstnärerna skulle själva ha det avgörande inflytandet över användningen av medlen.

När man skall ta ställning till hur ett system av det slag som bildkonstnärerna har aktualiserat skall utformas i praktiken ställs man inför flera svårigheter. Det gäller bl. a. att avgöra enligt vilka principer och beräkningsgrunder som medel skall avsättas till fonden. Några metoder som har bedömts som genomförbara har inte redovisats vare sig i utredningsmaterialet, av remissinstanserna eller i de överläggningar som under beredningsarbetet har förekommit med fackliga företrädare för bildkonstnärerna. Däremot har det varit möjligt att tillsammans med bildkonstnärernas fackliga representanter nå enighet om efter vilka regler som tillgängliga medel bör fördelas.

Jag är inte helt främmande för uppfattningen att formerna för ersättningar till bildkonstnärerna för deras arbete inte alltid ger inkomster som står i

proportion till deras insatser inom kulturlivet. Det kan t. ex. hävdas att det faktiska nyttjandet av ett verk vid enstaka tillfällen inte har kunnat förutses vid försäljningen.

Det är väsentligt att målmedvetet arbetande bildkonstnärer kan bedriva sin verksamhet på rimliga ekonomiska villkor. Att det inte har bedömts möjligt att bestämma samhällets insatser för bildkonstnärerna enligt beräkningsprinciper av det slag som bildkonstnärerna har föreslagit är enligt min mening inget hinder mot att tillmötesgå bildkonstnärernas krav genom att i andra former ställa medel till förfogande. Jag kommer senare (10.3.2) att presentera riktlinjer för fördelningen av bidrag till konstnärer som utformats enligt grunder som bildkonstnärerna själva har ansett lämpliga. Detta innebär bl. a. att bildkonstnärerna tillförsäkras samma inflytande över medelsfördelningen som de skulle fått om en särskild fond hade skapats. Tanken att såsom ett underlag för beräkningen av de statliga insatser som direkt vänder sig till bildkonstnärer söka fastställa värdet av att bildkonst visas offentligt kan givetvis komma att i annat sammanhang föras fram av bildkonstnärerna. Frågan får i så fall prövas på nytt i vederbörlig ordning.

Konstnärernas ekonomiska trygghet bör i princip garanteras med samma åtgärder som för andra medborgare. Det är emellertid ofrånkomligt att gränsen i vissa fall kan bli flytande mellan insatser som är kulturpolitiskt motiverade och åtgärder som huvudsakligen är socialt betingade. Sammankopplingen av sociala och kulturpolitiska motiv gäller främst de aktiva konstnärerna.

Den sociala tryggheten för de konstnärer som på grund av ålder eller sjukdom kan antas ha sin konstnärligt produktiva period bakom sig bör i princip garanteras inom ramen för det allmänna trygghetssystemet. Vissa frågor måste dock f. n. lösas inom kulturpolitikens ram. Enligt gällande bestämmelser är stipendier inte pensionsgrundande. Detta gäller även för stipendier som utgår under en längre period. Sådana stipendier är emellertid beskattade. En konstnär, som under sin aktiva period i betydande utsträckning har haft sin inkomst tryggad genom sådana stipendier, får således en lägre tilläggspension än hans beskattade inkomster borde ge anledning till.

Konstnärbelöningen är i princip livsvarig varför det från innehavarens sida sett inte föreligger något behov av att den är pensionsgrundande. Att den inte är pensionsgrundande medför dock att någon efterlevandepension inte kan baseras på den inkomst som belöningen utgör.

Det är inte heller möjligt att låta belöningen ersättas av den allmänna tilläggspensionen när innehavaren har uppnått pensionsåldern.

Kulturrådet har berört detta problem.

För att göra de bidrag och stipendier som går till konstnärer pensionsgrundande krävs ändringar i lagen (1962:381) om allmän försäkring. Frågan om intjänande av pensionsrätt inom tilläggspensioneringen och om utformningen av avgiftsreglerna inom socialförsäkringssystemet utreds som jag redan har redovisat av pensionskommittén. Enligt min mening bör ett ställ-

ningstagande till frågan om hur stipendier och konstnärsbelöningar eller deras framtida motsvarigheter skall behandlas i pensionshänseende anstå till dess pensionskommittén har lagt fram sina förslag.

10.3.2 Direkta bidrag till konstnärer

Stipendier till konstnärer har en lång tradition inom kulturlivet. Sådana bidrag kommer idag från många olika håll.

Det är inte bara statliga och kommunala organ som delar ut stipendier utan även enskilda donatorer och stiftelser samt olika folkörrelser delar årligen ut betydande belopp. Kulturrådet konstaterar att det är svårt att få en bild av den totala omfattningen. Rådet har gjort en inventering, som inte gör några anspråk på att vara fullständig, och har därvid kommit fram till att det kan röra sig om ca 3 milj. kr. som årligen från privat håll delas ut till konstnärer. Många av stipendierna är utpräglade hedersbevisningar och utgår med små belopp.

Kommunernas och landstingens stipendiegivning är av relativt sent datum och den har ökat under senare år. Det sammanlagda beloppet för stipendier kan f. n. beräknas uppgå till ca 3,7 milj. kr. varav knappt 3 milj. kr. avser primärkommunernas stipendiegivning. I stipendievillkoren finns ofta krav att mottagaren skall ha en anknytning till kommunen eller regionen. Detta har tillsammans med det förhållandet att man ofta utgår från ett brett kulturbegrepp fört med sig att stipendiemottagarna i flera fall är personer som har gjort betydelsefulla insatser inom kulturområdet i vid mening, t. ex. inom folkbildningsarbetet.

Kulturrådet har i sina förslag inte behandlat denna del av kommunernas insatser på kulturområdet. De kommunala insatser som har störst betydelse för konstnärerna är säkerligen också av annan karaktär. Jag tänker därvid på de olika områden där konstnärer kan engageras som jag tidigare helt kort har berört. Inköp av verk, tillhandahållande av utställnings- och verkstadslokaler är andra exempel. Vid sidan av denna typ av insatser har emellertid också stipendier av olika slag givna värde. Det är därför enligt min mening naturligt att kommuner och landsting, inom ramen för sitt allmänna kulturansvar, även utvecklar sitt ansvar gentemot de konstnärliga yrkesutövarna genom en direkt bidragsgivning.

De former som väljs måste självfallet anpassas till lokala förutsättningar och behov. Någon samordning i direkt mening med de statliga insatserna kan därför inte anses motiverad.

Statligt stöd till konstnärer har förekommit under lång tid. Det inskränkte sig länge till att omfatta dels några få stipendier som förbehölls väl etablerade och s. k. förtjänta konstnärer, dels stipendier till konstnärer under deras utbildningstid. Ännu relativt sent har i debatten framförts att staten inte borde stödja verksamma konstnärer eftersom detta kunde uppfattas som en otillbörlig styrning av kulturlivet.

En viss planering av de kulturpolitiska åtgärderna påbörjades under 1960-talet. Frågor om kulturarbetarnas villkor gavs förtur i detta arbete. I 1961 års proposition (prop. 1961:56) om stöd åt konstnärlig, litterär och musikalisk verksamhet presenterades ett statligt handlingsprogram som främst avsåg stöd till konstnärliga yrkesutövare under och efter utbildningen. Man kan säga att debatten om de statliga insatsernas hot mot konstens och konstnärernas frihet då avslutades och att det därefter har funnits en allmän uppslutning kring uppfattningen att staten har ett ansvar på detta område.

1961 års program innebar för konstnärernas del främst att de under studietiden blev delaktiga av de allmänna studiesociala förmånerna och att stipendiemöjligheterna förbättrades.

I utbyggnaden av stipendiesystemet lades tonvikten på s. k. arbetsstipendier som kunde utgå även till konstnärer som befann sig i början av sin verksamhetsperiod. Den tidigare förtjänst- och meritanken sköts i bakgrunden. Vidare fick konstnärernas organisationer ett visst inflytande över fördelningen av stipendiemedlen. Under de följande åren ökade medlen för stipendier. Samtidigt infördes stipendier för nya konstnärsgupper.

År 1964 kompletterades den direkta stipendiegivningen genom att konstnärbelöningarna (prop. 1964:1 bil. 10, SU 1964:8, rskr 1964:8) infördes. Den som utses till innehavare av konstnärbelöning tillförsäkras en inkomstgaranti under sin återstående livstid. Garantin är så konstruerad att det statliga bidraget utgår i relation till innehavarens övriga inkomster. Konstnärbelöningarna, som utdelas av regeringen, ingår i det ekonomiska trygghetsprogram för konstnärerna som byggdes upp under 1960-talet. Enligt de principer som formellt fortfarande gäller för utdelningen skall det ekonomiska behovet emellertid inte vara avgörande när en innehavare utses utan i första hand skall hänsyn tas till den konstnärliga insatsen. Som en förutsättning gäller att mottagaren genom sin konstnärliga verksamhet skall ha gjort mycket betydande insatser i svenskt kulturliv. Till innehavare av konstnärbelöning kan utses konstnärer inom alla konstområden.

I det stipendiesystem som har byggts upp under 1960-talet ingår stipendier av skilda slag som avser att svara mot olika behov, nämligen stora och små arbetsstipendier, resestipendier, stipendier av pensionskaraktär och tillfälliga bidrag. Utöver dessa utdelas sedan några år på försök arbetsbidrag till konstnärer inom måleri m. m. Stipendierna utdelas i princip för ett år i sänder. De stora arbetsstipendierna uppgår till 15 000 kr. och kan utgå under högst fem år i följd. För de små arbetsstipendierna gäller att de skall uppgå till lägst 4 000 kr. Utöver dessa regler och de övriga allmänna bestämmelser som finns har varje stipendieorgan kommit att utforma sina egna principer. Sålunda varierar t. ex. storleken på andra stipendier än de stora arbetsstipendierna liksom tiden under vilken stipendierna utgår till en och samma person.

Stipendierna fördelas inom fyra olika konstnärskategorier. Till den första gruppen hör författare, översättare och kulturjournalister. Den andra gruppen

omfattar bildkonstnärer. Kompositörer av seriös musik bildar en tredje grupp. Till den fjärde gruppen förs konstnärer i övrigt såsom skådespelare, dansare, dramatiker, fotografer, konsthantverkare och utövande musiker. Till gruppen författare, översättare och kulturjournalister utgår endast stora arbetsstipendier. Till övriga grupper utgår samtliga de stipendietyper som jag tidigare har nämnt. För innevarande budgetår är anvisat sammanlagt 8,1 milj. kr. för stipendier till konstnärer.

Stipendierna till de fyra olika kategorierna fördelas av fyra olika stipendieorgan, nämligen styrelsen för Sveriges författarfond, Konstakademien i samråd med KRO, Musikaliska akademiens styrelse i samråd med Föreningen Svenska tonsättare samt konstnärstipendienämnden. Konstnärstipendienämnden utses av regeringen och består av ordförande samt sju andra ledamöter som representerar berörda konstnärsgrepp och som förordnas efter förslag av Klys.

Vid sidan av detta stipendiesystem och konstnärbelöningarna har inom ramen för Sveriges författarfonds verksamhet byggts upp ett stipendiestystem som avser upphovsmännen till litterära verk. Jag återkommer till detta senare (10.3.3).

Kulturrådet anser att samhället bör ta ett ekonomiskt ansvar för sådan konstnärlig verksamhet som inte är omedelbart knuten till aktuella behov och önskemål. Rådet menar att ett sådant ansvarstagande finns i den statliga stipendiegivningen som därför bör finnas kvar. Resurserna för direkta bidrag till konstnärer behöver emellertid ökas och systemet delvis ändras.

Rådet föreslår att det inrättas tre nya stipendieorgan som övertar de uppgifter som Konstakademien tillsammans med KRO, Musikaliska akademiens styrelse tillsammans med Föreningen Svenska tonsättare samt konstnärstipendienämnden nu har. De tre nya organen bör kallas bild- och formkonstnärstipendiefonden, tonkonstnärstipendiefonden resp. scen- och filmkonstnärstipendiefonden och ha ansvaret för stipendiegivningen inom resp. konstområde. Varje fond skall ledas av en styrelse. Någon förändring av Sveriges författarfond föreslås inte. Kulturrådet redovisar vilka krav som enligt rådet bör ställas på stipendieutformningen samt vilka kriterier som bör tillämpas vid fördelningen av stipendier. Vad gäller stipendiernas form presenterar rådet ett antal olika modeller där beloppen har knutits till basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. De olika fondstyrelserna föreslås emellertid få en betydande frihet när det gäller att bestämma hur många stipendier av olika slag som skall delas ut samt med vilka belopp de skall utgå. Med hänsyn till denna frihet anser sig kulturrådet inte kunna ge några exakta förslag i fråga om det antal stipendier som bör finnas i framtiden. Rådet förordar att medlen för stipendier ökar succesivt under en treårsperiod. För det första året föreslår kulturrådet en ökning med 4,1 milj. kr. och för vart och ett av de två därpå följande åren en ökning med 2,1 milj. kr. Sammanlagt skulle ökningen efter tre år uppgå till 8,3 milj. kr.

Remissopinionen är som helhet klart positiv till att ett system med direkta bidrag till konstnärer finns kvar samt att det byggs ut. Detta gäller även konstnärernas organisationer. Enstaka remissinstanser, däribland KRO, ställer sig emellertid på principiella grunder avvisande till ett stipendiesystem. KRO föreslår i stället att medel ställs till förfogande för arbets- och materialbidrag till bildkonstnärer. Därutöver har, vilket har redovisats tidigare (10.3.1), från konstnärshåll förts fram förslag att genom en visningsersättning ställa medel till förfogande för bidrag till bildkonstnärer. Med tanke på förslagets karaktär är det naturligt att en rad synpunkter också har förts fram såvitt avser olika detaljer i kulturrådets förslag. I dessa delar får jag hänvisa till den redogörelse som jag tidigare har gett (4.1.3). Jag återkommer emellertid till vissa synpunkter vid min redogörelse för de principer som i framtiden bör tillämpas för direkta bidrag till konstnärer.

Jag delar kulturrådets och remissinstansernas uppfattning att det vid sidan av allmänna kulturpolitiska insatser som förbättrar konstnärernas arbetsituation och ekonomiska villkor, bör ske en kraftig förstärkning av de insatser som riktar sig till enskilda konstnärer. Dessa insatser bör med tanke på de olika behov som föreligger täcka ett brett spektrum alltifrån tillfälliga bidrag till inkomstgarantier. Bidragens form och frågan om vilket organ som skall ha ansvaret för fördelningen är därvid av stort intresse. Som jag tidigare har redovisat har kontakter och överläggningar med konstnärernas organisationer varit ett viktigt led i beredningsarbetet. De förslag till framtida utformning av den statliga bidragsgivningen till konstnärerna som jag kommer att lägga fram utgör i huvudsak en sammanjämkning av de förslag som kulturrådet har presenterat och de olika krav som har förts fram från konstnärshåll. Såväl formerna för bidragsgivningen som uppbyggnaden av det organ som föreslås få ansvaret för fördelningen har av konstnärorganisationerna setts som tillfredsställande lösningar. Jag finner det mycket värdefullt att en sådan samförstånds lösning har kunnat nås.

Ett väsentligt krav på bidragsfördelningen i framtiden bör vara att konstnärerna själva och då lämpligen via sina egna organisationer har ett avgörande inflytande. Man kan förutsätta att den största sakkunskapen om resp. konstnärskategoris förhållanden finns i dessa organisationer.

Kulturrådets förslag till nya stipendieorgan har kritiserats såväl av vissa konstnärorganisationer som av vissa statliga organ som statskontoret, statens kulturråd och konstnärstipendienämnden. De tre senare menar att de nya organen inte kan anses förvalta fonder i egentlig mening och att den jämförelse med författarfonden som kulturrådet har gjort därför är felaktig. Den förändring av stipendieorganen som bör genomföras bör i stället enligt statskontoret och statens kulturråd kunna ske genom att den nuvarande konstnärstipendienämnden omorganiseras och får ansvaret för bidragsgivningen till alla konstnärsgupper utanför författarfondens ansvarsområde. Jag finner detta vara en lämplig förändring som bl. a. bör leda till en bättre överblick över behoven inom de olika konstområdena samtidigt

som möjligheterna till samordning av insatserna ökar. Jag ansluter mig även till statens kulturråds förslag att det inom det nya organet bör finnas särskilda grupper som i princip har ett självständigt ansvar för bidragsgivningen till olika konstnärskategorier. Enligt min mening är det lämpligt att låta dessa gruppers ansvarsområden ansluta till den uppdelning som kulturnrådet har föreslagit för de nya stipendieorganen. Detta skulle innebära en grupp för bild- och formkonstnärer, en grupp för tonkonstnärer och en grupp för scen- och filmkonstnärer. Jag återkommer senare (10.3.7) till en närmare redogörelse för hur en omorganiserad konstnärstipendienämnd, kallad konstnärsnämnden, enligt dessa principer bör vara uppbyggd.

Arbetsförhållanden och försörjningsvillkor varierar mellan olika konstnärsg grupper. Det finns skillnader mellan skapande och utövande konstnärer men även mellan konstområden. Konstnärernas förhållanden förändras med tiden till följd av samhällets insatser inom kulturområdet och andra åtgärder som påverkar konstnärernas situation. Det behövs således en noggrann prövning för att de medel som finns tillgängliga skall kunna användas på bästa möjliga sätt. Av remissyttrandena framgår att önskemålen om bidragens utformning varierar kraftigt från en konstnärskategori till en annan. Konstnärstipendienämnden framhåller att erfarenheterna från nämndens verksamhet visar att intresset för skilda stipendieformer varierar mellan de olika konstnärskategorier som omfattas av nämndens arbete. Nämnden anser därför att det organ som får ansvaret för bidragsfördelningen bör ges en relativt stor frihet i valet av stödform. Jag delar denna uppfattning. De regler som f. n. gäller för stipendiegivningen ger i realiteten de nuvarande stipendieorganen en avsevärd frihet. Även kulturrådets förslag syftar till en betydande valfrihet. Bl. a. de goda erfarenheterna från författarfondens arbete gör att jag är beredd att förorda ett system som ger en i det närmaste total frihet när det gäller att välja bidragsformer. De krav på likformighet som kan resas på vissa bidragsformer som t. ex. pensionbidrag och efterlevandebidrag bör kunna tillgodoses genom att ett organ har det samlade ansvaret.

Jag övergår nu till att redogöra för de principer som bör gälla för bidragsgivningen i framtiden.

Fördelningen av bidrag bör grundas på dels konstnärliga, dels sociala kriterier. De sociala kriterierna, främst då den enskilde konstnärens ekonomiska situation, bör tillmätas en stor betydelse men självfallet måste mottagarnas arbete alltid uppfylla ett krav på god konstnärlig kvalitet. Det är enligt min mening inte möjligt att sätta upp några absoluta kriterier i dessa avseenden utan det slutliga ansvaret och avgörandet måste ligga på det organ som fördelar bidragen.

Vid fördelningen av bidrag är det viktigt att konstnärer som är bosatta i olika delar av landet kommer i fråga liksom företrädare för skilda genrer, stilar och tekniker. Bidragen bör delas ut efter ansökan av vederbörande konstnär. I första hand bör bidragen avse enskilda konstnärer men det bör vara möjligt att ge samverkande konstnärer ett gemensamt bidrag. Alla

konstnärer som är svenska medborgare och alla i Sverige stadigvarande bosatta konstnärer bör kunna komma i fråga för bidrag.

Bidragen bör syfta till att såväl ge utöware av konstnärliga yrken en ekonomisk trygghet som att skapa förutsättningar för experiment och nydande. Konstnärer som genomgår sin grundläggande utbildning bör inte kunna erhålla bidrag. Däremot är det önskvärt att konstnärer som nyligen har avslutat sin konstnärliga utbildning eller i övrigt är i början av sin yrkesverksamhet ges ekonomiska förutsättningar att vidareutveckla sin förmåga. Bidrag av det här slaget, som har sin största betydelse för fritt verkssamma konstnärer, bör vara av sådan storlek att det ger en rimlig arbetstrygghet. För att de skall få avsett syfte är det också lämpligt att de utgår under ett antal år. Vidare är det angeläget att konstnärer som har dokumenterat en konstnärlig yrkesverksamhet av betydelse under en följd av år men som trots detta har ekonomiska svårigheter tillförsäkras möjligheter till fortsatt yrkesutövning. Det är också angeläget att med bidrag göra det möjligt för en konstnär att under en kortare tid ägna sig åt konstnärliga experiment utan att behöva ta direkt hänsyn till det omedelbara ekonomiska utbytet. Vissa konstnärer kan ha behov av vidareutbildning eller fortbildning. Om man väljer att ge bidrag för sådan utbildning är det självfallet nödvändigt att beakta vilka generella statliga bidrag som kan utgå så att en dubbling undviks.

Resor eller studiebesök kan vara av stort värde för det konstnärliga arbetet. Om bidrag utgår för ett sådant ändamål kan det vara lämpligt att mottagaren lämnar en kort redovisning över hur bidraget har använts.

På samma sätt som nu bör bidrag kunna utgå till konstnärer som har ett akut behov av ekonomiskt stöd vilket inte kan tillgodoses på annat sätt.

Konstnärer som uppnått den allmänna pensionsåldern och som inte längre är aktiva bör kunna komma i fråga för bidrag om deras ekonomiska förhållanden är otillfredsställande. I enstaka fall kan det också vara motiverat med sådana bidrag till personer som inte har uppnått pensionsåldern. Med hänsyn till den betydelse sådana bidrag kommer att ha för mottagarna är det rimligt att de utgår på livstid om inte avgörande förändringar sker i mottagarens ekonomiska förhållanden.

Det bör vidare finnas möjligheter att lämna bidrag till efterlevande make eller maka och minderåriga barn till konstnärer som erhållit bidrag som tillskott till pension eller som under längre tid erhållit ett större bidrag för att garanteras en grundtrygghet i den konstnärliga verksamheten. I dessa fall får givetvis hänsyn tas till den efterlevandes ålder samt dennes ekonomiska förhållanden i övrigt. Möjligheter bör finnas att lämna bidrag till efterlevande till konstnär som har avlidit innan de nya principerna för bidragsgivningen trätt i kraft.

Inom ramen för de allmänna riktlinjer som jag här har redogjort för bör den nya konstnärnämnden ha frihet att besluta om vilka typer av bidrag

som bör tillämpas. Två restriktioner bör dock finnas, nämligen att ett bidrag inte får överstiga 30 000 kr. per år och individ samt att bidrag får tilldelas för högst fem år utan att innehavet omprövas. Det senare bör inte gälla för bidrag av pensionskaraktär. Tillgängliga medel bör självfallet inte heller få användas för andra ändamål än bidrag till konstnärer eller konstnärers efterlevande.

De förändringar av bidragsgivningen till konstnärer som jag här har förordat innebär i princip att de konstnärs kategorier som berörs av de tre nuvarande stipendieorganens arbete kommer att omfattas av den nya konstnärsnämndens verksamhet. Den konstnärliga verksamheten rymmer så många och så olika typer av utövare att en uppräkningslista inte kan bli fullständig. Mot bakgrund av det vida synsätt som man enligt min mening bör ha på kulturbegreppet är inte heller en sådan uppräkningslista eller avgränsning önskvärd. Konstnärsnämnden bör därför anlägga ett brett perspektiv när det gäller att ta ställning till vad som är att anse som konstnärlig verksamhet. Det förtjänar att påpekas att tillhörighet till någon av de olika konstnärorganisationerna inte kan användas för avgränsning i det sammanhanget. I det fall osäkerhet uppkommer om en person kan anses berättigad att söka bidrag eller ej bör det vara nämndens sak att avgöra detta. På samma sätt bör det ankomma på nämnden att, om tvekan uppstår, avgöra till vilken grups ansvarsområde en sökande skall hänföras.

Behovet av en kraftig ökning av de medel som utgår i form av direkta bidrag till konstnärer framhålls av kulturrådet och understryks av flera remissinstanser. Jag delar den uppfattningen och kommer i det följande (14.1) att beräkna en ökning av medlen för detta ändamål med 8 milj. kr. Denna ökning innebär att det slutmål som kulturrådet har satt upp för en treårsperiod kan nås redan nästa budgetår.

Kulturrådet finner inte systemet med konstnärsbelöningar ändamålsenligt som stödform åt konstnärer. Som ett skäl anförs att belöningarna delas ut som hedersbevisning till framstående konstnärer, av vilka många har goda inkomster. Rådet anser också att belöningarna till följd av gällande avtrappningsregler saknar ekonomisk betydelse för många mottagare. Kulturrådet föreslår därför att systemet avvecklas genom att inga nya innehavare utses när lediga belöningsrum uppkommer. Vissa förändringar föreslås dock ske under avvecklingsperioden. Dels bör varje innehavare av belöning få ett basbelopp oberoende av inkomsten i övrigt, dels bör efterlevande make/maka eller barn erhålla ett efterlevandeskydd.

Remissopinionen är delad i denna fråga. Några remissinstanser tillstyrker förslaget om en avveckling medan andra, bl. a. statens kulturråd och styrelsen för Sveriges författarfond, framhåller att en något modifierad konstnärsbelöning skulle kunna vara ett sätt att garantera arbetstryggheten för konstnärer utanför författargruppen. Belöningsmomentet bör vid en sådan förändring försvinna. Författarfondens styrelse och Sveriges författarförbund påpekar att upphovsmännen till litterära verk på sikt inte kommer att ha något

behov av särskilda konstnärsbelöningar om det föreslagna systemet med garanterade författarpennningar kan genomföras (4.2.2 och 10.3.3).

Utöver den typ av tidsbegränsade bidrag konstnärsnämnden kommer att kunna dela ut finns det enligt min mening även ett behov av bidrag som permanent kan utgå till konstnärer som står för en konstnärlig verksamhet av hög kvalitet och stor betydelse men som av olika anledningar inte kan få en rimlig utkomst av sitt arbete. Den inkomstgaranti som konstnärsbelöningen ger svarar i dag mot detta behov.

När nya innehavare av konstnärsbelöningar har utsetts under de senaste åren har strävan att skapa en ekonomisk trygghet i det konstnärliga arbetet varit det primära. Belöningarnas karaktär av hedersbevisning utan ekonomisk betydelse har således fått träda i bakgrunden. Innehavarna har dock tillhört våra mer framträdande konstnärer. Detta är naturligt eftersom antalet konstnärsbelöningar är begränsat. Jag vill i detta sammanhang också framhålla att jag finner det rimligt att man, om särskilda skäl föreligger, kan gå utanför den krets inom vilken innehavare vanligen utses.

Med hänsyn till att belöningsmomentet inte längre är så framträdande anser jag att termen konstnärsbelöning bör ersättas med benämningen inkomstgaranti för konstnärer. Detta begrepp ger en riktigare bild av syftet med bidraget.

Kulturrådet har föreslagit att reglerna för beräkningen av den utgående garantins belopp förändras så att alla innehavare oberoende av övriga inkomster skall erhålla ett belopp motsvarande ett basbelopp. En sådan förändring skulle medföra betydande kostnadsökningar och ändock leda till att innehavare med stora övriga inkomster skulle erhålla ett belopp med ingen eller liten reell betydelse. Jag är inte beredd att förorda en förändring av detta slag. Med hänsyn till den kraftiga ökningen av medlen för bidrag i andra former till konstnärer som jag nyss har förordat finner jag det inte heller motiverat att nu förorda någon ökning av antalet garantirum.

Enligt de gällande bestämmelserna för konstnärsbelöning utdelas sådan av regeringen efter förslag från de nuvarande fyra stipendieorganen. Statens kulturråd föreslår i sitt yttrande att uppgiften att utdela konstnärsbelöningar eller deras framtida motsvarighet skall ligga på den omorganiserade konstnärstipendienämnden. Denna delegering av beslutanderätt är givetvis fullt tänkbar men jag anser att uppgiften att utdela inkomstgarantier för konstnärer t. v. bör ligga kvar hos regeringen. Förslag till innehavare av garantier bör i fortsättningen avges av den föreslagna konstnärsnämnden, vars uppfattning givetvis även bör inhämtas om innehavare har föreslagits från annat håll än nämnden. Nuvarande innehavare av konstnärsbelöningar är utsedda för år 1976. Alla som i fortsättningen önskar står kvar som innehavare av inkomstgaranti för konstnärer kommer självfallet att få göra detta.

Jag kommer senare (10.3.3) att förorda att bestämmelserna för Sveriges författarfond ändras så att fondens styrelse ges möjlighet att införa ett system med garanterad författarpennning. Med hänsyn till vad Sveriges författar-

förbund och styrelsen för Sveriges författarfond har anfört i sina yttranden beträffande konstnärsbelöningar och garanterad författarpenning finner jag det lämpligt att inkomstgarantier för konstnärer i första hand förbehålls andra konstnärsgrupper än författare, översättare och bokillustratörer.

Jag delar kulturrådets uppfattning att det är angeläget att lösa frågan om pensioner till efterlevande till innehavare av konstnärsbelöning. Till följd av att belöningen inte är pensionsgrundande inkomst utgår inte sådana pensioner automatiskt. Enligt min mening är det mindre lämpligt att införa ett särskilt efterlevandeskydd inom systemet med inkomstgaranti för konstnärer. Frågan bör istället om möjligt lösas inom det allmänna trygghetssystemet och är därmed beroende av hur inkomstgarantin betraktas i tilläggspensionshänseende. I avvaktan på förslag från pensionskommittén på denna punkt förefaller det därför lämpligare att eventuella behov av efterlevandeskydd får tillgodoses inom ramen för den övriga bidragsgivningen till konstnärer.

Kulturrådet har berört frågan om hur olika stipendier skall behandlas från beskattningssynpunkt. Konstnärsstipendienämnden framhåller att det är nödvändigt att stipendiemottagarna erhåller korrekta uppgifter om hur ett stipendium kommer att behandlas skattemässigt. Nämnden betonar att dessa frågor måste gås igenom noggrant så att stipendieorganen kan lämna korrekta upplysningar till mottagarna. Jag delar uppfattningen att det är väsentligt för såväl konstnärsnämnden som konstnärerna att klara uppgifter finns i fråga om hur ett bidrag kommer att behandlas i skattehänseende. Genom avgöranden i högsta instans har slagits fast att stipendier och bidrag av engångskaraktär är skattefria. Beträffande de fleråriga arbetsstipendier som hittills har utgått avgav dåvarande riksskattenämnden år 1966 ett yttrande som fortfarande är normgivande. Med den frihet som den nya konstnärsnämnden kommer att ha när det gäller att välja bidragsformer är det emellertid inte möjligt att nu uttala sig om hur eventuella nya typer av bidrag kommer att betraktas från skattesynpunkt. Det bör därför ankomma på den nya konstnärsnämnden att hos skattemyndigheterna inhämta de uppgifter som bedöms nödvändiga för att bidragsgivningen skall fungera på ett tillfredsställande sätt. Detta gäller även de projektbidrag som jag återkommer till senare (10.3.6).

Kulturrådet tar även upp frågan om hur stipendierna skall betraktas från socialförsäkringssynpunkt. Rådet anser att stipendier som beskattas också bör vara pensions- och sjukpenninggrundande. Avgifterna bör erläggas av stipendieorganet vilket kräver ändringar i gällande lagstiftning. En lämplig lösning skulle vara att stipendieorganen ges möjlighet att sluta likställighetsavtal. Som jag tidigare (10.3.1) har redogjort för behandlas dessa frågor av pensionskommittén. I avvaktan på kommitténs förslag är jag inte beredd att föra fram några förslag på denna punkt.

Kulturrådet föreslår att de tre nya konstnärsfonder som rådet har föreslagit också skall fördela bidrag till konstnärernas fackliga organisationer som

ersättning för att dessa tar fram och tillhandahåller information och underlag för fördelningen av bidrag. Statens kulturråd avvisar förslaget och framhåller att ansvaret för att underlag för fördelningen av bidrag tas fram måste ligga på kansliet och ledamöterna i den omorganiserade konstnärstipendienämnden.

Helt naturligt är det en uppgift för den nya konstnärsnämnden att som ett komplement till de ansökningar som kommer in skaffa de ytterligare upplysningar som behövs för fördelningen av bidrag. Jag delar således statens kulturråds uppfattning att det inte kan bli aktuellt att lämna några bidrag till konstnärernas organisationer för att dessa skall svara för detta arbete.

Kulturrådet för som jag tidigare har redovisat i sitt betänkande en diskussion kring begreppet kulturförmedling. För de personer som arbetar med sådana uppgifter som rådet lägger i detta begrepp använder kulturrådet den samlade beteckningen kulturförmedlare. Som jag tidigare redogjorde för har kulturrådet föreslagit att viss utbildning för kulturförmedlande uppgifter kommer till stånd. Kulturrådet föreslår vidare att det inrättas särskilda stipendier för kulturförmedlare. Stipendierna skall främst gå till personer som huvudsakligen arbetar lokalt på fritid och bör kunna vara en erkänsla för deras arbete samt fungera som en stimulans. Förslaget har mottagits positivt av de flesta remissinstanser som har berört frågan.

De frågor som kulturrådet här har rört vid är intressanta på många sätt. Jag delar emellertid inte kulturrådets uppfattning att stipendier av den typ rådet har föreslagit skulle vara en lämplig form för att stimulera alla de olika typer av aktiviteter det här är fråga om och är inte beredd att förorda att sådana stipendier införs. Enligt min mening måste ett utvecklingsarbete som avser de olika aspekter på kulturverksamheten som kulturrådet har rubricerat som kulturförmedling främst ha formen av ett stöd till själva verksamheten. Jag tror att man utan överdrift kan konstatera att sådana bidrag i stor utsträckning redan existerar. Vissa bidragsformer är givetvis intressantare än andra. Som exempel kan nämnas det bidrag till experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer som statens kulturråd delar ut. Jag vill i det här sammanhanget även peka på det projektbidrag till konstnärligt utvecklingsarbete som jag återkommer till senare (10.3.6).

10.3.3 Bibliotekersättning

Bibliotekersättningen infördes år 1954 sedan tanken hade diskuterats under nästan 20 år. Frågan hade ingående behandlats i bl. a. statliga utredningar. Motivet för att införa ersättningen var främst att förbättra författarnas ekonomiska villkor. Systemet fungerar på så sätt att till en fond, Sveriges författarfond, avsätts medel över statsbudgeten i förhållande till folk- och skolbibliotekens bokutlåning och bestånd av referensböcker.

Fondens verksamhet leds av en styrelse där representanter för Sveriges

författarförbund, Föreningen Svenska tecknare och Svenska fotografernas förbund är i majoritet. Bestämmelserna för författarfondens verksamhet återfinns i förordningen (1962:652) om Sveriges författarfond (omtryckt 1975:1210).

Biblioteksersättningen har efter hand byggts ut. Ersättning utgår nu för hemlån av upphovsrättsligt skyddade svenska originalverk och upphovsrättsligt skyddade översättningar samt för bibliotekens innehav av referensexemplar av dessa båda kategorier litteratur. Ersättningen utgår med olika belopp för de olika typerna av verk. Av de medel som tillförs fonden utgår en individuell och till utlåningen av den enskilde svenske författarens verk relaterad ersättning – författarpenningen. Vid höga utlåningssiffror sker en reduktion av författarpenningen. De medel som återstår när författarpenningen har fördelats brukar kallas fondens fria del. Dessa medel får användas till pensioner, understöd, stipendier och bidrag till särskilda ändamål som berör litterär verksamhet. Jag har tidigare (4.2) lämnat en mer uttömmande beskrivning av biblioteksersättningen och fonden.

Utlåningen av böcker vid våra folkbibliotek har ökat successivt sedan biblioteksersättningen infördes. Under de senaste åren har dessutom kraftiga höjningar genomförts av biblioteksersättningens olika grundbelopp. Detta har lett till att Sveriges författarfond nu disponerar betydande belopp. Det har gjort det möjligt för fondens styrelse att vid sidan av den individuella författarpenningen bygga ut ett omfattande trygghetsprogram för de litterära yrkesutövarna. Av de ca 20 milj. kr. som fonden innevarande budgetår kan beräknas föfoga över går ca 25 % till individuella författarpennningar. Resten, fondens fria del, används huvudsakligen till dels femåriga arbetsstipendier, dels pensioner till författare, översättare och bokillustratörer samt deras efterlevande, dels stipendietillägg till den individuellt beräknade författarpenningen. Stipendietilläggen syftar till att ge de etablerade litterära yrkesutövarna en ersättning med ett garanterat minimibelopp. De femåriga arbetsstipendierna är avsedda att ge en grundtrygghet åt främst yngre författare, översättare och bokillustratörer. Vid sidan av dessa stipendier och bidrag delar styrelsen även ut ettåriga arbetsstipendier, resestipendier och tillfälliga bidrag. Kostnaderna för fondens administration täcks ur fondens fria del. Som jag tidigare har redovisat (10.3.2) delar vidare författarfondens styrelse ut stora arbetsstipendier till författare, översättare och kulturjournalister ur de medel som anvisats för konstnärsstipendier.

Reglerna och formerna för stipendier och bidrag ur författarfonden har utformats inom fondens styrelse utan någon ingående reglering från riksdagens eller regeringens sida. Detta har inneburit att de berörda konstnärsorganisationerna genom sitt dominerande inflytande i styrelsen själva har fått ta ett avgörande ansvar för de statliga insatser som riktar sig till deras medlemmar.

Den korta översikt över Sveriges författarfonds verksamhet som jag här har gett visar att fonden är ett väl fungerande instrument för ersättning

och bidrag till upphovsmännen till litterära verk för deras insatser i kulturlivet. Biblioteksersättningen och Sveriges författarfond bör därför i princip behållas i sin nuvarande form i enlighet med vad Kulturrådet har förordat. Författarfondens styrelse har föreslagit att vissa förändringar görs i de bestämmelser som reglerar fondens verksamhet. Jag kommer att behandla dessa förslag i det följande.

Författarna har vid flera tillfällen fört fram önskemål om att URL skall ändras så att där anges att upphovsmännen till litterära verk har rätt till ersättning för att deras verk lånas ut från biblioteken. En sådan lagfast biblioteksersättning skulle ge dem rätt att förhandla om ersättningens storlek. Kulturrådet har berört frågan men har med hänsyn till att den dåvarande nordiska upphovsrättskommittén behandlade den inte velat lägga fram några konkreta förslag. Flera remissinstanser, däribland Sveriges författarförbund, anser att rätten till biblioteksersättning bör läggas fast i lag och att upphovsmännen till litterära verk bör få förhandlingsrätt.

I enlighet med vad nordiska ministerrådet har rekommenderat kommer, som jag tidigare (10.2.2) har redogjort för, särskilda sakkunniga att tillkallas för att se över gällande upphovsrättslagstiftning. Kulturrådets förslag som berör upphovsrättsliga frågor kommer tillsammans med aktuella remissyttranden att överlämnas till utredningen. Jag är bl. a. mot denna bakgrund inte beredd att förorda några förändringar av biblioteksersättningens karaktär.

Enligt gällande bestämmelser utgår författarpenning till upphovsman av litterärt verk som utgör svenskt verk i original. Det finns därvid vissa särskilda regler i fråga om verk som har två eller tre upphovsmän. Har ett svenskt verk i original två eller tre författare delas författarpenningen lika mellan dessa. Vid sidan av dessa regler finns särskilda föreskrifter om fördelning av författarpenning för de fall då en bok omfattar dels ett svenskt litterärt verk i original, dels illustrationer eller noter av annan svensk upphovsman än författaren till boken. I sådana fall kan författarpenningen delas mellan författaren och illustratören resp. kompositören. Detta sker om illustrationen eller kompositionen utgör en väsentlig del av boken. Då skall författarpenningen delas lika. Om illustrationen eller kompositionen är av mindre omfattning utgår författarpenning endast till författaren.

Författarfondens styrelse anser inte denna fördelningsprincip vara rättvis och förslår därför att bestämmelserna för fonden ändras så att författarpenningen för en bok som omfattar svenskt litterärt verk i original och illustration etc. kan delas mellan författare och illustratör etc. i förhållande till vars och ens insats i varje enskilt verk. Jag delar styrelsens uppfattning.

Efter yrkanden från författarna inledde författarfondens styrelse år 1972 en försöksverksamhet med garanterad författarpenning. Försöksverksamheten utformades inom ramen för gällande bestämmelser för fondens verksamhet och har fått formen av stipendier, s. k. stipendietillägg, som läggs till den statistiskt beräknade författarpenningen. Medlen för sti-

pendietilläggen tas från fondens fria del. Stipendietilläggen utgår f. n. med högst 24 000 kr. för år och reduceras med den författarpennning som innehavaren erhåller till följd av bokutlåningen. Även upphovsmän som enligt gällande bestämmelser inte kan erhålla författarpennning, t. ex. översättare, har utsetts till innehavare av stipendietillägg.

En särskild arbetsgrupp inom styrelsen har gjort en enkät bland dem som erhållit stipendietillägg. Arbetsgruppen konstaterar bl. a. att stipendietillägget för samtliga innehavare har haft stor, många gånger avgörande, betydelse för den konstnärliga verksamheten och inkomsttryggheten. Både de tillfrågade och arbetsgruppen anser att systemet bör permanentas.

Författarfondens styrelse delar denna uppfattning och har i en särskild skrivelse hemställt att gällande förordning ändras så att styrelsen ges rätt att för enskild upphovsman fastställa ett minsta belopp med vilket författarpennning skall utgå, garanterad författarpennning. Den totala författarpennningen skulle för dem som får garanterad författarpennning fastställas oberoende av hur utlåningen av deras böcker vid biblioteken utvecklas. Härigenom skulle de tillsäkras en årlig minimisättning.

Styrelsen redovisar även de principer den avser att tillämpa om den ges tillfälle att införa ett permanent system med garanterad författarpennning. Den garanterade författarpennningen bör enligt styrelsens mening utgå så länge som innehavaren är verksam huvudsakligen som författare, översättare eller bokillustratör intill den ålder då allmän ålderspension utgår eller till dess mottagaren tar heltidsanställning. Då mottagaren har uppnått pensionsåldern skall garantin kunna utbytas mot pension från fonden. Den som har långtidsstipendium från fonden eller har konstnärsbelöning skall inte samtidigt kunna inneha garanterad författarpennning. Om den som erhåller garanterad författarpennning tar en heltidsanställning skall detta anmälas till fondstyrelsen som därvid, om särskilda skäl finns, bör kunna låta garantin vara vilande under något eller några år. För att systemet skall kunna fungera på avsett sätt finner styrelsen det naturligt att den årligen inhämtar upplysningar om innehavarnas anställningsförhållanden. Den garanterade författarpennningens storlek bör inte vara beroende av mottagarnas övriga inkomster utan utgå med ett bestämt belopp. När innehavarna utses är det emellertid enligt styrelsens mening rimligt att viss hänsyn tas till de sökandes allmänna inkomstsituation. Styrelsen framhåller vidare att den i övrigt avser att ställa såväl kvantitativa som kvalitativa krav på den litterära produktionen när någon tilldelas garantin. I ett slutperspektiv bör maximalt ca 175 författare, översättare och bokillustratörer uppbära garanterad författarpennning.

Styrelsen konstaterar att den statistiskt beräknade författarpennningen och de nu utgående stipendietilläggen skatte- och socialförsäkringsmässigt har olika karaktär. Stipendietillägget beskattas men är inte pensionsgrundande vilket däremot författarpennningen är. Styrelsen anser att hela den garanterade författarpennningen bör vara pensionsgrundande.

Av vad jag nyss anförde framgår att författarfonden har byggt upp ett

omfattande trygghetsprogram. Styrelsen finner det lämpligt att nu komplettera detta program med en s. k. garanterad författarpenning.

Jag har tidigare (10.3.2) behandlat systemet med konstnärbelöningar. Som jag redovisade i det sammanhanget har flera remissinstanser framhållit att ett system med garanterad författarpenning skulle fylla samma funktion för de litterära upphovsmännen som en reviderad form av konstnärbelöning för övriga konstnärgrupper. Jag delar denna uppfattning och finner det därför önskvärt att bestämmelserna för Sveriges författarfond ändras så att styrelsen ges rätt att för enskild upphovsman till svenskt verk i original bestämma att författarpenningen skall – oberoende av i vilken omfattning hans böcker lånas ut – utgå med visst belopp, s. k. garanterad författarpenning. Av de riktlinjer för den garanterade författarpenningen som styrelsen har redovisat framgår att styrelsen anser att även översättare bör kunna erhålla garantin. Litterära yrkesutövare som uteslutande är och har varit verksamma som översättare erhåller enligt gällande bestämmelser inte någon individuell ersättning från författarfonden. Någon garanterad översättarpenning av motsvarande slag som den garanterade författarpenningen kan därför inte delas ut till denna grupp av översättare. Det är emellertid ingenting som hindrar att styrelsen, inom ramen för de åtaganden som kan göras från fondens fria del, utser översättare till innehavare av en garanti av motsvarande storlek som en garanterad författarpenning.

Författarfondens styrelse har f. n. en mycket stor frihet när det gäller att bestämma hur fondens fria del skall användas. Med hänsyn till de goda erfarenheterna av detta finner jag det inte motiverat att riksdag eller regering närmare reglerar formerna för den garanterade författarpenningen. Jag vill emellertid framhålla att jag finner de principer som styrelsen har redogjort för i huvudsak väl avvägda och i princip inget har att invända mot dem. Det bör således ankomma på styrelsen att fatta beslut om de närmare bestämmelserna.

Med tanke på min behandling tidigare av bidrag till konstnärer vill jag emellertid beröra vissa frågor. En skillnad mellan det föreslagna systemet med inkomstgarantier och den garanterade författarpenningen är att den senare kommer att utgå oberoende av mottagarens övriga inkomster. Motivet för detta tycks vara att den garanterade författarpenningen enligt fondstyrelsens uppfattning mera bör ses som en särskild ersättning för nyttjandet av författarnas verk än som en inkomstgaranti. Två av ledamöterna i författarfondens styrelse har framhållit att det skulle kunna diskuteras att man tillämpade en ordning som innebar att innehavet av garanterad författarpenning omprövades med vissa mellanrum med hänsyn till de förändringar som kan uppstå i innehavarnas inkomstsituation.

Jag har förståelse för denna synpunkt samtidigt som jag är medveten om de problem som skulle uppkomma till följd av att författarnas inkomster ofta varierar starkt från år till år. Jag har tidigare framhållit att de inkomstgarantier som bör ersätta konstnärbelöningarna i första hand bör avse andra

konstnärsgreppur än författare, översättare och bokillustratörer. När innehavare av garanterad författarpennning utses är det därför angeläget att trygghetsbehoven bland upphovsmännen till litterära verk tillmäts en stor betydelse.

Med den lösning av frågan om garanterad författarpennning som jag här redogjort för kommer kostnaderna för dessa garantier att vara beroende av antalet innehavare, storleken på garantin samt innehavarnas statistiskt beräknade författarpennning. Medlen för garantisystemet kommer att påverka storleken av fondens fria del. Det ankommer på styrelsen att besluta om antalet innehavare och om garantins storlek. En väsentlig uppgift för styrelsen blir således att liksom f. n. göra en avvägning mellan de typer av trygghetsåtaganden som kan göras inom ramen för de medel som fonden disponerar.

Stipendietillägget i den nuvarande försöksverksamheten med stipendietillägg till den i förekommande fall statistiskt beräknade författarpennningen har av ansvariga myndigheter inte betraktats som pensionsgrundande inkomst. Styrelsen anser däremot att den garanterade författarpennningen som helhet bör vara pensionsgrundande. Denna strävan har utgjort ett väsentligt motiv för styrelsen att begära att det i fondförordningen skrivs in att styrelsen har rätt att bestämma om garanterad författarpennning. Genom att det skrivs in i förordningen skulle garantin enligt styrelsens mening kunna ses som en ersättning i sin helhet. Som jag har redovisat i det föregående (10.2.1) arbetar pensionskommittén f. n. med frågan om intjänandet av pensionsrätt inom tilläggs pensioneringen och om utformningen av avgiftsreglerna inom socialförsäkringssystemet. Hur den garanterade författarpennningen skall ses i dessa avseenden samt författarfondens roll får tas upp när kommittén lagt fram sitt förslag. Pensionskommitténs arbete torde även beröra den individuella författarpennningen samt de stipendier och bidrag som utgår från fonden vilket inbegriper de garantier som kan komma att utgå till översättare.

Sveriges författarförbund har aktualiserat tanken på en individuell översättarpennning enligt samma modell som den nuvarande författarpennningen. Enligt vad jag har erfarit har frågan diskuterats inom författarfondens styrelse som har för avsikt att utreda den. Det är enligt min mening naturligt att frågan om en eventuell översättarpennning utreds av fondstyrelsen. Vid de överläggningar med konstnärernas organisationer som har förekommit i beredningsarbetet har det framgått att författarna delar detta synsätt. Det finns således f. n. ingen anledning till några initiativ från regeringens sida i denna fråga.

Frågan om bibliotekersättningens storlek under nästa budgetår återkommer jag till senare (14.3) vid min anmälan av anslaget till ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. Jag kommer därvid även att ta upp frågan om ersättning åt författare och översättare för utnyttjande av deras verk i form av talböcker och taltidningar.

10.3.4 Utställningsersättning

Konstutställningarna fyller flera viktiga uppgifter i kulturlivet. De ger bildkonstnärerna möjlighet att presentera sina verk för publiken. De är också väsentliga för utbildning och folkbildning. Genom utställningarna får allmänheten möjlighet att ta del av ett ständigt varierande konstutbud och att följa bildkonstens utveckling. Detta gäller oavsett om de utställda verken är till salu eller inte. Utställningarna fyller emellertid också en viktig funktion som mötesplats för säljare och köpare av konstverk och har därigenom stor betydelse både för allmänhetens förvärv av konstverk och för anskaffning av konstverk för utsmyckning av bl. a. offentliga miljöer.

En del utställningar ger endast ett blygsamt nettoresultat av försäljningen medan andra ger betydande inkomster såväl genom försäljning i samband med utställningen som i form av fortsatta inköp och beställningar hos konstnären. Möjligheterna att uppnå goda försäljningsresultat har ett inte ringa samband med storleken av samhällets resurser för att förvärva konst. Jag kommer i det följande (14.5) att föreslå en betydande ökning av anslaget till förvärv av konst för statens byggnader m. m.

Stöd till konstnärers deltagande i utställningar förekommer i olika sammanhang. Ett antal kommuner underlättar konstutställningar på olika sätt. Det kan vara fråga om bidrag till omkostnader eller om garantier för en viss försäljning. Direkt ersättning till utställande konstnärer förekommer också. I samband med utställningar som anordnats av Riksutställningar och NUNSKU har ersättning utgått i enlighet med avtal som träffats med KRO och Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare. Ersättningen har gällt för verk som ägs av upphovsmannen eller dennes närmaste efterlevande. Dessa avtal har löpt ut.

MUS 65 föreslår att en statlig utställningsersättning införs. Syftet med ersättningen anges vara att skapa ekonomiska förutsättningar för konstnärernas medverkan i utställningslivet. De sakkunnigas förslag innebär i princip att bidrag av statsmedel skall utgå vid alla utställningar, såväl i offentlig som i privat regi, vilka fyller vissa minimikrav i fråga om tillgänglighet, varaktighet och konstnärlig kvalitet. MUS 65 lägger fram två olika alternativ. Enligt det första skall ersättning betalas ut direkt till den utställande konstnären, med ett visst belopp per utställt verk som är utfört av konstnären och i hans ägo, medan enligt det andra medel skall betalas in till en fond från vilken bidrag bl. a. skall kunna utgå om en utställning inte ger en konstnär ett rimligt ekonomiskt resultat.

Remissinstanserna stöder allmänt MUS 65:s principiella uppfattning att bildkonstnärerna bör få ersättning när de deltar i offentliga utställningar. Däremot är flera remissinstanser tveksamma till de konkreta förslagen. De remissinstanser som tar ställning till de föreslagna alternativen förordar det första, enligt vilket ersättning skall utgå direkt till konstnären.

Enligt min mening är det en viktig kulturpolitisk uppgift att se till att

utställningsverksamheten har tillräcklig omfattning och spridning. Staten har viktiga uppgifter i detta sammanhang. Flera av de förslag som jag nu lägger fram innebär att villkoren för utställningsverksamheten förbättras. Jag avser att i det följande föreslå att Riksutställningar ges en permanent organisation och att statens konstmuseer omorganiseras och får förbättrade resurser. Jag kommer också att föreslå ökade statsbidrag till Konstfrämjandet och Sveriges konstföreningars riksförbund. Genom statligt stöd har det blivit möjligt att starta verksamhet med konstutställningar i Folkets hus. Jag vill slutligen erinra om att bidraget till kulturprogram inom föreningslivet kan användas för bl. a. utställningsverksamhet.

I den lokala utställningsverksamheten spelar emellertid enligt min mening kommunerna den avgörande rollen. Kommunerna kan utifrån sin kännedom om de lokala förhållandena bäst avgöra vilka insatser som behövs för att i samarbete mellan kommunala institutioner och organisationer säkerställa ett vitalt utställningsliv. Omfattningen och inriktningen av de kommunala insatserna kommer helt naturligt att variera från kommun till kommun beroende på bl. a. tidigare erfarenheter och existerande utställningsmöjligheter.

Mot denna bakgrund är jag inte beredd att lägga fram förslag om ett generellt statligt stöd till konstutställningsverksamhet. Däremot bör ersättning i allmänhet utgå när upphovsmännen ställer verk som de har i sin ägo till förfogande för användning i utställningsverksamhet inom det statliga området. Sådan ersättning har tidigare utgått i samband med verksamheten inom Riksutställningar och NUNSKU. Enligt min mening bör utställningsersättning i fortsättningen i princip utgå i samband med alla utställningar av konst eller konsthantverk som distribueras eller arrangeras av statliga institutioner och där man utnyttjar verk som är i upphovsmannens eller hans närmaste efterlevandes ägo. Sådana ersättningar bör betalas av de medel som institutionen disponerar för sin verksamhet.

Den närmare utformningen av ersättningssystemet bör fastställas efter förhandlingar med upphovsmännens organisationer. Sådana förhandlingar kommer att inledas. Det bör ankomma på regeringen att, sedan enighet nåtts om utformningen, meddela de bestämmelser som behövs.

10.3.5 Stöd till sceniskt verk

Under 1960-talets första hälft tog teatrarna i minskande omfattning upp ny svensk dramatik på repertoaren. För att stimulera tillkomsten av nya svenska sceniska verk infördes budgetåret 1965/66 en särskild stödform, den s. k. dramatikerersättningen. Stödet fördelas numera av statens kulturråd.

De gällande bestämmelserna för stödet innebär i korthet följande. Stödet kan utgå för det första offentliga framförandet av högst två olika uppsättningar på svensk teater av svenskt sceniskt verk av nu levande upphovsman.

Om särskilda skäl föreligger kan bidrag även utgå till en svensk upphovsman för ett dramatiskt verk på främmande språk. Begreppet teater har knutits till medlemskap i Teaternas riksförbund men statens kulturråd har möjligheter att medge undantag från detta villkor. Detta har skett i stor utsträckning under de senaste åren. Av de totalt ca 80 institutioner och grupper där uppsättningar f. n. kan berättiga till dramatikerersättning står över 50 utanför Teaternas riksförbund. I stor omfattning rör det sig om yrkesmässigt verksamma fria grupper. Uppföranden vid radioteatern och TV-teatern har enligt den praxis som har utvecklats inte berättigat till stöd.

Ersättningen kan uppgå till högst 4 000 kr. För verk som är en dramatisering av svenskt litterärt verk har tillämpats ett högsta ersättningsbelopp av 2 000 kr. De närmare bestämmelserna om ersättningens storlek med hänsyn till bl. a. verkets art och speltidens längd utfärdas av statens kulturråd. Ersättning utgår inte endast för renodlade dramatiska verk utan också för musikdramatiska verk och koreografiska verk utan textinslag. Ersättningen utgår som regel efter ett enkelt ansökningsförfarande. När så behövs för bedömningen av ett verks karaktär begär statens kulturråd att få ta del av manuskriptet.

Flera av de begrepp och regler som finns i de nuvarande bestämmelserna har genom utvecklingen på teaterområdet kommit att bli mindre ändamålsenliga. Till följd av kravet att stödet skall gälla verk som har uppförts vid teater som är ansluten till Teaternas riksförbund har dramatikerersättningen i princip inriktats på de dramatiker vilkas pjäser har uppförts på de s. k. institutionsteatern. Under senare år har denna olägenhet till viss del kunnat undvikas genom att undantag har medgetts från bestämmelsen om medlemskap. Utvecklingen har emellertid lett till att de teatrar och teatergrupper som har förts upp på statens kulturråds s. k. undantagslista är ungefär dubbelt så många som antalet teatrar anslutna till Teaternas riksförbund. Till följd av de kollektiva arbetsformer som har utvecklats vid många teatrar har det också blivit svårt att utpeka en upphovsman.

Kulturrådet finner stödet till sceniskt verk värdefullt och föreslår ett antal förändringar i syfte att ge det större effekt. Förändringarna kan i princip sägas innebära att den praxis som har utvecklats i bidragsgivningen får komma till uttryck i generella bestämmelser. Vidare bör det högsta ersättningsbeloppet höjas. Kulturrådet föreslår också att det skall krävas att verket är dokumenterat för att ersättning skall utgå. Slutligen föreslås att särskilda bidrag skall kunna utgå till amatörteatrar för bl. a. inköp av pjäser och pjäserättigheter samt för anställning av dramatiker.

Antalet premiärer på nyskrivna svenska sceniska verk har ökat under senare år. Givetvis förklaras denna ökning till stor del av den expansion som har skett inom teaterområdet till följd av ökade samhällsliga insatser för lokala och regionala ensembler, riksteaterverksamheten och fria grupper. I likhet med kulturrådet finner jag det dock troligt att också dramatikerersättningen har spelat en viss roll i sammanhanget. Genom sin konstruk-

tion innebär stödet en stimulans för dramatiker att skriva nya verk. Samtidigt underlättar det för teatern att stimulera upphovsmännen att skriva pjäser. Stödet utgör vidare ett värdefullt komplement till de övriga intäkter som upphovsmännen får vid försäljning av pjäser och pjäserättigheter. För de fria grupperna har stödet, utöver de möjligheter det gett att utveckla repertoaren, på ett värdefullt sätt kompletterat de verksamhetsbidrag som utgår.

I likhet med kulturrådet och de remissinstanser som har berört frågan anser jag det vara motiverat att göra vissa förändringar av de nuvarande bestämmelserna för att ytterligare öka effekten av stödet.

Enligt de nuvarande bestämmelserna är inte någon omedelbar kvalitetsbedömning knuten till verket i fråga utan denna bedömning kan i stället anses gälla institutionerna där verken uppförs. Kulturrådet har föreslagit att verk som uppförs vid svensk teaterinstitution eller teatergrupp som erhåller verksamhetsbidrag från stat, landsting eller kommun och som i övrigt uppfyller uppställda villkor skall berättiga till ersättning. En sådan avgränsning blir mycket vid och betydande oklarheter kommer att uppstå. Enligt min mening bör ersättningen avse sceniska verk som uppförs vid en svensk teater- eller musikinstitution eller av en teater-, musikteater- eller dansgrupp som sedan minst ett år varit yrkesmässigt verksam inom landet. Att söka avgränsa denna kategori av institutioner och grupper t. ex. genom att utgå från de olika samarbetsorganisationer som finns kan emellertid knappast göras. På samma sätt som i realiteten nu sker bör det ankomma på statens kulturråd att besluta om vilka institutioner och grupper som skall höra till den kategori där ett uppförande berättigar till ersättning. Liksom nu är fallet bör inte uppföranden vid Sveriges Radio berättiga till ersättning.

Ersättning bör utgå för nya dramatiska, musikdramatiska och koreografiska verk av svensk upphovsman oavsett dennes bosättningsort och till utländsk upphovsman som är stadigvarande bosatt i landet. Statens kulturråd bör ha möjlighet att om särskilda skäl föreligger medge att ersättning utgår för verk författat på främmande språk. Som exempel kan nämnas verk på invandrar- eller minoritetsspråk. Ersättningen bör i princip endast avse helt nya verk. Bearbetningar av svenska litterära verk och översättningar och bearbetningar av utländska verk bör dock kunna erhålla stöd om det kan anses att ett nytt och självständigt verk har skapats. Ersättningen bör i dessa fall begränsas till hälften av det högsta belopp som i övrigt kan utgå.

Om ett verk har flera upphovsmän, t. ex. vid kollektivt framarbetade pjäser, bör ersättningen delas mellan dessa. Vid musikdramatiska verk och koreografiska verk bör ersättning förutom till text- eller librettoförfattaren kunna utgå till tonsättaren och koreografen under förutsättning att musik- resp. dansavsnitten kan anses ha minst lika stor betydelse för framställningen som texten eller librettot. I enlighet med den praxis som nu tillämpas bör ersättning även kunna utgå till koreografiska verk utan textinslag varvid koreograf i ersättningshänseende får likställas med textförfattare. För verk

i vilka upphovsmän inom mer än en konstform medverkat, t. ex. musikdramatik, bör högst dubbelt ersättningsbelopp kunna utgå.

Ersättningen bör liksom nu utgå för det första offentliga framförandet av två olika uppsättningar av verket. Genom denna regel stimuleras spridningen av nya sceniska verk.

I de regler som statens kulturråd har fastställt inom ramen för nu gällande bestämmelser om ersättnings storlek har ersättningsbeloppen relaterats till speltiden och till om verket riktat sig till barn eller vuxna. Det bör även i fortsättningen ankomma på statens kulturråd att besluta om ersättnings storlek med hänsyn till verkets art och speltidens längd. Rådet bör därvid beakta de speciella förutsättningar som gäller för sceniska verk för barn och för koreografiska verk när det gäller verkens längd.

Kulturrådet berör frågan om ersättning för sceniskt verk av upphovsman som är anställd vid en lokal eller regional teater-, dans- eller musikinstitution till vilken staten ger bidrag till kostnaderna för löner. Enligt kulturrådet bör ersättning inte utgå för verk som har skapats i anställningen.

Jag vill i det här sammanhanget först framhålla att jag finner det positivt om dramatiker och andra upphovsmän kan knytas till en institution för kortare eller längre tid. Genom det nya bidragssystemet som tillämpas sedan ett par år har också förutsättningar skapats för sådana lösningar. För min del finner jag det i likhet med statens kulturråd naturligt att ersättning för verk som har skrivits i anställningen inte skall utgå för uppföranden vid den institution där uphovsmannen är anställd. Däremot bör ersättning utgå för det första offentliga framförandet av en uppsättning av verket som sker utanför institutionen i fråga.

Det högsta belopp med vilket stöd kan utgå till ett verk är f. n. 4 000 kr. Beloppet har varit oförändrat sedan år 1965 och i likhet med kulturrådet finner jag en höjning motiverad. Ersättningen bör fr. o. m. nästa budgetår i enlighet med vad kulturrådet har föreslagit kunna utgå med högst 7 000 kr. Till följd av vad jag nyss förordat i fråga om verk med upphovsmän inom mer än en konstform kommer det högsta beloppet för sådana verk att vara 14 000 kr. Med hänsyn till den förordade höjningen av ersättningen och till den ökning av antalet ersättningsberättigande uppsättningar som kan beräknas ske samt möjligheterna till dubbel ersättning för vissa verk beräknar jag för nästa budgetår ett medelsbehov av 1 milj. kr. Jag återkommer senare (14.7) till detta.

Kulturrådet har föreslagit att de verk som berättigar till ersättning skall vara dokumenterade. Text och musik skall enligt rådets förslag vara skriftligen nedtecknade i sammanhållen form och koreografi inspelad på film eller videoband. Kulturrådet framhåller att genom dokumentation får andra än den teater som först uppför ett verk bättre möjligheter att spela det samtidigt som ett arkiv av nya sceniska verk kan skapas.

Frågan om dokumentation av de verk som berättigar till stöd har flera aspekter. Statens kulturråd skall självfallet begära in dokumentation av verk

för vilka ersättning begärs om detta bedöms nödvändigt för rådets beslut i ärendet. Jag har också förståelse för tanken att förena ersättningen med ett bestämt krav på dokumentation av verken. Härigenom skulle man kunna skapa en pjäsbank som kan vara av intresse för teatrar av olika slag. Vidare skulle en sådan dokumentation vara av värde för framtida forskning inom området. I detta sammanhang kan nämnas att viss insamling av material från teatrarna redan nu förekommer genom den verksamhet som Drottningholms teatermuseum svarar för. Enligt min mening finns det emellertid en rad oklara frågor i en dokumentationsverksamhet av det slag som kulturrådet har föreslagit. Bl. a. gäller det hur utnyttjandet av materialet skulle kunna utformas sett från upphovsrättslig synpunkt. Med hänvisning till vad jag här har anfört anser jag därför inte att några andra krav på dokumentation bör ställas än de som statens kulturråd bedömer som nödvändiga för beslut om ersättning.

Kulturrådet föreslår att statens kulturråd vid sidan av det stöd till sceniskt verk som föreslås utgå enligt vissa generella regler också skall ha möjlighet att efter prövning i varje enskilt fall ge bidrag till amatörteatrar för anställning av dramatiker för viss tid eller för inköp av pjäser resp. pjäserättigheter.

Jag delar uppfattningen att det är mycket angeläget att på olika sätt förbättra amatörteatrarnas arbetsmöjligheter. En viktig åtgärd är därvid att se till att det finns lämpligt arbetsmaterial. Dessa problem är emellertid inte begränsade till amatörteaterverksamheten utan gäller i lika stor utsträckning amatörmusicerandet, något som Riksförbundet Sveriges amatörorkestrar också har understrukit i sitt yttrande. Även den omfattande körverksamheten möter motsvarande svårigheter. Enligt min mening bör insatser av det slag som här kan komma i fråga ses över med tanke på amatörverksamhetens arbetsvillkor som helhet och jag är därför obenägen att förorda den form av komplettering till dramatikerersättningen som kulturrådet har föreslagit.

Vissa insatser för att utveckla amatörteaterns repertoar bör emellertid kunna göras inom ramen för stödet till sceniskt verk. Det är därför enligt min mening motiverat att statens kulturråd efter prövning i varje enskilt fall har möjlighet att lämna ersättning till upphovsman till sceniskt verk som har framförts av en amatörteater. Krav bör emellertid då ställas att teaterverksamheten i fråga har en viss stadga och kontinuitet samt att upphovsmannen inte tillhör amatörgruppen i fråga. Jag vill i detta sammanhang också nämna att jag senare (10.3.6) kommer att förorda att konstnärsnämnden skall disponera medel för bidrag till särskilda, klart preciserade projekt. För en dramatiker skulle ett sådant projekt kunna vara att i samverkan med en amatörteatergrupp arbeta fram ett verk som är anpassat till de villkor och förutsättningar som gäller för sådan verksamhet.

Med hänsyn till vad som i övrigt gäller i fråga om besvär över statens kulturråds beslut i statsbidragsfrågor finner jag det motiverat att talan inte får föras över rådets beslut om stöd till sceniskt verk. Det ankommer på

regeringen att besluta i denna fråga. Det bör även i övrigt ankomma på regeringen att bestämma vilka regler som skall gälla för stödet.

10.3.6 Projektbidrag

Kulturrådet föreslår att statliga projektbidrag skall kunna utgå till mål-inriktat konstnärligt arbete som inte kan finansieras på annat sätt. Förslaget innebär att försöksverksamheten med arbetsbidrag till konstnärer inom måleri m. m. ges permanent karaktär och utsträcks till att omfatta också andra konstnärsgrupper.

Enligt kulturrådets förslag skall projektbidragen kunna ha olika inriktning. De skall kunna utgå till dels projekt av uteslutande konstnärlig art, dels projekt med en vidare syftning, där den konstnärliga aspekten är en bland flera. I det förra fallet föreslås att bidragen skall delas ut av de organ som fördelar konstnärsstipendier. Den senare typen av projektbidrag föreslås statens kulturråd fördela. I enlighet med dessa förslag föreslår kulturrådet att särskilda medel för projektbidrag tilldelas, förutom statens kulturråd, den föreslagna bild- och formkonstnärsfonden, tonkonstnärsfonden och scen- och filmkonstnärsfonden. Författarfondens styrelsen föreslås inte få särskilda medel för detta ändamål, men skall enligt kulturrådets förslag vara oförhindrad att dela ut projektbidrag ur fondens s. k. fria del.

Kulturrådets förslag om projektbidrag har fått ett mycket positivt mottagande av remissinstanserna. Några remissinstanser, däribland statens kulturråd och statskontoret, är dock tveksamma till om den föreslagna gränsdragningen med hänsyn till syftet med bidragen bör genomföras. Statens kulturråd föreslår i stället att ett enda organ, den av statens kulturråd föreslagna konstnärsstipendienämnden, får i uppgift att fördela projektbidrag.

Det ligger i det konstnärliga arbetets natur att konstnären prövar olika vägar att finna nya uttrycksformer. I den meningen finns det ett moment av utvecklingsarbete i all kvalificerad konstnärlig verksamhet. Olika kulturpolitiska åtgärder, t. ex. stöd till kulturinstitutioner och fria grupper och insatser för konstnärlig utsmyckning, leder till förbättrade förutsättningar för konstnärligt skapande och därigenom för konstnärlig förnyelse. Detta gäller särskilt i fråga om de direkta bidrag till konstnärer som jag tidigare (10.3.2) har redogjort för. Dessa bidrag avser bl. a. att ge konstnärer möjlighet att utan överhängande bekymmer för försörjningen under en tid ägna sig åt utvecklings- och förnyelsearbete.

Det finns emellertid enligt min mening också behov att med särskilda medel stimulera målinriktat konstnärligt utvecklingsarbete som är av mer kostnadskrävande natur och som inte kan finansieras på annat sätt. Jag förordar därför att ett system med projektbidrag till konstnärligt utvecklingsarbete införs. Projektbidrag bör avse avgränsade projekt som antingen kan väntas få betydelse för utvecklingen inom den aktuella konstformen som sådan eller som är försök att vidga användningen av konstnärlig verk-

samhet till nya områden i samhället. Sådana bidrag bör således inte användas för permanent finansiering av verksamhet.

Projektbidragen bör fördelas av organ där konstnärerna har det dominerande inflytandet. Jag återkommer till detta i det följande. På detta sätt kommer projektbidragen att kunna bli ett användbart verktyg för konstnärerna i deras strävanden att hitta nya områden för den konstnärliga verksamheten. Ett fruktbart samspel bör kunna komma till stånd med olika samhällsorgan. Inom olika samhällsområden, t. ex. bostadsbyggande, skola och förskola, finns redan möjligheter att få bidrag för utvecklingsarbete. Projekt som avser att vidga användningen av konsten i samhället, kan således i princip komma i fråga för bidrag från flera olika håll.

Det finns redan i dag former för statligt stöd till konstnärlig verksamhet som i vissa avseenden har likhet med den föreslagna typen av projektbidrag. Förhandsstöd till utgivning av viss litteratur och projektstöd från Filminstitutets H-fonder är exempel på sådana stödformer. Projektbidrag bör inte kunna utgå till ändamål som kan komma i fråga för stöd av denna eller liknande typ.

Syftet med projektbidragen är att vidga möjligheterna att finansiera konstnärligt utvecklings- och förnyelsearbete. Mina förslag på denna punkt innebär således ingen minskning av det ansvar i dessa hänseenden som ligger på de statliga och statsunderstödda kulturinstitutionerna.

Projektbidrag bör kunna sökas av en konstnär eller av flera konstnärer i samverkan eller av konstnär i samverkan med andra yrkesutövare. Jag är inte beredd att biträda kulturrådets förslag att bidrag skall kunna tilldelas samhällsorgan eller organisationer. Däremot bör självfallet projekt, som planerats i samarbete med t. ex. konstnärsorganisation eller organisation som företräder publikgrupper, kunna komma i fråga för bidrag. Enligt min mening är det särskilt angeläget att kunna stödja projekt där en konstnär arbetar i direkt samverkan med en publikgrupp eller motsvarande. Som exempel kan nämnas projekt där en konstnär tillsammans med mottagarna arbetar fram material för amatörverksamhet.

Projektbidrag bör kunna utgå för att täcka olika kostnader som är förknippade med ett projekt. Ersättning för de ansvariga konstnärernas egen arbetsinsats bör avvägas med hänsyn till andra direkta bidrag som eventuellt utgår. Fördelningen av projektbidrag och fördelningen av direkta bidrag till konstnärer har bl. a. av detta skäl ett nära samband.

Jag har tidigare (10.3.2) föreslagit att ansvaret för fördelningen av direkta bidrag till konstnärer inom bild- och formområdet, tonområdet och scen- och filmområdet skall handhas av en särskild nämnd, konstnärsnämnden. Denna nämnd bör också ha ansvaret för fördelningen av projektbidrag inom dessa konstnärsgupper. Beslut om fördelning av projektbidrag bör kunna fattas av nämnden eller, efter delegation, av resp. grupper. Det bör ankomma på regeringen att meddela de närmare bestämmelser som behövs.

Författare, översättare och bokillustratörer disponerar genom biblio-

teksersättningen över betydande belopp i författarfondens s. k. fria del. Författarfondens styrelse har enligt gällande bestämmelser möjlighet att ur denna fria del bl. a. dela ut bidrag till särskilda ändamål som berör litterär verksamhet.

I sitt yttrande över kulturrådets förslag framhåller också styrelsen för Sveriges författarfond att flera av de typer av projektbidrag som kulturrådet nämner täcks av fondens olika stipendieformer. Styrelsen säger sig dock inte ha för avsikt att dela ut några bidrag som benämns projektbidrag. Vid sidan av de stipendier och bidrag som har delats ut av fondens fria del har författarfondens styrelse också haft tillgång till medel för statliga konstnärstipendier. Styrelsen bör även i fortsättningen disponera sådana medel. Jag återkommer senare (14.3) till de principer som bör gälla för användningen av dem.

Mina förslag i det föregående innebär att verksamheten med projektbidrag utvidgas till nya områden. Det bör ankomma på regeringen att med ledning av vunna erfarenheter meddela de bestämmelser som behövs.

Jag kommer senare (14.1) att förorda att de nuvarande medlen för projektbidrag ökas med 1 milj. kr. De sammanlagda resurserna för detta ändamål kommer därmed att uppgå till 2,37 milj. kr. Jag räknar med att en väsentlig del av ökningen kommer att avse bild- och formområdet.

10.3.7 Organ för fördelning av ersättningar och bidrag till konstnärer

Ansvar för att dela ut de ersättningar och bidrag till konstnärer som jag har berört ligger i dag hos olika organ. För översiktens skull kan det vara motiverat att redogöra för vilka dessa organ är. Jag kommer även att redogöra för vissa förslag som jag senare kommer att lägga fram för regeringen.

Ersättningar till författare m. fl. för utlåningen av deras verk genom bibliotek utgår ur Sveriges författarfond och några förändringar av fondens verksamhet är inte aktuella. Fondens styrelse kommer således även i framtiden att ha ansvaret för bestämmande och utbetalning av författarpenningen samt utdelning av de stipendier och bidrag som utgår från fonden. Därutöver kommer styrelsen liksom nu att ha ansvaret för fördelningen av de bidrag till författare, översättare och kulturjournalister som utgår ur de medel som anvisas för bidrag till konstnärer. Jag återkommer till detta i det följande (14.1). Författarfondens styrelse och Föreningen Svenska tecknare har i sina yttranden över kulturrådets betänkande föreslagit att antalet ledamöter i fondens styrelse bör ökas så att Föreningen Svenska tecknare och Svenska fotografernas förbund, som f. n. gemensamt utser en ledamot och suppleant, i fortsättningen får utse var sin ledamot och suppleant. Jag instämmer i att en sådan utökning bör ske. Med anledning av en framställning från författarfondens styrelse vill jag i detta sammanhang också framhålla att jag finner det rimligt att styrelsen förordnar all personal vid styrelsens kansli

samt att styrelsen i samråd med statens avtalsverk också bestämmer om personalens anställnings- och arbetsvillkor.

Stöd till sceniskt verk utdelas av statens kulturråd. Någon förändring är inte aktuell.

Ansvar för att betala utställningsersättning till konstnärer kommer att ligga hos de statliga institutioner som hyr verk som upphovsmannen fortfarande har i sin ägo.

Jag har tidigare (10.3.2) förordat att den nuvarande konstnärstipendienämnden omorganiseras och övertar de uppgifter i stipendiehänseende som nu åligger Konstakademien i samråd med KRO samt Musikaliska akademien i samråd med Föreningen Svenska tonsättare. Det nya organet bör få namnet konstnärnämnden.

Nämndens huvudsakliga uppgifter kommer att vara att dela ut bidrag till konstnärer utanför författarfondens verksamhetsområde, att besluta om projektbidrag samt att avge förslag till innehavare av inkomstgarantier. Vidare bör nämnden följa hur konstnärernas ekonomiska och sociala förhållanden utvecklas. Kontakter och samråd med styrelsen för Sveriges författarfond och statens kulturråd bör bli naturliga inslag i detta arbete. Omfattningen av verksamheten får givetvis avvägas mot de fackliga organisationernas självklara ansvar för dessa frågor.

I nämnden bör ingå företrädare för konstnärernas organisationer. Dessa ledamöter bör utgöra majoriteten i nämnden. Under nämnden bör det direkta arbetet med fördelningen av bidrag skötas av tre grupper med ansvar för bild- och formkonstnärer, tonkonstnärer resp. scen- och filmkonstnärer. I grupperna bör i huvudsak ingå företrädare för berörda konstområden. Ledamöterna i nämnden och grupperna bör utses av regeringen. Med hänsyn till gruppernas arbetsuppgifter är det angeläget med en kontinuerlig förnyelse av sammansättningen. Det bör ankomma på regeringen att besluta om konstnärnämndens närmare organisation och arbetsformer. För fullständighetens skull vill jag dock redogöra för de principer som bör ligga till grund för nämndens arbete.

Nämnden bör svara för den årliga anslagsframställningen avseende de ändamål som nämnden har ansvaret för. Vidare bör nämnden ha till uppgift att fördela de totalt tillgängliga medlen för bidrag till konstnärer mellan de tre områden som motsvaras av grupperna. Nämnden bör också föreslå innehavare av inkomstgarantier. För att det skall bli möjligt att få en samlad bild av behovet av insatser för konstnärer bör styrelsen för Sveriges författarfond ge in sin årliga anslagsframställning till utbildningsdepartementet via konstnärnämnden varvid nämnden ges tillfälle att yttra sig.

Grupperna bör kunna ges rätt att självständigt besluta om bidrag och projektbidrag till konstnärer. Om det är oklart till vilken grupp en konstnär skall hänföras bör frågan avgöras av nämnden. Nämnden bör också besluta om reglerna för de bidragstyper som blir gemensamma för samtliga grupper.

Till nämnden bör knytas ett kansli. Kansliet skall i första hand fungera

som sekretariat för det löpande arbetet i nämnden och grupperna. Jag återkommer senare till kostnaderna för nämndens verksamhet (14.1).

Omorganisationen av konstnärstipendienämnden till konstnärsnämnden bör ske den 1 juli 1976. Detta medför att den verksamhet som de nuvarande stipendieorganen – Konstakademien i samråd med KRO, Musikaliska akademien i samråd med Föreningen Svenska tonsättare samt konstnärstipendienämnden – svarar för, upphör vid samma tidpunkt. Med anledning härav har jag upprättat förslag till en ny lag om överlämnande av förvaltningsuppgifter till föreningar, samfälligheter och stiftelser inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde enligt vilken Konstakademien i samråd med KRO och Musikaliska akademien i samråd med Föreningen Svenska tonsättare inte längre skall handha prövningen av frågor om statliga konstnärstipendier och arbetsbidrag till konstnärer inom måleri resp. frågor om statliga konstnärstipendier till tonsättare.

Det planerings- och förberedelsearbete som erfordras för omorganisationen bör lämpligen fullgöras av en organisationskommitté. Jag avser att i annat sammanhang återkomma till regeringen i denna fråga.

10.4 Särskilda åtgärder för bildkonsten

10.4.1 Allmänt

Bildkonsten spelar en viktig roll för att uttrycka mänskliga upplevelser och erfarenheter. Tillgång till bildkonst ger möjlighet till konstupplevelser och bidrar till en bättre miljö. Inom bildkonsten utvecklas fortlöpande nya visuella uttryckssätt som ofta får betydelse långt utanför det egentliga konstområdet. Åtgärder för att ge bildkonsten en vidgad roll har därför betydelse även på andra områden än kulturpolitikens.

Samhällets insatser för bildkonsten gäller såväl miljöutformning och utställningsaktiviteter som undervisning och upplysning om bildkonst. Jag har tidigare (10.3.4) behandlat frågan om utställningsersättning inom det statliga området. Jag kommer nu att lägga fram ytterligare förslag om förstärkta statliga insatser för bildkonsten.

10.4.2 Konstnärliga insatser i samhällsmiljön

Kulturrådet menar att främst bildkonstnärernas möjligheter att förbättra samhällsmiljön har tagits till vara i alltför liten omfattning. Det gäller såväl konstnärlig utsmyckning i trängre mening som möjligheten att bearbeta hela miljöer från en konstnärlig utgångspunkt. Kulturrådet föreslår därför olika statliga åtgärder för att bildkonstnärer skall kunna utnyttjas i större utsträckning på detta område. Enligt kulturrådet bör kommunerna stimuleras att i större utsträckning anlita konstnärer som konsulter i planarbetet. Byggnadsstyrelsen föreslås införa fastare regler för samarbete med bildkonst-

närer i det statliga byggandet. Kulturrådet föreslår också att statens kulturråd ges i uppdrag att i samverkan med bostadsstyrelsen definiera vad som menas med miljögestaltande insatser.

Enligt min mening kräver ett ökat hänsynstagande till estetiska kvaliteter vid utformningen av samhällsmiljön en fördjupad samverkan mellan flera olika parter. Kommunerna har en nyckelroll på detta område. Som ansvariga för samhällsplaneringen och bostadsförsörjningen bestämmer kommunerna hur marken inom kommunen skall användas. I egenskap av markägare har kommunerna möjligheter att föreskriva ytterligare villkor om hur bebyggelsen skall utformas. Kommunerna har också ansvaret för utformningen av gaturummet och av t. ex. skolor, bibliotek och fritidslokaler. Landstingskommunerna har motsvarande ansvar när det gäller landstingskommunala byggnader.

Även insatserna från andra grupper är viktiga. Bildkonstnärernas organisationer har som en viktig uppgift att söka nya användningsområden för konstnärernas kunnande i samhällsplaneringen och att sprida kunskap om dessa. De boendes organisationer spelar en viktig roll för formuleringen av miljökrav.

Statens ansvar tar sig i detta sammanhang flera olika uttryck. Vid sidan av statens ansvar för den konstnärliga utbildningen och för utformningen av de statliga byggnaderna ger staten genom byggnadslagstiftningen ramarna för byggnadsnämndernas verksamhet. Frågorna om byggnaders estetiska utformning ingår i de överväganden om byggnadslagstiftningens framtida utformning som f. n. pågår inom bostadsdepartementet. Staten bestämmer också de ekonomiska förutsättningarna för bostadsbyggandet och ställer ekonomiska resurser till förfogande för miljöförbättringar.

Statens kulturråd har enligt sin instruktion (1974:644, ändrad 1975:1214) till uppgift att verka för samordning av statens åtgärder inom kulturområdet. Enligt vad jag erfarit har statens kulturråd tagit vissa initiativ för att sprida kännedom om bildkonstnärernas möjligheter till insatser inom miljögestaltningen.

Enligt min mening bör de allmänna önskemål som kulturrådet har fört fram kunna beaktas av de statliga myndigheterna utan särskilt uppdrag från regeringen.

En konstnärlig påverkan av samhälls- eller bostadsmiljöer behöver i och för sig inte leda till några nämnvärda merkostnader om den sker redan på planeringsstadiet och med hänsyn till de tekniska och ekonomiska förutsättningar som gäller för arbetet. Sådana kostnader uppkommer dock självfallet när det är fråga om att infoga konstverk i miljön eller att ge t. ex. byggnadsdetaljer en utformning som avsevärt skiljer sig från den gängse. I fråga om bostadshus och allmänna samlingslokaler finns det möjligheter att få statligt stöd för sådana kostnader. Enligt de regler som gäller för beräkning av bostadslån enligt bostadsfinansieringsförordningen (1974:946, ändrad senast 1975:1144) får ett särskilt tillägg till låneunderlaget göras i

vissa fall för konstnärlig utsmyckning eller gestaltning. Tillägg till låneunderlaget får enligt regeringens särskilda bestämmelser göras för skäligen kostnader för sådan utsmyckning eller gestaltning, dock med högst 7 kr. per kvadratmeter våningsyta. Konstnärlig gestaltning är vidare ett av de ändamål för vilket bidrag kan utgå enligt förordningen (1975:129) om bidrag av statsmedel till förbättring av boendemiljöer. Sådant bidrag kan utgå under förutsättning att de hus som berörs har färdigställts före år 1975. Statliga bidrag och lån kan också utgå för konstnärlig utsmyckning av allmänna samlingslokaler. Vid bestämmande av låneunderlag enligt kungörelsen (1973:400) om statligt stöd till allmänna samlingslokaler (ändrad 1974:954) får, enligt grunder som riksdagen har fastställt (prop. 1973:1 bil. 13 s. 219, CU 1973:10, rskr 1973:110) högst 3 kr. per kvadratmeter våningsyta beräknas för konstnärlig utsmyckning.

Kulturrådet konstaterar att möjligheterna att erhålla bostadslån till konstnärlig utsmyckning och gestaltning har utnyttjats endast i begränsad omfattning. Med hänsyn härtill föreslår kulturrådet att bostadsstyrelsen i samverkan med statens kulturråd skall utreda vad som kan göras för att på detta område stimulera miljögestaltande insatser. Som exempel på möjliga åtgärder nämner kulturrådet ändrade finansieringsregler och förbättrad information.

En viktig förutsättning för att tillgängliga resurser för konstnärlig gestaltning och förvärv av konst skall utnyttjas är enligt min mening att informationen såväl om regler för lån och bidrag som om konkreta möjligheter att utnyttja konstnärernas arbetsinsatser fungerar effektivt. Det ankommer på bostadsstyrelsen att besluta om de närmare formerna för sådan information. Även statens konstråd har en viktig uppgift i detta sammanhang. Mina förslag i det följande (10.4.3) innebär att konstrådet får ökade möjligheter att ge information till bl. a. kommuner och bostadsföretag.

De allmänna samlingslokalerna har en viktig funktion som ram för en mångfald olika aktiviteter som riktar sig till en vid krets av människor. Det är därför viktigt att dessa lokaler kan erbjuda en konstnärligt genomarbetad miljö. I en särskild skrivelse har Bygdegårdarnas riksförbund, Folkets husföreningarnas riksorganisation, Riksföreningen Våra gårdar och KRO föreslagit förbättrade möjligheter att finansiera konstnärlig utsmyckning och gestaltning. Jag kommer i det följande (14.5) att beräkna medel för de samlingslokalägande riksorganisationernas konstförvärv. Enligt min mening är det också angeläget att möjligheterna förbättras att inom ramen för det statliga stödet till allmänna samlingslokaler finansiera konstnärlig utsmyckning och gestaltning vid ny- och ombyggnad av samlingslokaler. Jag förordar därför att grunderna för beräkning av låneunderlaget vid ny- och ombyggnad av samlingslokaler ändras på så sätt att kostnad för konstnärlig utsmyckning och gestaltning får ingå i låneunderlaget med upp till 15 kr. per kvadratmeter våningsyta. Förslaget innebär dels en kraftig höjning av maximibeloppet, dels att det statliga stödet kommer att kunna användas för samma ändamål

som f. n. gäller för bostäder. Ändringen bör gälla fr. o. m. den 1 juli 1976.

Vid sidan av de statliga åtgärder som jag hittills har berört har naturligtvis utformningen av den konstnärliga utbildningen stor betydelse när det gäller att ge bildkonstnärerna möjligheter att arbeta med miljögestaltande uppgifter. Som jag tidigare har nämnt (10.2.3) har regeringen i prop. 1975/76:100 (bil. 10 s. 125-134) föreslagit vissa riktlinjer för den konstnärliga utbildningen på bild- och formområdet som innebär att delar av utbildningen vid konstfackskolan ges en stark inriktning mot miljögestaltning. 1973 års expertgrupp för konstutbildning väntas inom kort avge ett betänkande där bl. a. fortbildningen och vidareutbildningen inom bildkonstens område behandlas.

Jag har i fråga om detta avsnitt samrått med chefen för bostadsdepartementet.

10.4.3 Statliga konstinköp

Den offentliga konsten spelar en betydelsefull roll i människans vardagsmiljö. Såväl staten som landstingskommunerna och kommunerna förvärvar konst i betydande utsträckning. Hittills har kommunerna svarat för de mest omfattande insatserna dels genom utsmyckning av kommunala byggnader, dels genom inköp av konst som placeras i gaturummet. Landstingskommunerna har framför allt köpt konst för placering i sjukhus och andra vårdinstitutioner. Staten har under lång tid påtagit sig ett ansvar såväl för att den offentliga miljön berikas med konstnärliga inslag som för att ge de statligt anställda en stimulerande arbetsmiljö genom placering av konstverk i deras arbetslokaler. De statliga insatserna sker via statens konstråd, som ansvarar för konstinköp till både nya och äldre statliga byggnader och lokaler. Utöver konstförvärven svarar rådet även för viss rådgivning till landstingskommuner och kommuner. För innevarande budgetår är 4,5 milj. kr. anvisade för konstförvärv.

MUS 65 föreslår i betänkandet (Ds U 1974:5) Offentlig konst att statens konstråd skall vara centralorgan för utsmyckning av statliga byggnader. Konstrådet bör vidare medverka till att depositioner i statliga lokaler av föremål från de kulturhistoriska museerna ökar. Det övergripande ansvaret för denna verksamhet bör ligga på konstrådet. En annan uppgift för rådet bör vara att utveckla olika former för att ge personalen vid statliga myndigheter inflytande över anskaffningen och urvalet av konst till sina arbetslokaler. Nationalmuseet föreslås av MUS 65 få huvudansvaret för registrering, tillsyn och vetenskaplig bearbetning av alla lösa och fasta konstverk som tillhör staten, om dessa inte förvaltas av myndighet som har sakkunskap i konstfrågor. Huvudansvaret för vården av de lösa konstverk, som konstrådet inköper, bör ligga på nationalmuseet. Huvudansvaret för vården av den fasta utsmyckningen föreslås ligga på byggnadsstyrelsen resp. fortifikationsförvaltningen. Konstrådets rådgivande funktioner bör utökas. För att göra detta möjligt bör det bildarkiv över offentlig konst, informa-

tionscentrum för offentlig konst, som f. n. finns vid Riksutställningar, föras över till konstrådet.

Remissinstanserna är i huvudsak positiva till de olika förslagen. Vissa invändningar redovisas dock.

Förslaget att konstrådet skall ges ett övergripande ansvar för depositionsverksamhet av museiföremål från de kulturhistoriska museerna mottas med viss tveksamhet. Bl. a. statens konstråd anser det naturligare att museerna själva svarar för detta. Vad gäller de anställdas inflytande över konstinköpen anser statens kulturråd att ansvaret om möjligt bör decentraliseras i ännu högre grad än vad MUS 65 har föreslagit. När det gäller förslagen om tillsynen och vården av den konst som ägs av staten är meningarna delade. Att nationalmuseet skall ha ansvaret för tillsynen och vården av museets egna depositioner ifrågasätts dock inte. Förslaget att statens konstråd skall ges resurser för en mer aktiv rådgivning bemöts positivt av flertalet remissinstanser.

Kulturrådet har i betänkandet Konstnärerna i samhället föreslagit ett fempunktsprogram för ökade statliga konstförvärv. Programmet upptar inköp av konst till nya och moderniserade statliga byggnader, förvärv av konst till befintliga statliga byggnader och till av staten förhyrda lokaler, inköp av konst för statens konstmuseers samlingar och vandringsutställningar, inköp för deposition hos statliga, regionala och lokala myndigheter samt förvärv av konst för deposition i regionala och lokala museer. Detta förslag stöds av bl. a. statens kulturråd och KRO.

De statliga konstförvärvet sker f. n. dels genom statens konstråd, dels genom nationalmuseet, som från den 1 juli 1976 omorganiseras till myndigheten statens konstmuseer (10.5). Statens konstråds uppgift är att förvärva konst till statliga byggnader och lokaler, medan statens konstmuseer köper konst för de egna avdelningarna, för vandringsutställningar och depositionsändamål. Denna ansvarsfördelning mellan konstrådet och konstmuseerna bör enligt min mening bestå även i framtiden. Statens konstmuseers uppgift är att dokumentera främst den svenska men även den internationella konstutvecklingen. De konstverk som statens konstråd förvärvar skall berika den offentliga miljön och måste väljas med hänsyn till placeringen. Det är naturligt att rådet köper verk av många olika konstnärer och att olika stilar och tekniker är representerade. Det är rimligt att inköpen i huvudsak görs från i Sverige bosatta konstnärer.

Lika viktigt som att köpa in konst till nybyggda lokaler är det att tillgodose behoven av konstnärlig utsmyckning av redan befintliga lokaler. Det ankommer på statens konstråd att göra sig underrättat om önskemålen i fråga om konstnärlig utsmyckning av sådana lokaler.

Jag delar MUS 65:s uppfattning att personalen vid myndigheter där konstverk skall placeras bör få större inflytande över konstinköpen. Konsten är ett viktigt inslag i en god arbetsmiljö. Det är viktigt att de anställda bereds tillfälle att före inköpsbesluten framföra sina önskemål och synpunkter på

vilka konstförvärv som skall göras. Konstrådet bör pröva och utveckla olika former för sådant inflytande för de anställda.

MUS 65 och kulturrådet föreslår att anslaget till konstinköp skall öka med 3,5 milj. kr. budgetåret 1976/77 för att uppnå det mål som sedan länge har ställts på omfattningen av statens konstförvärv. Enligt min mening är ökade resurser för konstinköp en viktig del av statens insatser för bildkonsten. Jag återkommer till detta under anslaget Förvärv av konst för statens byggnader m. m. (14.5).

Jag har i det föregående (10.4.2) föreslagit en förstärkning av möjligheterna att med hjälp av bidrag och lån av statliga medel finansiera konstnärlig utsmyckning och gestaltning vid ny- och ombyggnad av allmänna samlingslokaler. De samlingslokalägande organisationerna har tidigare vid några tillfällen erhållit särskilda medel för konstförvärv. Enligt min mening är det värdefullt att samlingslokaler runt om i landet kan få en lämplig konstnärlig utsmyckning. Det är ett verksamt sätt att få fler människor i kontakt med god bildkonst samtidigt som det bör kunna vara berikande för de olika aktiviteter som förekommer. De samlingslokalägande riksorganisationerna har anhållit om att ett permanent anslag om 1 milj. kr. ställs till deras förfogande för inköp av konst. Även kulturrådet har fört fram tankar på särskilda medel för denna typ av konstförvärv. Jag delar uppfattningen att särskilda medel årligen bör anvisas för detta ändamål. Även Folkparkernas centralorganisation har vid några tillfällen erhållit medel för konstinköp. Enligt min mening bör även denna organisation anvisas medel för konstförvärv. Jag avser att senare (14.5) återkomma till detta vid min anmälan av anslaget Förvärv av konst för statens byggnader m. m. Det ankommer på regeringen att utfärda de närmare bestämmelser som behövs för fördelningen av tillgängliga medel till berörda organisationer.

Enligt min uppfattning kan ett ökat utnyttjande av depositioner i statliga byggnader av föremål från andra statliga museer än statens konstmuseer vara ett viktigt komplement till konstförvärven. Ansvaret för sådana depositioner bör åvila berörda museer. Konstrådet bör dock svara för rådgivning till myndigheter, som vill pröva denna möjlighet.

Statens konstmuseer har genom vandringsutställningar möjlighet att göra stora delar av sina konstsamlingar tillgängliga för regionala och lokala museer. Jag är inte beredd att som kulturrådet föreslår förorda att särskilda medel anvisas för inköp av konst som skall deponeras i sådana museer eller hos icke statliga myndigheter. Statens konstmuseer har dock självfallet möjlighet att inom ramen för sin verksamhet pröva en utvidgning av depositionsverksamheten.

Bestämmelserna om tillsyn och vård av de konstsamlingar som ägs av staten är i dag oklara på några punkter. En klar ansvarsfördelning mellan statens konstråd och statens konstmuseer saknas. Enligt min mening bör denna fråga närmare ses över. Jag avser att i annat sammanhang återkomma till regeringen om ett uppdrag till statens konstmuseer och statens

konstråd att tillsammans med statskontoret genomföra en sådan översyn.

Värden av fast anbringade konstverk bör i enlighet med MUS 65:s förslag alltjämt ankomma på resp. fastighetsförvaltande organ. Statens konstråd bör följa verksamheten och bistå med rådgivning.

Enligt sin instruktion skall konstrådet svara för rådgivning till kommunala myndigheter angående konstförvärv. Denna verksamhet har hittills varit av ringa omfattning. Jag instämmer i MUS 65:s uppfattning att det är en viktig uppgift för konstrådet att ge information till kommunerna om konsten i samhällsmiljön. Verksamheten bör enligt min mening i fortsättningen också kunna riktas till t. ex. organisationer och bostadsföretag. Informationscentrum för offentlig konst som har byggts upp inom ramen för Riksutställningar är ett viktigt hjälpmedel i informationsarbetet. Jag anser att informationscentrum och den verksamhet det svarar för bör föras över till statens konstråd den 1 juli 1976. Vidare bör det uppdras åt statens konstråd och statens konstmuseer att i anslutning till den av mig aktualiserade översynen göra en genomgång av sina resp. bildarkiv såvitt avser uppgifter och användningsområden. I detta sammanhang är det även lämpligt att visst samråd sker med bl. a. Konstnärscentrum, som förfogar över ett bildarkiv över aktuell konst.

Statens kulturråd framhåller i sitt remissvar att statens konstråd även har viktiga uppgifter att fylla genom rådgivning och information till statliga myndigheter. I de fall myndigheterna utnyttjar egna medel för konstinköp bör de enligt min mening kunna vända sig till konstrådet för att få råd. En uppgift för konstrådet är också att utarbeta handledningar i hur man bör hantera konstförvärven på en arbetsplats.

Jag övergår nu till att behandla frågan om statens konstråds organisation.

Statens konstråd, som tillkom år 1937, utgör en självständig myndighet. MUS 65 avvisar tanken på att rådet skall inordnas i statens konstmuseer. MUS 65 föreslår att antalet ledamöter i konstrådet skall öka från sju till nio. Personalen vid konstrådets kansli föreslås öka från en och en halv tjänst till sex heltidstjänster. Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget att konstrådet skall behålla sin självständiga ställning. Jag delar denna uppfattning.

Jag är positiv till en utökning av antalet ledamöter från sju till nio i konstrådets styrelse. Jag avser att i annat sammanhang föreslå regeringen att förordna att styrelsen skall bestå av högst nio ledamöter.

Ledamöterna i statens konstråd har hittills i stor utsträckning själva deltagit i det direkta arbetet med konstinköpen. Efter den kraftiga ökningen av anslaget till konstinköp som jag föreslagit blir det knappast möjligt att i framtiden bedriva arbetet på exakt samma sätt som tidigare. Det blir då naturligt att konstrådet i ökad utsträckning delegerar ansvaret för konstförvärven. Ett sätt är att som MUS 65 föreslår engagera konstnärer som konsulter i olika projekt.

De ökade medel för konstinköp som enligt mina förslag bör ställas till konstrådets förfogande fr. o. m. budgetåret 1976/77 kommer att innebära en större arbetsbelastning på rådets kansli. Också kraven på ökat inflytande för personalen vid statliga arbetsplatser samt på ökad information till bl. a. kommunerna förutsätter ökade insatser. Med hänsyn härtill bör ytterligare personal knytas till konstrådets kansli. Jag har under anslaget Statens konst-
råd beräknat medel för detta.

10.4.4 Konstfrämjandet och Sveriges konstföreningars riksförbund

I stora delar av landet förekommer ingen försäljning av god bildkonst. Att förbättra spridandet och möjligheterna till försäljning av konst är därför angeläget både från konstbildningssynpunkt och med hänsyn till bildkonstnärernas intresse av att sälja sina arbeten. För att stimulera denna verksamhet föreslår MUS 65 ett ökat statligt stöd till Konstfrämjandet och Sveriges konstföreningars riksförbund.

MUS 65 framhåller att Konstfrämjandet genom sin fasta förankring i folkrorelserna har kanaler till en publik som varken konstnärerna eller gallerierna normalt kommer i kontakt med. Utredningen finner det därför angeläget att Konstfrämjandet målmedvetet utvecklar sitt uppsökande arbete på arbetsplatser och i bostadsområden. Den regionala verksamheten som Konstfrämjandet håller på att bygga ut anser MUS 65 vara mycket betydelsefull men utredningen förordar dock att det ökade statliga stödet går till den centrala verksamheten.

Jag delar MUS 65:s uppfattning om Konstfrämjandets betydelse i vårt lands konstliv. Under 30 års tid har organisationen bedrivit ett energiskt arbete för att göra god konst tillgänglig för en bred allmänhet. Konstfrämjandet erbjuder genom sin verksamhet ett värdefullt komplement till annan konstförsäljning. Det är därför angeläget att verksamheten får möjligheter att utvecklas. Därvid har samspelet mellan den centrala verksamheten och regional och lokal verksamhet stor betydelse. I likhet med MUS 65 anser jag att ett ökat stöd under nästa budgetår bör gå till den centrala verksamheten. Denna omfattar dels försäljningsverksamheten, dels olika konstbildningsinsatser.

Jag kommer i det följande att under anslaget Bidrag till vissa ändamål inom statens kulturråds ansvarsområde beräkna medel för en bidragsökning till Konstfrämjandet med 800 000 kr. Det statliga bidraget till Konstfrämjandet kommer därigenom att uppgå till sammanlagt 2,7 milj. kr. Med den beräknade ökningen bör det vara möjligt att intensifiera den konstbildande verksamheten.

Sveriges konstföreningars riksförbund är en nybildad samarbetsorganisation för landets konstföreningar. MUS 65 föreslår att riksförbundet får ett statligt stöd för samordnings- och konsultuppgifter. Redan vid 1975 års riksmöte (KrU 1975:12, rskr 1975:201) fattades beslut om att

organisationen i enlighet med MUS 65:s förslag skulle få ett bidrag på 375 000 kr.

Jag delar MUS 65:s uppfattning om konstföreningarnas betydelse för landets konstliv. Sveriges konstföreningars riksförbund fyller en viktig funktion som samordnare med uppgift att träffa avtal, förmedla information och ordna konferenser. Riksförbundet har behov av ökade resurser för dylika centrala insatser, och jag kommer senare (14.7) att beräkna en ökning av medlen för bidrag med 50 000 kr. De lokala konstföreningarnas verksamhet bör i första hand stödjas genom bidrag och avgifter från kommuner, företag, medlemmar m. fl.

Jag är angelägen att framhålla de möjligheter till ett rikare konstliv som öppnas genom ett samarbete mellan Konstfrämjandet och Sveriges konstföreningars riksförbund. Organisationerna har sinsemellan en tämligen olikartad inriktning. Tillsammans har de emellertid stor räckvidd och kan nå ut till en mycket stor publik på skilda orter med ett rikt varierat utbud av konst för bildnings- och upplysningsverksamhet samt även i viss mån försäljning. Ett samarbete har redan påbörjats. Detta bör enligt min mening kunna utvecklas ytterligare.

10.5 Statens konstmuseer

I prop. 1974:28 angående den statliga kulturpolitiken behandlades vissa allmänna riktlinjer för organisationen av de statliga museerna. Med utgångspunkt i dessa riktlinjer föreslogs en omorganisation av nationalmuseet med moderna museet och östasiatiska museet.

Frågan hade behandlats av MUS 65 och de sakkunniga hade föreslagit att moderna museet skulle skiljas från nationalmuseet. Med stöd i remissopinionen uttalade jag som min uppfattning bl. a. att en fullständig uppdelning av nationalmuseet i ett samtidsmuseum och ett historiskt museum skulle bli både orationell och kostnadskrävande. Önskemålen om en självständigare ställning för moderna museet kunde enligt min mening tillgodoses inom en sammanhållen konstmuseiorganisation. Jag förordade sålunda att nationalmuseet med moderna museet och östasiatiska museet borde utgöra en myndighet med en gemensam styrelse. Varje museienhet borde självständigt under styrelsen ledas av en föreståndare. Vissa servicefunktioner borde dock vara gemensamma för hela myndigheten. Riksdagen lämnade mina förslag rörande konstmuseernas organisation utan erinran (KrU 1974:15, rskr 1974:248).

Med anledning av riksdagens beslut tillsattes organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer för att utföra det ytterligare utredningsarbete som erfordrades beträffande organisationen av bl. a. nationalmuseet. Kommittén har redovisat sina förslag i betänkandet (Ds U 1975:16) Statens konstmuseer.

Organisationskommittén föreslår att myndigheten, vilken bör benämnas

statens konstmuseer, får en organisation inom vilken nationalmuseet, moderna museet och östasiatiska museet utgör självständiga institutioner. För vissa gemensamma servicefunktioner föreslås en särskild förvaltningsenhet. Kommitténs förslag till organisation framgår av den av mig tidigare nämnda planen (bilaga 2).

Statens konstmuseer skall enligt förslaget ledas av en gemensam styrelse, vars ledamöter bör utses av regeringen. Varje institution skall ledas av en chef direkt underställd styrelsen. Regeringen föreslås utse en av institutionscheferna till överintendent och chef för myndigheten. För beredning av styrelseärenden föreslås en förvaltningsnämnd med rådgivande uppgifter. Statens konstmuseers behov av andra rådgivande och samordnande organ bör enligt kommittén närmast bedömas av styrelsen.

Den föreslagna organisationen förutsätts kunna genomföras den 1 juli 1976. Organisationskommittén konstaterar att det finns ett behov av personalförstärkningar, främst för administration och sekreterarservice men också i fråga om tekniker, vakter och museipedagogisk personal. De föreslagna personalförstärkningarna beräknas kosta ca 1 milj. kr.

Kommitténs förslag har i huvudsak mottagits positivt av remissinstanserna. Sålunda tillstyrker statskontoret, nationalmuseet, statens kulturråd, statens konstråd, TCO-S, SACO/SR och KRO att den föreslagna organisationen för statens konstmuseer genomförs i väsentliga delar. Nationalmuseet och statens kulturråd konstaterar att den föreslagna organisationen ger möjlighet för de ingående institutionerna att arbeta självständigt inom ramen för de resurser som ställs till deras förfogande.

KRO, moderna museets personal och en grupp bildkonstnärer och museimän förordar att man, i större utsträckning än vad som föreslagits, organisatoriskt sammanför de servicefunktioner som är gemensamma för hela myndigheten statens konstmuseer. Även RRV anser att detta bör övervägas.

Fotograficentrum och Svenska fotografernas förbund föreslår att fotografiska museet skiljs från moderna museet och blir en egen enhet inom statens konstmuseer.

RRV, statens kulturråd och TCO-S anser inte att nationalmuseets chef skall vara självskriven överintendent och chef för myndigheten statens konstmuseer. En sådan ordning skulle enligt statens kulturråd medföra att nationalmuseet ges en särställning i förhållande till moderna museet och östasiatiska museet.

Några remissinstanser anser att de föreslagna personalförstärkningarna är alltför knappa eller otillräckliga. Nationalmuseet anser det viktigt att ett bifall till organisationsförslaget även leder till att förslaget om personaldimensionering i dess helhet bifalls.

Museernas verksamhet är enligt min mening av central betydelse när det gäller att förverkliga de mål som har lagts fast för den statliga kulturpolitiken. Genom sin verksamhet bidrar museerna i hög grad till att förverkliga flera av intentionerna med den nya kulturpolitiken. Detta gäller

i hög grad konstmuseerna. Liksom övriga kulturinstitutioner har konstmuseerna mycket stor rörelsefrihet i sitt arbete och de beslutar självständigt om verksamhetens form och innehåll. Detta gör det möjligt för museerna att fortlöpande utveckla och förnya verksamheten. Konstmuseernas arbetsfält blir också alltmer omfattande i takt med de krav som samhällsutvecklingen ställer och det allt större behovet av service från museerna.

Jag finner det glädjande att konstmuseernas roll i samhället så ofta behandlas i den offentliga debatten. Detta gör det också möjligt för museerna att göra insatser som svarar mot aktuella önskemål och behov och att i nära samspel med intressen utanför museerna ständigt ompröva gränserna för verksamheten. En mer traditionell konstmuseiverksamhet har härigenom kunnat vidgas till en stimulerande allmänkulturell verksamhet med konst- och bildsamlingarna som utgångspunkt för information och debatt. Nationalmuseet har i detta avseende varit en föregångare när det har gällt att spegla den konstnärliga och kulturella förnyelsen i samhället.

Det har varit en huvuduppgift för organisationskommittén att söka utforma en organisatorisk ram för konstmuseernas verksamhet som dels gör det möjligt för dem att utveckla en mångfacetterad verksamhet, dels medger ett effektivt utnyttjande av tillgängliga resurser. Organisationen skall samtidigt ge uttryck för nationalmuseets, moderna museets och östasiatiska museets behov av att vart och ett utforma en verksamhet med egen inriktning. Organisationskommitténs förslag motsvarar enligt min mening dessa krav och bör kunna ligga till grund för en omorganisation av det nuvarande nationalmuseet med östasiatiska museet.

Jag förordar att den nya myndigheten, statens konstmuseer, under en gemensam styrelse skall bestå av nationalmuseet, moderna museet, östasiatiska museet och en förvaltningsenhet. Det ankommer på regeringen att fatta beslut i frågor som gäller den närmare organisationen av myndigheten.

Ledningsfrågan bör ägnas särskild uppmärksamhet när det gäller en sammanhållen organisation med tre inbördes självständiga museer. Vart och ett av dessa museer skall enligt tidigare riksdagsbeslut ledas av en chef direkt underställd den gemensamma styrelsen. Detta innebär en garanti för att varje museiinstitution fritt och obundet skall kunna utforma sin verksamhet, samtidigt som det tillförsäkrar institutionerna jämställdhet när det gäller utnyttjandet av de för konstmuseerna gemensamma resurserna. Överväganden om verksamhetsfunktionen, styrelsens sammansättning och behovet av samordnande och rådgivande organ inom myndigheten måste enligt min mening göras utan att de enskilda museernas självständiga ställning blir beskuren.

Några remissinstanser, däribland RRV, statens kulturråd och TCO-S, understryker att chefskapet för statens konstmuseer inte bör bindas till någon viss museiinstitution. Jag delar denna uppfattning och anser att det bör ankomma på regeringen att förordna en av institutionscheferna att även

vara överintendent och chef för myndigheten. Regeringen bör begära riksdagens bemyndigande att inrätta en ordinarie tjänst med beteckningen p, avsedd för den som är överintendent och chef för statens konstmuseer och tillika chef för en av museiinstitutionerna. Tjänsterna som chefer för de övriga två museiinstitutionerna bör vara extra ordinarie liksom flertalet övriga tjänster vid myndigheten.

Styrelsen för statens konstmuseer bör vara sammansatt så att erfarenheter och kunskaper från olika samhällsområden kan tillföras verksamheten. Jag avser att i annat sammanhang föreslå regeringen att förordna att styrelsen skall bestå av högst nio ledamöter och att överintendenten skall ingå som självskrivnen ledamot i styrelsen, men däremot inte vara dess ordförande. I styrelsearbetet kan vidare komma att delta representanter för de anställda i enlighet med bestämmelserna i kungörelsen (1974:224) om personalföreträdare i statlig myndighets styrelse m. m.

LO bedömer att den av organisationskommittén föreslagna förvaltningsnämnden kommer att utöva ett betydande inflytande över de beslut som skall fattas av styrelsen och hävdar att personalen måste vara företrädd även i detta organ. Jag finner det angeläget att i detta sammanhang framhålla att förvaltningsnämnden endast avsetts ha rådgivande och beredande uppgifter. Det bör över huvud taget vara en fråga för styrelsen att närmare bedöma konstmuseiorganisationens behov av rådgivande och samordnande organ för olika områden.

När det gäller fotografiska museet är jag inte beredd att förorda någon annan organisatorisk lösning än den som har föreslagits av kommittén. Fotografiska museet kommer att utgöra en självständig avdelning inom moderna museet. Härigenom skapas enligt min mening goda förutsättningar för fortsatt insamling och vård av fotografiska bilder och för arbetet med att spegla den aktuella fotokonsten.

En central fråga i organisationsarbetet har varit att bedöma hur de gemensamma servicefunktionerna skall vara inordnade i konstmuseiorganisationen. Jag anser för min del i likhet med organisationskommittén det vara motiverat med en från museerna fristående förvaltningsenhet för administrativa uppgifter och teknisk service. Jag har också stor förståelse för de synpunkter som har förts fram av bl. a. RRV, moderna museets personal och KRO om att föra även andra servicefunktioner såsom bibliotek, bildarkiv, fotoateljé samt depositioner och vandringsutställningar till en gemensam serviceenhet direkt under verksledningen. Praktiska hänsyn talar dock för att man f. n. väljer den organisationslösning som har föreslagits av kommittén. Detta ställningstagande innebär inte att de gemensamma verksamheter som organisatoriskt knyts till nationalmuseet i första hand skall ge service åt detta museum. Såväl verksamheten vid den föreslagna förvaltningsenheten som konservering, viss del av verksamheten vid konstbildningsavdelningen, depositioner, tillsyn och vandringsutställningar samt verksamheten vid fotoateljé, bibliotek och bildarkiv skall vara en för hela

myndigheten gemensam resurs och skall kunna utnyttjas av vart och ett av museerna i förhållande till deras behov. Styrelsen bör svara för att samtliga verksamhetsgrenar får full service från berörda avdelningar.

Ett behov av fortsatta studier rörande vissa frågor har aktualiserats under organisationsöversynen. Frågan om tillsyn, dokumentation och vård av statens konstsamlingar behöver ses över. Som statens konstråd och Föreningen Sveriges landsantikvarier framhåller bör en sådan översyn syfta till en utbyggd samverkan och en klarare ansvarsfördelning mellan statens konstmuseer, statens konstråd och de regionalt verksamma museerna. Som jag tidigare (10.4.3) har anfört avser jag att i annat sammanhang återkomma till regeringen om ett uppdrag till statens konstmuseer och statens konstråd att tillsammans med statskontoret genomföra en sådan översyn.

Styrelsen för statens konstmuseer bör även i anslutning till omorganisationen uppmärksammas på behovet av att närmare studera bl. a. biblioteks- och arkivservice, föremålsregistrering och bildarkiv, samt de tekniska servicefunktionerna. Jag vill särskilt peka på behovet av ett utvecklat samråd mellan statens konstmuseer, landets övriga museer och Riksställningar i frågor som rör råd och anvisningar i konstmuseala frågor samt depositioner och vandringsutställningar. Genom att produktion och administration av vandringsutställningar i den nya organisationen kommer att vara samordnad med depositionsverksamheten skapas i ett viktigt avseende större förutsättningar för service och experthjälp till regionala och lokala museer.

Omorganisationen av nationalmuseet med östasiatiska museet enligt de riktlinjer jag här har förordat bör genomföras den 1 juli 1976. Det bör ankomma på den nya myndigheten att förändra detaljorganisationen alltefter som fortsatta överväganden och en ändrad verksamhetsinriktning kräver detta.

En upprustning av organisationen i den omfattning som har föreslagits av organisationskommittén bör kunna genomföras redan nästa budgetår. Genom organisationsöversynen har påvisats ett behov av bl. a. en förstärkt personaladministration och sekreterarservice, samt tekniker och vaktpersonal för en effektivt bedriven utställningsverksamhet. Jag kommer senare (14.10) att beräkna medel för personalförstärkningar för att tillgodose bl. a. dessa behov. Jag finner det särskilt angeläget att moderna museet får möjligheter att utveckla den museipedagogiska verksamheten för barn och vuxna i museets nya lokaler. Den sammanlagda ökningen av anslagen till statens konstmuseer för nästa budgetår beräknar jag till 1,1 milj. kr. utöver löne- och prisomräkning.

LO, TCO-S och SACO/SR berör bl. a. frågan om anställningsform för vissa arbetstagare vid konstmuseerna. Jag vill med anledning härav understryka vikten av att omorganisationen genomförs i nära kontakt med personalen och de fackliga organisationerna. Beträffande avtalsbara anställnings- och arbetsvillkor avser jag att ge statens avtalsverk det förhandlingsuppdrag som behövs.

10.6 Riksställningar

I uppdraget till MUS 65 ingick att föreslå åtgärder för att få till stånd en allsidig utställningsverksamhet som nådde ut till allmänheten, skolan och det fria och frivilliga folkbildningsarbetet på ett bättre sätt än som hittills hade varit möjligt. Inom såväl museiväsendet som konstbildningsorganisationerna upplevde man svårigheter att med den organisation och de resurser som fanns tillgängliga vid mitten av 1960-talet erbjuda hela landet de tjänster som museernas samlingar skulle kunna tillåta. I direktiven till utredningen underströks det angelägna i att en försöksverksamhet med vandringsutställningar genomfördes parallellt med utredningsarbetet. En sådan försöksverksamhet har under MUS 65:s ledning bedrivits av Riksställningar sedan hösten 1965.

I betänkandet (SOU 1974:43) Utställningar ges en utförlig beskrivning av försöksverksamhetens omfattning och inriktning. Riksställningar har bedrivit en mångsidig utställningsverksamhet i samarbete med museer, studieförbund, folkrorelser, skolor, bibliotek m. fl. Den breda förankringen av verksamheten har gjort det möjligt att sprida utställningarna till olika publikgrupper i skilda delar av landet. Riksställningar har också gjort viktiga insatser för att utveckla utställningsmediet och för att finna nya metoder att nå kontakt med publiken och aktivera den. Det är ett betydelsefullt arbete som har genomförts under den tioårsperiod som förflutit och som har resulterat i att Riksställningar nu har en viktig roll i det svenska kulturlivet. MUS 65 föreslår att Riksställningars verksamhet blir permanent och att den i fortsättningen skall bedrivas av en statlig stiftelse.

Flertalet remissinstanser är positiva till den försöksverksamhet som har bedrivits vid Riksställningar och anser det naturligt att organisationen nu får en fast form. Jag delar denna uppfattning.

Den verksamhet som MUS 65 har bedrivit var till en början främst inriktad på sådana försök som kunde ge vägledning när det gällde att bedöma hur en verksamhet med vandringsutställningar skulle utformas och organiseras. Efter hand inriktades verksamheten allt mer mot samarbete med museer och folkbildningsorganisationer. Det är denna roll som MUS 65 föreslår att Riksställningar skall utveckla i framtiden. Utredningen föreslår att Riksställningar skall bli ett gemensamt organ för musei- och utställningsväsendet med ett huvudansvar för verksamheten med vandringsutställningar i landet.

Frågan om vilken roll som Riksställningar skall spela på utställningsområdet diskuteras livligt av remissinstanserna. Från museihåll framhålls att ett genomförande av MUS 65:s förslag skulle ge Riksställningar en alltför dominerande ställning. Man vill i stället se Riksställningar som ett serviceorgan på utställningsområdet med uppgift att komplettera verksamheten och svara för sådana funktioner som inte bättre och effektivare kan fullgöras av andra organ. Även statens kulturråd menar att Riksut-

ställningars uppgift skall vara att komplettera övrig utställningsverksamhet i landet. Från folkrörelsehäll, bl. a. LO, ABF och Folkparkernas centralorganisation, framhålls att Riksutställningar i större utsträckning än vad utredningen har föreslagit bör fungera som ett serviceorgan för organisationslivet.

Riksutställningars roll bör enligt min mening bestämmas mot bakgrund av den decentralisering av verksamhet och beslutsfunktioner på kulturområdet som har genomförts på senare år enligt de riktlinjer som gäller för kulturpolitiken. Landstingskommunernas och kommunernas engagemang har ökat. Kulturaktiviteterna inom folkrörelserna har intensifierats. Muscer och andra kulturinstitutioner har fått bättre resurser för en utåtriktad verksamhet.

Samtidigt som detta har skett har intresset ökat för att använda utställningar i många olika slag av verksamhet, vilket delvis kan vara ett resultat av Riksutställningars arbete. Det finns alltså förutsättningar för en mångfald i utbudet av utställningar. Dessa förutsättningar måste utnyttjas till att ge allt fler grupper och enskilda möjligheter att använda utställningen som uttrycksform. Riksutställningar har enligt min mening en viktig roll i arbetet för att främja en sådan utveckling. De kunskaper om utställningsmediet som finns inom organisationen bör kunna vara en väsentlig tillgång när det gäller att genomföra utställningsprojekt såväl vid museerna som i organisationslivet. Riksutställningar förfogar över tekniska resurser som det inte är motiverat att varje utställande institution utrustas med. Med hjälp av sin distributionsapparat har Riksutställningar möjlighet att föra ut de intressantaste utställningarna till en mycket bred publik.

MUS 65 ger uttryck för uppfattningen att Riksutställningars produktion i princip skall omfatta alla inom utställningsverksamheten förekommande ämnesområden, från konst-, kultur- och naturhistoriska utställningar till allmänt informerande och debatterande utställningar kring samhälls- och miljöfrågor eller andra allmänpolitiska problem. Jag ansluter mig till denna uppfattning och vill särskilt understryka behovet av att Riksutställningar gör insatser inom bildkonstsektorn. Detta är viktigt inte minst med tanke på att organisationen har övertagit ansvaret för det konstbildningsarbete som tidigare har bedrivits av Föreningen Konst i skolan och Riksförbundet för bildande konst. Samarbeta med konstbildningsorganisationer som Konstfrämjandet och Sveriges konstföreningars riksförbund bör eftersträvas.

Riksutställningars huvuduppgift bör enligt min mening vara att genomföra utställningsprojekt i samverkan med de institutioner och organisationer som är verksamma på kulturområdet. Samarbetet bör kunna ske i skiftande former, från rådgivning till ett väl utvecklat produktionssamarbete. En mycket stor del av de utställningar som har visats under försöksperioden har genomförts i samarbete med ett statligt eller regionalt museum, något av studieförbunden, Riksteatern, Rikskonserter eller en folkrörelseorganisation. Samarbetet har gällt både stora landsomfattande projekt och utställningar

som endast har visats inom en region eller organisation. Det har också omfattat publik- och kontaktverksamhet i anslutning till utställningarna och experiment med olika arbetsformer i uppsökande verksamhet. Jag finner det naturligt att Riksutställningars samarbete med andra parter fortsätter i de former som redan har prövats. Liksom hittills bör de parter som Riksutställningar samarbetar med bidra till finansieringen av gemensamma projekt. Kostnadsfördelningen bör kunna bestämmas från fall till fall beroende på projektets omfattning och inriktning.

Jag delar MUS 65:s uppfattning att Riksutställningar bör ställa sin distributionsapparat till förfogande för t. ex. museer och organisationer som vill utnyttja Riksutställningars erfarenheter och resurser när det gäller utställningsturnéer. Att överta och sända ut utställningar som andra har producerat bör bli en av uppgifterna för Riksutställningar. De producerande organens önskemål om turnéuppläggning bör beaktas i denna typ av samarbete. Det bör också vara möjligt för Riksutställningar att efter överenskommelse i varje enskilt fall överlämna utställningar för regionala turnéer i läns museernas eller andra regionala organs regi. Både då det gäller produktion och distribution bör Riksutställningar kunna medverka i det nordiska kultursamarbetet.

Under försöksverksamheten har Riksutställningar i några fall svarat för olika utställningsprojekt på uppdrag av statliga myndigheter. Enligt min mening bör Riksutställningar även i framtiden kunna bedriva en uppdragsverksamhet av detta slag. För produktion av sådana informationsutställningar, som det är fråga om i dessa sammanhang, bör Riksutställningar få full kostnadstäckning. Det bör ankomma på Riksutställningar att besluta om uppdragsverksamhetens omfattning och utformning.

Riksutställningars aktivitet bör inte begränsas till samarbete med andra. Riksutställningar bör också kunna producera egna utställningar. Under försöksperioden har organisationen själv arrangerat bl. a. ett stort antal bildkonstutställningar. Den centrala ställning som Riksutställningar har innebär att det inom organisationen finns en god överblick över vad som sker i landets utställningsverksamhet och därmed också en kunskap om vilka områden som är eftersatta och i vilka avseenden nya initiativ kan berika kulturlivet. Det bör vara en självklar uppgift för Riksutställningar att rätta till de brister som finns och göra kompletterande insatser.

Riksutställningar bör också svara för ett visst utvecklingsarbete. Detta bör inriktas på att förnya utställningsmediet, pröva nya metoder, skapa kontakt med publiken och stimulera aktiviteter i anslutning till utställningarna. En naturlig del i utvecklingsarbetet bör vara att pröva användningen av bild- och ljudmaterial såsom film, videogram och ljudband i utställningsverksamheten. Riksutställningar har egna tekniska resurser för denna verksamhet och jag kommer senare (14.6) att beräkna en viss ökning av medlen för verksamheten. För mer omfattande projekt bör det vara naturligt att samarbeta med Sveriges Radio och det nya utbildningsprogramorgan om

vilket jag avser att senare i vår föreslå regeringen att lägga fram proposition.

Det är väsentligt att Riksutställningar målmedvetet arbetar för att nå kontakter med nya mottagargrupper. I den uppsökande verksamhet som sedan flera år bedrivs i anslutning till utställningarna har skilda arbetssätt använts för att nå nya grupper. Härvid har folkbildningsorganisationerna spelat en framträdande roll. En utveckling av detta samarbete anser jag vara angelägen. Om resultatet skall kunna bli en djupare och bredare publikkontakt måste de medverkande organisationerna kunna påverka villkoren för samarbetet.

Med den roll i landets utställningsverksamhet som jag här har skisserat kan Riksutställningar svara för en omfattande verksamhet. Detta innebär dock inte att Riksutställningar kommer att få en så dominerande ställning som många remissinstanser befarar. Riksutställningars huvuduppgift bör nämligen vara att fungera som service- och samarbetsorgan. Målet för verksamheten måste vara att sörja för en mångfald av utställningsaktiviteter och att ge många olika opinionsbildare tillgång till utställningsmediet.

MUS 65 föreslår att den framtida verksamheten med Riksutställningar skall bedrivas av en statlig stiftelse. Stiftelsen skall ledas av en styrelse om nio ledamöter. Stiftelsens direktör bör vara självskriven ledamot. En ledamot, tillika ordförande, bör utses av regeringen. Återstående sju ledamöter bör utses av statens kulturråd.

Flertalet remissinstanser däribland statens kulturråd, statskontoret och RRV tillstyrker förslaget om stiftelseform för Riksutställningar. Vikten av att offentlighetsprincipen tillämpas för stiftelsen understryks av bl. a. statskontoret och Svenska museiföreningen. Några instanser, däribland LO och ABF, ställer sig tveksamma till förslaget då de anser att stiftelseformen inte garanterar ett tillräckligt avnämaringflytande.

Jag delar MUS 65:s uppfattning att Riksutställningar bör organiseras som en statlig stiftelse. Den verksamhet som bedrivs vid Riksutställningar bör vara helt öppen för insyn. Riksutställningar kan sägas förfoga över en resurs som är gemensam för utställningsverksamheten i landet. Det är viktigt med en öppen redovisning för hur denna resurs disponeras. Det är också angeläget med en insyn i verksamheten som gör det möjligt att bedöma i vilka former och på vilka villkor samarbetet med olika parter genomförs.

Stiftelsen Riksutställningar bör stå under ledning av en styrelse i vilken olika samarbetsparter och avnämningarområden skall vara företrädare. Jag anser det därför naturligt att i styrelsen ingår företrädare för bl. a. museiväsendet, folkbildningsarbetet, den kommunala kulturverksamheten, konstbildningsarbetet och skolväsendet. Även de anställda vid Riksutställningar bör vara företrädare i styrelsen. Stiftelsens direktör bör vara självskriven ledamot. Det bör ankomma på regeringen att besluta om styrelsens storlek och sammansättning. Ledamöterna bör utses för en tid av tre år med möjlighet till förlängning en gång. Direktören bör förordnas för högst fem år och kunna omförordnas. Samtliga ledamöter i styrelsen liksom direktören bör utses av regeringen.

En viktig fråga är hur ansvaret för utställningarnas innehåll skall fördelas mellan de olika personer och organ som deltar i utformningen av utställningarna.

I olika sammanhang har framhållits att det är önskvärt att komma fram till en ordning som innebär att ansvaret för vad som uttalas och visas i en utställning åvilar den som leder produktionen av utställningen. Massmedieutredningen har dock i sitt nyligen framlagda betänkande (SOU 1975:49) Massmediegrundlag förbigått frågan om vem som bör ha ansvaret för innehållet i en utställning. Att denna fråga inte hade berörts är ett av skälen till att regeringen nyligen har tagit ställning för en fortsatt utredning av vissa av de problem som utredningen har arbetat med. Chefen för justitiedepartementet kommer senare att föreslå regeringen att utfärda direktiv för en sådan utredning. Ansvaret för innehållet i utställningar bestäms således till vidare av den lagstiftning och de rättsgrundsatser som allmänt gäller. Av dessa följer enligt min mening att det inom Riksutställningar är styrelsen som har det rättsliga ansvaret. Naturligtvis kan styrelsen låta någon hos Riksutställningar anställd person leda det löpande arbetet med en utställning. Reglerna för det rättsliga ansvaret påverkas inte av att man gör en intern ansvarsfördelning inom Riksutställningar eller mellan Riksutställningar och en samarbetspart. Däremot underlättas samarbetet mellan dem som berörs av ett utställningsprojekt. Därför kan det vara motiverat att parterna i en överenskommelse fastställer hur inflytandet över utställningens innehåll och utformning skall fördelas. Överenskommelsen kan lämpligen bekräftas i ett avtal innan arbetet med projektet påbörjas. Innebörden av överenskommelsen bör klart framgå för dem som besöker utställningen.

MUS 65 föreslår en organisationsstruktur för Riksutställningar som innebär att organisationen får fyra avdelningar nämligen produktions-, distributions- och teknisk avdelning samt service- och förvaltningsavdelning. Vidare föreslås att resurserna för planering förstärks och att en särskild planeringsgrupp inrättas. Informationscentrum för offentlig konst föreslås bli överflyttat till statens konstråd.

Det ankommer på regeringen att fastställa bestämmelser för stiftelsens verksamhet. Inom ramen för dessa bestämmelser bör det ankomma på stiftelsens styrelse att närmare besluta om hur den inre organisationen skall vara uppbyggd. Jag kommer i det följande (14.6) att beräkna en ökning av de medel Riksutställningar disponerar för planerings- och informationsverksamhet. Härmed kommer den nya organisationen att förfoga över de resurser den behöver för att fungera enligt det nya organisationsförslaget.

Enligt de förslag som jag tidigare (10.4.3) har redogjort för skall informationscentrum för offentlig konst från 1 juli 1976 flyttas över till statens konstråd. Det ankommer på regeringen att besluta i denna fråga.

När det gäller anställnings- eller arbetsvillkor för personalen hos Stiftelsen Riksutställningar bör statens avtalsverk få befogenhet att föra förhandlingar,

dock att frågan om lönegradsplacering eller arvode för stiftelsens chef skall fastställas av regeringen. Riksdagens beslut krävs för att avtalsverket skall kunna medverka vid fastställandet av sådana anställnings- eller arbetsvillkor för personalen hos stiftelsen som skall bestämmas genom avtal.

10.7 Regional kulturminnesvård och museiverksamhet

10.7.1 Kulturminnesvårdens regionala organisation

I takt med den allmänna samhällsutvecklingen har natur- och miljövårdsfrågor i vid bemärkelse kommit att få en ökad betydelse. Målet för miljöpolitiken är att skapa ett samhälle där kraven på en god livsmiljö kan tillgodoses. Naturen är en grundläggande del av miljön. Under senare tid har miljövårdsintresset emellertid i allt större utsträckning kommit att omfatta även den fysiska kulturmiljön dvs. den av människan påverkade och uppbyggda miljön.

Ett av målen för den statliga kulturpolitiken är att garantera att äldre tiders kultur tas till vara och görs levande. Bevarandet av den historiska kontinuiteten tillmäts grundläggande betydelse för den enskildes känsla av trygghet och förankring i tillvaron. En god kulturmiljö är också en del av vår levnadsstandard.

Tidigare syftade kulturminnesvården i första hand till att skydda och bevara utvalda objekt som uppfyllde vissa krav på kulturhistoriskt eller konstnärligt värde. Kulturminnesvården har emellertid alltmer kommit att inriktas på sammanhängande bebyggelsemiljöer och på kulturlandskapet. Den nya synen på kulturminnesvården innebär att den måste sättas in som ett led i samhällsplaneringen.

I prop. 1974:28 uttalade jag mot bakgrund av förslag från MUS 65 att kulturminnesvården bör ges en sådan ställning att den utan att försumma sina traditionella uppgifter kan svara mot de vidgade kraven. Efter förslag av organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer i betänkandet (Ds U 1974:16) Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer fick den centrala myndigheten för kulturminnesvården, riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, också en förstärkt organisation för att bl. a. kunna ägna sig åt planering och utvecklingsarbete för kulturminnesvårdens deltagande i samhällsplaneringen (prop. 1975:20, KrU 1975:12, rskr 1975:201). För enkelhetens skull benämner jag i det följande myndigheten för riksantikvarieämbetet.

I prop. 1974:28 behandlades även MUS 65:s förslag om den regionala kulturminnesvården. Jag konstaterade att tyngdpunkten i det regionala planeringsarbetet ligger hos länsstyrelserna. Inom dessa fattas beslut som i större eller mindre utsträckning också berör kulturminnesvårdens intressen. Riksdagens beslut med anledning av propositionen (KrU 1974:15, rskr 1974:248) innebär att länsstyrelsen fr. o. m. den 1 juli 1976 även blir regional

myndighet för den statliga kulturminnesvården. För beredning och föredragning av kulturminnesvårdsärenden skall en tjänst inrättas vid länsstyrelsen i varje län. Tjänstemannen skall vara organisatoriskt sidoordnad planeringsavdelningens olika enheter. Vidare skall vissa beslut enligt kulturminnesvårdens speciallagstiftning decentraliseras och ett nytt statsbidrag införas för läns museerna.

Med anledning av riksdagens beslut tillsatte Kungl. Maj:t arbetsgruppen (U 1974:11) för vissa kulturminnesvårds- och museifrågor för att utföra det ytterligare utredningsarbete som erfordrades beträffande den regionala organisationen av kulturminnesvården, decentraliseringen av beslut enligt kulturminnesvårdens speciallagstiftning och statsbidraget till läns museer m. m. Arbetsgruppen lämnade i maj 1975 betänkandet (Ds U 1975:9) Regional kulturminnesvård och museiverksamhet.

Arbetsgruppen finner att en effektiv och framgångsrik regional kulturminnesvård måste bygga på ett väl utvecklat samarbete och informationsutbyte mellan länsstyrelse och länsmuseum. En riktlinje för samarbetet måste enligt arbetsgruppen vara att läns museet biträder länsstyrelsen när museets utredningar och bedömningar behövs för att belysa de frågor som skall handläggas inom länsstyrelsen. I många fall väntas samarbetet få formen av ett regelrätt remissförfarande.

Arbetsgruppen anger vidare riktlinjer för ansvarsfördelningen mellan länsstyrelsen och läns museet efter den 1 juli 1976. Enligt förslaget har länsstyrelsen att bevaka kulturminnesvårdens intressen i de ärenden som länsstyrelsen handlägger inom ramen för den regionala samhällsplaneringen. Länsstyrelsen bör enligt förslaget även överta vissa av riksantikvarieämbetets beslutsfunktioner enligt kulturminnesvårdens speciallagstiftning (se vidare 10.7.2). Länsstyrelsen föreslås vidare få vissa uppgifter som regionalt remiss-, samråds- och kontaktorgan i kulturminnesvårdsärenden. Arbetsgruppen anger vissa principer för länsstyrelsens och läns museets rådgivning liksom för den information som länsstyrelsen och läns museet bör bedriva. Länsstyrelsen får enligt förslaget visst ansvar för att erforderliga inventeringar genomförs. Själva inventeringsarbetet liksom den kulturhistoriska forskningen bör emellertid enligt förslaget ankomma på läns museet. I länsstyrelsens ansvar för den regionala kulturminnesvårdsplaneringen bör vidare ingå ett allmänt ansvar för vården av kulturminnen och kulturmiljöer. En viktig uppgift för länsstyrelsen blir därvid enligt förslaget att svara för en planmässig samordning mellan kulturminnesvårdens och naturvårdens insatser.

Arbetsgruppen behandlar även frågor om tjänstemannens inordnande i länsstyrelsen och lämnar förslag till handläggning av befintliga och nytillkomna ärenden inom länsstyrelsen.

Förhållandena i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län har särskilt uppmärksammats av arbetsgruppen. De speciella förhållandena i Stockholms län medför enligt arbetsgruppen att den befintliga landsantikvarieorganisationen, vad gäller antalet tjänstemän, bör behållas i den nya

organisationen i länsstyrelsen.

Flertalet remissinstanser tillstyrker i huvudsak förslaget eller lämnar det utan erinran. Bland remissinstanserna finns dock en viss opinion för att reglera samarbetet mellan länsstyrelsen och länsmuseet genom arbetsordning eller andra föreskrifter. Ett antal remissinstanser anser vidare att ansvarsfördelningen mellan länsstyrelsen och länsmuseet bör preciseras ytterligare. Bl. a. framhåller flera remissinstanser länsmuseets viktiga roll som service- och kontaktorgan för kommunerna. Möjligheten för en enda länsstyrelsetjänsteman att klara av de uppgifter som arbetsgruppen föreslår ifrågasätts på sina håll. Den föreslagna samlösningen för Stockholms län får vidare ett blandat mottagande.

Jag kan i fråga om kulturminnesvårdens regionala organisation och dess uppgifter i huvudsak ansluta mig till den syn som arbetsgruppen har gett uttryck för. Den nya organisationen för kulturminnesvården innebär att samtliga frågor som rör den regionala miljövården samlas inom länsstyrelsen. Den samordning av samhällets miljöinsatser som därigenom blir möjlig är enligt min mening av stort värde. Bl. a. ökar förutsättningarna för att planer och andra åtgärder får en sådan utformning att kulturminnen och kulturmiljöer kan bevaras och levandegöras.

Den nya regionala organisationen innebär att riksantikvarieämbetet bl. a. befrias från att handlägga vissa löpande ärenden inom kulturminnesvårdens speciallagstiftning. Samtidigt kommer nya krav att ställas på ämbetet som central myndighet för kulturminnesvården. Jag uttalade i prop. 1975:20 (s. 245) att riksantikvarieämbetet bl. a. genom samråd, råd och anvisningar skall biträda länsstyrelser och läns museer i deras arbete. Ämbetet skall också kunna följa och värdera det regionala arbetet. Riksantikvarieämbetet får enligt min mening därvid en betydelsefull roll när det gäller att komma med förslag till förtydligande i frågor om samarbete och ansvarsfördelning mellan bl. a. länsstyrelserna och läns museerna. Det bör även vara en viktig uppgift för riksantikvarieämbetet att närmare utreda ansvarsfördelningen mellan ämbetet och den regionala organisationen och att ge anvisningar om denna fördelning.

Jag har i andra sammanhang betonat vikten av det kulturminnesvårdsarbete som bedrivs inom hembygdsrörelsen. Det är angeläget att slå fast att hembygdsrörelsen även i fortsättningen har viktiga uppgifter inom kulturminnesvården. Hembygdsrörelsens erfarenheter och engagemang bör sålunda tas tillvara. Den nya regionala organisationen för kulturminnesvården bör medföra att möjligheterna ökar att genom råd och annat biträde stödja rörelsens ideella arbete. Stödet bör vara av sådan beskaffenhet att rörelsen står fri och obunden gentemot myndigheter och institutioner.

En viktig grund för det regionala arbetet inom kulturminnesvården är *s a m a r b e t e t* mellan länsstyrelsen och länsmuseet. Jag vill i likhet med arbetsgruppen understryka betydelsen av ett väl fungerande samarbete. Ett sådant bör enligt min mening till stor del kunna undanröja risken för dub-

belarbete och kompetenskonflikter mellan länsstyrelsen och länsmuseum. Flera remissinstanser förordar ett mer organiserat samarbete. Bl. a. anser Föreningen Sveriges landsantikvarier det väsentligt att remissförfarandet regleras i en handläggningsordning. Föreningen finner det även lämpligt att länsstyrelsetjänstemannen deltar i länsmuseumets veckoföredragningar.

Samarbetet mellan länsstyrelsen och länsmuseum är väsentligt och jag har all förståelse för strävandena att så långt som möjligt försöka få till stånd ändamålsenliga och praktiska samarbetsformer. Med hänsyn till bl. a. den enskilde länsstyrelsetjänstemannens kompetens och arbetsbörda föreligger det emellertid, som även några remissinstanser påpekar, vissa svårigheter när det gäller att skapa samarbetsformer som går att använda över hela landet. Jag har emellertid i princip inte något att erinra mot att den av Föreningen Sveriges landsantikvarier föreslagna handläggningsformen för remisser mellan länsstyrelsen och länsmuseum tillämpas. Handläggningsformen innebär bl. a. att länsstyrelsen bör inhämta yttrande från länsmuseum i ärenden om gränsbestämning, undersökning av fast fornlämning, borttagande m. m. av fornlämning samt undersökning av plats för fornyd. Vidare innebär den att yttrande bör inhämtas i ärenden om förklarande för byggnadsminne, ändring av byggnadsminne och hävande av byggnadsminnesförklaring.

Jag kan också ansluta mig till tanken på det mer organiserade samrådsförfarande som några remissinstanser förespråkar. Detta förfarande kan innebära att länsstyrelsetjänstemannen deltar i länsmuseumets veckoföredragningar. Jag är vidare inte främmande för att länsstyrelsen kan behöva tillkalla företrädare för bl. a. länsmuseum att som experter delta i länsstyrelsens beredning av vissa ärenden. Behovet av sådan medverkan får avgöras från fall till fall. Över huvud taget måste praktiska synpunkter få stor betydelse när samarbetsrutiner mellan länsstyrelsen och länsmuseum skall utformas. Länsstyrelsen och länsmuseum bör eftersträva ett sådant regelbundet samarbete att länsstyrelsens behov av formella remisser till länsmuseum begränsas samtidigt som risken för dubbelarbete minskar. Jag är emellertid inte nu beredd att ansluta mig till det av några remissinstanser framförda förslaget att bestämmelser om samarbetet tas in i länsstyrelsens arbetsordning resp. i en förordning om statsbidrag till regionala museer. Det är enligt min mening lämpligt att först avvakta erfarenheterna av den nya organisationen för den regionala kulturminnesvården. Det bör i stället ankomma på riksantikvarieämbetet att enligt sin instruktion meddela erforderliga råd och anvisningar.

Arbetsgruppens riktlinjer för fördelningen av uppgifter mellan länsstyrelsen och länsmuseum godtas av flertalet remissinstanser. Åtskilliga instanser önskar emellertid en mer preciserad arbetsfördelning. Det är även enligt min mening önskvärt att arbetsfördelningen blir klar och entydig. Detta är av betydelse för samarbetet mellan länsstyrelsen och länsmuseum samtidigt som samråd och rådgivning till kommuner och all-

mänhet underlättas.

Det är emellertid inte praktiskt möjligt att nu meddela definitiva föreskrifter om vad som i detta avseende skall gälla för framtiden. Jag delar statens kulturråds uppfattning att det är svårt att för varje uppkommande situation ange vilka uppgifter som länsstyrelsen skall ha i förhållande till de uppgifter länsmuseumet skall svara för. Arbetsfördelningen blir också beroende av förhållandena i länen.

Arbetsgruppens förslag till ansvarsfördelning bör emellertid i stort kunna fungera som riktlinjer för fördelningen av uppgifter mellan länsstyrelsen och länsmuseumet. Det av mig förordade samarbetet mellan dessa båda parter bör vid oklarhet om vad som gäller vara en garanti för att samförstånds lösningar skall kunna nås i de enskilda fallen. I likhet med vad jag tidigare anförde om bestämmelser för samarbetet är jag inte beredd att nu förorda att föreskrifter om ansvarsfördelningen tas in i länsstyrelsens arbetsordning resp. i en statsbidragsförordning.

Arbetsgruppens förslag att länsstyrelsen skall fungera som regional remissinstans åt riksantikvarieämbetet föranleder, såvitt gäller ärenden om kyrkobyggnader, erinringar från flera remissinstanser som förordar att kyrkobyggnadsärendena i likhet med ärenden om kyrkliga inventarier remitteras direkt till länsmuseumet. Även jag anser att detta i vissa fall kan vara ett smidigare förfarande. Som påpekas av bl. a. Föreningen Sveriges landsantikvarier bör arbetsgruppens önskemål att länsstyrelsen skall följa den aktuella verksamheten kunna tillgodoses inom ramen för det föreslagna samarbetet. Riksantikvarieämbetet bör emellertid ha möjlighet att också remittera ärenden om kyrkobyggnader direkt till länsstyrelsen. Jag tänker då närmast på ärenden som rör miljö- eller planfrågor.

Arbetsgruppen har i fråga om samråd och rådgivning försökt att skapa klara och enhetliga kontaktvägar inom den regionala kulturminnesvården genom att föreslå att länsstyrelsen i första hand skall vara det regionala kontaktorganet. Även jag anser att länsstyrelsen bör ha denna uppgift. Det ligger i sakens natur att den föreslagna ordningen inte får drivas därhän att den blir stelbent och alltför formaliserad. I detta sammanhang kommer kommunernas behov av rådgivning och antikvarisk medverkan in i bilden. Enligt min mening är länsmuseumet det organ som i första hand skall lämna kommunerna hjälp i byggnadsärenden och andra frågor där en antikvarisk granskning är nödvändig. I dessa frågor anser jag i likhet med bl. a. Föreningen Sveriges landsantikvarier att kommunerna utan förmedling av länsstyrelsen bör ha möjlighet att vända sig direkt till länsmuseumet. Jag vill påpeka att det även i andra fall kan finnas anledning att göra avsteg från principen att länsstyrelsen skall vara det regionala kontaktorganet. Länsstyrelsen bör emellertid kopplas in när granskningen visar att kulturminnesvårdens speciallagstiftning berörs. Länsmuseumet bör också underrätta länsstyrelsen när länsstyrelsens uppgifter enligt byggnads- eller naturvårdslagstiftningen aktualiseras. Samma sak gäller låne- och bidragsfrågor samt

ärenden om kommunala bostadsbyggnadsprogram. Jag ansluter mig således till arbetsgruppens förslag med angivna förbehåll för kommunernas möjligheter att konsultera länsmuseet.

Jag ansluter mig vidare till den föreslagna ansvarsfördelningen beträffande inventeringar och kulturhistorisk forskning. Vad gäller vården av kulturminnen och kulturmiljöer är jag ense med arbetsgruppen om att länsstyrelsen bör ha ett allmänt ansvar för att erforderliga vårdarbeten kommer till stånd. Det är också av vikt att länsstyrelsen får ett planeringsansvar för vårdarbeten som bekostas av AMS. Jag förutsätter att den arbetskraft för projektering och kontroll av vårdarbeten, som i samverkan med AMS har byggts upp hos riksantikvarieämbetet, liksom hittills utnyttjas för den regionala kulturminnesvården.

Beträffande den kritik som Vitterhetsakademien anför i fråga om den statliga vården av akademiens fastigheter vill jag erinra om de avtal som år 1975 slöts mellan staten och akademien (prop. 1975:20, KrU 1975:12, rskr 1975:201). Ett av avtalen behandlar den statliga förvaltningen av akademiens fastigheter. Detta avtal klarlägger att staten har åtagit sig att genom riksantikvarieämbetet svara för vården och förvaltningen. Vårdansvaret för de aktuella fastigheterna åvilar således ämbetet. Enligt min mening bör ämbetet självständigt kunna delegera vissa uppgifter till länsstyrelsen eller länsmuseet. En sådan delegering innebär inte att ämbetet frångår sitt ansvar gentemot akademien. Det är emellertid önskvärt att ämbetet på lämpligt sätt håller akademien underrättad om vårdarbetet.

Riksdagsbeslutet om den regionala kulturminnesvården innebär att det statliga ansvaret för kulturminnesvården förstärks genom att en ny tjänsteman tillsätts till länsstyrelsen. Samtidigt medför beslutet att länsmuseet även i fortsättningen får möjlighet att som fri institution bedriva en kvalificerad kulturminnesvård. En samverkan mellan länsstyrelsen och länsmuseet bör garantera att den nya tjänsten verkligen medför en förstärkning av den regionala kulturminnesvården. Flera remissinstanser uttrycker oro för att en enda tjänsteman inte kan handlägga de uppgifter som omfattas av den föreslagna arbetsfördelningen. Givetvis kan det här liksom i andra verksamheter uppstå vissa problem med hänsyn till bl. a. arbetsuppgifternas mångfald. Den regionala organisationen förutsätter emellertid att ett aktivt samarbete kommer till stånd med länsmuseet. Det bör inom ramen för detta samarbete finnas möjligheter att fördela arbetsbördan på ett sätt som tar till vara både länsstyrelsens och länsmuseets samlade resurser. Tjänstemannen bör även kunna erhålla viss service inom länsstyrelsens planeringsavdelning. Det ankommer på regeringen att besluta om den regionala organisationen. När det gäller frågor som rör den nya tjänstemannens inordnande i länsstyrelsen m. m. har jag samrått med chefen för kommundepartementet. Denne har tidigare beräknat medel för i hela landet sammanlagt 26 tjänster för handläggare och en tjänst för biträdespersonal (prop. 1975/76:100 bil. 16).

Jag är i fråga om den nye länsstyrelsetjänstemannens kompetens ense med arbetsgruppen om att tjänstemannen bör ha kulturhistorisk sakkunskap och erfarenhet. Även etnologiska kunskaper bör vara av värde. Jag vill i sammanhanget påpeka att länsstyrelseinstruktionen (1971:460), med några få undantag, inte uppställer några formella behörighetsvillkor för de tjänstemän som nu finns inom länsstyrelsen. Det finns enligt min mening inte behov av att införa någon annan regel för den nye tjänstemannen. Jag har därför inte för avsikt att föreslå att föreskrifter om behörighet för den nya tjänsten skrivs in i länsstyrelseinstruktionen.

Arkivfrågan behandlas ingående av riksarkivet som i sitt yttrande belyser de ekonomiska, organisatoriska och kulturella aspekterna. Jag vill i detta sammanhang liksom bl. a. riksarkivet betona vikten av att läns museets arkiv även i fortsättningen tillförs informationsmaterial. Länsstyrelsen bör därför tillstålla läns museet kopia eller avskrift av beslut i kulturminnesvårdsärende. Det ankommer på regeringen att meddela föreskrifter i detta hänseende.

Den föreslagna beslutsnivån för handläggning av nytillkomna ärenden inom länsstyrelsen kritiserar av ett antal remissinstanser. I remissvaren framhålls att beslutsnivån ligger högre än vad som gäller för andra ärendegrupper. Även om jag i princip ansluter mig till arbetsgruppens förslag kan jag till viss del instämma i remissinstansernas bedömning att beslutsnivån bör sänkas. Det kan därför finnas anledning att se över arbetsordningen för att bl. a. undersöka om några ärenden kan handläggas som enmansärenden av den nye tjänstemannen. Jag anser emellertid att länsstyrelsen först bör få viss erfarenhet av de aktuella ärendena innan beslutsnivån sänks.

Särskilda organisationsproblem föreligger som arbetsgruppen redovisar i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län. De speciella förhållandena i Stockholms län är även enligt min mening av sådan beskaffenhet att en särskild lösning måste väljas.

Att endast tillföra länsstyrelsen en tjänsteman för kulturminnesvårdsfrågor kan således inte anses tillräckligt för de omfattande arbetsuppgifter som föreligger i Stockholms län. Jag är därför ense med arbetsgruppen att staten i detta län bör öka sina insatser i förhållande till riksdagens tidigare beslut. Chefen för kommundepartementet har tidigare i samråd med mig beräknat medel för tre tjänster som handläggare av kulturminnesvårdsfrågor och en tjänst som biträde vid länsstyrelsen i Stockholms län. Dessa tjänster motsvarar den nuvarande landsantikvarieorganisationen. Genom att staten föreslås avlöna tjänstemännen och biträdet bör resurser frigöras för Stockholms läns kulturminnesråd och Stockholms läns landsting. Det bör härigenom finnas möjligheter att totalt sett tillföra kulturminnesvården i Stockholms län en resursförstärkning.

Jag har tidigare framhållit att jag inte är beredd att redan vid detta riksmöte lägga fram förslag om ett nytt statsbidragssystem för läns museerna (prop. 1975/76:100 bil. 10 s. 74). För budgetåret 1976/77 har jag beräknat medel för läns museernas verksamhet under anslaget Bidrag till avlöningar inom

landsantikvarieorganisationen (prop. 1975/76:100 bil. 10 s. 73). Detta anslag är redan i dag att betrakta som en form av läns museistöd, eftersom landsantikvarien i de flesta län också är chef för läns museet. Jag har föreslagit att anslaget bör höjas till 1976 års lönenivå. Anslagsmedlen bör fördelas enligt de principer som f. n. gäller. Det bör ankomma på regeringen att besluta om bidragsbestämmelsernas tillämpning i Stockholms län. Jag vill dock betona att bidraget efter den 1 juli 1976 inte längre är att betrakta som ett bidrag till avlöningar inom landsantikvarieorganisationen i egenskap av riksantikvarieämbetets regionala företrädare. Det bör i stället ses som ett allmänt stöd till den regionala kulturminnesvård och museiverksamhet som bl. a. läns museerna bedriver.

Närmare bestämmelser om villkoren för statsbidraget finns intagna i kungörelsen (1955:317) angående statsbidrag till avlöningar inom landsantikvarieorganisationen. Den nya ordningen bör enligt min mening medföra vissa ändringar i denna kungörelse. Riksantikvarieämbetet bör sålunda inte längre ha till uppgift att fastställa stadgar för landsantikvariens huvudman-naorganisation. Vidare bör ämbetet inte längre ha tillsyn över sådan organisation. I linje med strävandena att undvika en detaljreglering av de fria kulturinstitutionernas verksamhet bör kungörelsen inte heller föreskriva behörighetsvillkor för landsantikvarien eller för dennes amanuens. Det ankommer på regeringen att besluta i dessa frågor.

10.7.2 Kulturminnesvårdens speciallagstiftning

Med vissa undantag är riksantikvarieämbetet beslutande myndighet enligt kulturminnesvårdens s. k. speciallagstiftning. I denna lagstiftning behandlas ärenden om fasta fornlämningar, vissa skeppsvrak och fornyfynd. Den behandlar också bestämmelser om byggnadsminnesmärken, dvs. byggnader i allmän ägo som uppfyller kravet på visst kulturhistoriskt eller konstnärligt värde. Det är vanligt att till denna lagstiftning även hänföra vissa ärenden om kyrkobyggnader och kyrkotomter som tillhör svenska kyrkan. Vidare brukar lagstiftningen anses omfatta ärenden om byggnadsminnen. Som byggnadsminne kan riksantikvarieämbetet förklara byggnad av högt kulturhistoriskt eller historiskt värde som inte tillhör staten och inte heller utgör kyrkobyggnad för svenska kyrkan. Slutligen förs ofta till området för speciallagstiftningen ärenden om begravningsplatser, kyrkliga inventarier och utförelse av vissa äldre kulturföremål.

De författningsbestämmelser som omfattas av kulturminnesvårdens speciallagstiftning återfinns dels i lagen (1942:350) om fornminnen (ändrad senast 1971:1163) och lagen (1960:690) om byggnadsminnen (ändrad senast 1972:777), dels i vissa kungörelser. Jag kommer här för översiktens skull även att behandla vissa frågor som berör dessa kungörelser, trots att det ankommer på regeringen att besluta i frågorna.

Som jag tidigare har redovisat uttalade jag i prop. 1974:28 (s. 352 och

353) att jag i princip anslöt mig till MUS 65:s förslag om en decentralisering av besluten enligt kulturminnesvårdens speciallagstiftning. Det borde emellertid närmare övervägas om inte beslut i vissa ärenden borde fattas av riksantikvarieämbetet också i fortsättningen. Jag framhöll vidare att riksantikvarieämbetet borde ges rätt att föra talan mot de regionalt fattade besluten enligt speciallagstiftningen. Vad jag anförde i propositionen lämnade riksdagen utan erinran (KrU 1974:15, rskr 1974:248).

Dessa frågor har behandlats av arbetsgruppen för vissa kulturminnesvårds- och muscifrågor. Arbetsgruppen har lagt fram förslag i fråga om avgränsningen av riksantikvarieämbetets beslutanderätt enligt speciallagstiftningen. Förslagen syftar till att föra över sådana ärenden till länsstyrelsen som har ett starkt samband med den fysiska planeringen och samhällsplaneringen i stort. Arbetsgruppen föreslår beträffande lagen om fornminnen att länsstyrelsen blir beslutande myndighet i fråga om de fasta fornlämningarna. Beslut om undersökning av plats för fornfynd bör också fattas av länsstyrelsen. Arbetsgruppen föreslår vidare att länsstyrelsen tar över riksantikvarieämbetets beslutanderätt enligt lagen om byggnadsminnen.

För att tillämpningen av lagen om fornminnen och lagen om byggnadsminnen skall bli enhetlig och ändamålsenlig bör riksantikvarieämbetet enligt arbetsgruppens förslag ges rätt att föra talan mot de beslut som länsstyrelsen meddelar enligt dessa författningar.

Förslagen att decentralisera beslutanderätten från riksantikvarieämbetet till länsstyrelsen får i huvudsak stöd av eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser.

Jag vill för egen del anförda följande. De fasta fornlämningarna åtnjuter skydd genom lagen om fornminnen. Skyddet följer direkt av lagens bestämmelser. Det krävs sålunda inte beslut eller registrering av myndighet för att en fast fornlämning skall vara skyddad. Skyddet är emellertid inte ovillkorligt. Under vissa förhållanden kan tillstånd ges att exempelvis ta bort fast fornlämning.

För att ett effektivt skydd av de fasta fornlämningarna skall kunna upprätthållas är det viktigt att planer och andra åtgärder utformas på ett sådant sätt att fornlämningarna i största möjliga utsträckning skyddas och bevaras. Frågor om hur fasta fornlämningar bäst kan skyddas och bevaras måste beaktas i samband med planeringsarbetet på regional och lokal nivå. Jag ansluter mig därför till arbetsgruppens förslag att beslutanderätten i ärenden om fasta fornlämningar enligt lagen om fornminnen skall decentraliseras till länsstyrelsen. Jag kan alltså inte godta de invändningar mot en sådan decentralisering som har förts fram av ett femtontal remissinstanser, bl. a. med arkeologisk sakkunskap. Dessa senare instanser kritiserar bl. a. arbetsgruppens uttalande att länsstyrelsen kan komma att ta ställning till vad som är fast fornlämning. För egen del anser jag att samarbetet med länsmuseum bör tillförsäkra länsstyrelsen behövlig sakkunskap. Samtidigt bör länsstyrelsen kunna påräkna medverkan från riksantikvarieämbetet när det

är påkallat. Den sakkunskap som finns företrädd hos riksantikvarieämbetet bör sålunda kunna utnyttjas även av länsstyrelsen. Jag kommer att i ett annat sammanhang föreslå regeringen att länsstyrelsen skall samråda med ämbetet i ärenden av vikt. Till denna kategori ärenden hör enligt min mening i många fall undersökning av fast fornlämning och tillstånd att ta bort fast fornlämning m. m.

Att länsstyrelsen bör besluta om undersökning av fast fornlämning bör arbetsgruppen föreslå även innebära att länsstyrelsen får omhänderta fornlämning eller del därav. Enligt min mening bör riksantikvarieämbetet utfärda anvisningar om hur länsstyrelsen bör förfara med sådan egendom.

Jag ansluter mig vidare till arbetsgruppens förslag att de lokala ombuden inte längre bör svara för det samråd m. m. som skall ske vid t. ex. väg-anläggning eller annat arbetsföretag som berör fast fornlämning.

När det gäller de lokala ombudens befattning med fornfynden är några remissinstanser tvacksamma eller kritiska till förslaget att ombuden skall ha kvar sina uppgifter. Bl. a. anser Föreningen Sveriges landsantikvarier att frågan kräver ytterligare överväganden. Jag anser för egen del att det är värdefullt att kunna engagera personer på lokal nivå med intresse för kulturminnesvården. Likväl finner jag att den framförda kritiken inte kan lämnas utan avseende. Frågan om kulturminnesvårdens lokala företrädare bör övervägas ytterligare. Jag avser senare att föreslå regeringen att uppdra åt riksantikvarieämbetet att se över frågan. Jag är inte beredd att nu ändra ombudens uppgifter såvitt avser ärenden om fornfynd. Jag ansluter mig även i denna del till arbetsgruppens förslag.

Den av flera remissinstanser framförda uppfattningen att läns museet bör överta ombudens uppgifter stämmer i och för sig väl överens med museets övriga funktioner inom den regionala kulturminnesvården. Jag är emellertid inte f. n. beredd att ta ställning i denna fråga. Ett skäl till detta är att den regionala museiorganisationen inte är enhetlig i alla län.

När det gäller ärenden om vissa skeppsvrak föreslår arbetsgruppen inte någon decentralisering på grund av att ärendena tillhör en ny och avgränsad kategori. Bl. a. decentraliseringsutredningen har en annan uppfattning än arbetsgruppen. Utredningen godtar att beslutsfunktioner förs över i etapper men menar att det redan nu bör beslutas att avgöranden i ärenden om skeppsvrak skall kunna träffas regionalt fr. o. m. en bestämd tidpunkt och att det bör ske inom en relativt nära framtid. Jag anser för egen del att det först sedan erfarenheter har vunnits av den av mig förordade decentraliseringen i olika ärenden kan bli aktuellt att föra över ärendena om vissa skeppsvrak till länsstyrelsen. Jag ansluter mig därför till arbetsgruppens förslag.

I likhet med arbetsgruppen förordar jag att riksantikvarieämbetet även i fortsättningen bör besluta i ärenden om fornfynd med undantag för undersökning av plats för fornfynd som länsstyrelsen bör besluta om.

Riksantikvarieämbetet kommer, som har framgått av vad jag tidigare

har anfört, att som central förvaltningsmyndighet även i fortsättningen ha ett övergripande ansvar för vården och bevarandet av de fasta fornlämningarna. Jag finner i likhet med arbetsgruppen att riksantikvarieämbetets överinseende över vården och bevarandet av de fasta fornlämningarna bör slås fast i lagen om fornminnen.

Beträffande kungörelsen (1920:744) med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet (ändrad senast 1968:739) ansluter jag mig till arbetsgruppens förslag att riksantikvarieämbetet även i fortsättningen bör ha tillsyn över underhåll och vård av byggnadsminnesmärken.

I fråga om kyrkobyggnad för svenska kyrkan anser arbetsgruppen att skäl föreligger både för och emot en decentralisering av riksantikvarieämbetets beslutanderätt. Remissopinionen är delad i frågan även om flertalet instanser inte har något att erinra mot arbetsgruppens förslag att avvakta den pågående prövningen av förhållandet mellan stat och kyrka. Jag delar arbetsgruppens uppfattning och avser därför inte att föreslå regeringen att riksantikvarieämbetets beslutanderätt enligt kungörelsen nu skall föras över till länsstyrelsen.

Vad gäller lagen om byggnadsminnen finner jag det värdefullt att arbetsgruppens förslag har fått ett så positivt mottagande av remissinstanserna. Jag anser i likhet med arbetsgruppen att en decentralisering bör medföra att länsstyrelsens samordnande verksamhet stärks. Det bör härigenom även vara möjligt att åstadkomma en smidigare handläggningsordning. Vidare bör det kunna leda till att de regionala och lokala organen får ett ökat inflytande på olika frågor om hur den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen lämpligen bör och kan bevaras. Jag förordar således att länsstyrelsen tar över riksantikvarieämbetets beslutanderätt enligt lagen om byggnadsminnen.

Emellertid anser jag det liksom arbetsgruppen angeläget att markera att riksantikvarieämbetet fortfarande har ett övergripande ansvar. Jag förordar därför att en ny bestämmelse om detta förs in i lagen om byggnadsminnen.

Arbetsgruppen har funnit att länsstyrelsen i ärende om byggnadsminnesförklaring bör utfärda skyddsföreskrifter i samråd med riksantikvarieämbetet. Jag finner emellertid i likhet med några remissinstanser att samråd av detta slag normalt inte bör krävas.

Flera remissinstanser anser att riksantikvarieämbetets tillsyn och prövning enligt begravningskungörelsen (1963:540, ändrad senast 1975:1006) bör föras över till länsstyrelsen. I några remissvar framhålls att ärendena har samband med den fysiska planeringen och samhällsplaneringen i stort. Det är också min mening att ett sådant samband föreligger. Ärenden om begravningsplats och krematorium kräver att bl. a. plan-, hälsovårds- och naturvårdssynpunkter beaktas. Det är även betydelsefullt att hänsyn tas till svenska kyrkans och övriga trossamfunds intressen. Det lokala inflytandet måste vidare tillgodoses. Den behövliga samordningen

av olika synpunkter och intressen bör med fördel kunna ske inom ramen för länsstyrelsens planeringsverksamhet.

Ärendena enligt begravningskungörelsen har visserligen samband med frågor om kyrkobyggnad och kyrkotomt som enligt vad jag har angett fortfarande bör prövas av riksantikvarieämbetet. Detta samband bör emellertid inte hindra att ämbetets uppgifter enligt begravningskungörelsen nu förs över till länsstyrelsen. Jag förordar att en sådan decentralisering sker. Chefen för justitiedepartementet kommer att i annat sammanhang föreslå regeringen att meddela beslut i frågan. Jag vill påpeka att det kan vara lämpligt att länsstyrelsen i erforderlig utsträckning inhämtar yttrande från länsmuseum i ärende enligt begravningskungörelsen.

Jag ansluter mig vidare till förslaget att riksantikvarieämbetet bör tillerkännas besvärsrätt mot länsstyrelsens beslut enligt lagen om fornminnen och lagen om byggnadsminnen. Motsvarande rätt att föra talan mot länsstyrelsens beslut tillkommer redan statens naturvårdsverk såvitt avser beslut inom naturvårdens område. Jag förordar att bestämmelser om riksantikvarieämbetets besvärsrätt tas in i lagen om fornminnen och lagen om byggnadsminnen.

När det gäller övriga författningsfrågor har arbetsgruppen bl. a. föreslagit att länsstyrelsen skall samråda med riksantikvarieämbetet innan länsstyrelsen enligt lagen om fornminnen eller lagen om byggnadsminnen fattar beslut som kan föranleda ersättningskyldighet eller annat beslut av vikt. Förslaget avser bestämmelser i kungörelsen (1942:926) om fornminnen (omtryckt 1972:550) och kungörelsen (1960:691) om byggnadsminnen (omtryckt 1972:535). Jag kommer att i annat sammanhang föreslå regeringen att utfärda föreskrifter i huvudsaklig överensstämmelse med arbetsgruppens förslag.

För att genomföra de förslag till decentralisering som jag har lagt fram behöver ändringar vidtas i lagen om fornminnen och lagen om byggnadsminnen. Jag återkommer i specialmotiveringen (avsnitt 12) till dessa ändringar. Dessutom berörs ett antal författningar som är av den naturen att ändringarna inte kräver medverkan från riksdagen.

10.8 Massmarknadsförlag

Under innevarande budgetår har nya stödformer införts för att underlätta bokutgivningen. Genom det nya litteraturstödet garanteras bidrag åt sammanlagt ca 650 titlar inom områdena svensk skön- och debattlitteratur, översatt skönlitteratur, svensk och översatt barn- och ungdomslitteratur, klassiker samt översatt facklitteratur av typen standardverk. Detta stöd avser främst att underlätta utgivning av kvalificerad litteratur. Stödet har emellertid konstruerats så att det också bör verka dämpande på prisutvecklingen på böcker.

I syfte att underlätta nyetablering av förlag och att förbättra villkoren

för små och medelstora förlag infördes samtidigt med litteraturstödet en stödform med statliga kreditgarantier för förlag. Vidare har barn- och ungdomsorganisationerna fått rätt att för läsfrämjande insatser utnyttja de böcker, som staten får från förlagen som motprestation för erhållet litteraturstöd. Härvid samarbetar organisationerna med studieförbunden.

Villkoren för den kvalificerade bokutgivningen har förbättrats avsevärt genom de nya stödformerna. Dessa har införts försöksvis och det är först efter viss tid möjligt att uttala sig om vilka effekter reformerna har på bokutgivning, priser m. m. Statens kulturråd har i uppdrag att noga följa utvecklingen och att utvärdera resultaten av de olika stödformerna.

De genomförda reformerna på litteraturområdet innefattar – om man bortser från de läsfrämjande insatserna på barn- och ungdomsområdet – inga direkta åtgärder i syfte att stimulera bokdistribution och läsfrämjande. Jag har i budgetpropositionen (prop. 1975/76:100 bil. 10 s. 16) anmält att jag har för avsikt att till utbildningsdepartementet knyta särskild expertis för att utreda bokdistributionens villkor och frågan om ett eventuellt statligt stöd till bokhandeln. Det är naturligt att ett sådant stöd utformas så att det står i samklang med övriga åtgärder för att stödja tillgången på god litteratur.

Litteraturutredningen diskuterade i sitt slutbetänkande (SOU 1974:5) Boken olika läsfrämjande åtgärder och kom fram till att ett lämpligt sätt att stimulera läsning är att staten lämnar bidrag till s. k. massmarknadsutgivning av prisbillig kvalitetslitteratur. I betänkandet redovisas en skiss till ett sådant massmarknadsförlag. Utredningen tänker sig att förlaget varje år skall ge ut 26 tidigare utgivna verk inom vuxenområdet till ett pris av 5 kr. per styck och lika många tidigare utgivna verk inom barn- och ungdomsområdet till ett pris av 4 kr. per styck. En sådan utgivning beräknade utredningen inte kunna genomföras utan särskilda statliga bidrag om ca 900 000 kr. per år. Utredningen ansåg att bokbranschen själv om den vill åtaga sig en sådan utgivning borde få driva förlaget. Om detta inte var möjligt borde staten, Svenska bokförläggareföreningen och folkbildningsorganisationerna bli delägare i förlaget.

Remissinstanserna ställde sig genomgående positiva till utredningens förslag om ett massmarknadsförlag. Från åtskilliga håll riktades dock kritik mot utredningens beräkningar och detaljförslag, i första hand vad gäller förlagets organisation, behov av stöd och marknadsföringsprinciper. En närmare redovisning av utredningens förslag och remissinstansernas synpunkter finns i prop. 1975:20 (s. 38–39 och s. 53–55).

I nyssnämnda proposition anförde jag att jag hade för avsikt att i annat sammanhang återkomma till frågan om ett massmarknadsförlag.

Två företeelser kan var för sig motivera införandet av ett massmarknadsförlag. Den första är den utveckling som bokförsäljningen har genomgått. Det har under senare år framstått allt klarare att bokförsäljningen sker via två separata system. Den kvalificerade litteraturen säljs via bokhandel

och bokklubbar till ett högt – och under det senaste decenniet kraftigt stigande – pris. Den spekulativa massmarknadslitteraturen däremot, som legat relativt stilla på en mycket låg prisnivå, säljs via de ca 15 000 försäljningsställen som Pressbyrån förser med litteratur. Enligt litteraturutredningens undersökning expanderade utgivningen av massmarknadslitteratur under 1970-talets början medan den kvalificerade utgivningen låg relativt stilla. Det finns alltså ett behov av en prisbillig utgivning av kvalificerad men populär litteratur som är anpassad till Pressbyråns rutiner.

Den andra företeelsen är folkbokens försvinnande. Det är ganska länge sedan försäljningen av folkböckerna nådde sin höjdpunkt och det är givetvis svårt att med nuvarande förutsättningar på nytt bygga upp en likartad verksamhet med en omfattande arbetsplatsförsäljning och en mångfald av läsfrämjande insatser. Det bör dock vara möjligt att knyta an till det som var väsentligt i den tidigare verksamheten. Folkbokens framgång innebar att populär och kvalificerad litteratur till ett extremt lågt pris blev nästan var mans egendom. I regel såldes böckerna av kamrater på arbetsplatser, i studiecirkel och på föreningsmöten.

Under senare år har utlåningen av böcker på arbetsplatserna blivit en allt större del av bibliotekens verksamhet. Boken har därmed kommit tillbaka till arbetsplatserna. Detta är glädjande men det är också viktigt att det blir möjligt att på ett enkelt sätt på arbetsplatserna köpa god litteratur. Lån och förvärv av litteratur bör därvid kunna komplettera varandra på ett fruktbart sätt.

En massmarknadsutgivning av kvalitetslitteratur bör således enligt min mening vara så ordnad att böckerna kan säljas såväl via bokhandlarna, Pressbyrån och bokklubbar som genom organisationer och folkrörelser. Det är därför viktigt att ett massmarknadsförlag i så stor utsträckning som möjligt kan förankras i organisationer och folkrörelser.

För att undersöka möjligheterna att få till stånd en bokutgivning med denna inriktning har från utbildningsdepartementets sida kontakter tagits med företrädare för bokförläggare, författare och olika folkrörelser. Det har därvid framkommit att det inom organisationslivet finns ett stort intresse av att göra en insats för att sprida prisbillig kvalitetslitteratur. Stiftelsen Litteraturfrämjandet, som har förankring i LO, TCO, de största studieförbunden samt producent- och konsumentkooperationen, har utarbetat en plan för en massmarknadsutgivning. I en skrivelse till utbildningsdepartementet i februari 1976 förklarar stiftelsen sig villig att ta på sig ansvaret för en sådan utgivning. Den föreslås i skrivelsen bedrivas i form av ett nytt förlag som skall utgöra en del av Stiftelsen Litteraturfrämjandet. Förlaget skall redovisningsmässigt vara skilt från stiftelsen. Det skall vidare ha en egen styrelse och/eller utgivningsråd som utses av de organisationer som står bakom Litteraturfrämjandet.

Det förutsätts i stiftelsens förslag att utgivningen skall kunna omfatta all slags litteratur för vuxna. Detta innebär att förlaget även bör kunna

syssla med originalutgivning. Nyutgivning av tidigare utgivna titlar av svensk och till svenska översatt skönlitteratur skall dock enligt förslaget dominera.

Verksamheten bör enligt skrivelsen i första hand bedrivas försöksvis under tre år. Stiftelsen har utarbetat ett förslag till hur försöksverksamheten skulle kunna utformas. Det första verksamhetsåret beräknas utgivningen omfatta tio titlar och under vart och ett av de därpå följande två åren 18 titlar. Den genomsnittliga bruttoupplagan för varje boktitel beräknas till 40 000 exemplar. De organisationer som står bakom Litteraturfrämjandet förutsätts aktivt medverka i böckernas spridning, vilket innebär att en rad nya kontakt- och försäljningskanaler öppnas. Detta utesluter naturligtvis inte, anges det i skrivelsen, att stor vikt också bör läggas vid saluföringen av förlagets böcker genom mera traditionella försäljningskanaler, främst då bokhandeln och pressbyrån. Den enskilda bokens pris beräknas i dagens penningvärde till ca 5 kr.

Litteraturfrämjandet anser att staten och Litteraturfrämjandet under den treåriga försöksperioden bör binda sig vid vissa åtaganden. Dessa åtaganden innebär främst att Litteraturfrämjandet tar ansvaret för verksamhetens uppbyggnad och drift, medan staten ger förlaget ett ekonomiskt stöd. Efter de tre försöksåren bör en utvärdering ske. Enligt Litteraturfrämjandets kalkyler kommer verksamheten, med de ambitioner som anförts att kräva inledningsvis ett årligt bidrag om 2,5 milj. kr.

Jag finner det glädjande att Litteraturfrämjandet och dess huvudmän med sin breda organisations- och folkrörelseanknytning vill ta ansvaret för en försöksverksamhet med massmarknadsutgivning av kvalitetsböcker. Jag föreslår därför att man tar fasta på vad främjandet har föreslagit och att staten åtar sig att ge ett fast årligt bidrag till verksamheten.

Som Litteraturfrämjandet har föreslagit bör verksamheten i första hand avse en treårsperiod. Den bör börja med budgetåret 1976/77. Verksamheten bör bedrivas i huvudsak enligt de riktlinjer som stiftelsen har angett i sin skrivelse. De redovisade planerna beträffande titelantal och upplagestorlek bör i stort sett kunna följas under försöksperioden. Böckerna bör kunna säljas till ett sådant pris att det blir möjligt att prismässigt konkurrera med den nuvarande spekulativa massmarknadsutgivningen. Det ankommer emellertid på Litteraturfrämjandet att ansvara för verksamhetens närmare utformning.

Utgivningen bör, som Litteraturfrämjandet har föreslagit, till övervägande delen omfatta återutgivning men även en viss originalutgivning bör kunna förekomma. Litteraturfrämjandets förslag avser endast vuxenlitteratur. Enligt min mening är det synnerligen angeläget att också en kvalitetsutgivning av billiga barn- och ungdomsböcker kommer till stånd. Enligt vad jag erfarit finns inom folkrörelserna och till dem anknutna förlag planer på en massmarknadsutgivning av barn- och ungdomslitteratur som skulle kunna starta i stort sett samtidigt med Litteraturfrämjandets utgivning. Med hänsyn här-

till har jag ansett det lämpligt att f. n. begränsa försöksverksamheten till vuxenlitteraturen.

I försöksverksamheten bör som ett viktigt led ingå olika åtgärder i syfte att nå helt nya grupper av läsare. Det aktiva stöd från organisationerna som förutsätts i den föreslagna organisationsformen bör göra detta möjligt.

En satsning på försäljning på arbetsplatser och inom organisationerna får givetvis inte medföra att försäljningen via de kommersiella kanalerna försummas. Det är min förhoppning att bokhandeln och framför allt Pressbyrån i samarbete med Litteraturfrämjandet skall göra kraftiga ansträngningar för att sprida litteratur som förenar kvalitet med prisbillighet.

Det är också givet att ett massmarknadsförlag, med angiven inriktning för att bli framgångsrikt måste få ett positivt gensvar från författare och förläggare. I sina remissvar över litteraturutredningens förslag visade såväl Sveriges författarförbund som Svenska bokförläggareföreningen en positiv syn på införandet av massmarknadsförlag. Jag har förhoppningar om att det skall kunna träffas en uppgörelse mellan Litteraturfrämjandet och Svenska bokförläggareföreningen som innebär att bokförläggarna blir representerade i massmarknadsförlagets styrelse/utgivningsråd.

För den av Litteraturfrämjandet föreslagna försöksverksamheten förordar jag ett statligt stöd av 2,5 milj. kr. per år. Jag har beräknat medel för detta ändamål under anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål (14.8). Mellan staten och Stiftelsen Litteraturfrämjandet bör ett avtal träffas i vilket de närmare villkoren för försöksverksamheten anges. De riktlinjer som jag här har anslutit mig till bör redovisas i avtalet och förlaget bör däri garanteras det av mig förordade statliga stödet.

10.9 Internationellt kultursamarbete

Ett av målen för kulturpolitiken är att främja ett utbyte av erfarenheter och idéer över språk- och nationsgränserna. Ett levande kulturliv förutsätter öppenhet för impulser från andra kulturmönster än vårt eget. De internationella kontakterna bidrar också till att främja förståelsen mellan människor i Sverige och i andra länder, liksom mellan olika grupper inom vårt lands gränser. Kontakterna med andra länder har ökat i betydelse inte minst till följd av det stora antalet invandrare i vårt land.

Sedan länge har det funnits en utbyggd kontakt- och utbytesverksamhet på kulturområdet. Denna har i första hand omfattat de stora kulturinstitutionerna. Teater- och orkesterturnéer utomlands har t. ex. varit vanliga inslag, liksom utländska gästspel i Sverige. På museiområdet har utvecklats ett livligt samarbete främst kring vetenskapliga frågor. Även utställningar i utlandet av svensk bildkonst har relativt lång tradition.

På senare år har kontaktverksamheten utvidgats till att omfatta betydligt fler aktiviteter. Fria teatergrupper och olika amatörgrupper har t. ex. deltagit i utbytet. Det är angeläget att fortsätta arbetet med att bredda kontaktytorna.

I den utveckling av kulturverksamheten som sker måste ingå också ökade kontakter med andra länder. De nya former av kulturell verksamhet som utvecklas inte minst på amatörområdet och inom folkrörelserna bör få den stimulans som det innebär att komma i kontakt med kulturaktiviteter utanför våra gränser.

Kulturlivets utlandskontakter följer ofta traditionella vägar, geografiskt sett. De är främst riktade mot Västeuropa och Nordamerika. Samtidigt växer intresset både bland kulturarbetarna och allmänheten för kulturlivet i exempelvis länderna i Östeuropa och i Afrika, Asien och Sydamerika.

Under den treåriga reformperioden har flera initiativ tagits för att utveckla det internationella kultursamarbetet längs delvis nya linjer. Efter förslag i 1975 års budgetproposition har särskilda medel ställts till förfogande för att underlätta i första hand för folkrörelsernas organisationer att knyta kontakter i andra länder. I budgetpropositionen för 1976/77 har jag, vilket jag tidigare har berört (10.2.1), föreslagit att Rikskonserter skall få resurser för att samordna musiklivets utlandskontakter. Arbetet med att utveckla de internationella kulturkontakterna fortgår således.

Dagens internationella utbyte finansieras på olika vägar. De resurser som i dag står till buds för särskilda statliga insatser för internationellt kulturellt utbyte förvaltas till väsentlig del av Svenska institutet som bl. a. har till uppgift att förmedla kontakter för organisationer, institutioner och enskilda som av olika skäl har svårigheter att själva etablera och upprätthålla direkt kontakt med motparter i utlandet. NUNSKU har ansvar för utställningar av aktuell svensk bildkonst utomlands. Statens kulturråd har vissa möjligheter att ge ekonomiska bidrag till internationella ändamål såsom gästspel och deltagande i konferenser. Rådet ger i första hand stöd till kontakter som utvecklas inom den fria skapande verksamheten. Verksamheten vid styrelsen för internationell utveckling, SIDA, inbegriper i begränsad omfattning även stöd som i viss utsträckning kan främja mottagarländernas kontakter med svenskt kulturliv. Museers och andra kulturinstitutioners utlandskontakter, bedrivs i de flesta fall inom ramen för institutionernas budgetar. Dessutom ges stöd i olika former över skilda dispositionsposter under utrikes- och utbildningshuvudtitlarna. Ekonomiska resurser ställs även till förfogande inom ramen för den årliga verksamhetsbudgeten för nordiskt kulturellt samarbete.

Enligt min mening är det en fördel att ansvaret för det internationella kultursamarbetet är fördelat på flera instanser och att insatserna har olika inriktning. Den internationella kontaktverksamheten på kulturområdet måste bedrivas utifrån skilda aspekter.

Rollfördelningen mellan dem som arbetar med kulturutbytet kan emellertid många gånger bli oklar. Detta får givetvis inte hindra ett effektivt arbete. För att det internationella kulturutbytet skall kunna bedrivas på ett smidigt sätt är det därför enligt min mening nödvändigt att klargöra ansvarsfördelningen mellan de olika organ som är verksamma på området.

Inte minst är det önskvärt att klarlägga de olika krav som kan ställas på utbytet beroende på om det i första hand är en del av det allmänna informationsutbytet eller om det är en verksamhet som genomförs främst inom ramen för de kulturpolitiska insatserna. Innan en klarare ansvarsfördelning kan göras behöver man förutom en inventering och analys av dagsläget således söka klargöra syftet med de olika typerna av internationellt kultursamarbete.

Riksdagen har vid sin behandling av vissa anslag under utrikeshuvudtiteln för budgetåret 1976/77 uppmärksammat behovet av en översyn av den samlade svenska kultur- och informationsverksamheten utomlands (UU 1975/76:8). En särskild behandling av kulturfrågorna är befogad med hänsyn till kulturområdets specifika behov. Ett utredningsarbete med den inriktning som jag här har antytt beträffande kulturutbytet kan enligt min mening samordnas med den översyn som riksdagen har förordat. Direktiven till de olika utredningsavsnitten bör utformas i ett sammanhang. Mina ställningstaganden i de frågor som jag nu har berört har skett i samråd med chefen för utrikesdepartementet.

11 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1942:350) om fornminnen,
2. lag om ändring i lagen (1960:690) om byggnadsminnen,
3. lag om överlämnande av förvaltningsavgifter till föreningar, sällskaper och stiftelser inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde.

12 Specialmotivering

De förslag att decentralisera riksantikvarieämbetets beslutanderätt till länsstyrelsen som jag har lagt fram i det föregående föranleder flera ändringar i lagen om fornminnen och lagen om byggnadsminnen. Riksantikvarieämbetet ingår sedan den 1 juli 1975 i myndigheten riksantikvarieämbetet och statens historiska museer. Detta namnbyte berör flera paragrafer. Bestämmelserna i 8 kap. 13 § regeringsformen föranleder att bestämmelserna i lagen om fornminnen och lagen om byggnadsminnen angående rätten att meddela tillämpningsföreskrifter upphävs. Det krävs även ett antal andra formella ändringar i dessa författningar.

12.1 Förslaget till lag om ändring i lagen om fornminnen

1 §

I första och andra styckena ges bestämmelser om skyddet av de fasta fornlämningarna. Ändringen i tredje stycket innebär att länsstyrelsen skall utöva tillsyn över de fasta fornlämningarna i länet. Den nya bestämmelsen i fjärde stycket om riksantikvarieämbetets överinseende över skyddet och vården av de fasta fornlämningarna har berörts i avsnitt 10.7.2.

3 §

Denna paragraf handlar om gränsbestämning av område kring fast fornlämning. Tidigare var länsstyrelsens initiativrätt i sådant ärende begränsad. Genom att länsstyrelsen föreslås ta över beslutanderätten i ärenden om fasta fornlämningar finns det inte längre någon anledning att ha kvar denna begränsning. Vidare har bestämmelsen att länsstyrelsen skall bereda riksantikvarieämbetet tillfälle att yttra sig utgått. Att länsstyrelsen bör samråda med ämbetet i ärenden av vikt bör framgå av de tillämpningsbestämmelser som jag senare avser att föreslå regeringen. Ärende om gränsbestämning kan vara av sådan vikt att samråd med ämbetet är påkallat. Den nu gällande bestämmelsen att länsstyrelsen skall sörja för fullständig utredning i ärendet har tagits bort. Föreskriften är inte nödvändig efter tillkomsten av förvaltningslagen (1971:290, ändrad senast 1975:672).

5 §

Paragrafen innehåller regler om undersökning av fast fornlämning och andra åtgärder i fråga om fornlämning. Länsstyrelsen har förts in som beslutande myndighet. Riksantikvarieämbetet skall bl. a. kunna undersöka fornlämning utan att först begära tillstånd av länsstyrelsen. Fjärde stycket har utformats i enlighet härmed. Jag avser att i annat sammanhang föreslå regeringen att utfärda föreskrifter om att riksantikvarieämbetet skall underrätta länsstyrelsen om sådan åtgärd. Att länsstyrelsen beslutar om undersökning enligt 5 § innebär även att länsstyrelsen får omhänderta forn-

lämning eller del därav enligt bestämmelserna i tredje stycket. Jag har tidigare berört detta i avsnitt 10.7.2. Jag har där också anfört att ärende om undersökning av fast fornlämning m. m. kan vara av sådan vikt att länsstyrelsen bör samråda med riksantikvarieämbetet.

6 §

Här ges de viktiga bestämmelserna om tillstånd att rubba, förändra eller ta bort fast fornlämning. Länsstyrelsen skall i fortsättningen besluta i ärende enligt denna paragraf. Att samråd därvid i många fall bör äga rum med riksantikvarieämbetet har tidigare behandlats i avsnitt 10.7.2.

8 §

Frågan om samråd vid planerande av väganläggning eller annat arbetsföretag m. m. har tidigare berörts i avsnitt 10.7.2. Av ändringarna framgår att det ankommer på länsstyrelsen att svara för samråd enligt första stycket och att ta emot anmälan enligt andra stycket.

9 §

Paragrafen reglerar frågan om vem som skall betala kostnaden för undersökning eller annan åtgärd som erfordras med anledning av att arbetsföretag berör fast fornlämning. Någon ändring i denna paragraf har inte gjorts. Att riksantikvarieämbetets beslutanderätt i ärenden om fasta fornlämningar förs över till länsstyrelsen medför emellertid att länsstyrelsen även skall ombesörja den kostnadsprövning som nämns i paragrafen. Att länsstyrelsen därvid också i vissa fall blir bunden av riksantikvarieämbetets prövning synes inte innebära någon egentlig olägenhet. Ärende om kostnadsprövning bör som regel föranleda samråd med riksantikvarieämbetet. De särskilda problem som kan uppstå i dessa ärenden bör därför kunna lösas inom ramen för samrådet med ämbetet.

15 §

Paragrafen behandlar undersökning av plats för fornfynd. Jag har tidigare förordat att länsstyrelsen skall besluta om sådan undersökning. Riksantikvarieämbetet skall ha rätt att undersöka plats för fornfynd utan tillstånd av länsstyrelsen.

18 §

Paragrafen handlar om rätten att påkalla handräckning hos överexekutor. Ändringarna i denna paragraf föranleds bl. a. av att även länsstyrelsen bör kunna påkalla handräckning som en följd av förslaget att länsstyrelsen skall besluta om skydd och vård av de fasta fornlämningarna.

19 §

Andra stycket enligt den nuvarande lydelsen av paragrafen avser talan

mot länsstyrelsens beslut. Bestämmelsen i detta stycke har med viss formell ändring förts över till 20 § första stycket.

20 §

I denna paragraf har bestämmelser samlats om rätten att föra talan mot länsstyrelsens eller riksantikvarieämbetets beslut. En bestämmelse om ämbetets rätt att föra talan mot länsstyrelsens beslut har förts in i det nya andra stycket. Denna talerätt har tidigare behandlats i avsnitt 10.7.2.

12.2 Förslaget till lag om ändring i lagen om byggnadsminnen

1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om villkoren för byggnadsminnesförklaring. Länsstyrelsen har förts in som beslutande myndighet i stället för riksantikvarieämbetet.

1 a §

Riksantikvarieämbetets överinseende över frågor som rör tillämpningen av lagen om byggnadsminnen kommer till uttryck i denna nya paragraf. Jag har i avsnitt 10.7.2 föreslagit att en sådan bestämmelse tas in i lagen.

3, 7, 8, 9, 13 och 15 §§

Dessa paragrafer innehåller bl. a. bestämmelser om ärenden i vilka riksantikvarieämbetet beslutar enligt gällande rätt. Länsstyrelsen har förts in som beslutande myndighet i stället för riksantikvarieämbetet.

4 §

Länsstyrelsen får enligt denna paragraf vidta vissa åtgärder mot försumlig ägare av byggnadsminne. Den tidigare bestämmelsen att riksantikvarieämbetet måste ha gjort framställning i ärendet har utgått. Ändringen har skett som en konsekvens av den föreslagna decentraliseringen.

14 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om talan mot beslut enligt lagen om byggnadsminnen. I första stycket har skett en konsekvensändring med anledning av förslaget att länsstyrelsen blir beslutande myndighet. En bestämmelse om riksantikvarieämbetets rätt att föra talan mot länsstyrelsens beslut har förts in i det nya andra stycket. Jag har i avsnitt 10.7.2 berört denna talerätt.

18 §

I denna paragraf finns bestämmelser om handräckning m. m. Enligt det första stycket får länsstyrelsen i vissa fall förelägga ägare till byggnads-

minne att vidta åtgärder för att återställa byggnadsminne som har ändrats i strid mot föreskrift. Efter den föreslagna decentraliseringen bör länsstyrelsen själv besluta om sådant föreläggande. Den hittills gällande bestämmelsen att riksantikvarieämbetet skall ha gjort framställning i ärendet har därför utgått. Andra stycket innehåller bestämmelser om handräckning. Ändringen i detta stycke innebär att länsstyrelsen tar över riksantikvarieämbetets rätt att påkalla handräckning hos överexekutor.

13 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

dels att antaga förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1942:350) om fornminnen,
2. lag om ändring i lagen (1960:690) om byggnadsminnen,
3. lag om överlämnande av förvaltningsuppgifter till föreningar, samfälligheter och stiftelser inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde,

dels att

4. godkänna de riktlinjer för bidrag och inkomstgarantier till konstnärer som jag har angett i det föregående,
5. godkänna de riktlinjer för en omorganisation av konstnärstipendienämnden och för dess verksamhet som jag har angett i det föregående,
6. godkänna de ändringar av grunderna för statens stöd till allmänna samlingslokaler som jag har angett i det föregående,
7. godkänna de riktlinjer för en omorganisation av nationalmuseet med östasiatiska museet som jag har angett i det föregående,
8. bemyndiga regeringen att för chefen för statens konstmuseer, tillika chef för en av museiinstitutionerna, inrätta en ordinarie tjänst som överintendent med beteckningen p,
9. godkänna de riktlinjer som jag har angett för anordnande av riksutställningsverksamhet fr. o. m. den 1 juli 1976,
10. godkänna de riktlinjer för den regionala kulturminnesvården som jag har angett i det föregående,
11. bemyndiga regeringen att vidtaga de övergångsåtgärder och åtgärder i övrigt som behövs för att förordade omorganisationer skall kunna genomföras,
12. bemyndiga regeringen att ingå avtal med Stiftelsen Litteraturfrämjandet i huvudsak enligt de riktlinjer som jag har förordat i det föregående.

I fråga om anslagsberäkningarna för budgetåret 1976/77 återkommer jag i det följande.

14 Anslagsberäkningar

14.1 Bidrag till konstnärer m. m.

1974/75	Utgift ¹	9 265 779	Reservation ¹	652 991
1975/76	Anslag ¹	9 892 000		
1976/77	Nytt anslag (förslag)	19 156 000		

¹ Tidigare anslagsbeteckning Konstnärstipendier

För olika typer av stipendier till författare, översättare och kulturjournalister, konstnärer inom måleri m. m., tonsättare samt konstnärer i övrigt har innevarande budgetår under reservationsanslaget Konstnärstipendier anvisats 8 130 000 kr. För försöksverksamhet med arbetsbidrag till konstnärer inom måleri m. m. har anvisats 1 370 000 kr. Utdelningen av stipendier och arbetsbidrag till de nämnda konstnärskategorierna handhas av styrelsen för Sveriges författarfond, Konstakademien i samråd med KRO, Musikaliska akademiens styrelse i samråd med Föreningen Svenska tonsättare samt konstnärstipendienämnden. En utförligare redovisning av det nuvarande stipendiesystemet återfinns i avsnitt 4.1.1

För kostnader för stipendiernas resp. arbetsbidragens fördelning är anvisat sammanlagt 392 000 kr.

De nuvarande stipendieorganen

1. Styrelsen för Sveriges författarfond föreslår att antalet stora arbetsstipendier för författare, översättare och kulturjournalister ökar från 53 till 60 samt att stipendiebeloppet ökar från 15 000 kr. till 18 000 kr. (+ 285 000 kr.).

2. Kulturrådet har föreslagit att Konstakademien skall upphöra att fungera som stipendiemyndighet i och med utgången av budgetåret 1975/76. Med hänsyn härtill har akademien utgått från att akademien inte skall avge några förslag beträffande stipendier m. m. för nästa budgetår. Akademien framhåller emellertid att den finner det angeläget att de konstnärer inom måleri m. m. som innevarande budgetår tilldelas stora eller små arbetsstipendier, vilka avses utgå under två år, även vid en förändring av stipendiesystemet erhåller stipendier nästa år. Detta gäller även stipendier av pensionskaraktär.

Vad gäller arbetsbidragen till konstnärer inom måleri m. m. föreslår Konstakademien en ökning av medlen till 1 800 000 kr. (+ 430 000 kr.).

3. Musikaliska akademiens styrelse i samråd med Föreningen Svenska tonsättare föreslår att antalet stora arbetsstipendier ökar från 12 till 18 samt att ökade medel anvisas för små arbetsstipendier, reststipendier och pensionsstipendier (+ 123 000 kr.).

Vidare föreslås att medel anvisas för projektstöd avseende beställningar från institutioner och ensembler till tonsättare samt enskilda projekt. Medlen

bör även kunna användas för kvalitetsstöd. (+ 500 000 kr.)

4. Konstnärsstipendienämnden föreslår att de stora arbetsstipendierna höjs från 15 000 kr. till 20 000 kr. Vidare föreslår nämnden att medlen för små arbetsstipendier och resestipendier samt stipendier av pensionskaraktär ökar. (+ 900 000 kr.)

5. Vad gäller kostnaderna för stipendiernas fördelning begär Musikaliska akademien en ökning med 4 000 kr. och konstnärsstipendienämnden en ökning med 31 000 kr.

Föredraganden

Jag har tidigare (10.3.7) redovisat vilka organ som bör ha ansvaret för fördelningen av bidrag till konstnärer. Jag har vidare redogjort för de riktlinjer som i framtiden bör gälla för dessa bidrag samtidigt som jag förordade en kraftig ökning av medlen för detta ändamål (10.3.2).

För innevarande budgetår har under reservationsanslaget Konstnärstipendier anvisats 8,1 milj. kr. för stipendier och bidrag till olika konstnärskategorier. Medlen för detta ändamål bör för nästa budgetår räknas upp med 8 milj. kr. till sammanlagt 16,1 milj. kr.

Konstakademien har i sin anslagsframställning tagit upp frågan om vilka stipendier som i framtiden kommer att utgå till konstnärer som innevarande budgetår tilldelas stort eller litet arbetsstipendium för mer än ett år eller pensionsstipendium.

Enligt min mening bör konstnär, som tilldelats stipendium som bestämts att utgå även för tid efter utgången av juni 1976, tilldelas bidrag enligt de föreslagna nya bestämmelserna med lägst motsvarande belopp och för minst samma tid som avsågs med stipendiet enligt de äldre bestämmelserna.

Av de nuvarande 8,1 milj. kr. avser 795 000 kr. stora arbetsstipendier till författare, översättare och kulturjournalister. Stipendierna delas ut av styrelsen för Sveriges författarfond. För kostnaderna för fördelningen erhåller fondstyrelsen 4 000 kr. Som har framgått tidigare (4.2.1) svarar författarfonden för de helt avgörande statliga insatserna för att ge upphovsmännen till litterära verk bättre ekonomiska förhållanden. Vid sidan av författarpennningen sker detta i form av stipendier och bidrag från fondens s. k. fria del. Det kan därför sättas i fråga om det är motiverat att även andra medel än biblioteksersättningen anvisas för bidrag. Jag är emellertid inte beredd att nu föreslå några ändringar av nuvarande förhållanden. Styrelsen för Sveriges författarfond bör därför även i fortsättningen disponera medel under detta anslag för bidrag till författare, översättare och kulturjournalister. Någon ökning av beloppet bör däremot inte ske. Medlen bör inte heller fördelas på ett visst antal stipendier med givet belopp. Bidragen bör i stället på samma sätt som bidragen för övriga konstnärskategorier kunna anpassas till de behov och önskemål som finns. Det är angeläget att kulturjournalisterna kan tillgodoses i detta sammanhang. Vid min behandling av pro-

jektbidrag till konstnärligt utvecklingsarbete (10.3.6) redovisade jag att styrelsen för Sveriges författarfond uppgett att styrelsen vid flera tillfällen har delat ut stipendier och bidrag som till sitt syfte närmast var att hänföra till projektbidrag. Med hänsyn till den frihet som konstnärsnämnden och författarfondens styrelse föreslås få när det gäller att välja bidragsform är det enligt min mening naturligt att även de medel som författarfondens styrelse kommer att disponera under detta anslag skall kunna användas för bidrag till ändamål av projektkaraktär. Det ankommer på regeringen att besluta i de frågor som jag nu har berört.

För innevarande budgetår är anvisat 1 370 000 kr. för försöksverksamhet med arbetsbidrag till konstnärer inom måleri m. m. Jag har tidigare (10.3.6) förordat att denna bidragsgivning blir permanent samt att den byggs ut till att omfatta även övriga konstnärsgupper som konstnärsnämnden har ett direkt ansvar för. Medlen för projektbidrag bör för nästa budgetår uppgå till 2 370 000 kr. Liksom i fråga om de direkta bidragen till konstnärer bör det ankomma på nämnden att fördela medlen för projektbidragen mellan de tre olika konstnärsgupperna.

Över de nuvarande stipendieorganens beslut om utdelning av stipendier får besvär inte anföras. Detsamma gäller för beslut om arbetsbidrag till konstnärer inom måleri m. m. Denna princip bör gälla även i fortsättningen. Jag förordar därför att besvär inte bör få anföras över konstnärsnämndens och styrelsens för Sveriges författarfond beslut i fråga om utdelning av direkta bidrag och projektbidrag. Det ankommer på regeringen att besluta i fråga om dessa ärendens handläggning.

Medel för konstnärsnämndens verksamhet bör t. v. beräknas under detta anslag. Med hänsyn till den ökade omfattningen av bidragsgivningen kan man räkna med något större kostnader än vad som är förenat med de nuvarande stipendieorganens verksamhet. Jag har därför beräknat en ökning med 264 000 kr. av de medel som innevarande budgetår disponeras för kostnader för fördelning av stipendier och arbetsbidrag.

Medel för direkta bidrag till konstnärer, projektbidrag till konstnärligt utvecklingsarbete samt till konstnärsnämndens verksamhet bör fr. o. m. nästa budgetår anvisas under ett nytt anslag benämnt Bidrag till konstnärer m. m. Den behållning som vid utgången av budgetåret 1975/76 kan finnas på anslaget Konstnärstipendier bör föras till det nya anslaget.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till konstnärer m. m.* för budgetåret 1976/77 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 19 156 000 kr.

14.2 Inkomstgarantier för konstnärer

1974/75	Utgift ¹	2 474 768
1975/76	Anslag ¹	2 625 000
1976/77	Förslag	3 075 000

¹Tidigare anslagsbeteckning Konstnårsbelöningar

Enligt kungörelsen (1964:526) om konstnårsbelöningar (ändrad 1965:172) kan till innehavare av konstnårsbelöning utses den som genom konstnärlig verksamhet såsom skapande av litterära eller andra konstnärliga verk, uppträdande som utövande konstnär eller i annan form har gjort mycket betydande insatser inom svenskt kulturliv. Beslut om utdelning av belöningar fattas av regeringen efter förslag av vederbörande stipendiemyndighet och skall avse kalenderår eller återstående del därav. Den som innehar konstnårsbelöning skall årligen under sin återstående livstid åter utses till innehavare av konstnårsbelöning, om inte synnerliga skäl föranleder annat.

Konstnårsbelöning kan uppgå till högst fem gånger det basbelopp som enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring gällde vid kalenderårets ingång. Det för januari 1976 fastställda basbeloppet är 9 700 kr. Belöningens maximibelopp för år 1976 uppgår således till 48 500 kr. Detta maximibelopp minskas med innehavarens årsinkomst upp till ett basbelopp och med 75 % av årsinkomsten i övrigt.

Antalet konstnårsbelöningar är innevarande budgetår 120.

Föredraganden

Jag har tidigare (10.3.2) berört systemet med konstnårsbelöningar. I enlighet med vad då anförde bör konstnårsbelöningar fortsättningsvis benämnas inkomstgarantier för konstnärer. Anslaget bör till följd härav fr. o. m. nästa budgetår benämnas Inkomstgarantier för konstnärer.

För ökad belastning av anslaget under nästa budgetår främst till följd av basbeloppets höjning, beräknar jag ett ökat medelsbehov av 450 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Inkomstgarantier för konstnärer* för budgetåret 1976/77 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 075 000 kr.

14.3 Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

1974/75	Utgift	14 688 000
1975/76	Anslag	21 400 000
1976/77	Förslag	22 880 000

Från anslaget utgår innevarande budgetår ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek med 20 550 000 kr. samt åt

författare och översättare för utnyttjande av deras verk i form av talböcker och taltidningar med 850 000 kr.

Gällande bestämmelser om biblioteksersättning finns i förordningen (1962:652) om Sveriges författarfond (omtryckt 1975:1210). Ersättning utgår för utlåning genom folkbibliotek och skolbibliotek av svenska litterära verk i original och litterära verk i svensk översättning. Ersättning utgår även för motsvarande verk vilka ingår i bibliotekens referenssamlingar.

Från detta anslag överförs årligen till Sveriges författarfond medel motsvarande vissa grundbelopp för biblioteksersättningen. Innevarande budgetår uppgår grundbeloppen i fråga om originalverk till 24 öre för hemlån och till 96 öre för referensexemplar samt i fråga om översatt verk till 12 öre för hemlån och till 48 öre för referensexemplar. Av fondens medel utbetalas individuell ersättning till svenska författare av originalverk, s. k. författarpennning, med 14 öre av grundbeloppet för hemlån och med 56 öre av grundbeloppet för referensexemplar av originalverk. För författare med höga utlåningssiffror gäller vissa begränsningar. Återstoden av fondens medel, den s. k. fria delen, används efter författarfondens styrelses bestämmande till stipendier, pensioner, understöd och andra för författare, översättare m. fl. gemensamma ändamål.

Styrelsen tillämpar vidare sedan år 1972 på försök ett system med stipendietillägg till den i förekommande fall statistiskt beräknade författarpennningen som ger ca 100 författare, översättare och bokillustratörer en garanterad ersättning av f. n. 24 000 kr. från författarfonden.

Ersättning åt författare och översättare för utnyttjande av deras verk i form av talböcker och taltidningar fördelas av Sveriges författarförbund enligt vissa av förbundet fastställda regler.

Styrelsen för Sveriges författarfond

1. En beräknad ökning av biblioteksutlåningen till 99,6 miljoner lån under år 1976 och av handbokssamlingarna till 5,45 miljoner volymer samma år medför vid oförändrade grundbelopp för biblioteksersättningen ett ökat medelsbehov (+ 1 730 000 kr.).

2. Styrelsen anser att biblioteksersättningens belopp bör knytas till den allmänna löne- och inkomstutvecklingen i samhället. Den ökning som erfordras för att detta skall bli fallet för budgetåret 1976/77 har av styrelsen uppskattats till 25 %. Med hänsyn till vad Sveriges författarförbund anför i särskild skrivelse till utbildningsdepartementet rörande biblioteksersättningen vill styrelsen inte förorda någon ökning av biblioteksersättningen utöver den som motiveras av denna beräknade löneutveckling. Styrelsen föreslår att biblioteksersättningen för hemlån av svenskt originalverk höjs till 30 öre och för hemlån av översatt verk till 15 öre. Ersättningen för i referenssamlingar ingående svenskt originalverk bör höjas till 1 kr. 20 öre och för i sådan samling ingående översatt verk till 60 öre. (+ 5 570 000 kr.)

Styrelsen förutsätter att överläggningar, i likhet med vad som har förekommit tidigare år, kommer till stånd mellan Sveriges författarförbund och utbildningsdepartementet rörande fördelningen av bibliotekersättning- en mellan författarpenning och den del som skall gå till fondens s. k. fria del. Preliminärt räknar styrelsen med att grundbeloppet om 30 öre för hemlån av svenskt originalverk fördelas så att 12 öre förs till fondens fria del och 18 öre utgår i författarpenning med samma procentuella avtrappning vid höga utlåningssiffror av det totala beloppet för författarpenning som f. n. tillämpas.

Styrelsens beräknade användning av fondens medel under nästa budgetår samt tidigare användning framgår av följande sammanställning.

Fördelning av författarfondens medel budgetåren 1974/75 – 1976/77

Ändamål	1974/75 Utgifter	1975/76 Beräknade utgifter	1976/77 Prel. beräknade utgif- ter vid bifall till styrelsens förslag
Författar- penningar	4 053 501	5 300 000	7 600 000
Långtids- stipendier	2 172 375	3 000 000	3 700 000
Stipendie- tillägg (garanterad författarpenning)	1 615 000 ¹	2 050 000	3 500 000
Arbets- och resestipendier	1 554 525	2 900 000	3 400 000
Tillfälliga bidrag	278 690	400 000	500 000
Pensioner	1 897 334	2 495 000	3 300 000
Premier	–	300 000	300 000
Bidrag till särskilda ändamål (däri organisationsbidrag)	1 248 800	1 600 000	2 200 000
Administration	527 390	752 500	915 000
Till styrelsens förfogande	–	580 000 ²	1 700 000 ³
	13 347 615	19 377 500	27 115 000

¹Beloppet för 1975 års stipendietillägg uppgår egentligen till 2 143 000 kr. Av detta belopp har 552 000 kr. utbetalats efter den 1 juli 1975.

²Avsett dels för inrättande av 20 nya garanterade författarpenningar, dels för reglering av organisationsbidrag.

³Reserverat för att ge översättarna en större andel av fondens medel.

Sveriges författarförbund

1. För ersättning åt författare och översättare för utnyttjande av deras verk i form av talböcker och

taltidningar beräknas medelsbehovet på grundval av uppgifter från talboks- och taltidningsproducenterna under nästa budgetår uppgå till sammanlagt 600 000 kr. vilket är en minskning med 250 000 kr. jämfört med vad som har anvisats för innevarande budgetår. Inom ramen för de begärda medlen har förbundet dels tagit hänsyn till att för budgetåret 1973/74 har ersättningar utbetalats som sammanlagt översteg de för detta budgetår anvisade medlen, dels räknat med en höjning av den ersättning som förbundet tillämpar från 1 kr. 65 öre till 2 kr. per halvtimme, vilket har medfört en merkostnad om 60 000 kr. Ökningen är motiverad med hänsyn till att samma ersättningsnivå tillämpats sedan år 1970.

2. I en särskild skrivelse anför förbundet att det, med hänsyn till att insatserna för kulturarbetarna under budgetåret 1976/77 bör inriktas på att förbättra bildkonstnärernas situation, avstår från att yrka på någon ökning av bibliotek ersättningen.

Föredraganden

Jag har tidigare (4.2.1 och 10.3.3) berört vissa frågor rörande författarfondens verksamhet och kommer nu att begränsa mig till frågan om bibliotek ersättningens storlek och därmed medelsbehovet för nästa budgetår. Vidare behandlar jag frågan om ersättning åt författare och översättare för utnyttjandet av deras verk i form av talböcker och taltidningar.

Jag har inget att erinra mot den bedömning av utvecklingen av bibliotekslåningen och bibliotekens bestånd av referenslitteratur som styrelsen för Sveriges författarfond har redovisat och beräknar för nästa budgetår vid oförändrade grundbelopp för bibliotek ersättningen ett ökat medelsbehov av 1 730 000 kr.

Vid de överläggningar och kontakter som har förekommit med konstnärernas olika organisationer har även bibliotek ersättningens nivå berörts. Representanter för författarna har därvid, i enlighet med vad som tidigare har redovisats i en särskild skrivelse, deklarerat att de avstår från att begära någon form av höjning av bibliotek ersättningens grundbelopp med hänsyn till att de ökade insatserna för kulturarbetarna under nästa budgetår enligt deras mening bör inriktas på bildkonstnärerna. Jag finner ingen anledning att frångå den prioritering som har gjorts inom konstnärernas egna organisationer och förordar därför att bibliotek ersättningen utgår med oförändrade belopp.

Jag har tidigare (14.1) förordat att besvär inte bör få anföras över styrelsens för Sveriges författarfond beslut rörande utdelningen av bidrag till författare, översättare och kulturjournalister från de särskilda medel som styrelsen under anslaget Bidrag till konstnärer m. m. kommer att disponera för detta ändamål. Författarfondens styrelse har aktualiserat frågan om möjligheterna att anförda besvär över styrelsens beslut om utdelning av stipendier, pensioner och bidrag ur författarfondens fria del. Styrelsen konstaterar att besvär inte

har förekommit men anser trots detta att besvärsrätten bör inskränkas. Jag delar styrelsens uppfattning. Enligt min mening bör besvär inte få anföras över andra beslut av styrelsen än sådana, som avser personalfrågor. Det ankommer på regeringen att besluta i denna fråga.

Enligt 18 § URL får bibliotek och organisation med regeringens tillstånd framställa talböcker och taltidningar för utlåning till blinda och andra svårt vanföra. Frågan om ersättning till upphovsmannen för sådan framställning regleras inte i upphovsrättslagstiftningen. Sedan budgetåret 1960/61 har emellertid medel anvisats för sådan ersättning. Medlen utbetalas till Sveriges författarförbund för fördelning mellan upphovsmännen till de utnyttjade verken. Några av riksdag eller regering fastlagda normer för ersättningen finns inte utan författarförbundet tillämpar en av förbundet självt antagen norm där ersättningen är knuten till antalet framställda talböcker och taltidningar. Den huvudsakliga produktionen sker vid De blindas förening och Bibliotekstjänst AB.

Något direkt ställningstagande från regering eller riksdag vad gäller ersättningsbeloppets storlek har inte skett. Vid några tillfällen har emellertid ytterligare medel anvisats i efterhand för ett redovisningsår så att den av författarförbundet uppsatta normen har kunnat tillämpas. Författarna å sin sida har vid andra tillfällen vid framställning om medel tagit hänsyn till att de anvisade medlen har överstigit det faktiska behovet. Genom denna typ av efterhandsreglering har författarförbundet kunnat tillämpa ersättningsbeloppen på ett konsekvent sätt.

Kulturrådet har vid sin behandling av upphovsrättsliga frågor även berört talboks- och taltidningsersättningen. Rådet konstaterar att önskemål har förts fram om exaktare former för beräkning av ersättningen. Kulturrådet har emellertid inte ansett sig kompetent att gå in på en detaljutformning av bestämmelserna i denna fråga utan anser att detta är en uppgift för utbildningsdepartementet i samråd med författarnas organisationer.

Jag har tidigare redovisat att kulturrådets förslag i upphovsrättsliga spörsmål kommer att överlämnas till den nya upphovsrättsutredningen. De rättsliga grunderna för ersättning till författare och översättare för utnyttjande av deras verk i form av talböcker och taltidningar kan antas komma att beröras i det sammanhanget. I avvaktan på resultatet av utredningens arbete finner jag det inte motiverat att förorda några förändringar av det system som f. n. tillämpas.

I likhet med Sveriges författarförbund räknar jag med ett medelsbehov av 600 000 kr. under nästa budgetår för den berörda typen av ersättning. Inom ramen för detta belopp bör det bli möjligt för författarförbundet att höja den ersättning som förbundet tillämpar från 1 kr. 65 öre till 2 kr. per inspelad halvtimme. Jag har vid medelsberäkningen tagit hänsyn till att förbundet för budgetåret 1973/74 har utbetalat ersättningar med ett sammanlagt belopp som översteg de för nämnda budgetår anvisade medlen. Minskningen av det totala medelsbehovet torde i huvudsak kunna förklaras

med att överföringen av redan inspelade talböcker från öppna spolar till kassetter beräknas vara avslutad under nästa budgetår.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.* för budgetåret 1976/77 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 22 880 000 kr.

14.4 Statens konstråd

1974/75	Utgift	250 000
1975/76	Anslag	269 000
1976/77	Förslag	595 000

Statens konstråd har till uppgift att genom förvärv av konstnärliga arbeten till statens byggnader och andra lokaler för statliga myndigheter verka för att konstnärliga värden införlivas med samhällsmiljön.

MUS 65 har i betänkandet (Ds U 1974:5) Offentlig konst lagt fram förslag beträffande bl. a. statens konstråds organisation och arbetsuppgifter. En redogörelse för nuvarande förhållanden, MUS 65:s förslag och för remisspunkterna har lämnats tidigare (5.2).

Verksamheten vid informationscentrum för offentlig konst bekostas inrevarande budgetår inom ramen för de medel som finns anvisade till försöksverksamheten med riksutställningar under anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål. Som jag tidigare redovisat (5.2) har MUS 65 föreslagit att verksamheten vid centret bör föras över till statens konstråd.

Statens konstråd

1. Pris- och löneomräkning m. m. 14 000 kr., varav 5 000 kr. avser höjt lönekostnadspålägg.

2. En reduktion enligt 0-alternativet innebär för rådets del en nedskärning av verksamheten över lag.

3. Konstrådet föreslår en ökning av personalorganisationen med fyra tjänster motsvarande en och en halv intendent, en assistent, en kanslist och ett halvt biträde (+ 304 000 kr.).

4. Medel till konsultarvoden beräknas till 120 000 kr.

5. Konstrådet förutser en ökning av resorna ute i landet och beräknar en ökning av medlen till reseersättningar med 49 000 kr.

6. I samband med den föreslagna ökningen av personalen behövs ökade medel till lokalkostnader (+ 57 000 kr.).

7. För expenser föreslås en ökning av sammanlagt 183 000 kr., varav 50 000 kr. avser ökade medel för fotografering m. m. i samband med att informationscentrum för offentlig konst förs över till konstrådet. 40 000 kr. trycksaker och 60 000 kr. engångsanvisning för inredning och utrustning.

Statens kulturråd

1. Pris- och löneomräkning m. m. 28 000 kr., varav 5 000 kr. avser höjt lönekostnadspålägg.
2. Statens kulturråd tillstyrker att konstrådets kansli utökas med fyra tjänster (+ 266 000 kr.).
3. Medlen till reseersättningar bör ökas (+ 30 000 kr.).
4. Behovet av medel för expenser ökar till följd av den allmänna utvecklingen av verksamheten (+ 140 000 kr.).
5. Kulturrådet tillstyrker att informationscentrum för offentlig konst förs över från Riksutställningar till konstrådet.

Föredraganden

Mina förslag i det föregående (10.4.3) innebär ökade arbetsuppgifter för statens konstråd. Jag beräknar medel för förstärkning av rådets kansli med ytterligare en tjänst som sekreterare samt en halv biträdestjänst. Vidare räknar jag med en ökning av medlen till rescersättningar med 10 000 kr. och till expenser med 35 000 kr. Jag har slutligen biträtt förslaget om att medel för verksamheten vid informationscentrum för offentlig konst främdeles skall beräknas under detta anslag.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens konstråd* för budgetåret 1976/77 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 595 000 kr.

14.5 Förvärv av konst för statens byggnader m. m.

1974/75	Utgift	3 800 000	Reservation	1 155 850
1975/76	Anslag	4 500 000		
1976/77	Förslag	8 700 000		

Från anslaget bekostas sådana förvärv av konst till statens byggnader och andra lokaler för statliga myndigheter, som beslutas av statens konstråd. Förvärven kan avse dels konst som särskilt beställts i anslutning till olika byggnader dels stafflikonst, skulptur, grafik m. m. Utöver beställningar som är möjliga inom anslaget ram får konstrådet budgetåret 1975/76 beställa konst intill ett belopp av högst 2.3 milj. kr. för betalning under följande budgetår.

Kulturrådet har i betänkandet (SOU 1975:14) *Konstnärerna i samhället* och MUS 65 i betänkandet (Ds U 1974:5) *Offentlig konst bl. a. behandlat de statliga konstförvärven*. För förslagen och remissbehandlingen har redogörelse lämnats tidigare (5.2).

De tre samlingslokalägande riksorganisationerna Bygdegårdarnas riksförbund, Folkets husföreningarnas riksorganisation och Riksföreningen Våra gårdar har tillsammans med KRO överlämnat en skrivelse med anhållan

om ett permanent anslag av 1 milj. kr. årligen för inköp av konst till samlingslokaler.

Statens konstråd

1. I likhet med föregående år framhåller rådet att starka skäl talar för att den s. k. enprocentsregeln läggs till grund för tilldelningen av medel för konstförvärv (+ 3 500 000 kr.).

2. Bemyndigandet att beställa konst för betalning under följande budgetår bör höjas från nuvarande 2,3 milj. kr. till 4 milj. kr.

3. Ett genomförande av 0-alternativet innebär att medlen för rådets konstförvärv minskas med 225 000 kr.

Statens kulturråd

Kulturrådet tillstyrker konstrådets förslag att medlen till konstförvärv skall ökas till 8 milj. kr.

Föredraganden

Med hänvisning till vad jag tidigare (10.4.3) har förordat beräknar jag en höjning av medlen för inköp av konst med sammanlagt 4,2 milj. kr.

Utöver beställningar som blir möjliga inom anslagets ram bör konstrådet enligt samma principer som gäller för innevarande budgetår få beställa konst till ett belopp av högst 3,9 milj. kr. för betalning under följande budgetår.

Som jag har redovisat tidigare (10.4.3) har Bygdegårdarnas riksförbund, Folkets husföreningarnas riksorganisation, Riksföreningen Våra gårdar och KRO i en särskild skrivelse föreslagit: bl. a. ett permanent anslag för inköp av konst till samlingslokaler. De samlingslokaläggande riksorganisationerna har vid några tillfällen erhållit särskilda medel för konstinköp. Jag delar uppfattningen att ett statsbidrag årligen bör utgå för inköp av konst till samlingslokaler. Folkparkernas centralorganisation har också vid några tillfällen erhållit medel för konstinköp. Enligt min uppfattning bör även denna organisation få medel. Jag beräknar under detta anslag ett belopp av 1 milj. kr. till Folkets husföreningarnas riksorganisation, Bygdegårdarnas riksförbund, Riksföreningen Våra gårdar och Folkparkernas centralorganisation för konstinköp.

Jag kommer i det följande (14.6) att förorda att konstverk som har inköpts av Riksställningar bör ställas till statens konstråds disposition för att användas i statliga byggnader och lokaler.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag anfört angående beställningar av konst som föranleder utgifter under senare budgetår än budgetåret 1976/77.

2. till *Förvärv av konst för statens byggnader m. m.* för budgetåret 1976/77 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 8 700 000 kr.

14.6 Riksställningar

1976/77 Nytt anslag (förslag) 7 559 000

Sedan år 1965 har en försöksverksamhet med riksställningar bedrivits under ledning av MUS 65. Medel för verksamheten har anvisats under anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål. För innevarande budgetår har 6,1 milj. kr. anvisats till verksamheten.

En redogörelse för Riksställningars nuvarande organisation och uppgifter har lämnats tidigare (7.1).

MUS 65 har i juli 1974 avlämnat betänkandet (SOU 1974:43) Utställningar. För förslagen och remissbehandlingen har redogörelse lämnats tidigare (7.2 och 7.3).

1965 års musei- och utställningsakkunniga

1. Pris- och löneomräkning m. m. 745 000 kr., varav 90 000 kr. avser höjt lönekostnadspålägg.

2. MUS 65:s förslag till 0-alternativ innebär en minskning av resurserna med 330 000 kr. Förslaget innebär en minskning av personalen motsvarande fyra tjänster.

3. Beträffande personalorganisationen vid Riksställningar föreslår MUS 65 en ökning med 32 tjänster. MUS 65 anser det särskilt viktigt att distributionsavdelningen byggs ut (+ 2 101 000 kr.).

4. Den föreslagna ökningen av medlen till utställningar avser bl. a. tillfälligt engagerade medarbetare, produktion av konstutställningar, övertagande av utställningar för omarbetning, material till utställningar, transporter och publikationer (+ 2 189 000 kr.).

5. Ökning av medlen till *expenser* avser bl. a. resor (+ 458 000 kr.).

6. För utbildning föreslås en ökning med 125 000 kr.

Statens kulturråd

1. Pris- och löneomräkning m. m. 946 000 kr., varav 86 000 kr. avser höjt lönekostnadspålägg.

2. Statens kulturråd anser att en ökning av bl. a. de personella resurserna bör göras för att förstärka distributions- och planeringsverksamheten (+ 1 770 000 kr.).

3. Statens kulturråd anser att en ändamålsinriktad budget bör införas för Riksställningar.

4. Vidare har statens kulturråd aktualiserat ett särskilt bidrag till vandringsutställningar och övriga större tillfälliga utställningar, avsett för museer med begränsade utställningsanslag (+ 1 000 000 kr.).

Föredraganden

I det föregående (10.6) har jag förordat att försöksverksamheten med riksutställningar ges en permanent organisation från den 1 juli 1976. Verksamheten bör bedrivas inom ramen för en statlig stiftelse.

Jag delar statens kulturråds uppfattning att en ändamålsinriktad budget bör införas för Riksutställningar. Jag räknar med att det under budgetåret 1976/77 skall finnas följande program, nämligen egen utställningsverksamhet, planerings- och utvecklingsverksamhet, utställningar i samarbete, service- och konsultverksamhet samt uppdragsverksamhet. Det ankommer på regeringen att besluta i denna fråga.

Som jag tidigare har framhållit (10.6) är jag inte beredd att förorda några stora förändringar i Riksutställningars verksamhet. Det är emellertid angeläget att förstärka resurserna för planerings- och informationsverksamhet samt för audiovisuell verksamhet. Jag beräknar en medelsökning av 0,5 milj. kr. för i första hand dessa ändamål.

Jag beräknar anslaget till riksutställningsverksamheten för nästa budgetår till sammanlagt 7 559 000 kr. Jag har därvid tagit hänsyn till att kostnaderna för informationscentrum för offentlig konst i fortsättningen skall beräknas under anslaget till statens konstråd.

Försöksverksamheten med riksutställningar disponerar ett förlagskapital om 485 000 kr. Dessa medel bör övergå till Stiftelsen Riksutställningar. Jag är för närvarande inte beredd att förorda någon ökning av dessa förlagsmedel.

I Riksutställningars verksamhet förvärvas konstverk för användning i vandringsutställningar. När dessa konstverk inte längre är aktuella för Riksutställningar bör de av statens konstråd placeras i statliga lokaler. I fråga om sådana verk som inköpts med hjälp av särskilda förlagsmedel skall konstrådet ersätta Riksutställningar med ett belopp motsvarande det inköpspris som Riksutställningar betalat. Det ankommer på regeringen att besluta i denna fråga.

Jag förordar att medlen till riksutställningsverksamheten nästa budgetår tas upp under ett särskilt reservationsanslag benämnt Riksutställningar.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. besluta att sådana anställnings- eller arbetsvillkor för arbetstagare hos Stiftelsen Riksutställningar som får bestämmas genom avtal skall fastställas under medverkan av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.
2. till *Riksutställningar* för budgetåret 1976/77 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 7 559 000 kr.

14.7 Bidrag till vissa ändamål inom statens kulturråds ansvarsområde

1975/76	Anslag	21 460 000
1976/77	Förslag	28 770 000

Fr. o. m. innevarande budgetår har vissa ändamål som tidigare tillgodosetts ur anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål förts samman till detta anslag som ställts till statens kulturråds förfogande. Bidrag utgår till fritt kollektivt skapande och till andra för olika kultursektorer gemensamma ändamål. Vidare utgår bidrag till ändamål inom områdena teater, dans och musik samt till litteratur och konst, museer och utställningar.

Enligt kungörelsen (1974:453) om statsbidrag för experiment- och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer utgår bidrag främst till sådana projekt som syftar till att främja kulturell verksamhet bland dem som har ringa kontakt med kulturella aktiviteter. Statsbidrag till teater-, dans- och musikverksamhet i mindre ensembler och fria grupper utgår enligt kungörelsen (1974:452) till ensemble eller grupp som bedriver sin verksamhet i yrkesmässiga former eller under liknande förhållanden. Stöd till ny svensk skönlitteratur, skönlitteratur i översättning, klassiker, facklitteratur och barn- och ungdomslitteratur utgår enligt förordningen (1975:493) om statligt litteraturstöd.

Ändamål	1975/76	Beräknad ändring 1976/77	
		Statens kulturråd	Före- draganden
<i>Fritt kollektivt skapande</i>			
1. Bidrag till centrala amatörorganisationer	1 460 000	+ 770 000	+ 260 000
2. Bidrag för experiment- och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer	2 000 000	+ 2 000 000	of.
3. Bidrag för teater-, dans- och musikverksamhet i mindre ensembler och fria grupper	4 100 000	+ 7 000 000	+ 1 000 000
4. Bidrag för verksamheten vid centrubildningar på teaterns, dansens, musikens, filmens, bildkonstens och litteraturens områden	1 300 000	+1 500 000	+ 300 000

*Övriga för olika kultursektorer
gemensamma ändamål*

5. Bidrag för konferenser, kurser, gästspel, festivaler, vissa turnéer och studiebesök ¹	690 000	+ 135 000	+ 100 000
6. Bidrag till Folkparkernas centralorganisation för central service, metodutveckling, utbildning, lokal och regional försöksverksamhet och andra för folkparksrörelsen gemensamma insatser	1 000 000	+ 1 000 000	+ 350 000
7. Bidrag för internationella organisationer på teaterns, musikens, bildkonstens och litteraturens områden	115 000	+ 50 000	+ 30 000
<i>Teater, dans och musik</i>			
8. Bidrag till Stiftelsen Riksskådebanan för verksamheten	1 360 000	+ 605 000	+ 350 000
9. Stöd åt svenskt sceniskt verk	500 000	+ 1 250 000	+ 500 000
10. Bidrag för pedagogiska ändamål på teaterns och dansens områden	60 000	–	– 45 000 ²
11. Bidrag för sommarspel	85 000	+ 16 000	of.
12. Bidrag till Stiftelsen Drottningholms teatermuseum för föreställningsverksamheten vid Drottningholmsteatern spelsäsongen 1976	730 000	+ 320 000	+ 230 000
13. Bidrag till Sveriges dramatikerförbund för tryckning av teaterpjäser	10 000	+ 1 000	of.
14. Bidrag till jazzorganisationer ³	120 000	+ 65 000	+ 50 000
15. Bidrag till Svenska tonsättares internationella musikbyrå (STIM) u. p. a. för informationsverksamhet rörande svensk musik	115 000	+ 23 000	cf.
16. Bidrag till vissa arrangerande musikföreningar ⁴	230 000	+ 310 000	+ 100 000

17. Bidrag till gästspel vid teater-, dans- och musikinstitutioner

– + 200 000 –

Litteratur

18. Bidrag till Stiftelsen Svenska barnboksinstitutet

355 000 + 155 000 + 90 000

19. Statligt litteraturstöd

7 200 000 + 1 150 000 + 800 000

Konst och utställningar

20. Bidrag till Föreningen för nutida svenskt silver

30 000 of. of.

21. Konstfrämjandet

1 900 000^{5,6} + 3 028 000 + 800 000

22. Sveriges konsthörsamhetsförbund

375 000⁵ + 49 000 + 50 000

23. Grafiska sällskapet

20 000⁷ + 15 000 + 50 000
23 755 000 + 19 642 000 + 5 015 000

¹ Inkl. bidrag till Stiftelsen Internationella Vadstena-akademien

² Överföring till anslaget Universitets- och högskoleämbetet

³ Inkl. bidrag till Svenska jazzriksförbundet för verksamheten

⁴ Inkl. bidrag till Ars nova, Fylkingen, Levande musik och Samtida musik

⁵ Utgår ur anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål

⁶ Inkl. bidrag till MUS 65 för försöksverksamhet med konstförsäljning

⁷ Utgår ur medel till regeringens disposition under anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål

Statens kulturråd

1. Som ett led i uppföljningen av de initiativ som togs i 1974 och 1975 års kulturpropositioner bör insatserna för fritt kollektivt skapande utökas kraftigt. Den föreslagna ökningen av bidraget till centrala amatörorganisationer avser, utöver en beräknad kompensation för kostnadsstegringar, till stor del förstärkning av insatser för barn och ungdom. Bidraget till experiment- och utvecklingsarbete bland amatörer bör fördubblas, främst med hänsyn till den starka efterfrågan på medel till nya och i vissa fall förhållandevis kostnadskrävande projekt. Ett av de ändamål som i första hand bör prioriteras är bidraget till mindre ensembler och fria grupper. Den föreslagna ökningen innebär bl. a. att stödet till dessa kan utvidgas till att omfatta 40 % av den avtalsenliga minimilönen på teater- resp. musikområdet. Den ökning som föreslås av bidraget till centrumbildningar är preliminärt beräknad i avvaktan på väntade förslag rörande arbetsmarknadspolitiska åtgärder på kulturområdet.

2. I fråga om övriga för olika kultursektorer gemensamma ändamål bör särskilt bidraget till Folkparkernas centralorganisation ökas kraftigt för att ge organisationen möjlighet att utvidga

försöksverksamheten med lokala och regionala kulturprogram. Anslagsposten till bidrag för konferenser, kurser och gästspel m. m. är av stor betydelse för den fria kulturverksamheten utanför institutionerna. En viss höjning av medlen för detta ändamål bör göras.

3. Inom området teater, dans och musik krävs en höjning av bidraget till Stiftelsen Riksskådebanan för bl. a. ökad utbildning av ombud och personal. Vidare har rådet i sitt yttrande över betänkandet Konstnärerna i samhället i princip tillstyrkt den föreslagna reformeringen av stödet till sceniska verk. Detta innebär att anslagsposten bör höjas i enlighet med utredningens förslag. Inom musikområdet bör bl. a. stödet till jazzen byggas ut. Ett ökat bidrag bör därför utgå till jazzorganisationerna för distributions- och informationsverksamhet. Vidare bör medlen för bidrag till vissa arrangerande musikföreningar höjas så att ett ökat antal föreningar kan erhålla stöd. Slutligen bör en ny anslagspunkt föras upp för bidrag till teater- och musikinstitutioner för gästspelsutbyte med utomnordiska länder.

4. Medlen för litteraturstödet bör räknas upp med hänsyn till en beräknad höjning av bokpriserna. Vidare bör Svenska barnboksintitutet erhålla ett ökat bidrag för vissa personalförstärkningar.

Konstfrämjandet

Konstfrämjandet erhåller innevarande budgetår för sin verksamhet ett bidrag med 1 250 000 kr. Dessutom utgår 650 000 kr. för den försöksverksamhet med konstförsäljning som Konstfrämjandet bedriver på uppdrag av MUS 65 i Stockholm och Örebro län. För budgetåret 1976/77 anhåller Konstfrämjandet om ett sammanlagt bidrag av 6 milj. kr. vilket innebär en ökning med 4,1 milj. kr. Den begärda ökningen skulle möjliggöra en kraftig utbyggnad av både den centrala och den regionala verksamheten.

Statens kulturråd föreslår en höjning av bidraget med 3 028 000 kr. till 4 928 000 kr. för att tillgodose behovet av ökad utbildningsverksamhet, intensifierat informations- och upplysningsarbete, förstärkning av den centrala planeringsfunktionen samt utbyggnad av den regionala verksamheten.

Sveriges konstföreningars riksförbund

För verksamheten budgetåret 1976/77 bör utgå ett bidrag av 1 milj. kr. för att ge förbundet möjlighet att bygga ut verksamheten över hela landet.

Statens kulturråd förordar en ökning av bidraget med 49 000 kr. till sammanlagt 424 000 kr.

Grafiska sällskapet

Grafiska sällskapet ansöker om ett statsbidrag på 101 500 kr. för verksamheten budgetåret 1976/77. Av den begärda ökningen avser 25 000 kr.

en utvidgad informativ verksamhet och 56 500 kr. täckande av underskott på den övriga verksamheten.

Statens kulturråd förordar ett bidrag av 35 000 kr.

Föredraganden

Ur detta anslag ges bidrag bl. a. till olika former av fri verksamhet inom skilda kultursektorer och till vissa organisationer. I flera fall är bidragen av stor betydelse för att stimulera ett brett kulturellt utbud och en folklig skapande verksamhet.

Statens kulturråd har lämnat förslag till en prioritering av insatserna för olika ändamål inom anslaget. Jag delar i allt väsentligt rådets bedömning i fråga om vilka områden som i första hand bör tilldelas ökade medel.

För att göra det möjligt att höja bidragen till de mindre ensemblerna och de fria grupperna beräknar jag en ökning av medlen till detta ändamål med 1 milj. kr. Vidare bör bidraget till verksamheten vid centrumbildningarna höjas. Ett ökat stöd bör även utgå till de centrala amatörorganisationerna.

Det utvecklingsarbete som har påbörjats inom folkparkerna bör föras vidare och utvidgas. Jag räknar med en förstärkning av medlen för detta ändamål. Vidare bör kulturrådet få ökade möjligheter att ge bidrag till bl. a. gästspel och turnéer med fria grupper m. m. liksom till att inom ramen för sin egen verksamhet organisera konferenser med företrädare för olika kultursektorer.

I propositionen 1974:28 underströks betydelsen av ett ökat samspel mellan kulturinstitutioner och publik. I detta sammanhang är Skådebanans insatser av särskild vikt, i synnerhet när det gäller att engagera de publikgrupper som inte tidigare haft kontakt med institutionerna. Statens kulturråd har nyligen fått i uppdrag att utreda formerna för det statliga stödet till Skådebanan. I avvaktan på förslag från rådet bör det statliga bidraget i den form det nu utgår ökas.

Jag har tidigare (10.3.5) redovisat de principer som i framtiden bör gälla för stödet till svenskt sceniskt verk. För ändamålet beräknar jag sammanlagt 1 milj. kr. vilket innebär en ökning av nu utgående bidrag med 0,5 milj. kr.

Jag delar kulturrådets uppfattning att jazzmusiken bör få ökat stöd. Bidrag till jazz bör kunna ges på olika vägar. F. n. erhåller Svenska jazzriksförbundet medel för informations- och distributionsverksamhet. Detta bidrag bör förstärkas och medel för motsvarande ändamål bör kunna utgå även till andra jazzorganisationer. Vidare bör det bidrag som nu utgår till vissa särskilt uppräknade musikföreningar fr. o. m. nästa budgetår omfatta också andra arrangerande musikföreningar, inkl. jazzföreningar. Jag har därför räknat med ökade medel också under denna anslagspost.

Kulturrådet föreslår att en ny anslagspost inrättas för bidrag till utom-

nordiskt gästspelsutbyte vid teater- och musikinstitutioner. Enligt min mening bör ifrågasvarande ändamål i första hand tillgodoses vid planeringen av resp. institutions ordinarie verksamhetsbudget. Som jag tidigare redovisat (10.9) utgår härutöver statligt stöd i olika former till internationellt kulturutbyte. I avvaktan på att ansvarsfördelningen mellan de bidragsgivande organen klargörs är jag inte beredd att nu föreslå att ett nytt anslag förs upp för detta ändamål.

Det statliga litteraturstödet infördes i och med innevarande budgetår (prop. 1975:20, KrU 1975:12, rskr 1975:201). I mitt förslag betonade jag att de insatta åtgärderna borde ges försökskaraktär. Det ankommer på statens kulturråd att följa utvecklingen på litteraturområdet. Med utgångspunkt i vunna erfarenheter bör rådet söka finna och föreslå lämpliga former för förbättringar av införda stödformer. Vid beräkningen av anslaget för budgetåret 1976/77 har jag tagit hänsyn till kostnadsökningar som påverkar förlagsverksamhetens förutsättningar.

För att främja nyetablering av förlag m. m. har statens industriverk under innevarande budgetår möjlighet att inom en ram av 2 milj. kr. bevilja statliga kreditgarantier. Ramen bör vara densamma för budgetåret 1976/77.

Innevarande budgetår utgår bidrag till Konstfrämjandet och Sveriges konstföreningars riksförbund samt medel för försöksverksamhet med konstförsäljning från anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål, det s. k. kulturmedelsanslaget. Fr. o. m. nästa budgetår bör bidrag för dessa ändamål anvisas under detta anslag.

Jag har tidigare (10.4.4) närmare redogjort för min syn på den roll som Konstfrämjandet och Sveriges konstföreningars riksförbund spelar i konstillivet. Jag har därvid förordat att dessa organisationer erhåller ökat statligt stöd budgetåret 1976/77. Konstfrämjandet bör få möjlighet att utvidga sin verksamhet, främst konstbildningsverksamheten på central nivå. Jag har därför beräknat en ökning av statsbidraget till Konstfrämjandet med 800 000 kr. Härigenom kommer bidraget för nästkommande budgetår att uppgå till sammanlagt 2,7 milj. kr. För Sveriges konstföreningars riksförbund räknar jag med ett bidrag om 425 000 kr.

Även Grafiska sällskapet bör erhålla bidrag från detta anslag. Genom Grafiska sällskapets utbud av grafik i olika utföranden och i skilda prisklasser kan allmänheten komma i kontakt med ett stort antal konstnärer. Jag finner det angeläget att Grafiska sällskapet får möjlighet att utöka sin verksamhet. Jag räknar för denna organisation med ett medelsbehov av 70 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa ändamål inom statens kulturråds ansvarsområde* för budgetåret 1976/77 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 28 770 000 kr.

14.8 Bidrag till särskilda kulturella ändamål

1974/75	Utgift	21 100 605	Reservation	2 138 577
1975/76	Anslag	14 353 000		
1976/77	Förslag	9 405 000		

Ur detta reservationsanslag, det s. k. kulturmedelsanslaget, ställer regeringen medel till förfogande åt olika organ för fördelning till vissa ändamål. Vidare utgår bidrag till organisationer och institutioner. Slutligen utgår bidrag genom beslut av regeringen efter ansökan i varje särskilt fall.

Disposition av anslaget 1975/76

Ändamål	Belopp
1. Emigrantregistret i Karlstad för verksamheten	35 000
2. Folkets husföreningarnas riksorganisation för försöksverksamhet med spridning av kvalitetsfilm	550 000
3. Musikaliska akademiens styrelse för musikpedagogisk utbildningsverksamhet inom privata musikskolor i Stockholm.....	25 000
4. Riksförbundet för hembygdsvård för upplysningsverksamhet på kulturminnesvårdens område .	106 000
5. SÖ för musikpedagogiskt utvecklingsarbete ..	220 000
6. Stiftelsen Arbetarrörelsens arkiv för verksamheten	370 000
7. Stiftelsen Emigrantinstitutet för verksamheten.	65 000
8. Stiftelsen EMS för verksamheten	800 000
9. Stiftelsen Gerlesborgsskolan för verksamheten i Gerlesborg	105 000
10. Stiftelsen Svenska Dalcroze-seminariet för verksamheten	245 000
11. Stiftelsen Sveriges arkitekturmuseum för verksamheten	355 000
12. Stiftelsen Sveriges fria konstskolor för stöd åt verksamheten vid vissa konstskolor	180 000
13. Svenska artisters och musikers intresseorganisation (SAMI) för försöksverksamhet med utbildning i orkesterspelning	100 000
14. Svenska språknämnden för verksamheten.....	359 000
15. Olika centrala åtgärder på filmområdet	670 000
16. Sveriges konstföreningars riksförbund för förbundets centrala verksamhet	375 000
17. Konstfrämjandet för verksamheten	1 250 000

18.	MUS 65 för försöksverksamhet med riksutställningar och konstförsäljning.....	6 750 000
19.	Övrigt.....	953 000
	Förtiden efter den 1 februari 1976 disponibla medel.....	840 000
		14 353 000

2. Folkets husföreningarnas riksorganisation begär bidrag med 686 000 kr. för försöksverksamhet med spridning av kvalitetsfilm inom ramen för den s. k. Bio Kontrast-verksamheten.

Svenska filminstitutet anser ett fortsatt och ökat stöd vara motiverat.

Folkets husföreningarnas riksorganisation anhåller vidare om bidrag med 746 000 kr. för övrig kulturell verksamhet bl. a. för att ordna konstutställningar och s. k. kulturhörnor och för ett utökat engagemang på teaterområdet.

Statens kulturråd tillstyrker bidrag med 650 000 kr. för central service, lokal och regional försöksverksamhet och andra för folketshusrörelsen gemensamma insatser, varvid utställningsverksamheten och de s. k. kulturhörnorna särskilt framhålls.

6. Stiftelsen Arbetarrörelsens arkiv begär att bidraget höjs från 370 000 kr. till 580 000 kr. Bl. a. yrkas medel för två nya tjänster, en som arkivarie och en som kontorist, för löneökningar, bokbindning och bokinköp.

Riksarkivet, som tillstyrker stiftelsens ansökan, framhåller arkivarietjänsten som den viktigaste vid en eventuell prioritering.

8. Stiftelsen Elektronmusikstudion (EMS) anhåller om en ökning av bidraget för studioverksamheten med 495 000 kr. Av ökningen avser 119 000 kr. kostnaden för en tjänst som programmerare och 114 000 kr. kompensation för minskade hyresintäkter. Därutöver begärs 1 532 000 kr. till investeringar i utrustning o. d.

Statens kulturråd tillstyrker en höjning av bidraget med 324 000 kr.

10. Stiftelsen Svenska Dalcroze-seminariet begär att bidraget höjs med 438 000 kr. till 683 000 kr. Stiftelsen räknar därvid bl. a. med en ökning av personalkostnaderna med 295 000 kr. och av övriga omkostnader med 88 000 kr. För bortfall av elevavgifter beräknas ca 52 000 kr.

Organisationskommittén för högre musikutbildning (OMUS) tillstyrker bidrag i den omfattning som minst motsvarar de principer som hittills gällt.

SÖ tillstyrker en ökning av bidraget med 150 000 kr., varav 52 000 kr. avser kompensation för slojade elevavgifter.

11. Stiftelsen Sveriges arkitekturmuseum begär en höjning av bidraget till museets verksamhet med 645 000 kr. till 1 000 000

kr. Av ökningen utgör bl. a. 472 000 kr. ökade lönekostnader, 47 000 kr. ökade lokalkostnader och 92 000 kr. ytterligare medel för informations- och dokumentationsverksamhet.

Statens kulturråd tillstyrker, med hänsyn till behovet att öka insamlings- och dokumentationsverksamheten, en ökning med 264 000 kr.

Föredraganden

Genom anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål kan stöd lämnas till ett stort antal olika ändamål på kulturfältet. Ett viktigt syfte med denna anslagsform är att på ett smidigt sätt stödja nya initiativ på kulturområdet. Det är möjligt att inom anslagets ram beakta nya behov och därmed verka för utveckling och förnyelse av kulturlivet. Jag finner det därför betydelsefullt att regeringen även fortsättningsvis förfogar över ett instrument för sådana insatser.

Vissa anslagsposter under förevarande anslag bör fr. o. m. nästa budgetår föras över till nya anslag. Sålunda bör, som jag tidigare (14.7) har anfört, bidragen till Sveriges konstföreningars riksförbund och till Konstfrämjandet samt de medel som hittills utgått för försöksverksamhet med konstförsäljning anvisas under anslaget Bidrag till vissa ändamål inom statens kulturråds ansvarsområde. Medlen för bidrag till riksutställningsverksamheten bör fortsättningsvis anvisas under anslaget Riksutställningar. Dessa förändringar jämte överföringar till vissa andra anslag medför en minskning av medelsbehovet under förevarande anslag med 8 554 000 kr.

I det föregående (10.8) har jag redovisat mina överväganden och förslag rörande ett massmarknadsförslag med statligt stöd. För den föreslagna verksamheten beräknar jag ett stödbehov av 2,5 milj. kr.

Med hänvisning till det anförda beräknar jag anslaget till 9 405 000 kr., vilket innebär en ökning med 3 606 000 kr. sedan hänsyn tagits till tidigare nämnda överföringar.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till särskilda kulturella ändamål* för budgetåret 1976/77 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 9 405 000 kr.

14.9 Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader

1974/75	Utgift ¹	2 002 692	Reservation ¹	375
1975/76	Anslag	2 560 000		
1976/77	Förslag	3 300 000		

¹ Tidigare anslagsbeteckning Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum: Vård och underhåll av fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

Ur anslaget utgår bidrag till vård, undersökning och iståndsättning av kulturhistoriskt värdefulla fasta fornlämningar och byggnader, inbegripet kyrkor, med undantag av statliga byggnadsverk som avses i 18 § kungörelsen (1920:744) med föreskrifter rörandet det offentliga byggnadsväsendet (18 § ändrad senast 1967:331). Från anslaget utgår även ersättning till domänverkets fond för upplåten mark på Björkö.

Ersättning enligt 5 och 7 §§ lagen (1960:690) om byggnadsminnen (5 och 7 §§ ändrade 1972:777) får bestridas från anslaget.

Stöd till kulturminnesvården utgår också av särskilda lotterimedel på ansökningar av kommuner, hembygdsföreningar m. fl. Under budgetåret 1974/75 fördelades sammanlagt 538 000 kr. som bidrag till restaureringsarbeten, inköp av fastigheter m. m.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer

Innevarande budgetår har användningen av de medel som står till riksantikvarieämbetets förfogande under detta anslag delvis förändrats. De begärda medelsökningarna är i det följande relaterade till den nu aktuella fördelningen av tillgängliga medel.

1. För vård av fasta fornlämningar begärs sammanlagt 195 000 kr. För att stimulera fastighetsägare att vårda fornlämningar behövs råd och anvisningar och aktiv information om fornlämningsvård. Vid ett stort antal fornlämningar krävs dessutom skyltning och andra informationsåtgärder. (+ 120 000 kr.)

2. Av anslaget används innevarande budgetår ca 460 000 kr. för att på olika sätt stödja arkeologiska undersökningar. För utredningar som den till myndigheten knutna uppdragsverksamheten gör för riksantikvarieämbetets räkning, bidrag till uppdragsgivare, avbetalning på ackumulerad skuld till uppdragsverksamheten, oförutsedda arkeologiska undersökningar och undersökningar inom dokumentationsbyrån m. m. begärs sammanlagt 1 210 000 kr. (+ 750 000 kr.)

3. För bidrag till kommunal bevarandeplanering m. m. disponerar ämbetsverket nu 100 000 kr. Kommunala bevarandeprojekt aktualiseras fortlöpande inom ramen för den fysiska riksplaneringen. För att kunna fullfölja dessa projekt krävs ökade statliga insatser. (+ 300 000 kr.)

4. För bidrag till underhåll av församlingskyrkor begärs sammanlagt 480 000 kr. AMS bidrag för ändamålet har kraftigt minskat under senare år, vilket medför ökade krav på ämbetets bidragsgivning. (+ 330 000 kr.)

5. För bidrag till konservering av kyrkliga inventarier begärs 170 000 kr. Medlen är avsedda för sådan konservering som inte kan utföras av den till myndigheten knutna tekniska institutionen. (+ 70 000 kr.)

6. För bidrag till kulturhistorisk byggnadsvård disponerar ämbetsverket 600 000 kr. innevarande budgetår. I avvaktan på resultatet av utredningen om formerna för medelstildelning till vård och bevarande av byggnader och byggnadsmiljöer begärs, som en interimistisk lösning, en ökning av de här aktuella medlen. (+ 5 246 000 kr.)

7. För anlitan­de av teknisk expertis bl. a. från byggnadsstyrelsen i samband med restaurerings- och konserveringsarbeten begärs 144 000 kr. (+ 94 000 kr.)

8. Den nybildade sektionen för byggnadsinventeringar behöver bl. a. i ökad utsträckning anlita konsulter för sin verksamhet. Innevarande budgetår finns 100 000 kr. tillgängliga för ändamålet. En fördubbling av medlen är önskvärd. (+ 100 000 kr.)

9. För markvårdsarbeten och byggnadsunderhåll för de av riksantikvarieämbetet förvaltade fastigheterna används innevarande budgetår 400 000 kr. av vårdanslaget. Ökade resurser behövs 1976/77. (+ 140 000 kr.)

10. Ämbetets utvecklingsarbete för byggnadsvård bedrivs i huvudsak i projektform med anlitan­de av utomstående konsulter. Av vårdanslaget används innevarande budgetår 200 000 kr. för detta ändamål. Dessa medel är otillräckliga och behöver ökas. (+ 200 000 kr.)

11. Av anslaget bör 400 000 kr. reserveras för diverse ändamål (+ 90 000 kr.).

Föredraganden

1974 års riksdag anhöll hos Kungl. Maj:t om en översyn av formerna för medelstildelningen till vård och bevarande av byggnader och byggnadsmiljöer (KrU 1974:15, rskr 1974:248). Den begärda översynen har under år 1975 förberetts av en särskild arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet. Jag avser att inom kort föreslå regeringen att tillkalla särskilda sakkunniga för att utreda formerna för stödåtgärder för vård och bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Anslaget bör höjas med 740 000 kr. Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till Riksantikvarieämbetet: *Vård och underhåll av fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader* för budgetåret 1976/77 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 300 000 kr.

14.10 Statens konstmuseer: Förvaltningskostnader

1976/77	Nytt anslag (förslag)	15 810 000
---------	-----------------------	------------

Innevarande budgetår är under rubriken Nationalmuseet: Förvaltnings-

kostnader uppfört ett anslag om 11 825 000 kr. I detta anslag ingår en anslagspost Utställningar, film- och konsertverksamhet om 392 000 kr.

En redogörelse för nationalmuseets nuvarande organisation och uppgifter har lämnats i det föregående (6.1).

Organisationskommittén (U 1974:07) för riksantikvarieämbetet och vissa museer har i december 1975 avlämnat betänkandet (Ds U 1975:16) Statens konstmuseer. Betänkandet har remissbehandlats.

	1975/76	Beräknad ändring 1976/77	
		Nationalmuseet Föredraganden	
Personal			
<i>Nationalmuseet</i>			
Handläggande personal	21		+ 1
Övrig personal	31		+ 1
<i>Moderna museet</i>			
Handläggande personal	7		+ 2
Övrig personal	10		+ 0,5
<i>Östasiatiska museet</i>			
Handläggande personal	3,5	+ 3	of.
Övrig personal	2,5		+ 0,5
<i>Förvaltningsenheten</i>			
Handläggande personal	2		+ 1
Övrig personal	55,5		+ 8
	132,5	+ 3	+ 14
Anslag			
<i>Utgifter</i>			
Lönekostnader	6 711 000	+ 1 820 000	+ 2 747 000
Nationalmuseet	(2 999 000)		(+ 809 000)
Moderna museet	(651 000)	(+ 1 820 000)	(+ 430 000)
Östasiatiska museet	(337 000)		(+ 209 000)
Förvaltningsenheten	(2 724 000)		(+ 1 299 000)
Sjukvård	18 000	of.	+ 2 000
Nationalmuseet	(8 000)	(of.)	(+ 1 000)
Moderna museet	(2 000)	(of.)	(of.)
Östasiatiska museet	(1 000)	(of.)	(of.)
Förvaltningsenheten	(7 000)	(of.)	(+ 1 000)
Reseersättningar	37 000	+ 26 000	+ 34 000
Nationalmuseet	(24 000)	(+ 13 000)	(+ 10 000)
därav utrikes resor	(6 000)		(+ 5 000)
Moderna museet	(7 000)	(+ 9 000)	(+ 9 000)
därav utrikes resor	(2 000)		(+ 3 000)
Östasiatiska museet	(3 000)	(+ 2 000)	(+ 3 000)
därav utrikes resor	(2 000)		(+ 3 000)
Förvaltningsenheten	(3 000)	(+ 2 000)	(+ 12 000)
Lokalkostnader	4 335 000	+ 1 707 000	+ 1 533 000
Nationalmuseet	(1 571 000)	(+ 79 000)	(+ 57 000)
Moderna museet	(1 326 000)	(+ 1 556 000)	(+ 1 424 000)

	1975/76	Beräknad ändring 1976/77	
		Nationalmuseet	Föredraganden
Östasiatiska museet	(423 000)	(+ 21 000)	(+ 15 000)
Förvaltningsenheten	(1 015 000)	(+ 51 000)	(+ 37 000)
Expenser	352 000	+ 29 000	+ 61 000
Nationalmuseet	(80 000)	(+ 7 000)	(+ 10 000)
Moderna museet	(32 000)	(+ 3 000)	(+ 15 000)
Östasiatiska museet	(12 000)	(+ 1 000)	(+ 3 000)
Förvaltningsenheten	(228 000)	(+ 18 000)	(+ 33 000)
därav för bidrag till årsbok för svenska sta- tens konstsamlingar	(8 000)	(of.)	(of.)
	11 453 000	+3 582 000	+4 377 000
<i>Uppbördsmedel</i>			
Tavelkonservering	20 000	of.	of.
Nettoutgift	11 433 000	+3 582 000	+ 4 377 000

Nationalmuseet

Nationalmuseet har, i avvaktan på förslag från organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer om den framtida organisationen av nationalmuseet, för budgetåret 1976/77 koncentrerat sin anslagsframställning till yrkanden om förstärkningar på ett fåtal men betydelsefulla punkter.

1. Pris- och löneomräkning m. m. 3 370 000 kr., varav 186 000 kr. avser höjt lönekostnadspålägg.

2. Museets förslag till 0-alternativ innebär en sammanlagd minskning av medlen med 543 000 kr. Alternativet medför bl. a. en reducering av personalen med 6,5 tjänster.

3. Museets medel för tillfälligt anställd personal är otillräckliga. Museets reguljära personalorganisation är för liten i förhållande till arbetsuppgifterna. Vissa frågor kräver för sin lösning expertis utifrån. Därtill kommer att arbetet ofta på grund av externt inträffade omständigheter måste forceras så att extra personal behöver tillkallas. (+ 192 000 kr.)

4. För att bl. a. konstmarknaden inom och utom landet skall kunna bevakas någorlunda effektivt bör anslagsposten till reseersättningar ökas (+ 20 000 kr.).

Statens kulturråd

I sitt yttrande över nationalmuseets anslagsframställning för budgetåret 1976/77 har statens kulturråd, i avvaktan på organisationskommitténs för-

slag, tillstyrkt ökade medel för resor (+ 20 000 kr.) samt för bevakning av samlingarna (+ 41 000 kr.).

Organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer

Beträffande organisationskommitténs förslag till ny organisation för statens konstmuseer hänvisas till det föregående (6.3). I fråga om personalförstärkningar föreslår kommittén en utökning av personalen för ekonomi- och personaladministration samt sekreterarservice. Vidare föreligger behov av en ledningsfunktion för bildarkivet samt vissa resurser för målerikonservering vid moderna museet. Den utvidgning av moderna museets lokaler som skett i samband med museets om- och tillbyggnad påverkar indirekt behovet av tekniker och vaktpersonal samt personal för den museipedagogiska verksamheten vid statens konstmuseer. Totalt beräknar kommittén för statens konstmuseer en medelsförstärkning motsvarande 14 heltidstjänster, varav två heltidstjänster vid nationalmuseet, en heltids- och tre halvtidstjänster vid moderna museet, en halvtidstjänst vid östasiatiska museet samt nio heltidstjänster vid förvaltningsenheten.

Verksamheten vid den nya myndigheten statens konstmuseer, som omfattar ett antal fristående museer och en förvaltningsenhet under en gemensam styrelse, bör enligt organisationskommittén finansieras över ett gemensamt statsbudgetanslag. Under detta anslag bör särskilda anslagsposter föras upp för varje institution för sig. Härigenom underlättas museernas interna planering av sin verksamhet. En särskild stat bör t. v. även föras upp för den gemensamma förvaltningsenheten.

Nuvarande särskilda anslag till underhåll och ökande av samlingarna bör ingå i det nya anslaget. Kommittén anser att det därvid kan vara lämpligt att ta upp en särskild anslagspost för resp. museers inköp av svenska konstnärers arbeten.

Föredraganden

I det föregående (10.5) har jag förordat att nationalmuseet med östasiatiska museet skall omorganiseras den 1 juli 1976. Jag har därvid förordat att den nya myndigheten, statens konstmuseer, under en gemensam styrelse skall bestå av nationalmuseet, moderna museet, östasiatiska museet och en förvaltningsenhet. Till grund för omorganisationen ligger ett förslag från organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer. Verksamheten vid statens konstmuseer bör enligt kommittén finansieras över ett gemensamt statsbudgetanslag med särskilda stater för vart och ett av museerna och för förvaltningsenheten. Nuvarande anslag till underhåll och ökande av konstmuseernas samlingar föreslås ingå i det nya anslaget.

Statens kulturråd framhåller att behovet av medel för underhåll och ökande av samlingarna samt för utställningar och övrig utåtriktad verksamhet

varierar under olika år. Dispositionen av medel för dessa ändamål bör enligt kulturrådet underlättas och de bör därför utgå från ett reservationsanslag. Även RRV anser det mest ändamålsenligt att ha ett särskilt anslag för inköp och utökande av samlingarna.

Jag biträder kommitténs förslag om en anslagskonstruktion med särskilda stater för var och en av myndighetens institutioner och ansluter mig i övrigt till de synpunkter som framförts av statens kulturråd och RRV. Jag förordar att medel för bestridande av statens konstmuseers förvaltningskostnader förs upp under förevarande anslag. Medel för utställningar och allmänkulturell verksamhet, för underhåll och ökande av samlingarna samt för inköp av konstverk av nu levande svenska konstnärer bör utgå över ett särskilt anslag (14.11).

Som framhållits av bl. a. TCO-S är det angeläget att förstärka konstmuseernas ekonomi- och personaladministration i samband med omorganisationen. Behovet av en förstärkt sekreterarservice är också påtagligt. Vidare behövs ytterligare tekniker och vaktpersonal bl. a. för insatser inom utställningsverksamheten i moderna museets utvidgade lokaler.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 15 810 000 kr. Jag har därvid beräknat medel för en handläggande tjänsteman som skall planera och genomföra verksamheten vid det för myndigheten gemensamma bildarkivet. Jag har vidare beräknat medel för en biträdestjänst vid nationalmuseet.

Under moderna museet har jag beräknat medel för en tjänst som handläggare vid den s. k. Skeppsholmsateljén. För den fortsatta museipedagogiska verksamheten för barn och vuxna bör moderna museet förstärkas med två handläggande tjänstemän, båda med halvtidstjänstgöring. Jag har också för moderna museets behov beräknat medel för en tjänst som biträde med halvtidstjänstgöring.

Vid östasiatiska museet bör tillkomma en tjänst som biträde med halvtidstjänstgöring. Jag beräknar medel för denna tjänst.

För konstmuseernas gemensamma behov har jag under förvaltningsenheten beräknat medel för nio nya tjänster, varav en handläggare för bl. a. personaladministration, två museitekniker och sex museivakter.

Jag förordar en sammanlagd ökning med 64 000 kr. utöver prisomräkning av medlen till reseersättningar och expenser. Jag har därvid under förvaltningsenheten beräknat medel för bl. a. reseersättningar till styrelsens ledamöter.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens konstmuseer: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1976/77 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 15 810 000 kr.

14.11 Statens konstmuseer: Utställningar samt underhåll och ökande av samlingarna m. m.

1976/77 Nytt anslag (förslag) 1 729 000

Innevarande budgetår är under rubriken Nationalmuseet: Förvaltningskostnader uppförd en anslagspost Utställningar, film- och konsertverksamhet om 392 000 kr. samt under rubriken Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna m. m. ett anslag om 1 152 000 kr.

	1975/76	Beräknad ändring 1976/77	
		Nationalmuseet	Föredraganden
Utställningar och allmänkulturell verksamhet	392 000	+ 246 000	+ 43 000
Nationalmuseet	(175 000)	(+ 110 000)	(+ 20 000)
Moderna museet	(196 000)	(+ 123 000)	(+ 20 000)
Östasiatiska museet	(21 000)	(+ 13 000)	(+ 3 000)
Underhåll och ökande av samlingarna	822 000	+ 319 000	+ 76 000
Nationalmuseet	(486 000)	(+ 190 000)	(+ 65 000)
Moderna museet	(274 000)	(+ 105 000)	(+ 30 000)
Östasiatiska museet	(38 000)	(+ 15 000)	(+ 5 000)
Till nationalmuseets disposition	(24 000)	(+ 9 000)	(- 24 000)
Inköp av konstverk av nu levande svenska konstnärer	330 000	+ 129 000	+ 36 000
Nationalmuseet	(90 000)	(+ 35 000)	(+ 10 000)
Moderna museet	(240 000)	(+ 94 000)	(+ 26 000)
Till styrelsens disposition	-	-	+ 30 000
	1 544 000	+694 000	+ 185 000

Nationalmuseet

1. För allmänna kostnadsstegringar erfordras en ökning med 285 000 kr.

2. Ett förverkligande av 0-alternativet skulle ytterligare försvåra en redan bekymmersam ekonomisk situation. Utan erforderliga resurser uppkommer risk för att museets samlingar inte kan vårdas och bevaras på ett tillfredsställande sätt. Museet går miste om möjligheterna att genom nyförvärv kontinuerligt bevaka konstlivet såväl inom som utom landet och museets utbud av utåtriktade aktiviteter försvåras.

3. För att museet inte bara skall kunna upprätthålla sin hittillsvarande utställningsverksamhet utan även i erforderlig utsträckning nyorientera denna krävs att ytterligare medel ställs till museets förfogande. Museet erinrar om att kulturrådet i sitt betänkande förordat väsentligt ökade

insatser från samhällets sida till den fritt skapande verksamheten. Med utgångspunkt i de kulturpolitiska målen borde barn- och ungdomsteatern ges ett starkare stöd än hittills. Denna målsättning sammanfaller helt med den verksamhet, som bedrivs vid moderna museets verkstad. För att möjliggöra en fortsatt och utökad verksamhet är det nödvändigt att moderna museets verkstad erhåller en större del av anslagsposten, något som inte är möjligt utan att ytterligare medel ställs till förfogande. Det är även viktigt att fotografiska museet får resurser att upprätthålla ett utställningsprogram där den fotografiska bildens olika funktioner kan beskrivas och debatteras i olika temautställningar. (+ 190 000 kr.)

4. Med hänsyn till den stora prisstegringen på konstmarknaden och de ökade kostnaderna för samlingarnas omedelbara vård föreslår museet en uppräknig utöver prisomräkning av medlen till underhåll och ökande av samlingarna samt till inköp av konstverk av nu levande svenska konstnärer med sammanlagt 219 000 kr.

Statens kulturråd

Kulturrådet framhåller att museerna inom utställningsverksamheten har ett stort behov av att kunna utnyttja tillfälliga medarbetare, som representerar en erfarenhet av annat slag än museernas egen. Många av de tillfälliga temautställningarna vid museerna tillkommer på förslag av personer och grupper som i opinionsbildande syfte tagit initiativ till sammanförande och spridning av information rörande aktuella problem. Då sådana utställningsprojekt genomförs har museerna behov av att engagera utomstående experter. För nationalmuseets del tillstyrker rådet 40 000 kr. för nämnda ändamål.

Kulturrådet förordar vidare, som rådet även framhållit i sitt yttrande över betänkandet (SOU 1975:14) Konstnärerna i samhället, att museet bör ges ökade möjligheter att dokumentera den nutida konsten. Den av rådet föreslagna ökningen för budgetåret 1976/77 uppgår utöver prisomräkning till sammanlagt 680 000 kr., varav 150 000 kr. till inköp för museets samlingar och vandringsutställningar, 30 000 kr. till inköp av depositioner hos myndigheter och 500 000 kr. till inköp för depositioner hos regionala museer.

Organisationskommitténs för riksantikvarieämbetet och vissa museer förslag har redovisats under anslaget Statens konstmuseer: Förvaltningskostnader (14.10).

Föredraganden

Jag har tidigare (14.10) förordat att medel till statens konstmuseer för utställningar och allmänkulturell verksamhet samt för underhåll och ökande av samlingarna bör utgå över ett särskilt anslag. Anslaget bör vara reser-

vationsvis betecknat. I enlighet med organisationskommitténs förslag bör särskilda anslagsposter föras upp för vart och ett av museerna.

I likhet med kommittén har jag funnit det lämpligt att föra upp en särskild anslagspost för nationalmuseets och moderna museets inköp av svenska konstnärers arbeten. Medel för inköp m. m. vid statens konstmuseers gemensamma bibliotek har beräknats under nationalmuseets anslagspost för underhåll och ökande av samlingarna.

Jag delar vidare organisationskommitténs uppfattning att ansvaret för inköp av konstverk för depositioner bör åvila varje museum och inom nationalmuseet resp. föremålsavdelning. Som en följd härav bör inköp för depositionsändamål i fortsättningen kunna göras med medel under resp. konstmuseums anslagspost till underhåll och ökande av samlingarna. Vissa frågor rörande konstmuseernas depositionsverksamhet har jag tidigare berört (10.4.3).

Med hänvisning till sammanställningen förordar jag att 1 729 000 kr. tas upp under ett reservationsanslag benämnt Statens konstmuseer: Utställningar samt underhåll och ökande av samlingarna m. m. Jag har därvid under nationalmuseet beräknat en ökning med 15 000 kr. utöver prisomräkning för det gemensamma biblioteket.

Den behållning som vid utgången av budgetåret 1975/76 kan finnas på reservationsanslaget Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna m. m. bör föras över till det nya anslaget.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens konstmuseer: Utställningar samt underhåll och ökande av samlingarna m. m.* för budgetåret 1976/77 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 729 000 kr.

14.12 Utställningar av nutida svensk konst i utlandet

1974/75	Utgift ¹	404 132	Reservation ¹	68 409
1975/76	Anslag ¹	393 000		
1976/77	Förslag	506 000		

¹Tidigare anslagsbeteckning Nationalmuseet: Utställningar av nutida svensk konst i utlandet

Anslaget används av nämnden för utställningar av svensk konst i utlandet (NUNSKU) för direkta utställningskostnader och nämndens administrationskostnader.

Nationalmuseet

Nämnden har under budgetåret 1974/75 arrangerat eller deltagit i utställningar i bl. a. Västtyskland, Östtyskland, Österrike, Cuba och Mexico. Ett in-

tensivt nordiskt samarbete har inletts beträffande Biennalen i Venedig. Svensk skulptur har på grund av de kostnadskrävande transporter och packningar som utställningar medför inte visats i någon större utsträckning utomlands. Nämnden ser därför en planerad skulpturutställning i Krakow och Warszawa som ett viktigt tillfälle att satsa på en bred redovisning av dagens svenska skulptur.

Kostnaderna för material och montering har väsentligt ökat. Kraven på någon form av utställningsersättning till konstnärer, vars verk ställs ut av nämnden, växer sig allt starkare. Angelägenheten av att denna fråga löses snarast möjligt understryks. Ett stigande antal konstnärer och institutioner vänder sig till nämnden för att få ekonomiskt stöd till utställningar i utlandet.

Medel bör ställas till nämndens förfogande för att utställningskommisari-er och nämndens ledamöter genom resor skall kunna knyta kontakter för svenskt deltagande i utställningar i utlandet. Med hänsyn till den stora arbetsbördan för ordföranden i nämnden föreslås en höjning av dennes arvode till 15 000 kr. per år.

Mot denna bakgrund föreslår museet en höjning av anslaget till 543 000 kr. (+ 150 000 kr.). Av höjningen utgör 40 000 kr. prisomräkning med 10,2 %.

En minskning av medelstillelningen i enlighet med 0-alternativet skulle ytterligare betona medlens otillräcklighet för presentationen av landets konstliv utomlands.

Statens kulturråd

I sitt remissyttrande över betänkandet (SOU 1974:43) Utställningar förklarade kulturrådet att frågan om hur verksamheten under NUNSKU skall vara ordnad borde behandlas i samband med den pågående utredningen rörande nationalmuseets organisation. Därvid borde också frågan om ansvarsfördelningen mellan nämnden och Svenska institutet tas upp.

I sitt yttrande över anslagsframställningen för budgetåret 1976/77 begränsar rådet sina förslag till att gälla behoven inom nämndens nuvarande ansvarsområde. Staten bör öka sina insatser till stöd för konstlivet. Med hänsyn till de utländska utställningarnas värde i detta sammanhang föreslår kulturrådet att ifrågavarande anslag utöver prisomräkning räknas upp med 110 000 kr.

Föredraganden

Den verksamhet som bedrivs av nämnden för utställningar av svensk konst i utlandet (NUNSKU) har inte berörts vid översynen av konstmuseernas organisation. Nationalmuseet ger emellertid i dag viss administrativ service till NUNSKU. Det är enligt min mening angeläget att det samarbete i bl. a. administrativa frågor som utvecklats mellan nationalmuseet och NUNSKU kan fortgå även efter omorganisationen av konstmuseerna. Sta-

tens konstmuseer bör mot skälig ersättning kunna biträda NUNSKU i bl. a. kamerala frågor och vid utarbetandet av förslag till anslagsframställning. För detta ändamål har jag beräknat en ökning av medlen under anslaget med 15 000 kr.

Anslaget bör höjas med 113 000 kr., vilket även bör göra det möjligt för NUNSKU att i viss mån öka utställningsverksamheten.

Anslaget bör fr. o. m. nästa budgetår benämnas Utställningar av nutida svensk konst i utlandet. Den behållning som vid utgången av budgetåret 1975/76 kan finnas på reservationsanslaget Nationalmuseet: Utställningar av nutida svensk konst i utlandet bör föras över till förevarande anslag.

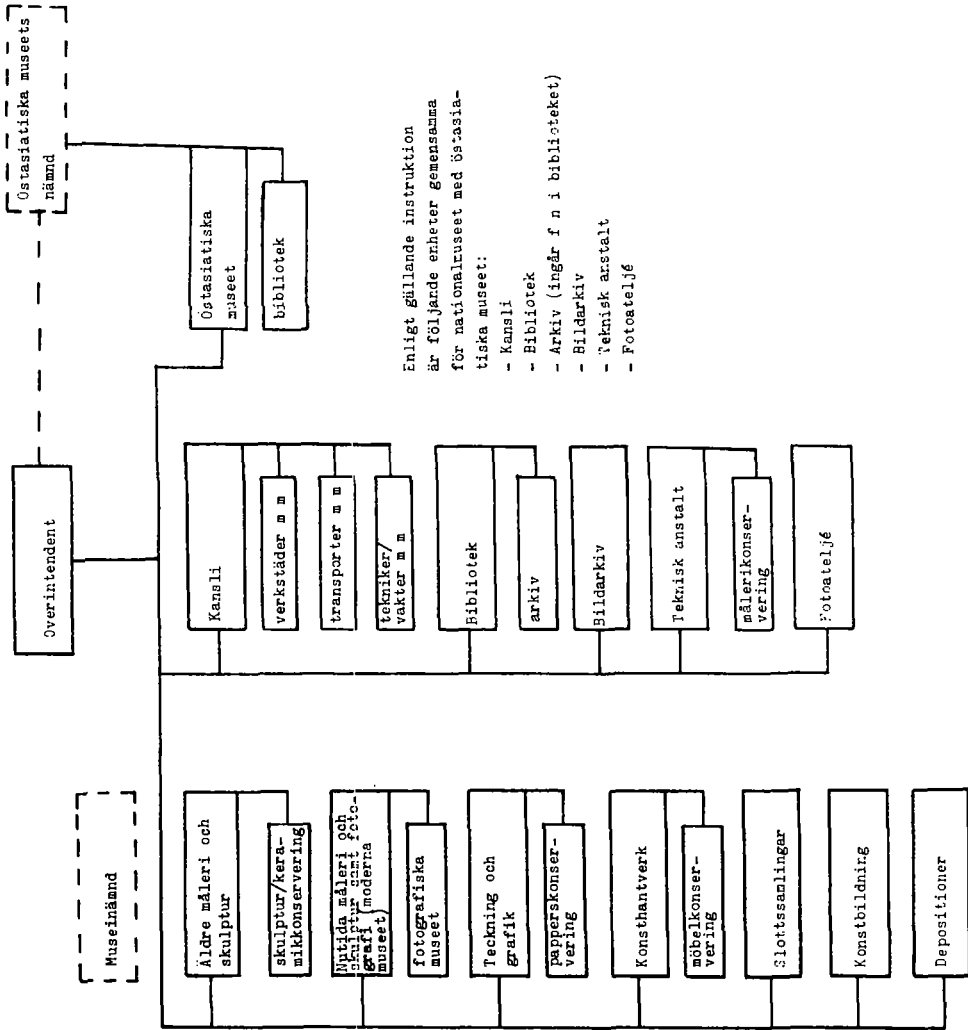
Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utställningar av nutida svensk konst i utlandet* för budgetåret 1976/77 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 506 000 kr.

15 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Nationalmuseet med östasiatiska museet
Nuvarande organisation

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll.....	1
Lagförslag	3
1. Förslag till lag om ändring i lagen (1942:350) om fornminnen	3
2. Förslag till lag om ändring i lagen (1960:690) om byggnadsminnen	9
3. Förslag till lag om överlämnande av förvaltningsuppgifter till föreningar, samfälligheter och stiftelser inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde.....	11
Utdrag ur protokollet vid regeringssammanträde 1976-02-26.....	14
Förkortningsförteckning	15
1. Inledning	16
2. Allmänna utgångspunkter för kulturrådets förslag	21
2.1 Kulturrådet	21
2.2 Remissyttrandet	23
3. Konstnärerna i samhället	25
3.1 Nuläge	25
3.1.1 Konstnärsgруппerna	25
3.1.2 Ekonomiska och sociala förhållanden	27
3.1.3 Utbildningsförhållanden	29
3.1.4 Upphovsrätt och fackliga förhållanden	34
3.1.5 Arbetsmarknadspolitiska insatser	43
3.2 Kulturrådet	44
3.2.1 Samhällets ansvar för konstnärernas sociala och ekonomiska situation samt formerna för samhällets insatser.....	44
3.2.2 Upphovsrättsliga frågor	45
3.2.3 Skatter och sociala avgifter	47
3.2.4 Arbetsmarknadspolitiska insatser	48
3.2.5 Utbildningsfrågor	48
3.2.6 Anställningar och uppdrag.....	49
3.3 Remissyttrandet	51
3.3.1 Samhällets ansvar för konstnärernas sociala och ekonomiska situation samt formerna för samhällets insatser.....	51
3.3.2 Upphovsrättsliga frågor	52
3.3.3 Skatter och sociala avgifter	55
3.3.4 Arbetsmarknadspolitiska insatser	56
3.3.5 Utbildningsfrågor	56
3.3.6 Anställningar och uppdrag.....	58
4. Ersättningar till kulturarbetare.....	60

4.1	Stipendier och konstnärsbelöningar	60
4.1.1	Nuläge	60
4.1.2	Kulturrådet	62
4.1.3	Remissyttranden	67
4.2	Biblioteksersättning	77
4.2.1	Nuläge	77
4.2.2	Styrelsen för Sveriges författarfond, kulturrådet och Sveriges författarförbund	79
4.2.3	Remissyttranden	83
4.3	Dramatikerersättning	85
4.3.1	Nuläge	85
4.3.2	Kulturrådet	86
4.3.3	Remissyttranden	87
4.4	Utställningsersättning	88
4.4.1	Nuläge	88
4.4.2	MUS 65 och kulturrådet	89
4.4.3	Remissyttranden	90
4.5	Projektbidrag	92
4.5.1	Nuläge	92
4.5.2	Kulturrådet	93
4.5.3	Remissyttranden	95
5.	Särskilda insatser för bildkonsten	98
5.1	Miljögestaltning	98
5.1.1	Nuläge	98
5.1.2	Kulturrådet	98
5.1.3	Remissyttranden	99
5.2	Statliga konstförvärv	101
5.2.1	Nuläge	101
5.2.2	MUS 65 och kulturrådet	102
5.2.3	Remissyttranden	105
5.3	Kommuner, landstingskommuner och organisationer	111
5.3.1	Nuläge	111
5.3.2	MUS 65	112
5.3.3	Remissyttranden	113
5.4	Konstfrämjandet m. m.	116
5.4.1	Nuläge	116
5.4.2	MUS 65 samt framställningar från vissa organisa- tioner	117
5.4.3	Remissyttranden	118
6.	Statens konstmuseer	123
6.1	Nuvarande organisation och uppgifter	123
6.2	Tidigare ställningstaganden	126
6.2.1	1971 års statsverksproposition	126
6.2.2	MUS 65	127

6.2.3	Prop. 1974:28 angående den statliga kulturpolitiken	127
6.3	Organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer.....	128
6.3.1	Organisation och uppgifter för statens konstmuseer	128
6.3.2	Personal, anslag och genomförande.....	133
6.4	Remissyttranden.....	134
6.4.1	Organisation och uppgifter för statens konstmuseer	134
6.4.2	Personal, anslag och genomförande.....	139
7.	Riksutställningar.....	142
7.1	Bakgrund och nuläge.....	142
7.2	MUS 65.....	143
7.3	Remissyttranden.....	145
7.3.1	Allmänna synpunkter.....	145
7.3.2	Produktionsverksamhet.....	148
7.3.3	Distributionsverksamhet.....	149
7.3.4	Teknisk verksamhet.....	151
7.3.5	Planering.....	151
7.3.6	Organisation.....	152
7.3.7	Ansvaret för utställningar.....	154
8.	Regional kulturminnesvård och museiverksamhet.....	155
8.1	Nuvarande organisation och verksamhetsformer.....	155
8.1.1	Den regionala och lokala kulturminnesvården..	155
8.1.2	Översikt över kulturminnesvårdens speciallagstiftning.....	157
8.2	Tidigare ställningstaganden och fortsatt utredningsarbete	159
8.3	Arbetsgruppen för vissa kulturminnesvårds- och museifrågor.....	161
8.3.1	Kulturminnesvårdens regionala organisation....	161
8.3.2	Kulturminnesvårdens speciallagstiftning.....	167
8.4	Remissyttranden.....	172
8.4.1	Kulturminnesvårdens regionala organisation....	172
8.4.2	Kulturminnesvårdens speciallagstiftning.....	182
9.	Kulturförmedling.....	189
9.1	Kulturrådet.....	189
9.2	Remissyttranden.....	191
10.	Föredraganden.....	197
10.1	Kulturpolitiskt reformarbete i tre steg.....	197
10.2	Konstnärerna i samhället.....	199
10.2.1	Allmänt.....	199
10.2.2	Upphovsrättsliga frågor.....	202
10.2.3	Utbildningsfrågor.....	204
10.3	Bidrag och ersättningar.....	208
10.3.1	Allmänt.....	208
10.3.2	Direkta bidrag till konstnärer.....	212

10.3.3	Biblioteksersättning	221
10.3.4	Utställningsersättning	227
10.3.5	Stöd till sceniskt verk	228
10.3.6	Projektbidrag	233
10.3.7	Organ för fördelning av ersättningar och bidrag till konstnärer	235
10.4	Särskilda åtgärder för bildkonsten	237
10.4.1	Allmänt	237
10.4.2	Konstnärliga insatser i samhällsmiljön	237
10.4.3	Statliga konstinköp	240
10.4.4	Konstfrämjandet och Sveriges konstföreningars riksförbund	244
10.5	Statens konstmuseer	245
10.6	Riksutställningar	250
10.7	Regional kulturminnesvård och museiverksamhet.....	255
10.7.1	Kulturminnesvårdens regionala organisation	255
10.7.2	Kulturminnesvårdens speciallagstiftning	262
10.8	Massmarknadsförlag	266
10.9	Internationellt kultursamarbete	270
11.	Upprättade lagförslag	272
12.	Specialmotivering	273
12.1	Förslaget till lag om ändring i lagen om fornminnen	273
12.2	Förslaget till lag om ändring i lagen om byggnadsminnen	275
13.	Hemställen	277
14.	Anslagsberäkningar	278
14.1	Bidrag till konstnärer m. m.	278
14.2	Inkomstgarantier för konstnärer	281
14.3	Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.	281
14.4	Statens konstråd	286
14.5	Förvärv av konst för statens byggnader m. m.	287
14.6	Riksutställningar	289
14.7	Bidrag till vissa ändamål inom statens kulturråds ansvars- område	291
14.8	Bidrag till särskilda kulturella ändamål	297
14.9	Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornläm- ningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader	299
14.10	Statens konstmuseer: Förvaltningskostnader	301
14.11	Statens konstmuseer: Utställningar samt underhåll och ökande av samlingarna m. m.	306
14.12	Utställningar av nutida svensk konst i utlandet	308
15.	Beslut	311

Prop. 1975/76:135	318
Bilaga 1. Nationalmuseet med östasiatiska museet	
Nuvarande organisation.....	312
Bilaga 2. Statens konstmuseer	
Organisationskommitténs förslag till organisation	313